

ODSEVANJA

Koroška,
pomlad-
poletje
2017

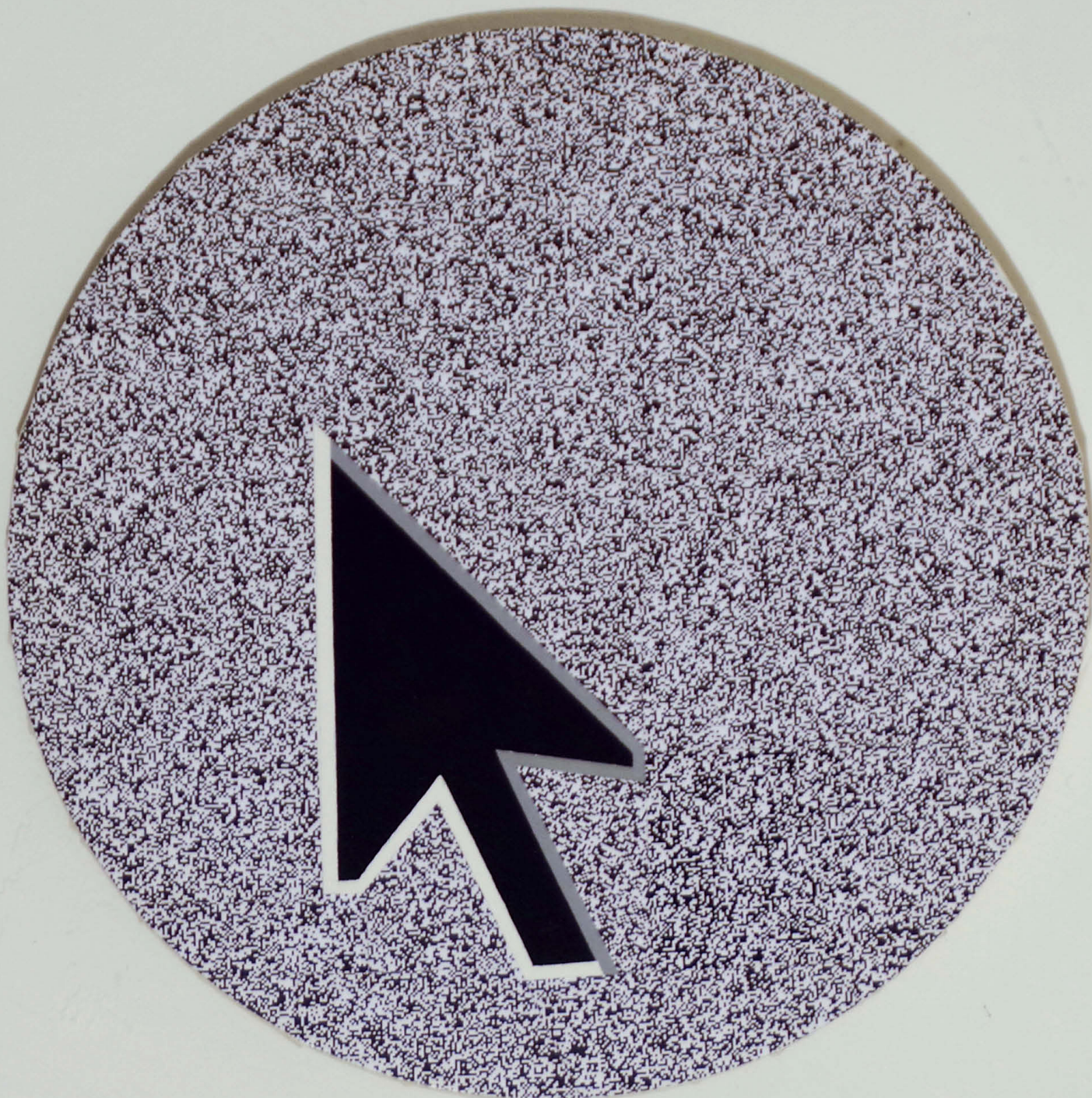
101
102

revija za leposlovje in kulturo

ODSEVANJA

6,5 EUR

101
102

Kazalo

Andrej Makuc, Marko Košan	Letos mineva 440 let od prvega zapisa slovenskega poimenovanja našega mesta. In seveda 750 let Slovenj Gradca s statusom mesta. 4	UVODNIK
Stina Vošner	UGLASBENE UGANKE 6	POEZIJA
Maša K. Okorn	BARCELONA 10	PROZA
Peter Petrovič	POSLEDNJI DOM 21	
Andrej Makuc	L. P. ZASEBNO: VOLILO 25	
Sergij Žadan	VOROŠILOVGRAD 35	
Helena Merkač	EDEN NAJLEPŠIH LJUBEZENSKIH POTOPISOV Knjiga Nine R. Klančnik in Roka Klančnika o »valterjevanju« po Evropi 43	KNJIŽNE OCENE
Helena Merkač	Slovenjgraško leto 2016 bogatejše za tri zbornike v modrem ZBORNİK ob 120-letnici bolnice ..... 46 ZBORNİK ob 20-letnici gimnazije ..... 47 ZBORNİK, ki zaradi sodobnega pristopa »poka po šivih« Adientov zbornik ob 60-letnici usnjarske industrije v Slovenj Gradcu 48	
Franc Verovnik	AVGUST KUCHAR - PREŽIHOV GUSTL (1906-1964) Izboljševalec delovnih razmer, urednik in publicist 49	
Helena Merkač	KAKO JE VRANČEK KOKI POSTAL ČUVAJ GALERIJSKE ZBIRKE 52	
Andrej Makuc	KAREL PEČKO, akademski slikar 53	ESEJISTIKA
Marjetica Simoniti	Moje srečanje s Karlom Pečkom 54	
Lenka Bajželj	Karel Pečko – moj spomin nanj 55	
Judita		
Krivec Dragan	Osemdeseta, Slovenj Gradec, Mi za mir in Karel Pečko 56	
Milena Zlatar	Slikar in galerist Karel Pečko (Orlica, 1920–Slovenj Gradec, 2016) Sodelovati in nikoli obupati 58	
Andreja Hribernik	Prof. Karel Pečko in sanje o boljšem jutri 65	
Marko Košan	IZZA DIGITALNE PODOBE – Nekaj misli o slikarstvu Katje Felle 67	PRILOGA
Miran Kodrin, Katja Felle	ANAGRAMI IN PORTRETI slovenskih literarnih ustvarjalcev 74	ANAGRAMI
Andrej Makuc	PETER PETROVIČ 84	FILM
Marjan Linasi	NAGOVOR DOBITNIKA BERNEKERJEVE NAGRADE 2016 94	KULTURA
	Bernekerjeva nagrada za leto 2017 96	
	Prejemniki Bernekerjevih plaket 2017 98	
Jože Potočnik	PRIMARIJ MAG. FRANC VEROVNIK, DR. MED., 70-LETNIK 101	
Nina Vožič Makuc	BIBLIOGRAFIJA ODSEVANJ 91-100 Sto števil revije in literarnih ter kulturnih prizadevanj 105	
Tomaz Primožič	ADIENT Slovenj Gradec, d. o. o. 116	POKROVITELJ

Letos mineva 440 let od prvega zapisa slovenskega poimenovanja našega mesta. In seveda 750 let Slovenj Gradca s statusom mesta.

UVODNIK

Zdi se dobro in prav zgodbo o prvem slovenskem zapisu poimenovanja našega mesta Slovenj Gradca postaviti v širši kontekst. Namreč – za splošno obveščenost se je zdela (in je) dovoljšnja spodnja ugotovitev.

Od nastanka naprej so Nemci imenovali kraj, potem trg in mesto – Windischgratz. Slovensko ime je prvič zapisal Primož Trubar leta 1577: »... v Slovenskim Gradci.« (Jože Koropec, *Srednjeveško gospodstvo Slovenj Gradec, Časopis za zg. in narodopisje*, št. 1/1978, citirano: *Monografija Slovenj Gradec*, str. IX, brez letnice izida, sicer 1981).

V Mestu se marsikdaj sklicujemo na ta Trubarjev prvi zapis poimenovanja Slovenj Gradec v slovenskem jeziku, komaj kdo pa nosi s seboj vednost o tem, v kakšnem kontekstu je zapis nastal.

Knjižno produkcijo sedemdesetih let (16. stoletja) je Trubar zaokrožil s prevodom zadnjega dela *Nove zaveze*, ki ga je najbrž pripravljal že poprej, a je izšel šele 1577 z naslovom *Noviga testamenta pusledni dejl*. ... Knjiga se odlikuje zlasti z izčrpnimi komentarji pri vseh poglavjih, v katerih spet zapiše marsikaj iz svojih prvih in drugih ljubljanskih let, npr. o usodah kranjskih in drugih plemičev v bojih s Turki, o hudem koncu preganjalcev slovenskih protestantov, o potresih, o širjenju vere proti jugu v turške dežele (*Trubarjev album: romanje s Trubarjem*, Mihael Glavan, Ljubljana: MK, 2008, str. 137–138).

V *Novega testamenta poslednjem delu* je tudi Trubarjev komentar o hudodelstvu rimskokatoliških preganjalcev zoper protestanta iz Slovenj Gradca, ki so ga usmrtili v nemškem (danes avstrijskem) Grazu/Gradcu.

vezh bili pokornj, koker Boshym. Mo smo Vperik Messu oli laiza oli vprasnik delati, vegshi greih, koker shentouane Curbane, Tatuino, nid, sourash:uu, pyan-stuu, imeili, En Far ji imei deffer Curb, taku nemu Papeshniki vial, cer ne deio, Ampag aku on eno brumno Sheno poro- zhi, taku ga obesio, Veim 1525. so eni- ga brumniga Vuzheniga Pridigarie Gospud lansha Saiza, kir ie bil suio de- klo porozhil, Vslouenskim Gradci nad celem skusi Dohtarie Augusthina pr- ugle inu Erxpriestra Sigismunda Grob- shoffa vieli, tiga so Vnemshkim Gratze obesili, Sactu ta mozhni Bug bo neetudi fleim vezhnim ognem Vpekli shgal.
Trubar, NTPD 1577, 450

Faksimile Trubarjevega besedila iz leta 1577, v katerem je prvič zapisano slovensko poimenovanje Slovenj Gradca z besedami »u slovenskim Gradci«.

Za tukajšnjo rabo zapisujem prečrkovan Trubarjev zapis, redakcija Marko Košan.

Ampag aku on eno brumno ženo poroči, taku ga obesijo, u tim 1525. so eniga brumni- ga vučeniga pridigarja gospod Janža Zajca, kir je bil svojo dekle poročil, u slovenskim Gradci nad celem skuzi dohtarja Avguština Prügla inu erzpristra (nadškofa) Sigismunda Grobshoffa ujeli, tiga so u nemškim Gratze obesili, zatu ta močni Bug bo nee tudi s tem večnim ognem u pekli žgal.

Kdo je bil Hans Has/Janž Zajc?

V središču zgodnje reformacije v Slovenji Gradcu in na Koroškem je bil pridigar Janž Zajc (Hans Has), ki je prišel v naše kraje iz Halstatta na Solnograškem. V deželno knežjem mestu ob Mislinji so bila velika skladišča ausseejske soli, zato so bile povezave s Salzburgom in Bavarsko zelo dobre. Prav mogoče je, da je Hasa za beneficiata pri kapeli sv. Duha slovenjgraškemu magistratu (upravitelju meščanskega špitala) priporočil Hans Herzheimer, upravitelj trgovine s soljo iz Ausseeja in znan kot podpornik Lutrovih nauk, da bi tako v zanj pomembnem mestu za trgovanje zagotovil prvoborca za reformacijo. Viri navajajo, da je Has po letu 1525 v mestu neovirano širil protestantske ideje, naklonjenost med njim in slovenjgraško gospodo pa je bila vzajemna. Člane skupnosti »nove sinagoge« (kot so zapisali v vizitacijskem protokolu leta 1528) z močnimi prekrščevalskimi elementi je predikant obravnaval kot svoje duhovne otroke, ki jim je oznanjal evangelij in jim v ohranjenem pismu iz zopora tudi še po prijetju podelil tolažbo. Mestni svet mu je namenil letno plačilo 10 goldinarjev, posebno apanažo pa so mu namenili, ko ga je brat Ulrik poročil z njegovo dekle Nežo. To je bil neposredni povod, da je dal slovenjgraški župnik Avguštin Prügl (sedež je imel izven obzidja pri sožupni cerkvi sv. Ragedunde v Starem trgu, medtem ko je bila cerkev sv. Elizabete v mestu le podružnica, ki jo je upravljal vikar) Hasa prijeti. Spravili so ga v deželno glavno mesto Gradec, kjer so ga 2. decembra 1527 obesili. Dogodek je zelo odmeval v notranjeavstrijskih deželah, slovenjgraških meščanov pa ni odvrnil od navdušenja za reformacijo, saj so v mesto kmalu pripeljali novega predikanta Filipa Kaufmanna, za njim pa še Štefana Kimmerlinga, ki je bil izjemno dejaven in je v mestu zgradil protestantski »avditorij« (kapelo), ob mestnem obzidju pa protestantsko pokopališče.

Pod črto.

Trubar se pri omembi slovenjgraške prigode moti v datumu: Hansa Hasa so prijeli 1527 in ga v Gradcu obesili 2. decembra istega leta.

O gornjem še podrobneje Marko Košan: *Reformacija in protireformacija v Slovenji Gradcu, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino*, št. 56, 2008, str. 233–246.

O Hansu Hasu podrobno piše Karl Amon: *Der Windischgrazer Prediger Hans Has von Hallstatt und die »Neue Synagoge« von 1527, Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich*, letnik 78/79, 1963.

Andrej Makuc
Marko Košan

Zelo verjetno je, da je Trubar graški usmrtitvi Janža Zajca prisostvoval. Namreč: »V jeseni leta 1527 je Bonomo Trubarja napolil na študij na Dunaj, za prežvljanje pa mu je namenil dohodke svoje župnije sv. Helene v Loki pri Radečah, ki naj bi jo upravljal Jernej Rugelj (ali Rogelj), po izročilu Trubarjev rojak z Rašice, sošolec na Reki, v Salzburgu in kasneje spet na Dunaju. Mladenič je na poti še obiskal svoje domače v rodni vasi, mater, oba brata in sestro, oče pa mu je umrl leto poprej. ... Če je prišel na Dunaj v jeseni 1527, se je lahko po začetnem šolanju na meščanski šoli naslednjo pomlad vključil v univerzitetni študij. (To naj bi se zgodilo 14. aprila 1528.)« (Mihael Glavan: *Trubarjev album. Romanje s Trubarjem*, LJ: MK, 2008, str. 31).

Trubar je bil z luteranstvom močno zaznamovan že v svojem salzburškem obdobju: recimo »... prekrščevalec Balthasar Hubmaier, katerega nauke in slavo je poznal iz Salzburga ... je doživel izjemno vznemirljivo preobrazbo od katolištva preko cvinglijanstva do prekrščevalstva, vse faze pa intenzivno povezoval z odmevnim radikalnim političnim delovanjem (kmečki punt Thomasa Münzerja) v več državah, dokler ga cesarska dunajska oblast ni leta 1527 dobila v svoje kremplje in ga 10. marca 1528 z velikim pompom zažgala na grmadi« (glej Glavan, str. 32). Tudi o tem strašljivem dogodku Trubar (po Ruplu) pretresen poroča.

A. M.

UVODNIK

UGLASBENE UGANKE

*Če rutko bi svojo v vetrič spustila,
a bi plapolala lahko tako
kot krilca njegova, nežno drhteča,
ko v svet ga neso?
In mavrico če bi za barve prosila,
a bi zasijale tako lepo
kot krilca njegova, prvič razprta
to zmorejo?*

9

15

23

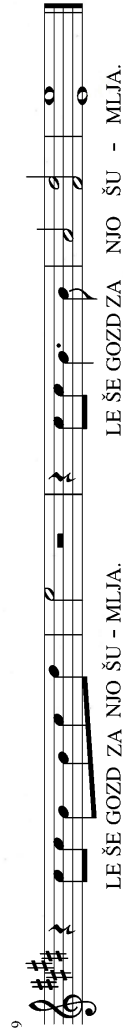
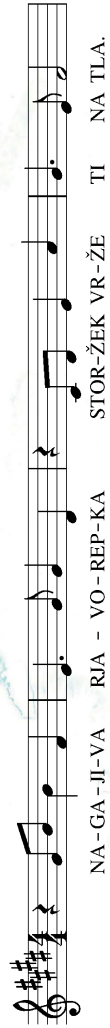

30

*Nagajiva rjavorepka
storžek vrže ti na tla.
Se ozreš, da bi jo videl -
le še gozd za njo šumlja.*

STO IN STO PO I - STI PO - TI. ZDI SE, DA JIH NIČ NE ZMO - TI,
TO - VOR VE - ČI KOT JE SA - MA VSA - KA NO - SI SKRAJ - NO VDA - NA,

5
KO GRA - DI - JO BI - VA - LI - ŠČE, V.KU - PU I - GLIC SKRI - VA - LI - ŠČE.
ČA - SA NI ZA VE - SE - LI - CO, KO SKR - BI - JO ZA KRA - LJI - CO.

9
KA - DAR KAK - ŠNA TE O - BI - ŠČE ZA - GO - TO - VO HĀ - NO I - ŠČE, ČE PA JI PO -

14
NU - DIŠ TO, JIH ZA NJO PRI - ŠLO BO STO.

*Sto in sto po isti poti.
Zdi se, da jih nič ne zmoti,
ko gradijo bivališče,
v kupu iglic skrivališče.
Tovor večji kot je sama,
vsaka nosi skrajno vdana.
Časa ni za veselico,
ko skrbijo za kraljico.
Kadar kaksna te obišče,
zagotovo hrano išče.
Če pa ji ponudiš to,
jih za njo prišlo bo sto.*

*Ko se v poletni noči stemni,
one prižigajo drobne luči.*

Ali svariijo?

»Glej, tu smo nocoj.«

Ali pa vabijo?

»Leti z menoj.«

KO SE V PO - LE - E - TNI NO - ČI STEM - NI,   Ó - NE PRI - ŽI - GA - JO

7

DROB-NE LU - ČI.   A - LI SVA - RI - JO? GLEJ, TU SMO NO - COJ.   Á - LI PA

14

VA - BI - JO?   LE -   TI   Z - ME - NO -   OI.

*Besedilo   Stina Vošner
Uglasbitev   Stina Vošner
Ilustrirala   Maruša Vošner*

Rešitev: metulj, veverica, mravljica, krasničke

Barcelona

LEPOSLOVJE

Dremavo, še vedno krepko zapredena v brezoblične sanje, je v odloženem pričakovanju zoprnega visokofrekvenčnega brnenja že nekaj časa s koticom levega očesa pogledovala na veliko, kot luna blede številčnico nezmotljive satelitske budilke in se, sladko odsotna, veselila vsakega podarjenega trenutka v objemu blagodejno mehke pernice. A jo je nato prebudilo pridušeno stokanje v dnevni sobi na drugem koncu prostranega domovanja. Dolgoletnega zvestega hišnega pomagača, prijaznega iHooverja, je sinoči prosila, naj se potruži in v temni, gluhi noči, ko je edini gospodar v hiši, temeljito presnaži stanovanje po vseh kotih, le na pajke, se ve, naj popazi. In je pretiraval, saj se je že pred jutrom pošteno utrudil in se pri koncu svojih moči le še zaletaval v vogale omar in nog stolov, ki slovijo po zoprnem in nesramnem vedenju, saj se praviloma nočejo umakniti močnejšemu od sebe. Ob vsakem nepazljivem udarcu je marljiva mehanična živalica, sedaj že vdana usodi ter prepuščena na milost in nemilost neusahljivemu baterijskemu polnjenju, tihceno, a vse bolj jezavo, kot hripav čriček vzkrikala nepovezane, le še delno vljudne fraze. Slišati je bilo nekako takole: »Ops, oprost... ne, mater, že sp... jej, kaj ... a več kaj, ups ... pa ne ...« In podobno.

Vsaka zgodba ima svoj konec in vsaka noč svoje jutro. Z vajeno krettno je stresla s sebe odejo, se po mačje usločila, pod mehko blazinico prstkov tam spodaj vpotegnila krvavo rdeče oličene nohtke, odrinila in v velikem loku doskočila na plutovinasta tla, ki so jo v pozdrav nagajivo požgečkala po svežih, dišečih podplatih. Vzpela se je na prste, z iztegnjenih rok pa ji je gladko zdrsnila spalna majica, da so ji lepo zaokrožene prsi, na katere je bila, to je že potrebno reči, zelo ponosna, svobodno zaplale in se poljubile z lahno jutranjo sapico vetriča, ki je kimajoče smuknil skozi režo priprtega okna. Že naslednji trenutek jih je imobilizirala v elastični športni nedrček, kakršnega si je običajno nadela za potovanja. Še vedno le v perilu in copatkah z enim rdečim in drugim zelenim cofkom se je, kot bi zadršala po ledu, prek dolgega hodnika pognala do dnevne sobe in s klikom odrešila Miška (tako ga je ljubkovalno klicala le občasno), da se je hvaležno oddahnil ter zgrbljen vase in v svoje misli obsedel v kotu. Pogledala je skozi okno, prek katerega je včeraj napela novo polo povoščenega papirja, in opazila, da se je sonce le obotavljivo plazilo izza vzhodnega hriba, saj je tudi njega plašil hrup gradbenih agentov, ko

so se drug za drugim, veselo vriskajoč, spuščali po fasadi in se pačili v notranjost do pred kratkim imenitno odmaknjenega, skritega in aseptično neomadeževanega bivalnega gnezda ter ga spreminjali v veliko izložbeno okno proste nakupovalne cone. Že res, da je na pot (ja, v Barcelono, to je vedela že ob koncu lanskega leta) klicalo poletje kot tako, a tile nebrižni vsiljivci, ki so že šesti teden zapored od jutra do večera grebli v dotrajano stavbno lupino, so bili kaplja čez rob odločitve, da se bo podvzivala, ne nazadnje se je bila tako zaobljubila oni dan v Benetkah pred oltarjem sv. Marka Brezmadežnospočetega.

Vstopila je v garderobno omaro, ki se je v dolžino podvojila, v širino pa je iz te notranje perspektive pridobila vsaj še enkrat toliko, in se ozrla na lepo zložene srajčke in hlačke, in krila, in jopice, tudi oblekice (enobarvne in, kakopak, rožnate), in pulloverčke, pa majice, in bluesice, in teniške nogavičke, pa nogavičke kar tako, medtem ko so se v spodnji vrsti (z nadaljevanjem čisto zgoraj) bohotili sandali iz sandalovine, pa tudi takšni iz ustrojene kože, nadalje pa še mokasini, gležnjarji, natikači (tudi dva ponesrečena spotikača), čevlji, škorenjci (z gamašami in brez), startaske (večinoma le v pastelnih barvnih odtenkih), salonarji s peto (visoko) ali brez, balerinke, nizke in lepo zaokrožene, a tudi bolj drzne z blago špičko, ki nožice in njih prstke venomer opominja, da je hoja po dveh blažev žegen, med bolj robustnimi predstavniki svoje vrste pa sta bila tam še dva ali pa so bili celo trije pohodni čevljarji. Najbolj pa se je razveselila sijočih, samo (b)lahno ponošenih manoloblahnikov, saj bodo prav v domači Barceloni, ki jo poznajo kot svoj žep, brez dvoma praktični kot le kaj.

Pomignila je srednjemu iz popolne kolekcije kovčkov znamke Discreet Voyager in ta se je zadovoljno prikotil iz kota ter hvaležno odprl usta. Kodo je nastavila na same trojke in z ustaljenim ritualom začela vanj zlagati vsak tretji kos brezhibno razvrščene garderobe, a se je nemarno zataknilo, saj je muhasta potovalna torba drugo za drugo izvrgla prav vsako cunjico, ki jo je, zdaj na začetku procedure, v kateri je vselej neizmereno uživala, v pakiranju namreč, skrbno položila nekam na dno.

»Kaj pa je zdaj to?« si je zamišljeno zamrmrala v skrbno depilirani brk. »Tega pa še ni bilo. Običajno znaš biti diskreten in se nad izborom ne pritožuješ prav pretirano.«

Nežno ga je potrepkala po boku.

Znova je skrbno zložila vsak posamičen kos modne tkanine in ga razvrstila v pripadajoči čedni kupček.

»Ravno prav, ni preveč, a še zdaleč tudi ne premalo,« je veselo pomežiknila veliki suhi južini, ki je od lanske jeseni kraljevala v zidni vdolbini zgoraj, levo od vrat, a je nato opazila, da spi in prav plašno, skoraj neslišno smrči. S spodvitimi nogami, kot kak mični Turek, je po končani fazi izbire s formulo 3plusnajprej še veselo in v ritmu *flamenca* ploskala z rokami, nato pa je previdno vzela v roke prvo zloženko in jo približala kovčku ..., ki se je nenadoma – in brez odvečnih besed sploh – zaprl, in nato, kljub nagovarjanju, trmasto vztrajal.

»Pa kaj, no, ali ne veš, da je ura že krepko prehitela čas. Pa poglejmo, kaj je narobe ...« Ravno je hotela preveriti številčnico na pokrovu kovčka, ko jo je dobesedno privzdignilo in je z glavo rahlo trčila ob strop, ki je bil za takšne primere obložen z vatiranim damastom. Pip – piiip – pip, in povrh vsega z rezkim drii-iin, se je naposled oglasila še budilka, prav besna, saj ji ni bilo vseeno, da so spregledali zaupano ji poslanstvo in v jutro vstopili brez nje. Nespodobna prevarantka pravo-vernih budilk je urno odbrzela nazaj v spalnico in z blazino zadušila nadležnico. Ta je nekaj sekund še otepala tam spodaj, a nato popustila in se ugriznila v jezik.

V garderobni omari pa nič novega. Potovalni kovček je stiskal ustnice svojega žrela, da so bile že čisto modre.

Pregledala je numerično kodo in videla, da se je bila zmotila: med dve trojki je pomotoma vrnila dvojko in zato ni šlo. Ihtavo, a ne preveč močno, se je z levo roko udarila po čelu, da je padla vznak, se hitro pobrala, na številčnici nastavila preprosto ničko in v kovček, ki je sedaj brez zadrege zazijal kot zaspana žaba, zmetala, kar ji je prišlo pod roko. Oči je kar zaprla, da si ne bi kasneje očitala, da je namenoma izbirala najbolj nemogoče kombinacije. Na koncu, ko je bila malha že čisto polna, je pritaknila še manolitablehnik. Oba, pravzaprav.

Z golim hrbtom, razkritim trebuščkom in bosimi nogami je končno zakoračila v kuhinjo, najprej iz skritega predala izvlekla likalno mizo in kar s hladnim železom poravnala odvečno gubo na frfotavem plisiranim krilu lahkotne rumene poletne oblekice s tesnim, drzno ukrojenim životcem, ki je obetal vznemirljiv dekolte. Iz dizajnerskega hladilnika, predelanega v velik mešalnik domačega sadnega sladoleda, saj zadnja tri leta stroge, od zdravnika predpisane, diete ni uživala ničesar drugega, je vzela veliko posodo zmrznjene jagodne pene, jo položila na mizo in z njo neho-

te pokrila mobilca, ki je iz utripajočega električnega ožilja vsrkaval še zadnje pozitivne energije. Skočila je v kopalnico, si oprhala obraz ter ostale dele kože in v ličnem, oblazinjenem nesecerju preverila ščetke ter nabor krem in pomad, nato pa se je vrnila v kuhinjo, kjer jo je pričakalo presenečenje, ki bi lahko bilo v drugačnih okoliščinah tudi prijetno.

Eden izmed nadležnih, že navsezgodaj do pasu ogoljenih zidarskih mojstrov, ki jim je včeraj popoldne ob pol treh še suvereno dihala za ovratnik, je njeno frivolno opletanje po stanovanju očitno razumel kot povabilo, zato je nonšalantno vstopil skozi stransko okno, jo s krepkim, a dovolj tenkočutno vznemirljivim prijemom objel okoli pasu in jo posadil na rob mize ter ji z nežno in toplo sapo pihnil med micene prstke na slonokoščeno belem stopalu. Čisto nagonsko, v samo njej lastnem joie de vivre je sladostrastno spustila veke in priprla oči, a to je bil le trenutek naivne slabosti. Zgrožena nad sabo je čutila, da jo je prav prijetno zaščemelo v ledjih, a se ni pustila do konca zmesti, zato ga je naučeno in prav nič usmijeno sunila tja, hm, na pravo mesto, da se je brez besed (in tudi brez sape) po vseh štirih odplazil, od koder je bil prilezel. Orgazmično plimo, ki jo je pritajeno cukala za kocine, je ohladila tako, da se je odločno ozrla k Tizianovi grešni madoni na zidu in nato še pljunila navpik v zrak nad glavo, ki jo je spretno spet umaknila, da je lahek, kot pajčevina tanek dišeči izloček svojega posvečenega telesa ujela v skodelo s trojnim zlatim robom, ki jo je za take primere vedno hranila nekje pri roki.

Nato se je vse skupaj odvijalo v nekaj pospešenih sekundah: smuknila je v obleko, planila v udobne bele balerinke z gumijastim, nekoliko odebeljenim podplatom, z levico pograbila jagode, ki so se kot krhek žele zatresle pod plastičnim pokrovom, z desno pa si je oprtala toaletno torbico in potegnila težki kovček, ki pa je, hvala bogu, izvlekel vsa kolesa in ji pomagal, da se je bliskovito izmuznila skozi vhodna vrata, ki so se s treskom zaprla za njenim hrbtom. Globoko je zajela sapo, zaklenila in na rdeča lička poljubila taščico, ki je od konca meseca maja ljubeznivo čuvala njen dom.

Vrtoglavo se je spustila po stopnišču, ki se je razumevajoče skrajšalo za nekaj najbolj zoprnih ovir na prvem levem zavoju in jo v zadnjih, običajno najbolj strmih nadstropjih (bržkone za srečno pot) nagradilo še z ugodjem samodejnih tekočih stopnic, ki so jo dostavile neposredno na vzletno rampo prostranega parkirišča. Brez oklevanja je vtaknila ključ v volhko, dobro podmazano ključavnico že nekoliko utrujenega, a še vedno zelo poskočnega Autobianchija Nieve G&T in pri tem znova pomislila na Marino, saj jo je kot nehotni

déjà vu ujel čutni odmev Oddelka radosti in jo prijetno potrepljal po trebušni in ušesni opni hkrati. A že naslednji trenutek se ji je prikazal božjastno spačeni obraz Iana Curtisa, zato se je le polglasno zahajljala, se usedla za volan in speljala z mesta kar v peti. Sedaj se je že prekleto mudilo: rdeča puščica z drugega tira v Divači bo proti Barceloni odpeljala čez slabih dvajset minut.

***

V koprenastem jutru je brzela po prazni cesti sredi doline in pomislila, da je po dolgih letih tokrat prvič sama na poti. Marina ji je nepremišljeno razparala srce (ne bi zdaj zopet o tem), zato se je odločila, da bo angelcu pristrigla peruti in odšla po svoje. Nenadna svoboda ji je nastavila izziv, kakršnega si je globoko v sebi, bodimo odkriti, že dolgo želela.

Po tem spoznanju je med pospešeno, a rutinsko vožnjo še bolj navdušeno kot običajno z očmi fotografirala oblake, ki so z leve in desne potovali z njo, prepoznavala šaljive like v nenavadnih skalnih gmotah ob robu cestišča in oprezala za živalcami, ki so radovedno kukale izza obronkov neskončnih koruznih polj. Le za las je zgrešila sivega hrta, ki je tam, kjer si je cesta utirala pot skozi najgostejše podrastje, švignil dober centimeter in pol mimo prednjega odbijača, obloženega z mehkim kavčukovcem in premazanega z rafiniranim kokosovim oljem, da se nanj ne bi prijemale mušice. Oddahnila si je, a tudi zaradi te vznemirljive izkušnje brez pomišljanja ustavila že za naslednjim ovinkom ter obvezala okrvavljeno prednjo levo tačko drobcene, neutolažljivo vekajoče srnice, ki jo je nekaj minut pred tem zbil brezvestni dirkač s skuterjem, da je nemočna obležala v travi.

Sicer pa je bil dan lep. Natančno takšen, kot si ga je želela, zato je veselo zažvižgala koračnico iz Mosta na reki Kwai in se po klancu navzdol prek prevala še zadnjič ozrla v nebo ter z azurnega svoda z očmi snela velikega albatrosa, da je za njim sredi modrine kot edini manjkajoči košček sestavljanke zazevala bela lisa.

V daljavi se je zablistala železna cesta, Belko je zahrzal, se bodro pognal in vseskozi, tudi čez najbolj zavite ovinke, v peti prevozil še tistih zadnjih nekaj kilometrov do staje, kjer bo z veliko klaje počakal na vrnitev ljubljene gospodarice.

***

S kupom prtljage, natančno zložene na prednjem koncu srebrno pobarvanega železničarskega vozička, je stopila na peron v trenutku, ko je nanj z nezmanjšano hitrostjo zapeljala potniška kompozicija in se z rezkim cviljenjem, ob katerem so popadali vznak vsi trije indijski dečki, ki so zadnje minute tekali za njo in jo vlekli za krilo, kot vkopa-

na ustavila pri komaj vidni modri oznaki na tleh dobro utrjene kamnite ploščadi. Človeško mravljišče čakajočih se je zganilo in se začelo v nepopisni gneči razvrščati v pripadajoče vagone rdeče rakete, ki je v nizkem startu že čakala na znak za odhod. Vozovnica v njeni roki se je zganila in pričela nestrpno rdeče utripati, hkrati pa je sporočala, da so posebni razdelek jeklene kače, ki ga je rezervirala že pozimi, ko je bila cena potovanja kar za tri procente cenejša kot v sezoni, parkirali na povsem drugem koncu pokritega postajališča. Ni imela izbire, vstopila je pri najbližjih vratih in se znašla v vagonu brez klasifikacije, v katerem so se lahko vozili tudi zastojkarji, saj je vlakovodja s polcilindrom in vijoličastimi trakovi, ki so mu v slapovih padali prek hrbta, že zajel sapo in na vso moč pihnil v zaviti poštarški rog.

Med oznojenimi telesi vseh barv se je, otovorjena kot tibetanska lama, pogumno prebijala po ozkem koridorju in čim prej skušala ubežati tistemu delu vlaka, kjer vrtijo le glasbo Lojzeta Slaka. Po uri in pol, ko se je kot kakšna vratarka toaletnih prostorov babilonskega stolpa naposlušala kletvic v vseh dialektih tega sveta, je zmagovito stala pred vhodom v kapsulo deluxe razreda, ki je z vrtoglavo hitrostjo urezovala tunele pod skalnimi skladi zasneženih Alp. Kovčki in torbe so ji onemoglo spolzeli iz rok in samodejno zdrsnili v nevidne zabojnike. Zleknila se je v usnjeni počivalnik, vojaka s tesno oprijeto sivo čelado, ki se je vračal s solunske fronte na Krimu in je drnjohal na sosednjem sedežu, sploh ni opazila. Z vsemu čuti je vpijala blagodejno tišino, saj je bil v tem oddelku zapovedan globoki mir in tudi glasba se je samo z notnimi zapisi nemo vrtela na velikih, po stropu razporejenih zaslonih. Segla je v skrivni žep pod prsnim izrezom, kjer je običajno nosila priročni vmesnik prenosne pisarne, in presenečena ugotovila, da je prazen.

Pozabila ga je! Pa je to sploh mogoče? Brez njega ni znala nikamor! Brez prevelikega napora je film odvirtela nazaj in nepredstavljivo je dobilo jasen obris.

»Presneti dec!« ji je ušel polglasen vzklik, a si je že naslednji trenutek pritisnila kazalec na ustnice. Ozrla se je naokoli, a nihče od maloštevilnih, vase zatopljenih potnikov je, kot kaže, ni slišal, razen kodrastega črnolasca v raševinasti tuniki tam preko, ki je spustil knjigo in s strogim pogledom namrščil čelo. Hejla, je že tako usojeno, da se bo letošnja avantura odvila brez dnevnega zaklepanja doživetij v dosjeje centralnega arhiva, je pomislila. Kako vznemirljivo! Glava se ji je hvaležno pogreznila v visoki mehki naslon udobnega sedeža, oči pa je skozi okno započila v razmazan odtis pokrajine, ki je le s težavo dohajal vrtoglavo pospeševanje. Nehote so ji pri tem zaostale tudi

misli, zato se je zdrznila, ko je nad sabo zaslišala šepetanje. Visokorasla, zagorela in svetlolasa stewardesa je spraševala: »Prigrizek? Kozarec pijače? Morda kakšen poljub?«

Najprej se samo odmahnila z roko, nato pa je vendarle dahnila: »Samo požirek italijanske mineralne, prosim, in en španski poljub, če je še na voljo.«

Prijeten dotik polnih ustnic z okusom zrelih robidnic ji je odpihnil še zadnji spomin na Marino. Globoko je zavzdihnila in se pripravila na vnovični potop v črmino predorov, ki so se sedaj vrstili v hitrem ritmu, kot bi šivali raztreščene koščke krajinske vedute in jih sestavljali v čudovito preprogo potovalnega zemljevida. Pa tudi nekaj erotičnega je bilo na tem, se je nagajivo namuznila sebi in medlemu obrazu, kot privid izrisanemu na ekranu, kakršnega je čez okenski okvir napela tema tunela. Kodrolasec s knjigo, ki mu je sedaj služila le še za navidezni paravan, je očitno pogledoval v njeno smer, v odsevu pa se ji je zazdelo, da lahko prebere njegove misli. Rahlo je zardela, toliko je že čutila, a se je nato osredotočila in mu predrzno vračala poglede, ki so bili v enaki meri zapeljivi, kolikor so bili tudi blago posmehljivi in dovolj dvoumni. Sredi tunela je podobo njegovega obraza razločila v vseh podrobnostih, z lahkoto je ujela tudi valovno dolžino njegovega pogleda, ki se je razlival iz hrepenečih oči, ob izhodu v dnevno luč pa je lik kot hologramski odtis nekaj časa še obvisel v zraku, a ga je nato s svojimi dolgimi trepalnicami in z lahkotno sapo z ustnic, našobljenih v poljub, pobrisala. Ko je raketa na tirnicah zdrznila v novi mrak, se je vse skupaj ponovilo in se nato ponavljalo, dokler je bilo predorov, ki jim ni bilo videti konca. Mladi pisatelj, ki se je vračal z mednarodne literarne delavnice v švicarskem Davosu, je bil oznojen in utrujen, kot bi bil celo pot pretekel ali vsaj prehodil. Popolnoma se je zmedel, lepo oblikovane in s temnimi, svedrastimi dlakami porasle noge, ki so mu štrlele iz kratkih hlač, so bile iz minute v minuto daljše in jih je komaj še zadrževal v usnjenih sandalih s tesno zategnjenimi paščki. Seveda ni vedel, da je to njena priljubljena igra, iz katere je vedno izšla kot zmagovalka, zato je naivno nasedel ... in nazadnje potegnil kratko. Z nedolžnim obrazom, s kakršnim je na videz brezbrizno strmela v namišljeni nič tam zunaj, je za vselej odpihnila tisto, kar je najbolj skrbno varoval in mu je bilo najbolj dragoceno: pisateljsko intuicijo in ustvarjalni navdih, zato je v trenutku, ko je vlak izpeljal iz zadnjega alpskega tunela, odvrigel knjigo in skrušeno vstal iz naslanjača. Iz torbe je izbrskal majhen damski revolver in ga vtaknil v zadnji hlačni žep ter skozi avtomatska vrata počasi oddrsal do stranišča za vogalom. Ko je zaslišala strel, se je samo namu-

znila in si po notah, ki so se pravkar vrtele na stropu, v mislih prostodušno požvižgavala olimpijsko himno Freddieja Mercuryja in Montserrat Caballe.

Počutila se je izvrstno. Vlak je neslišno in ubogljivo drsel v znano. Barcelona, čeprav brez telefona, je bila vse bliže. V želodčku se je mlinček že nekaj časa vrtel v prazno, zato je iz globin popotne malhe potegnila posodo z malico in do meje z Andoro hlastno polizala staljeno jagodno melaso. Počakala je še minutko, da se je v napelem trebuščku hrupno podrl kupček, nato pa je iz torbe vzela šop prospektov in jih vrgla na mizo, kjer so se ubogljivo zložili v pravilnem vrstnem redu, da je lahko še zadnjič preverila rezervacijo apartmaja v katalonski prestolnici. Kot prvič se tudi sedaj ni mogla načuditi neverjetni sreči, ki ji je v žrebu potovalne agencije namenila prenočišče v Casa Martí, arhitekturnem biseru Josepa Puiga i Cadafalcha v ulici Montsió sredi najstarejšega predela v Barri Gòtic.

***

Reka ljudi na brezbrežni platformi železniške postaje jo je posrkala vase do te mere, da se je kljub zgodnji uri, rdeča puščica je na Sants prispela ob štirih zjutraj, in obilni prtljagi, ki jo je sedaj tvorila na zložljivem minivozičku, morala krepko potruditi, da se je mimo električnih avtomobilčkov, priklopnih avtobusov in brenčočih motorinov prebila čez avenijo Roma in si izborila edino prosto mesto v kafeteriji ob ribniku na robu parka. Katalonski zrak je s polnimi pljuči zadihala šele, ko je z užitkom pohrustala prvi melindro, namočen v gosto temno čokolado. Iz torbice je izbrskala židano ruto in si vanjo obrisala lepljive prste, nato pa jo je zavezala okoli vratu, da ji je vonj xocolate še naprej prijetno dražil nosnice. S komolci si je izborila nekaj dodatnega prostora na okrogli čajni mizici in razgrnila velik zemljevid mesta ter nanj ob robu s svinčnikom izpisala ciljni naslov: Carrer de Montsió 3, in poleg z rdečo barvico še črko M. Že čez nekaj trenutkov je v mreži podzemne pentlje, ki se je izbočila iz papirnate podlage, zasijala (M)odra lučka in ob njej ime postaje Liceu.

V ozkih in visokih vagončkih podzemne je bilo le malo potnikov, zato jih je v negotovem drdranju po zarjavelih tirnicah s konca 19. stoletja na ostrih ovinkih kar krepko zanašalo. Ko je v pravem trenutku potegnila zasilno zavoro, so se varno ustavili in mirno počakali, da je prtljago znosila na oddaljeni konec temačnega perona, kjer jo je vakuumski elevator bliskovito, s pokom potegnil na površje. V metroju je bila v trenutku romantične vznesenosti pomislila, da se bo do hiše, kjer bo v naslednjih dneh, tednih, kdo ve, morda tudi mesecih, njen domek, prebila po

ozkih in temačnih uličicah starega mesta, a si je sredi Ramble premislila. Z vsemi številnimi kosi prtljage si ni mogla privoščiti neskončnega vandranga med ofucanim starim zidovjem, ki je lahko tako zgodaj zjutraj tudi zelo neprijazno. Poslušala je šesti čut in deloma še sedmega, obrnila na sever in odvihrala do Plaçe de Catalunya, kjer se je na hitro poklonila začasni novi domovini, nato pa je mimo Hard Rock Caffeya zavila na Avenijo angelških vrat, ki jih je odprla z lahkoto, čeprav se je le s težavo ognila taksiju, ki je z vratolomno vzvratno vožnjo izigral prometni režim enosmerne ulice. A je bilo dovolj, da se je nesrečno spotaknila čez iztegnjeni kokon klošarke, na pločniku tesno zavite v tri prešite odeje in volneno kapo, s katero se je branila pred brkami mimoidočih. Komaj se je obdržala na nogah, opravičila se je njenemu budnemu psu, ki je jezno zarenčal in pokazal tistih nekaj že hudo načetih zob, in spretno, kot bosonoga balerina, v čudovitem ravnovesju in skoraj po zraku, prekrmarila še tistih nekaj metrov do vogala s Carrer de Montsió.

Za hip se je ustavila. Bila je na cilju, vesela, a kljub temu je začutila nelagodje, kakršnega ni občutila še nikoli in ga zato tudi ni prepoznala. Brezskrbno kot že cel dan in noč, kolikor je bila na potovanju, je zakoračila v ozko in temačno ulico, ki je ni razsvetlilo niti mlado oranžno sonce, ravno tedaj usidrano natančno sredi koščka modrega neba v izrezu pogleda čez strehe visokih hiš.

***

Stala je pred nenavadno neogotsko palačo na številki 3. Zelo na glas je zastokala, saj ni mogla zadržati vznemirljivega navdušenja, ko je z očmi krožila po nenavadni organski fasadi in se potapljala v gosto listnato okrasje atike slikovitega portala, iz katerega so kukale oči radovednih pažev in ji veselo pomežikovale. To jo je opogumilo, da je potegnila za debelo zvozlano vrv, ob kateri je bil narisan zvonec, obenem pa je z ogromnim železnim tolkalom krepko stresla velika in mogočna, bržkone okovana lesena vrata. Oddaljeno v času in prostoru je lahko bolj slutila kot v resnici slišala odmev zvona v notranjosti skrivnostne hiše, zgodilo se ni pa nič. Potrpežljivo je čakala – nestrpno zvonjenje ji je bilo odsihmal zoprno –, pogled pa ji je tako ali tako prek litoželeznih ograj balkončkov in bogato profiliranih okenskih okvirjev v nadstropju uhajal dalje v višave in se pred venčnim zidcem zgoraj zaustavljal v arkadni vrsti dvignjene, v stavbo umaknjene loggie, ki ji je enako pozorno, čeprav nema in gluha, vračala pogled in v enakomernem ritmu, kot bi zajemala sapo, napenjala elegantno balustrado lokov, razpetih nad vitkimi stebriči.

Preteklo je deset ali petnajst minut, v rokah in na ramenih pa je prvokrat občutila težo svoje prtljage, zato jo je skrbno zložila levo od privzdignjene vhodne stopnice. S čela si je umaknila nagajivi koder las, nato pa iztegnila roko, da bi znova pozvonila, a so se vrata nenadoma začela odpirati. Počasi in slovesno, kakor na nevidnih vzvodih, izšolanih v službah državnškega protokola. Znova si je oprtala popotniško imetje in vstopila v prostrano, hladno vežo, ki se je v višino dvigala najmanj čez dva ali tri nadstropja, v dolžino pa se je (morda je bila to le optična iluzija) ožila k stopnišču, ki se je vrtoglavo spuščalo iz višav, od koder je bilo slišati oddaljen, nato pa vse bližji glas: »Ya voy, sem že tu, sólo un momento, por favor! Sem že tu! Takoj! Že grem, že grem ...«

Obstala je kot vkopana, ko se je pred njo pojavil visok in slok možakar mlajših srednjih let (fiju, karkoli že to pomeni) v razpeti beli srajci brez ovratnika in v širokih platnenih hlačah, z razmršenimi svetlimi lasmi (hej, Katalonca si je pa res vselej slikala temnolasega!), nerodno pospravljenimi pod velik slamnik z ravnimi kraji in rožnatim svilenim trakom, ki si ga je preko temena potisnil daleč nazaj na tilnik.

»Oprostite! Je bilo nekaj nujnega ... ali ste dolgo čakali ... za sobo ste, kajne ... danes, a ne ... ja, ja, sva Vas pričakovala ... prvič sedaj oddajava sobo, veste ... pa je mičkeno zmede ... pa bo, saj bo ... in dobrodošli, no, dajte mi prtljago in kar za mano.« Na hitro je iztegnil potno dlan, pri tem so na elegantnem zapestju zacingljali bakreni obroči različnih velikosti in debeline, in ji mlahavo stisnil roko, nato pa ji je obrnil hrbet in se znova napotil k stopnišču. In še vedno govoril: »... sva vesela, veste ... v tej poletni vročini je včasih tako dolgočasno ... zunaj so množice turistov, a naju ne zanimajo, midva sva iskala točno določeno ...«

»... in Vaš ... pa saj ti lahko rečem ti, kajne ... torej, tvoj stas in seveda glas v zvočni priponki oglasa je bil nekako poseben ... sva takoj začutila, da bi lahko ... kaj praviš?« je neprestano žlobudral tudi še, ko sta prispela v veliko kuhinjo v nadstropju, kjer je najprej odložil torbe, nato pa ji je pomignil in ji pokazal stol za veliko hrastovo mizo, kamor se je plaho usedla in prvič spregovorila.

»Ja.«

»Ajá, no viš ... meni je ime Cassian in sploh nisem iz Barcelone ... ja pa ja, seveda sem, no ... sedaj sem skoraj že Katalonec, ko sem tukaj že osemnajst let, ampak sem Švicar iz majhne rektoranske vasi blizu Fribourga ... sem se naveličal krav in vaške mlekarne, ha, ha ... ne, resno ... sem umetnostni zgodovinar in pišem knjigo o katalonskem modernizmu ... že petnajst let torej, bo debela knjiga, hi, hi ... kako je pa že tebi ime?«

»Maruša Rdečelaska, ameriški prijatelji me kličejo Carmine.«

»Potem si pa tukaj kot vojna dopisnica ali kaj?« se je široko nasmehnil.

»O, ne, to pa že ne ... kako Vam pride na misel,« je skoraj užaljeno odkimala in spustila levo nogo, ki jo je pred tem izzivalno prekrizala preko desne, da je kratko krilo razkrilo dobršen del kože nad lepo oblikovanim kolenom, v zadnjih tednih pred odhodom še posebej skrbno negovanim z dnevno vadbo v telovadišču.

»Sem menil, da si prišla zaradi bojov med katalonskimi separatističnimi nacionalističnimi falangisti in špansko unionistično gardo, ki že mesece divjajo v zahodnih predmestjih ... sicer pa smo se jih že navadili in ne vznemirjajo nikogar več ... in kliči me po imenu vendar ... zakaj si torej tukaj, če smem vprašati?«

»Ne vem, brez pravega razloga, se mi zdi. Prvič sem v Španiji, torej, v Kataloniji, a se mi je lansko leto enkrat sanjalo, da se potikam po barcelonskih ulicah ... živahnih, a nekako pritenjenih, prijaznih, a s fasadami temačnih hiš, v katerih se odvija odmaknjeno, skrivno življenje.«

»To pa res,« se je zasmel in trikrat zapored na hitro privzdignil obrvi. Sedaj se je tudi on usedel k mizi in ji od blizu prostodušno zrl v obraz. Hitre besede, ki so še pred nekaj trenutki kot v enem samem podaljšanem stavku nekontrolirano vrele iz njegovih ust, so se sedaj umirile. Počasi in resno, skoraj slovesno, je nadaljeval: »Barcelona je ena sama velika skrivnost. Bolj ko jo raziskuješ in spoznaviš, bolj se ogrinja v nepredirno tančico. Tudi ljudje so tukaj posebni, oči imajo na hrbtu ... kakor ti, kajne, Raoul?«

Maruša sploh ni opazila, da se jima je pridružil črnelasi dolgin, krepko čez sto devetdeset jih je moral imeti, saj je bil še precej višji od Cassiana. Oblečen je bil v preproste, ozke kratke hlače, iz katerih so štrlele neskončne in z gostimi dlakami porasle noge, in svetlo modro majico brez ovratnika in z odrezanimi rokavi. Stisnjene ustnice so se mu razlezele v blag nasmešek, ko je stopil do hladilnika. Obrnil jima je hrbet, na katerem sta zazijali očesi, kot bi ju virtuožno, z eno samo potezo narisala Matisse ali Picasso. Črni zenici sta kot v pozdrav zasvetili. (Ali pa se ji je tako samo zdelo?) Raoul se je z Moritzem v roki usedel v oddaljeni kot kuhinje, povsem na drugi konec dolge mize.

»Midva bova pa koktajl, kajne?«

Svetlolasi gostobesednež se je spet zavrtel po kuhinji, da se je kristalni lesteneč pod stropom nevarno zamajal in zacingljajal, zažvenketale pa so tudi številne steklenice, s katerimi je spretno polnil dva velika, zelo pokončna kozarca in vanju naložil raznobarvne plasti eksotičnih pijač.

»Casa Martí je fenomenalna, verdad? Pravi biser katalonskega modernizma s konca 19. stoletja. Pravijo, da je bil Puig i Cadafalch tam nekje leta 1895 po treh dneh absente v eni izmed kavarn starega mesta ravno dovolj ausente in evforičen, da je lahko narisal odbito bajto, kakršnih je po Barceloni sicer še nekaj, a turisti se slej ko prej zaletavajo le v Gaudija. Pa je še toliko drugih, precej bolj odštekanih ekstravaganc. Te zanimajo? Ti jih bom pokazal, če boš hotela. Torej, kar sama na poti? Povej, od kod pravzaprav prihajaš, si poročena?«

Za trenutek je umolknil, da je vendarle lahko spregovorila tudi ona.

»Ne, ne, nisem, kje pa. Iz majhne podalpske žepne deželice prihajam, od tam nekje bogu za hrbtom. Ampak saj velikost ni pomembna, kot tudi dolžina ni, mar ne?«

Vneti mešalec koktajlov se je ozrl čez rame in se pomenljivo namuznil, ona pa je pomislila, da je vse skupaj sicer malo čudno, a se je odločila, da ji je pravzaprav vseeno.

Cassian je bežno pogledal v smer, kjer je brezizrazno na svojem koncu mize sedel Raoul, in nadaljeval, kot bi se sploh ne bil nikdar ustavil.

»... Zvečer, ko vročina pojenja in se turisti umaknejo v restavracije in kafiče, so sprehodi po mestu najbolj zanimivi. Tudi še ko stotič prehodiš isto ulico, se ti zdi, da je pred tabo vogal, okoli katerega še nisi stopil, prehod, ki ga še nisi odkril, zapuščena stavba ali skriti kot, kjer se dogajajo nenavadne stvari. Mesto je tukaj v starem jedru tako obrnjeno vase, da boš prav gotovo opazila, kako ponoči oživijo figure na fasadah, tudi okrasje Eusebija Arnauja na tejle hiši se v pozni uri čarobno spreminja in zaživi neko drugačno, svoje življenje. In kip Jožefa tamle na vogalu, mojstrovina Josepa LLimone ... no, ta je sploh ... ampak takole sama, praviš. Ali fanta tudi nimaš ali kaj? Tukaj je Sazerac. Samo zate, Pelirroja. Po receptu, s katerim sem skušal zadeti misel, ki se ti podi po glavi. Saj ne zameriš?«

Spet je premolknil in ji končno ponudil velikanski kozarec ohlajene mavrične pijače. Sklonila se je in vanj najprej previdno pomočila le konico jezika, nato pa je z razsušenimi ustnicami objela široko slamico iz bambusovega lesa ter si z dolgim požirkom privoščila krepko dozo osvežilne pijače z okusom anisa in poprove mete ... in še nečesa, kar ni mogla prepoznati. Globoko je zavzdihnila, obraz pa se ji je raztegnil v hudomušen nasmeh, ko je odgovorila: »Fanta, zakaj le? Saj to sploh ni več v modi. Sicer pa, vsi najboljši so že oddani ... drug drugemu ... mislim, no ... kot vidva ...«

»Kaj kot midva?« je vprašal Cassian in pomežiknil prijatelju v kotu.

»Saj sta par, kajne?« je bila prostodušno odkri-

ta.

»Od kod ti pa to, Rojiza, tako na hitro?« je z narejenim začudenjem in dobrovoljnimi jamicami v obeh licih počasi rekel Cassian.

»Oh, sem takoj vedela, ko sem že na stopnišču opazila, da za levim ušesom nosiš zavojček kondomov z okusom breskve.«

»Ah, saj res, sem čisto pozabil. Grešna bolezen sodomitov še ni povsem izkoreninjena, veš, pa morava biti previdna, zlasti še, ko greva v klub. Že čez pol ure se dobiva s prijatelji v savni tukaj za vogalom ... in ti bi lahko ... ampak najprej bi te rad vprašal še nekaj. Upam, da ni preveč osebno. Ali imaš rada otroke?«

»To pa ja, seveda. Ampak le dojenčke in to takšne, ki so ves čas utrujeni in veliko spijo.«

Zdaj se je končno oglasil tudi Raoul, a je le polglasno zavzdihnil: »Ooooh!«

Cassian mu je namenil dolg pomenljiv pogled ter mu nato blago pokimal. Vitki črnolasec je hitro vstal in neslišno izginil v temno vežo, nato pa je bilo slišati korake, ko se je po stopnicah vzpenjal v nadstropje.

»Že enajsto leto sva tukaj, v tej hiši. Pripadala je Raoulovemu dedu, bogatemu lastniku plantaž kakavovca na severu Slonokoščene obale, zato nikoli ni živel v tem stanovanju. Skoraj trideset let ni bilo nikogar, nato pa je hišo podedoval Raoul in sva se odločila, da te sobane zaslužijo ustrezno pozornost. Vselila sva se v opremljeno stanovanje, Rara je privlekel le svoje tri starinske klavirje, on je namreč pianist, sedaj pa skušava vsemu temu vdahniti čim več duha in vsak novi dan občutiva, kako so starinske preproge in velika ogledala, velikanske oblazinjene zofe in umetelno izrezljane omare hvaležni za prijazno sobivanje. Nihče, razen naju, se v teh letih ni sprehajal po prostranih apartmajih. Ti si prva, ki je v tem stoletju in, heh, tisočletju prestopila prag stanovanjskega dela palače. In ... no, ja ... seveda je sedaj z nama tudi ...«

V tem trenutku se je vrnil Raoul in v kuhinjo vstopil z majčkenim, v odejico zavitim svežnjem, ki ga je previdno pritiskal na prsi. Cassian mu je še enkrat pokimal, zato je stopil do mize in na sredino nežno položil z vijoličnimi vrvicami povito volneno štručko enake svetlo modre barve, kot je bila njegova majica. Pazljivo jo je razvil in razkril golo telesce rožnatega dojenčka, luštnega debelušnega fantka z rumenimi skodranimi lasci, ki se ni premaknil, saj je trdno spal. V enakomernem počasnem ritmu so se dvigovale in spuščale le njegove drobcene prsi.

»Kako je lep, kajneda? Ime mu je Joan Saulo,« je ljubeče dahnil Cassian, medtem ko je Raoul v solzah, ki so mu nemudoma privrele v oči, zopet le zavzdihnil. Tokrat je bilo slišati: »Ohhhh!«

Maruša, ki si je ravno privoščila nov dolg požirek slastnega koktajla, je nehote žmohtno cmoknila, preden se ji je krepko zaletelo, slamica pa ji je iz ust odfrčala prek roba mize na tla, kjer so jo pograbile drobne mravlje faraonke, ki so čakale v zasedi, in jo urno odnesle v skoraj nevidno luknjo pod težkim opažem ob steni. Z drobcenimi prsti natančno in do konca pristriženih nohtov, ki jih je doma zvečer pred odhodom pobarvala z novim odtenkom žarečega cinobra, si je zakrila obraz in šele čez minuto ali dve previdno pokukala, če je bilo vse tisto res. Oba fanta, suhljata in šarmantna možakarja pri petinštiridesetih, sta sedaj sedela skupaj na velikem stolu, objeta, in jo napeto opazovala.

»Čudovite modre oči ima, skoraj vijolične, ampak sedaj spi,« sta spregovorila v en glas, Cassian pa je dodal: »Dva meseca je napolnil včeraj, midva pa sva ga dobila pred štirinajstimi dnevi in od takrat ves čas spi. Spi tudi, ko drobcena usteca prisesa na stekleničko toplega mleka. Čisto tako, kakor je tebi všeč, kajne?«

Brez besed je samo strmela v ljubkega otročiča, nazadnje pa je izdabila: »Ampak saj ima samo eno roko.«

»Kaj pa je to takega,« se je skoraj prizadeto končno oglasil Raoul. »Midva v skupnosti dveh fantov bi le s težavo dobila dovoljenje za posvojitve običajnega otroka, zato sva več kot zadovoljna, kakor se je izteklo. Resno, ali ni lep? Sva pa še malo nerodna, sedaj na začetku. In sva pomislila, da bi nama lahko pomagala. Sva vedela, že tako na daljavo, še preden sva te spoznala ... začutila sva, da boš prava. Ali lahko popaziš nanj kar takoj, zelo se nama mudi v savno. Vrneva se čez dobre tri ure, ti pa kar po domače. Mi casa su casa, kot pravijo. Zgoraj v nadstropju boš za modrimi vrati našla njegovo sobo, položi ga v zibel, nahranila sva ga ravno v trenutku, ko si spodaj pozvonila, zato je do večera preskrbljen. Soba zraven, tista z drsnimi vrati in rožnatimi stekli, je najina spalnica, ti si pa izberi katerokoli hočeš med onimi na levi strani hodnika. Če si lačna, je v pečici še nekaj paille, ko se vrneva, te pa vabiva na večerjo k Štirim mačkam tu spodaj. Obljubiva doživetje! Hola!«

Nista počakala na odgovor, saj sta hitro vstala od mize in skoraj stekla iz kuhinje. Zdrvela sta po stopnicah in hiša se je nemočno stresla, ko so se spodaj s treskom zaprla vrata. Pohitela je za njima in pred velikimi temnimi durmi, v pritličju tudi ni bilo nobenih oken, spoznala, da je ujetnica.

***

Mali Joan se ni niti premaknil, ko ga je zavila v odejico in odnesla v modro sobo v nadstropju, ki je bila čisto pravi otroški kabinet, prostran in

temačen, a napolnjen s starinskimi igračami v viktorijanskem slogu druge polovice 19. stoletja. Velika zibel je stala sredi sobe, v njej pa so bile nagradene mehke blazine in odejice, v katere se je mali Joan kar pogreznil, ko ga je ljubeznivo položila, in je na plano kupal le njegov nosek. Več kot presenečena je bila nad sabo, ko je z vstran iztegnjenima rokama, da je lažje ohranila ravnotežje, stopila na prste in se sklonila ter ga nežno poljubila.

Nato je stopila po hodniku in z znatnim časovnim zamikom poslušala zven svojih korakov po velikih kamnitih ploščah iz zglajenega temno rdečega peščenjaka. Po kotih in na nekaterih zlizanih mestih so zevale drobne špranje in razpoke, v katere so se brž poskrile drobne srebrne ribice, ki so migetale vse naokoli. Stopila je v sobo na levi, kjer se ji je skozi visoka odprta vrata odprl pogled dalje proti novim in novim prostorom, ki so se množili brez konca, kot bi bili ujeti med dve ogledali. Levo in desno so se vrstili umetno izrezljani leseni portali, ki so namigovali, da se za njimi skrivajo bogato opremljeni budoarji in saloni. Hodniki in prehodi so bili neskončni in zazdelo se ji je, da je po njih že hodila, nekaj, prej ali morda v sanjah, po hodnikih, ki so se eliptično zavrteli v krog, po salonih in galerijah te žalobne graščine, velikanske in razkošne, s tihimi sobanami, v katerih so stopinje utišale debele in težke preproge, kjer so glasovi potihnili v praznih obednicah, koder so volnene tapete na stenah vsrkale najtanjši šepet besed, ki jih je kdaj komu nagajivo položila v uho, in bučnimi saloni, kjer se je v večnem odmevu ohranjal smeh in so žvenketali lestenci, ki so jih nekoč davno zamajale damske krinoline, vzvalovane v zadržanem, a dinamičnem plesu, med sijočimi, od zatajenega poželenja vlažnimi stenami, že naslednje jutro zamrznjenimi v nemi samogovor otrplega ornamentalnega okrasja, pozlačenih štukatur, sijajnih inkrustacij, naslikanih zidnih okrasov in marmornatih vložkov, ki so se zrcalili na motni površini temnih ogledal in brezštevilnih oljnih slik, zglajenih stebrov in polstebrov na kiparsko obdelanih vratnih okvirjih, se stapljali z medeninastimi, na koncih v volute zaokroženimi karnisami, s katerih so visele težke žametne in damastne zavese in zakrivale tesno zapahnjena, morda le slepa okna. Hodniki in prehodi so se zavrtinčili v hipnotičen privid, ki jo je popolnoma prevzel in posrkal vase, ji odtrgal misel in jo ob stenah, obloženih z dovršenimi frizi razvejanih girland in bisernih nizov peljal vedno dlje, nazaj k sebi, kjer je toliko let hrepenela, kjer ga je iskala, ki je bil tako blizu, a tako daleč, predaleč, in ga nikoli ne bo, saj ne pride več, odločena, da bo počakala, nekaj minut, sekund, ker okleva, v strahu, da bi se izgubila in

zaman ujela le še izginevajočo podobo, da bi se ločila od sebe in upala, da bo morda znova tukaj. Hodniki in prehodi so ji šepetali, da je prepozno, da je brez smisla in je odveč strah, ki je kot laž in je kot zgodba, končana, le še sekundo in bo zamrznjena v času za vekomaj, preteklost vklesana v marmor, izgubljena v kamnitem vrtu, v tej graščini, v zapuščenih sobanah, obnemelih dvorinah, kjer so negibno obvisle besede davno umrlih, ko še varujejo blodnjak brezbrežnih hodnikov, po katerih je stopala in ga iskala, ki je bil tako blizu in tako daleč, predaleč, med nanizanimi obrazi brez naličja, sredi negibnih mask, oprezujočih in obenem brezbriznih, ko je še vedno oklevala na vhodu v vrt, tam, zdaj, ko je obljubila, da bo njegova.

***

Zbudila se je na veliki postelji z baldahinom, ki se je v polmraku risal visoko nad njeno glavo, in otrpnila pod blagim pogledom dveh parov dobrohotnih oči, ki sta čisto blizu njenega žarela z obrazov obeh gostiteljev.

»Dobro si izbrala,« je zašepetal Cassian, »ta soba je najlepša.«

»V veliko omaro na desni sva zložila stvari iz kovička,« je polglasno dodal Raoul, »tista nizka vrata na desni pa vodijo v kopalnico, kjer sva ti pripravila osvežilno kopel.«

»Čez pol ure se dobimo v kuhinji, Rosita, nato pa te odpeljeva na obljubljeni večerjo,« sta rekla v en glas in že ju ni bilo.

Počasi je zlezla iz postelje, da je svilen rjuha še nekaj časa lahkotno drsela po koži in jo božala po golem telesu. Pisani koščki raznobarnih keramičnih ploščic so se na toplih tleh kot kalejdoskop premikali pod spočitimi stopali in se diskretno prižigali in ugašali, ko je sanjavo stopila proti kopalnici. Potopila se je v veliko kad in oamni vonj mehke, v rožnato obarvane vode je z nje odluščil še zadnji spomin na čas pred prihodom v Barcelono. Ko se je otirala v žametno brisačo, so se ji pred očmi v nepovezanih, meglenih bliskih odvrtele osute podobe preteklega življenja, a so se v globokem, z zlato obrobljenem ogledalu, kamor se ji je naslednji trenutek ujel pogled, dokončno razblinile in se pričele sestavljati v nežni obris otroškega obraza, ki je zasijal na kristalni površini še posebej močno, ko je na ustnicah začutila nevidni odtis sladkega poljuba, ukradenega s konice Joanovega noska. Vzvalovane ustne je nagonsko pritisnila na gladko zrcalo, da je sveža šminka pustila sled krvaveče rane.

Hitro se je oblekla in stekla po stopnicah.

***

»Znamenita krčma Els 4Gats je tukaj spodaj, v

prtiličju palače, zato nam sploh ni treba na ulico. Spustili se bomo po skrivnih stopnicah, ki jih običajno ne uporabljava, a tokrat so kot naročene pri roki,« je napovedal Cassian in jo prijel za roko. Njegov dotik je bil prijeten in pomirjajoč, a se je vseeno zdrznila. »Nič ne skrbi, mali je že povečeral in si lahko v miru privoščimo,« ji je šepnil na uho in ji pokazal, naj sledi Raoulu, ki se je v prtiličju, v kotu vhodne dvorane, čisto na levi, ustavil pred veliko hrastovo omaro, ki je segala skoraj do stropa, več kot dvanajst metrov v višino, in sprožil ročico, skrito za črno baržunasto zaveso na desni strani. Starinski medeninasti šarnirji so najprej zahreščali, nato pa se je neslišno dvignila loputa in odkrila temačno stopnišče. Zavita pot je vodila strmo navzdol do prtiličja, od koder sta prihajala medla svetloba in hrup živahne taverne.

Kar naenkrat, kot bi stopili na razsvetljen gledališki oder, so se znašli sredi žlahtno okrašene dvorane z visokim, v temno rjave opaže odetim stropom in s secesijskim pohištvom enake zamolke barve, ki se je imenitno zlilo s sijočimi, zlato okraštimi stenami, na katerih so brez reda in počez visele portretne fotografije znanih in manj znanih protagonistov včerajšnjega sveta. Cassian in Raoul sta pozdravila bradatega natakarka z dolgimi nakodranimi lasmi, spetimi v čop, in ta jima je odmahnil z veliko rdečo ruto, s katero je brisal drobtine z obrabljenega, povsem gladkega ebenovinastega pulta. Omizja v separejih so bila na eni strani stisnjena k zidu, ki so ga dober meter visoko krasile keramične ploščice, sestavljene v pisane geometrijske vzorce, na drugi strani pa je originalne mize in stole Puiga i Cadafalcha osvetljevala raznobarna svetloba, ki je tudi ob pozni uri zaradi močne ulične razsvetljave padala skozi čudovita, v arkadne loke vpeta slikana okna.

Napeta in iztegnjena kazalca na veliki uri nad točilno mizo sta kazala dvajset čez deseto in gostilnica je bila nabita do zadnjega kotička. Štiri mačke so bile še vedno shajališče lokalnih umetnikov in boemov, a je bilo, kot vsepovsod, med njimi tudi zelo veliko Japoncev in Kitajcev, ki so neutrudno prožili bliskavice fotoaparatom, kot bi hoteli mapirati vsak kvadratni centimeter litoželeznih detajlov legendarne kavarne. Bilo je vroče, zato hlo in v žuborenju različnih jezikov sveta zelo glasno. V ozadju je nerazpoznavno odmevala nedoločljiva glasba, med mizami pa sta se neutrudno podila srnje rjava čivava in nafrfuljeni oranžni pomeranec in se v igrivem divjanju ustavila le toliko, da sta tu in tam oblajala izrezljane figure mačk na visokem podstavku sredi prostora.

Možakar izza pulta jim je še enkrat pomahal, pokimal in z roko pokazal k rezervirani mizi v kotu pod hudomušno sliko Ramona Casasa, ki je pokrivala celotno steno in je bila zaščitni znak

legendarnega zbirališča findesièclovske avantgarde, kolo v tandemu na njej pa sta bradata botra katalonskega modernizma v športnih oblačilih tistega časa še vedno vrtela z enako vnemo kot leta 1897.

Med potnimi telesi, razgretimi od močnega hišnega vina, so se s težavo prebili do svojih sedežev, kjer jih je s priklonom pričakal isti bradač s čopom, bržkone tudi lastnik gostilnice, sedaj opasan v zelen predpasnik, ki je v gneči očitno poznal bližnjico. Nevsiljivo jim je zaupal, da je ravno danes iz kleti Codorniu prejel svežo pošiljko peneče cave, s pladnja pred sabo pa je na mizo brez besed odložil steklenico Anís del Mona in tri do roba polne kozarčke. Pri tem je skrivnostno namrščil čelo, le s koticom očesa pomenljivo pomežiknil sosedoma iz gornjega nadstropja in nazdravil »Salut!«, nato pa je izginil po običajne večerne prigrizke.

»Txin, txin!« sta vzkliknila Cassian in Raoul in Maruša Rdečelaska je brez pomisleka na dušek izpraznila kozarec, ki se je čudežno znova napolnil, še preden ga je utegnila odložiti na temno hrastovo mizo. Pogledala je k Pere Romeu na steni in opazila, da se je zadnje kolo tandema začelo počasi vrteti. Oči so se ji zameglile, lici obeh spremljevalcev pa sta se kot v odsevu kristalne prizme združili v en sam smehljajoč se obraz in velika razpotegnjena usta, v katerih je za bleščeče belimi zobmi zaplapolal dolg rdeč jezik. Z nalepke na steklenici se je nemarno krohotala Darwinova opica, ob njej pa je bil preostali del mize naenkrat prekrit z gromozanskim kositrnim pladnjem, na katerem so se grmadili opečeni pa amb tomaquet, ob njih pa escalivade in v čedne kupčke napravljene faves in espinacs amb panses i pinyons z velikimi kosi na hitro popečenih filetov polenovke, garniranih s polži v gosti paradižnikovi omaki. Zaprla je oči in znova na dušek izpraznila kozarec, ki ga je trdno držala v desni roki. Ko jih je znova odprla, se je število gostov krčme podvojilo, sedaj skoraj že podivjani množici, ki je večinoma stoje neprestano ploskala, pa so se pridružile tudi oživljene figure s slikovitih okenskih vitražev in se z dvignjenimi rokami zavrtle v sprva počasni, nato pa vse hitrejši in nazadnje vrtoglavi sardani. Kolesa v tandemu, kjer sta pedala vsa zasopla vztrajno in z nenehnim pospeševanjem vrtela Casas in Romeu, so se vrtela in vrtela. Pijani moški vseh starosti in barv kože z zavihanimi hlačnicami in potrganimi rokavi na razkuzmanih belih srajcah ter razposajene in vzdražene ženske na drugem koncu dvorane, ki so slačile majice in modrce ter nastavljale gole prsi rdečemu vosku z raztopljenih sveč na medeninastih stenskih konzolah, je bilo zadnje, kar je videla, preden jo je zagrnila tema.

***

S težavo je odprla oči, saj se je soba, skupaj s posteljo, v kateri je ležala pokrita z debelimi pernicami in težkimi prešitimi odejami, še vedno divje vrtela in se spiralasto dvigala in spuščala v polmraku pridušene svetlobe edine lučke, ki je brlela na steni ob zastrtih oknih. Čutila je, da jo vse boli, zato je ugasnila misli in se znova prepuстила blodnjavi sanji, v katero je bila ujeta vse odtléj, ko je bila izgubila zavest med režečimi se obrazi, napihnjenimi od opojnih hlapov strupecne pijače. Lahkotna, da bi se lahko po pajčevini vzpela na oblake in čez, je zaplavala nad zaostalo, zelenkasto rumeno vodo beneške lagune in se ogledovala v panorami velikanskih ekranov na deset in več metrov dolgih teleskopskih drogovi, s katerimi so pobesneli kitajski turisti v enem samem dolgem posnetku v nahrbtnik elektronskega spomina pospravili celotno veduto palač ob kanalu Grande, nato se je s palcem levega stopala dotaknila vrha *campanilla* in zajahala bronaste konjiče na balkonu svetega Marka ter jih prek strehe carinarnice poglala mimo Giudece do Lida in naprej po morju, dokler niso pristali pod vznožjem mogočnega, šestinšestdeset metrov visokega stebra, s katerega je ponosni Kolumb kazal pot v Kafkovo Ameriko, tlesknil s prsti in ritmu *flamenca* in se z nevidnim padalom počasi spustil na tla, kjer jo je objel, poljubil in jo nato na vso moč vrgel v zrak, da se je zavrtinčila in prekopicnila ter brez teže kot metulj znova zaplavala čez kitajske ekrane ob beneškem velikem kanalu, se dvignila do konice zvonika in v nenehno ponavljajočem se prizoru obvisela med tukaj in tam.

Kdo ve, koliko časa bi to še trajalo, če ne bi začutila nežnih rok, ki so jo pobožale po vročem čelu in nanj pritisnile hladno in blagodejno, v raztopino kutinovega kisa namočeno krpo. Razprla je težke veke in se zagledala v modre Cassianove oči, nato pa so od nekod, od nekje daleč, šepetaje v njena ušesa smuknile njegove besede.

»Tri dni in noči že počivaš tukaj in prav je tako. Čisto malo še, un poquito mas, in rane se ti bodo lepo zacelile.«

Omotica zaradi močnih pomirjeval, ki so se ji po tanki prozorni cevčici z infuzijo še vedno stekala v razširjeno pomodrelo veno v pregibu leve roke, je v resnici pojenjala, zato je odprla usta, da bi vprašala ..., a ji je Raoul, ki je sedel ob postelji na levi strani, s svojim dolgim kazalcem, na katerem je nosil zaročni prstan s kamnom iz žada, lahko pritisnil na ustnice in počasi odkimal, Cassian pa je znova spregovoril.

»Odrezala sva ti ga, odstranila pravzaprav. Pazljivo in zelo strokovno, veš. Skoraj neboleče. In zakaj, si hotela vprašati. Hjah, zaljubila sva se vate, veš, in odločila sva se, da te obdrživa za vsako

ceno.« Ljubeče je pogledal Raoula in nadaljeval. »Joan Saulo te potrebuje, midva te potrebujeva. In ta način se nama je zdel najboljši. Nobene potrebe ni, da bi komu razlagala, da si tukaj z nama. Joan ima hudo obliko narkolepsije, zato bo svoje življenje prespal in se z njim ne bo potrebno pogovarjati. Z njim se boš sporazumevala le z dotiki in ti so veliko bolj rahločutni, kadar izgubimo besede.«

Še enkrat jo je pobožal po licih in čisto tiho, da so morale tudi tri neme race, ki so se že kakšno uro sprehajale po sobi, zelo napeti ušesa, dodal: »Zdaj pa le počivaj, ves čas na svetu je tvoj.«

Neslišno sta vstala in se ob vznožju postelje prijel za roke, nato pa, kot bi ju ugasnil, izpuhtela iz spalnice, ki se je pogreznila v še gostejši mrak.

S široko odprtimi očmi je za kratko minuto nemočno obležala na postelji. Groza, ki jo je občutila, ji je namreč povrnila moči in brez pomišljanja se je odločila. Z desnico je iztrgala cevčice, da so presenečeno jeknile, in se postavila na majave noge, ki so postajale z vsakim novim korakom bolj gotove. Oblekla je dolgo, tesno prilegajočo tuniko, ki je visela prek posteljne stranice, in najprej odgrnila zavese. Okna za njimi so bila zazidana, zato je previdno stopila do vrat in pritisnila težko bronasto kljuko, ki se je, hvala bogu, vdala. Za centimeter ali dva je odškrnila vrata in zaslišala zvoke Satiejevih *Gymnopédies*, ki jih je s klavirjem virtuosno izvajal Raoul. Oklevala je le sekundo, nato pa počasi odprla robustne vratnice, le toliko, da je bosonoga smuknila na hodnik in mimo salona, v katerem je Raoul sedaj igral *Anything Goes* Cola Porterja, medtem ko je Cassian stal za njim in z roko na njegovi rami na ves glas prepeval hudomušne verze. Nobene nevarnosti ni bilo, da bi jo lahko videla ali slišala, zato se je hitro napotila do modre sobe, spečega Joana zavila v dodatno volneno odejico, da mu je segala preko drobne glave, in z njim v naročju splezala na polico ogromnega, na stečaj odprtega francoskega okna. Lepa litoželezna ograja na zunanji strani je nudila dovolj opore, da se je spretno zavihtela do bližnje terase, kjer so ji v vetru večerne Barcelone vzvalovili kraji dolgega, do gležnjeveg segajočega ogrinja. Ob vogalnem oknu se je začela spuščati po razbrazdani kamniti fiali, rep tunike pa se ji je zataknil za nagubano oblačilo Llimonovega sv. Jožefa, ki je malega Jezuščka v svojem naročju galantno prestavil na svojo desno in pomagal obema ubežnikoma. Maruša ga je hvaležno pogledala, on pa jo je z jasno gesto vprašal, ali hoče naprej ali pa morda vendarle nazaj.

»Le nazaj, nazaj v času, kolikor je mogoče!« je s kretnjami odmahnila, in kamnita figura arhetipskega krušnega očeta se ji je le dobrohotno nasmehnila ter jo nežno prijel za komolec, da je z nogami trdno stopila na rešetke litožele-

znih dvoriščnih vrat, ki so ulico Montsió ločila od Patriarhovega prehoda, in navzdol na trdna tla, nato pa je po stranskih, najtemnejših uličicah urno, kot bi ne bilo nič takega, stekla proti jugu, proti morju.

Prvič se je oddahnila šele pri katedrali, ko jo je vendarle začela dohitevati utrujenost. A ni počivala dolgo. Ni vedela zakaj, a pot ji je sama narekovala smer k morju. Sledila je instinktu in nepremagljivi notranji sili, kakršna bržkone tudi črne viharnike pozno jeseni nezmotljivo vodi v najbolj oddaljene tople kraje.

Vedela je, da je na cilju. Skoraj obnemogla, s spečim nedolžnim otročičem v naročju, je stala pred Monument a Colom. Impozantni steber se je ljubeznivo zazibal, se komaj vidno priklonil ter jo povabil v svoje naročje. Zlezla je v krilo dobrotljive negibne žene, personifikacije nekdanje mogočne Kneževine Katalonije, in takoj zaspala.

***

Zbudila se je, ko je bil dan. Ni bilo jutro, morda pozni popoldan, saj je bilo sonce, ki je še mežikalo na nebu, že precej nizko. Zlezla je iz varnega kamnitega naročja in se skoraj spotaknila, saj se je z dolgo krinolino zapletla v ostri podstavek. Z rokami je objela korzet, ki ji je tesno oklepal prsi, in segla v rdeče lase, ki so bili visoko dvignjeni in speti z majhnim koščenim glavničkom. Ozrla se je prek odprtega trga pred spomenikom, na katerem ni bilo avtomobilov, le tu in tam kakšen mimoidoči v staromodnem oblačilu in s klobukom, v ulico na levi pa je počasi zakrevsljala konjska vprega z vozom, do vrha naloženim z lesenimi sodi. Pogledala je v pristanišče za sabo, kjer sta bili privezani dve jadrnici, z večje pa so mornarji v črtastih majicah in slamnatih klobukih z glasnimi vzkliki raztovarjali težke zaboje.

Hitro je prečkala trg, nato pa se je počasi in po bližnjicah sprehodila do katedrale sv. Križa in sv. Evlalije. Na poti je srečala malo ljudi, vsi so hiteli po opravkih, a kljub temu so spoštljivo dvigovali klobuke, dame pa so ji mimogrede pokimala v pozdrav. Izogibala se je ropotajočim lesenim cizam s kupi pomaranč in dišečih smokev, ki so jih krepki možakarji kriče spretno usmerjali po tlakovanih ulicah. Na vogalih so postavali dečki v tričetrtinskih hlačah in z enakimi okroglimi čepicami ter tekmovali v daljinskem pljuvanju.

V kiosku pred cerkvijo je s časopisa prebrala datum: 15. april 1900, in se zadovoljno namuznila ter si obliznila suhe ustnice. Vse je prav. Vse je naravnost odlično, je pomislila, in se napotila v edino kavarno, ki jo je poznala v Barceloni.

***

Z velikim pričakovanjem je odprla vrata gostil-

nice Els 4Gats, intelektualnega in boheemskega centra katalonske prestolnice, kot so si jo zamislili po vzoru pariške Le Chat Noir, in pred sabo ugledala znano notranjščino, ki se je natančno prilagala podobi, ki jo je nosila v glavi. Obstala je na pragu in s pogledom ošinila mračen, le z nekaj svečami osvetljen prostor in se najprej nasmehnila dobrodušnima bradačema na dvojnem biciklu. Sliko je takoj prepoznala, čeprav je bila vsa rjava in sajasta od gostega cigaretnega dima, ki se je vlekel tik nad glavami številnih obiskovalcev, sklonjenih nad drobne kozarčke z živozeleno tekočino, v katero so občasno nakapali nekaj vode iz posod, ki so stale na sredini vsake od miz. Može, resni in bradati (med njimi je takoj prepoznala slikarja Rusiñola in Utrilla ter glasbenika Albéniza, v sredini med vsemi pa je kraljeval Casas, kot bi pravkar sestopil s tandema in si privoščil okrepčilo), so skupaj s skrbno naličenimi damami pozorno poslušali nenavadno, z mnogimi medmeti ozaljšano pesem, ki jo je za višek nocojšnje tertulije izbral pesnik Ruben Dario, medtem ko je suhljati in dolgi Pere Romeu z rdečo in vijolično kapo dvornega norca poskakoval naokoli in se pačil ter bolj kot verzi zabaval navdušeno publiko.

Maruša Rdečelaska je pogledala k mizi v kotu, kjer se je na stolu izzivalno gugal mladi Picasso. Palce svojih majhnih dlani je imel zataknjene v rever obnošenega telovnika in s piskajočim glasom devetnajstletnika omizju pompozno razglašal, da vse to skupaj ni nič, naj le počakajo na slike, ki jih bo na ogled postavil kasneje, po polnoči. Ob njem je plaho sedel slok in bled mladenič z nazaj počesanimi vranjimi lasmi, ki mu je bilo ob vsem tem očitno zelo nerodno. Kot magnet jo je potegnilo, da je prisedla k pesniku otroškega obraza in se stisnila k njemu. Nemo jo je pogledal in dolgo, zelo dolgo, morda je preteklo celo stoletje, sta si zrla v oči. Nato sta skupaj vstala in objeta odkorakala proti izhodu, prav nihče od bučno razigranih gostov pa ju ni opazil niti tedaj, ko je nad njunima glavama zasvetila tanka, komaj opazna glorija.

***

Naslednje jutro sta sedela na vlaku proti Parizu, 17. februarja naslednje leto pa se je v Café de L'Hippodrome na Boulevard de Clichy ob vznožju Montmartra mladi Carles Casagemas, komaj dvajset let mu je bilo, z revolverjem ustrelil v sence. In postal druga žrtev Marušinega nebrzdanega šarma. V vsakem stoletju si je privoščila po eno.

Kmalu, dragi bralci, bo z vami nadaljevaje dogodivščin neugnane Maruše Rdečelaske z naslovom *Ob petih zjutraj se prebuja Pariz*.

Ne zamudite!

Poslednji dom

Občinska uprava in komunalno podjetje sta le napovedala ureditev starega mestnega pokopališča, o čemer se je že dalj časa govorilo. Dalj kot je trajalo ugibanje o začetku del, več je bilo med meščani idej in rešitev. Med nepoučenimi še največ. Kot je to že običaj in se dogaja povsod. Nenadoma so vsi strokovnjaki. Tudi velika večina tistih, ki so na pokopališču imeli pokopane svojce, je bila glasna in odločna, čeprav so bili zadnji pokopi opravljeni že pred nekaj desetletji. Takšni smo ljudje. Še mrtvim ne damo miru. Besede »počivaj v miru« so očitno le fraza, ki nima resnične veljave. Torej tudi poslednjega doma ni.

Seveda pa ljudje niso bili enotni. Spet kot vedno in povsod. Med tistimi, ki so bili za to, da se ne posega v grobove, da naj se pokopališče uredi kot park, je bila tudi Prinčičeva. Ta starejša ženska ni bila članica civilne iniciative niti ni sodelovala v uličnih razpravah kar tako, ni bila verna, je pa pri sebi menila, da lahko ohraniš spomin na pokojnika tudi, čeprav ne bo imel več groba in nagrobnika, ker bo tam zelenica.

Pravzaprav je poredko šla na to staro pokopališče, čeprav je imela tam dva groba. V enem je bila pokopana njena babica po očetovi strani. Umrla je, ko je bila Prinčičeva še otrok, stara štiri leta. Seveda se babice ni spominjala. Tudi pogreba ne. Pa je v letih, ko je bilo staro pokopališče še pokopališče, večkrat šla do groba, populila plevel, prižgala svečo in tam malo postala. To je počela z nekim notranjim zadovoljstvom, z nekakšnim občutkom odgovornosti, saj je od sorodstva imela le še starejšega brata, ki pa je živel drugje. Pogosto mu je rekla, da je bila na pokopališču, uredila grob in da naj ne skrbi, kako je tam.

»Za dan mrtvih se pa itak vidimo ob grobu,« je govorila.

To njeno početje ni delovalo najbolj prepričljivo, bilo je nekako pretirano, zdelo se je, da je pričakovala pohvalo ali pa vsaj vprašanja o razmerah na pokopališču.

V drugem grobu, za katerega je mislila, kaj mislila, bila je prepričana, da mora tudi skrbeti zanj, je bil pokopan očetov bratranec. Ta grob je bil petnajst let starejši kot babičin, zato je bil tudi drugje na pokopališču, nekako v osrednjem delu. Blizu je bilo razpelo, spomenik padlim borcem v NOB in tistim, ki so bili kot talci ustreljeni ob bližnjem pokopališkem zidu. Mogoče je bil zara-

di teh simbolnih znamenj ta del pokopališča še vedno ugleden in spodobno čist, zato ji groba ni bilo težko najti. Že od daleč se ga je dalo videti. V navpičnem delu nagrobnika je bila vdrelana manjša slika pokojnika, ki je uspešno kljubovala vsem vremenskim dogodkom, da je bila še vedno jasna in lepo kontrastna. V tem predelu sta bila vklesana ime in priimek tistega, ki mu je bil namenjen ta grob: Franz Schmon, in letnici 1922–1941. Prinčičeva je razumela in se zavedala, da je Franc umrl in bil pokopan v času nemške okupacije, ampak jo je ta napis tako zelo motil, jezil, da je že večkrat hotela najeti kamnoseka, ki bi odstranil napis v nemščini in ga nadomestil z lepo slovenščino. Saj Franc je bil Slovenec in nemškega potujčevanja že zdavnaj ni bilo več. Pa jo je pri tej nameri skoraj vedno ustavil mož, ki jo je vodil po pokopališču blizu Frančevega groba in ji pokazal še več nagrobnikov z napisi imen v nemščini.

»Kolikor vem, je bilo pol prebivalcev tega mesta nemškega porekla,« ji je še rekel.

»Vidim in vem, mislim pa, da bi bilo prav, če bi vsa ta imena že zdavnaj poslovenili. Lahko tebi, ki nimaš nikogar na tem pokopališču,« je jezno rekla v takih trenutkih. Takoj se je spomnila tudi na brata, potem pa tiho in prizadeto dodala:

»Tak si kot moj brat. Niti poslušati me noče, če mu povem, da sem bila spet razjarjena in žalostna na pokopališču. Delaj tam, kar hočeš, mi reče. Če rabiš kaj denarja, povej. Presneto. Tedaj ga nimam rada.«

Potem je sebi še kaj govorila, počistila je plevel, s krpico, ki jo je zato prinesla s seboj, je obrisala sliko in seveda prižgala svečo. Vedno se je zagledala še v sliko mladega moškega, ki je iz nje gledal prijazno, optimistično, kot da bi vsem, ki bi ga pogledali, sporočil, da mu je tu čisto v redu in naj ga zato nikar ne pomilujejo. Prinčičeva se je tudi zaradi posebnega občutenja ob smrti tako mladega človeka skoraj razjokala. Rekla mu je kakšno besedo, še enkrat obrisala stekleno površino in se spet vprašala, kako je mogoče, da ni mogla nikoli in nikdar izvedeti, kaj mu je bilo, zakaj je umrl tako mlad, kje je pokopana njegova mama. Da je bil nezakonski otrok, je bilo edino, kar ji je povedal o njem oče. Pa da je bil kljub revščini dober fant. To jo je še bolj zmedlo, ker je bil nagrobnik po svoje lep. Ne razkošen, spodoben je bil. Za revnega fanta zagotovo. S sliko

je bil malo drugačen od vseh v bližnji okolici. Zaradi tega se ji je zdelo škoda, če bo porušen tudi ta nagrobnik, ko bodo odstranjevali vse po vrsti. Saj bo vedela, kdaj bodo pričeli z deli, ker bo celo mesto na nogah. Zagotovo bo tako. Pravočasno bo šla na pokopališče, previdno bo odstranila steklo in sliko, da ji bo tako ostalo vsaj nekaj kot spomin. Na grob, na pokopališče.

Na babičinem grobu ni bilo ničesar več, saj tudi groba ni bilo več. Že pred časom so tam huligani, neki razbijači pač, oskrunili cel predel pokopališča. Porušili so tudi del zidu, da so lahko nemoteno prihajali tja in se tam izživljali, drogirali in počeli še kaj. Tam si lahko našel igle, preservative, kose oblačil, prazne steklenice in črepinje vseh vrst, ostanke hrane in še več takega, vse med ostanke razbitih nagrobnikov. Oblast je sprejemala verbalne ukrepe in aktivnosti, opazovali in zalezovali so svojat, pa vse brez uspeha. Redarji in policisti so tudi prihajali do porušenega zidu, dalje pa skoraj ne. Ta del pokopališča je bil očitno zgubljen. Oblast je imela vsaj mir pred lastniki bivših grobov tam, ker so se že vdali v usodo in vse, kar se bo zgodilo, bo boljše, kot je bilo trenutno stanje. Občina in komunala sta to dejstvo često uporabljali kot pomemben razlog, da se ni še nič zgodilo. Tako je Prinčičeva, kadar je bila na pokopališču, samo od daleč pomahala proti grobu, ki je bil tam nekje, in rekla, da bo ob grobu Franca mislila tudi na njo.

Tako se je zgodilo, da je bila na pokopališču kar pogostokrat. Enkrat je opazila, da je poleg njene sveče, ki je že dogorela, bila še ena. Ta je bila pri koncu, ampak je še gorela. Torej je grob imel nedavno tega obisk. Bila je presenečena in smatrala je to kot zmoto nekoga, ki ni poznal pokopališča. Spet, kot že velikokrat, je takoj pomislila, da se je pojavil neki nepoznan sorodnik, kar je pa takoj zavrgla in si govorila, da se je sveča čisto slučajno pojavila na grobu, za katerega je skrbela. Malo pa jo je le dajala radovednost in sklenila je, da bo morala še pogosteje prihajati na pokopališče.

Doma je takoj šla na vrt, kjer je nekaj delal njen mož, ki je smatral, da je to bolj koristno, kot pa puliti plevel, brisati fotografijo in se pogovarjati s pokojnikom, ki ga nikoli ni videla.

»Tu si, sicer pa, kje le naj te človek išče, če ne na vrtu. Veš, da sem danes našla na grobu svečo, ki še ni pogorela. Nekdo je bil tam in to včeraj ali predvčerajšnjim,« je zagnano govorila. On je seveda takoj vedel, za kateri grob gre. Sploh se ni čudil, da je bila spet na pokopališču, čeprav je ob odhodu rekla, da gre v market. Prinčič se je naslonil na motiko, jo s ciničnim izrazom pogledal, in počasi rekel:

»Aha! Nekdo te je prehitel in ti naredil nove

skrbi. Spet boš imela razlog več, da ne boš mogla spati. No, sveče ti pa ne bo treba kupovati. Žena, žena, nekdo se je pač zmotil ali pa dal svečo tja kar tako.«

»Kako moreš biti tako nesramen!? Ni mi vseeno, kaj se dogaja na pokopališču, čeprav je staro in na pol zapuščeno. Babičin grob sem izgubila, za Frančevega bom pa skrbela, dokler bo. Bom že odkrila, kdo hodi tja in tudi prižiga sveče. Saj ti ne bo treba hoditi z mano. Poznam te dovolj dobro, da vem, kako te moti, če se kaj dogaja z mojim sorodstvom.«

Obrnila se je in očitno razburjena hotela oditi.

»Ej, ne me zapustiti v taki jezi. Premisliva vso stvar. Mogoče se česa spomniva, da prihodnjič ne bova presenečena. Počakaj, grem s teboj, saj sem na vrtu za danes zaključil.«

Upal je, da jo je umiril tudi zato, ker je govoril v dvojini in tudi sicer spravlljivo. Dobro je vedel, da ne doseže ničesar, če je razburjena ali celo jezna. Takšna, vzkipljiva je pač bila. Sicer pa je bila dobra žena. Skrbna in natančna.

Prihodnjič ni bilo na grobu nobenih sledi, ničesar, kar bi kazalo, da je bil kdo pri njem. Prinčičeva ni bila zaradi tega nič manj vznemirjena. Gledala je naokoli, ampak nikjer ni bilo nikogar. Tako sama na pokopališču, ki je spominjala na bivališče duhov, se je nenadoma počutila nelagodno. Prižgala je svečo in hitro odšla. Možu sploh ni rekla, kje je spet bila.

Minilo je deset dni, ko je spet šla na pokopališče. Proti mestu babičinega groba niti pogledala ni, ker je bila preveč radovedna, kaj bo videla ob grobu Franca. In res, že od daleč se ji je zdelo, da se tam nekaj premika. Pohitela je, potem pa obstala kot vkopana. Tam je bila ženska. Klečala je in nekaj počela z rokama. Bilo je, kot da kleči pred oltarjem in moli k Bogu. Prinčičeva je bila zbegana. Ni se mogla odločiti, ali naj gre takoj do ženske in jo vpraša, kdo je in kaj ima s tem grobom, ali naj počaka in žensko pusti, da bo opravila molitev. Zdaj se ji je zdelo, da je imel njen mož prav, ko ji je govoril, da na takem mestu, kot so zapuščena pokopališča, zagotovo lahko srečaš čudake in ljudi, ki jih kaj posebnega teži in preganja.

»Ti si tudi na dobri poti, da se ti bo utrgalo, ko toliko noriš s tem Francem. Tudi na grobu staršev si skoraj abonirana. Razmisli malo in se umiri. Saj je nekaj datumov v letu, ko se spodobi iti na pokopališče, pretiravati pa nima smisla. Vsi bomo nekoč pokopani, pa nič ne bomo vedeli, kaj se bo z našimi gomilami dogajalo. Tako neka-ko je to.«

Bilo je, kot da ji mož govori zdaj, v živo. Ustnice so se ji pričele tresti. Morala je vide-

ti, kakšna je tista ženska tam skoraj pred njo. Stopila je bližje, dvignila je desno roko proti klečeči, ki je očitno ni slišala, ni opazila, in potem spravila besede iz ust.

»Gospa, kdo pa ste in kaj imate s tem grobom? Ste sorodnica pokopanega? Ste se mogoče zmotili?«

Prinčičeva je zdaj videla tudi svečo, ki je stala pred klečečo in seveda bila prižgana. Ženska se je malo premaknila, pogledala gor, da je videla, kdo ji nekaj govori, in izrekla še nekaj besed molitve. Imela je objokane oči, lasje so ji, očitno pri pripogibanju, zlezli na čelo, ruta, mogoče šal črne barve, ji je obkrožal vrat in pokrival še ramena, pa tudi druga obleka na njej je bila lepa, urejena. Prav nič ni delovala kot čudakinja, ki se motovili po pokopališčih, tam moli in prižiga sveče.

»Gospa, vstanite in povejte že, kdo ste,« se je nestrpno oglasila Prinčičeva.

Ženska je počasi vstala. Z rokavom je obrišala solze z lica, popravila si je šal okoli vratu in pogladila je lase, da ji niso več zakrivali čela in obraza. Zdaj se je videlo, da je to ženska srednjih let, visoka, lepa, po obnašanju pa se je dalo razbrati, da ni slučajno na tem mestu pri grobu Franca Šmona. Prinčičeva je stopila korak nazaj in kot da je potrebovala nekaj varnostnega prostora med njima, čakala na odgovor.

»Ja, kdo pa ste vi, ki me napadate med molitvijo. Tukaj nimam nobenega sorodnika, pa vseeno nekaj čutim do tega prostora. Ta grob mi veliko pomeni.«

»Kako, kaj vam pomeni?«

»Rekla sem vam, da mi nekaj pomeni. Prav. Če vas moti, da sem danes tukaj in da sem tukaj bila že nekajkrat, se vam opravičujem. Ne bom več prihajala sem. Mogoče bom grob pogledala od daleč, dokler bodo ti grobovi še tu. Saj si bom zapomnila sliko. Tako.«

Ženska si je še enkrat obrisala lica, rahlo se je nagnila nad grob in naredila z desno roko križ nad njim. Potem je stopila vstran, ker je očitno hotela oditi. Prinčičeva je bila nenadoma zmedena. V mislih je analizirala, kaj in kako je nagovorila to žensko, ki je očitno nekaj čutila do groba, mogoče do pokojnika tam notri, in ni ji dalo, da bi ne izvedela več, mogoče vse. Ženska ni smela kar oditi. Saj ji še nič ni pojasnila. Da ne bo več prihajala sem, je rekla z nekakšno žalostjo v glas. Kot da se je nečemu odrekla, kot da ji je bilo nekaj odvzeto. Zbrala se je in pohitela z besedami:

»Gospa, nikar ne odidite. Počakajte vendar. Saj vas ne naganjam. Sem bila in sem samo radovedna, kdo poleg mene še obiskuje ta grob, v katerem je pokopan bratranec mojega očeta. Še

en grob tam pri porušenem zidu so mi uničili, zato pač prihajam sem. Ne pogosto, pa vendar.«

Zdaj so besede kar vrele iz nje. Ženska je res obstala in jo poslušala: »Moj pokojni oče je imel samo enega bratranca, tega Franca tu.«

Zdaj je šla ona z roko preko groba, kot da ga hoče objeti, imeti zase, ali pa odkriti in ga torej sprostiti: »Mi je nekoč rekel, naj le prižgem svečo tudi Francu, ki je moral tako mlad in skoraj čisto sam umreti. Vidite, to je bilo med vojno. Ime in priimek sta v nemščini, kar me moti, pa kaj morem.«

Ženska je pokimala, kot da vse razume, kot da ji je vse jasno, popravila si je šal, pogledala grob, pravzaprav sliko Franca, ki je od tam skoraj prijazno gledal obe ženski.

»Goslar se pišem,« je nenadoma rekla ženska in ponudila roko.

To je Prinčičevo zmedlo, ker se je zgodilo tako nenadoma. Ampak odgovorila pa je.

»Jaz pa sem Prinčičeva. Vidite, da se pišem drugače kot ta fant tu notri.«

Potem je bilo nekaj tišine med njima, le pogledovali sta se, mogoče ocenjevali, dokler se ni oglasila s tresočim glasom Goslarjeva.

»Čisto tak je bil moj Marjan, veste. Enake poteze, nežen, mil pogled, gosti lasje, polne ustnice, skratka enak.«

»Kaj pa pomeni, kar ste rekli: vaš Marjan? Je bil to vaš sin?«

»Da, bil je,« je dahnila Goslarjeva.

Ženski sta se gledali polni vprašanj in nejasnosti. Nekaj čudnega je zdaj bilo med njima, bilo je, kot da naj vse, kar bi lahko sledilo, ostane neizrečeno, skrito. Čutila se je nekakšna srčna bol, ki je prihajala od Goslarjeve in napolnjevala ves prostor med njima. Prinčičeva ni vedela, kaj naj stori, kaj naj reče. Naj bo kar tiho in ne draži več ženske, ki jo je maloprej napadla, kot da je roparka groba, za katerega je že dolgo mislila, da pripada le njej in njeni skrbi zanj. Pogoltnila je slino in z roko pokazala proti klopi, ki je bila blizu razpela. Edina klop, ki je še nikoli prej ni videla, zdaj se je pa ponudila kot odrešitev.

»Gospa, sediva na tisto klop. Mislim, da sva obe razburjeni. Pogovoriva se, prosim.«

Goslarjeva je pokimala. Pomahala je. Mogoče grobu, mogoče sliko Franca, ki je tako zelo podoben njenemu bivšemu sinu, mogoče pa kar tako. Gibi roke so naredili križ, nekaj, česar Prinčičeva sploh ni razumela.

Sedli sta in gledali v tla. Nekaj časa sta bili tiho. Potem pa si je Goslarjeva spet popravila šal okoli vratu in spregovorila.

»Veste, gospa, Prinčič ste rekli, da se pišete, kajne? Enkrat sem šla čisto slučajno tod mimo, kjer zdaj sediva, in opazila sličico na nagrobni-

ku. Ne vem, kako in zakaj sem začutila, da je tam nekaj, kjer se bom vsaj za trenutek oddahnila od vseh hudih časov, ki jih lahko trpi samo mati. Imate otroke? Zagotovo. Starejši ste od mene. Jaz sem imela le enega. Jurija. Bil je krasen fant. S prijatelji so šli na kopanje. K reki, kam pa, čeprav sem mu rekla, kot že tolikokrat, naj bo pazljiv, naj ne plava daleč od brega, saj se mu s tem ni treba delati junaka.«

Z robcem, ki ga je vzela iz torbice, si je obrišala nos. Še naprej je gledala v tla in bilo je, kot da bo spet zajokala. Prinčičevi se je zdaj pričelo zdeti, da gre za mladeniča, ki je pred časom utonil v reki, o čemer se je v kraju veliko govorilo. Da je reka spet vzela enega, da je tako vsako leto, in kako nič ne zaleže prepoved kopanja, domača opozorila in še kaj, so ljudje govorili. Pogledala je žensko, ki je sedela vsa sključena na njeni desni. Zasmilila se ji je. Ampak ostala je tiho in povsem mirna, da bi te trpeče mame še bolj ne užalostila. Tišina in mir. Čas se je zdel, kot da je obmiroval, kot da ga ni. Potem se je Goslarjeva obrnila k Prinčičevi, jo prijela za roko in spet začela.

»Zagotovo veste, o kom sem govorila. Fantje so mi povedali, da je bil tisti dan še posebej razigran in je rekel, da bo plaval čez reko in potem še nazaj. Če upa kdo z njim, je vprašal. Samo eden je še skočil v vodo in potem so videli, da je zlezl na breg na drugi strani samo ta. Mojega fanta ni bilo več, utonil je. Bil je poln energije, neugnan in tak je šel z vodo. Za vedno. Iskali smo ga, še vedno ga iščemo, ampak neuspešno, vse do danes. Samo Bog ve, kje je. On, ki je naša usoda, začetek in konec. Oprostite, zaneslo me je.«

Obrisala je solze, ki so ji tekale po licih, in se

presedla bolj na konec klopi.

»Res ni treba, da vas obremenjujem s tem žalostnim dogodkom. Saj sva si tuji, ne poznavata se in če bi ne bilo tega groba, v katerem ima poslednji dom vaš Franc, se nikoli ne bi srečali in pogovarjali. Ne bom več prihajala k temu grobu, verjemite, sliko sem si vtisnila v spomin in to mi bo zadoščalo. Še enkrat se opravičujem. Upam, da ste me razumeli.«

Hotela je vstati, ampak zdaj jo je Prinčičeva prijela za roko in zadržala.

»Počakajte vendar,« je rekla zagnano, a s tresočim glasom, »nič vas ne bom spraševala, ni več vam ni treba povedati, bom pa jaz rekla tisto, kar zdaj čutim. Naj bo ta grob, ki naju je povezal, če verjamete ali ne, skupen poslednji dom obeh fantov, vašega Marjana in mojega Franca. Tam notri je dovolj prostora za oba. Še potem, ko bodo buldožerji zravnali ta teren, se bova lahko tukaj srečevali in se pogovarjali. Res si to želim. Upam, da nisem bila groba kot malo prej, ko ste bili pri grobu.«

Gledali sta se, kot to zmorejo samo ženske, matere, potem sta obe vstali in si stisnili roke, pa še objeli sta se, da sta se zdeli kot eno samo telo.

»Hvala vam. Stokrat hvala. Zdaj še bolj verjamem, da je On naš voditelj, naša usoda. Če mi ga je že vzela, mi je pa pokazal grob in poslal vas, ki mi zdaj ponujate veliko stvar. Hvala še enkrat.«

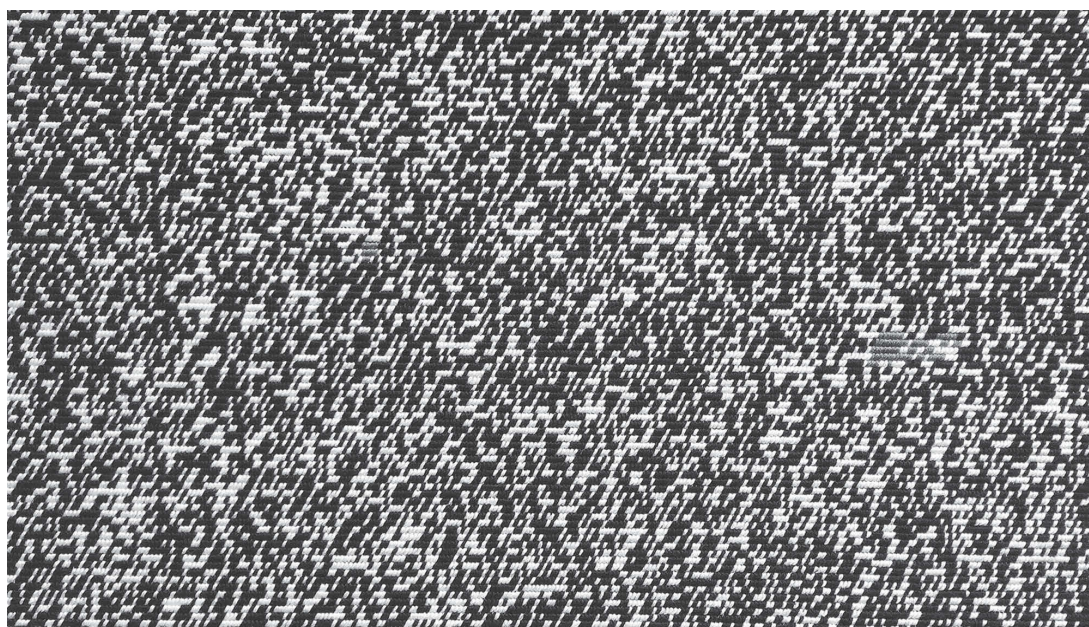
Še bolj sta se stisnili. Zdaj sta obe jokali. Nekdo je šel mimo in rekel:

»Kaj pa je tema dvema?«

Nista se zmenili in tudi zmedli ne.

»Kdaj se spet dobiva tu?«

»Kmalu.«

Katja Felle, TV Static Noise, 2016, gobelin, 23 cm x 37 cm; iz serije Command + Control + F

L. P. zasebno: Volilo

Ljuba Prenner vsa vojna leta (41–45) ni uspeła, ni smela, pravzaprav ni mogla obiskati svojih postaranih staršev, na katere je bila silno navezana. To se pravi – štiri leta si ne seči v roko, ne izmenjati pogleda, ne izreči žive besede ... Za človeka njenih burnih čustvenih odzivanj, ki so bila sicer naravna opreka njenemu poklicnemu pravičniškemu, a suhoparnemu jusovskemu urejanju sveta, je to nenaravno, vsiljeno stanje stvari pomenilo emocionalno katastrofo. Stari, bolehní, onemogli starši, ki se jim ne sme in ne more pomagati, zakaj tudi najbolj zasebno so v imenu zvestobe urejali normativi snovalcev novega sveta. Razlogi za tako dolgo odpovedovanje srečanju z domačimi so bili zunaj posameznikove volje in njegovih moči.

Na slovenski pravni fakulteti izobražena Prennerjeva je nove italijanske okupacijske oblasti v Ljubljani, kjer jo je držala vojna vihra, uspeła učinkovito pretentati. Poimenovanje njenega rojstnega kraja je bilo po igri naključja kot naročeno za zavestno pomoto, ki se je ponudila, in gospa advokat v moški opravi jo je s pridom izrabila. Svoj rojstni kraj Fara je z besedno igro iz obprevaljske prestavila v obkolpsko območje (iz okupirane švabske ob Meži v enako poimenovani kraj z laško medvojno oblastjo in upravo). Tako je pridobila nujno potrebno italijansko domovnico, ki ji je omogočila in zagotavljala pravico do opravljanja odvetniškega dela v okupirani Ljubljani. Brilljantna domislica, to je sklicevanje na enako imenovani kraj v italijanski okupacijski coni, je dovolj znana iz njenih avtobiografskih zapisov, na ravni vedno znova vzpostavljajočega se ljudskega pripovedništva pa je bila zgodba, ki je že mejila na neverjetno, še posebej živa v prvih povojnih letih. V veliki moriji zdesetkana skupnost je pač potrebovala potrditve o svoji izjemnosti vseh sort – in z bajejanjem o izjemnosti posameznikov se je obilno prilivalo olje na ogenj vere v izbornost trpinčenega, a nazadnje izvoljenega ljudstva.

Prennerjevi je »preselitev« kraja rojstva (Fara pri Prevaljah) iz ene okupacijske cone v enako poimenovani kraj (Fara ob Kolpi) v drugem vojnem zasedbenem področju sicer prinesla začasno varnost, vendar je hkrati tudi pomenila, da se z italijanskega uzurpiranega ozemlja ni smela premakniti domov, v nemško zasedbeno področje, ki je postalo del velikega rajha, v katerem so po novi delitvi sveta živeli njeni starši. Ko pa so

Italijani v tretjem letu svojega vojnega samopaštva na Slovenskem stisnili rep med noge, ker so zavohali zmagovalce vojne vojn in kdo ve katerič v zgodovini že zamenjali zavezniško stran, svoja zavojevana ozemlja pa prepustili dočerašnjim kompanjonom, je bilo ljubljanski gospe advokatu več kot jasno, da popadljivih Nemcev z obiskom domačih pač ne bi bilo pametno po nepotrebem spodbujati k znova prebujeni čuječnosti. Doktorica pravnih ved je bila prisiljena obisk domačih odložiti do konca vojne. A življenje v tem njenem izračunu z njo ni bilo smilečno: v Slovenj Gradcu je oče umrl januarja 45, mama februarja istega leta. Ljuba ni mogla na nobenega izmed pogrebov, da bi se poslovila, četudi od tistega, katerega duša je bila že v zagrobju, a telo fizično še v tostranstvu. Zemlje, s katero sta bila za vedno odeta njena roditelja, se je lahko dotaknila šele v prvem mesecu nove svobode.

Je pa svojo ljubezen in spoštovanje s tistim poslednjim, ki človeku še ostane na dolgu za pokojnimi, udejanjila takoj, ko je bilo mogoče. Po koncu vojne. Dala je postaviti nagrobnik na starotrškem pokopališču, kjer so ji zadnjo vojno zimo pokopali starše.

Poiskala je kamnoseka. Njegov priimek ni imel nič opraviti z njegovim delom. Pisal se je Kuhar. Tisto nedeljo popoldan je v Golovem hotelu, ki se mu je v svobodi reklo Korotan, žulil svoja dva deci.

Prisedla je in naročila še enkrat. Za oba.

»Nagrobnik potrebujem. Drugo leto na pomlad.«

»Ne bo šlo! Ne zmorem! Toliko jih čaka. Pred tabo so prišli. Obljubil sem.«

»Pa ostani v delavnici kako uro več. Bom kaj primaknila pri plačilu.«

»Saj ne gre za ...«

»Ne uči ti mene, za kaj gre, Kuhar!«

»Naslednje leto pred vsemi svetimi, prej ne!«

»Na očetov rojstni dan hočem prižgati svečo pred nagrobno ploščo, ne na prazni gomili.«

In mu je potisnila trdo k prsim, kar je prej z glasom naročala, zdaj še na listu zapisano.

PRENNER JOŽEF

*1863 †1945

PRENNER MARIJA

roj. Čerče

*1867 †1945

Trmasto je zijala v sogovorca in čakala na potrditev. Očitno je bilo s hčerko pokojnih, ki

je zdaj stala pred kamnosekom v moški obleki iz kamgarna, težje kot s kamnom, s katerim si je izdelovalec nagrobnikov celo življenje kruh rezal.

Iz zvezka iztrgan ponujeni list je bil manjši od njegove razprte dlani. Prebral je zapisano. Iz načina, kako je list preložil, se je dalo sklepati, da se je vdal. Sprejel je naročilo

»A naj bo na kamnu verno prepisano, kar je tu narejeno?«

»Zakaj pa misliš, da sem ti dala črno na belem!?!«

»To se pravi, da na tabli vklešem enega pod drugim?« je zdaj zasitnil Kuhar, a je to smel, zakaj v celi dolini je bil edini večšč klesanja v granit ali marmor, zato je lahko brez škode jezno ritil.

»Ne. Vkleši ju tako, kot sta pokopana. Eden zraven drugega. Ko stojiš pred grobom, leži oče na desni, mama pa na drugi strani njegovega srca.«

Stari je na listu s puščico premaknil Josipa Prennerja tja, kjer mu je hčerka odredila prostor.

»A je to vse?«

»Saj jih ni več pokopanih. Menda ja ne boš že zdaj, ko boš ravno pri delu, vklesal še mene!«

»Saj veš, kaj mislim. A dodam še POČIVAJTA V MIRU ali pa TIHI DOM PRENNERJEVIH ali kaj drugega? Zdaj povej!«

»To pa ja. Vklešal boš na vrhu, nad imenoma pokojnih. Napisala sem ti na drug papir, da ne boš kaj zamešal,« je v svoji maniri positnarila še Prennerca.

»Potem pa že daj od sebe vse papirje. Vse moram videti, da bom vedel, kako bo najboljši prav.«

Pomolila mu je drugo polovico lista.

In je Kuhar bral:

»TU JE LJUBEZEN POKOPANA - NAŠ DRAGI OČE, LJUBA MAMA«

»In točno tako vkleši, kot je zapisano. Saj vidiš: besedi LJUBA MAMA zapiši malo bolj narazen, kot je sicer treba.«

»Gospa advokat, to pa ne bo pasalo!«

»Pasalo bo, pasalo, ti samo naredi, kot ti naročam. Le poslušaj me!«

»V kamen zapisano je za večno. Skale, hočem reči - marmorja - ne gre popravljati. Vklešana črka ni taka kot ona na sodnijskem papirju! Prečrtaš, scefraš papir, skuriš in narediš novega. V vaših pisarnah že, pri meni v delavnici pa to ne gre.«

»Kuhar, pusti ti sodnijo, dokler te ne boli!«

»Ti pa kamnoseštvo. Kar se v kamen zapiše, se ne zbrše!«

»Le naredi, kot naročam!«

»Mi boš dala pismo, kar naročaš? Na enem

kosu papirja, da se kaj ne zgubi.«

»Saj nisva na sodniji!«

»Pol pa ne bom delal. Ne bom si sam kruha odžiral, ko bodo hodili vaš familijarni nagrobnik gledat, pa mislili, kako sem šlampast. Kaj pa naj tudi drugega rečejo, kot da ne znam?!«

»Butl, tiho že bodi pa me do konca poslušaj. Ko bom umrla, boš med LJUBA in MAMA, tja, kjer boš pustil večji razmik, naredil vejico. Moje volilo je, da me pokopljejo v grob k mojim.«

Stari Kuhar je zdaj jasno pokazal, da se mu je posvetilo: si je najprej ostro popihal v brado, potem se je slišalo kot kačje sikanje, zakaj na glas zasmejati se ni smel, na koncu pa je potrdil prevzeto delo tako, da si je potprepljal lase na temenu, čeprav z njimi ni mogel imeti posebej velikega dela. A je tako rekoč v istem gibu, ko se je z roko vračal proti žepu, kjer mu je počivala vedno, ko je posel sklepal, obstal s prsti na bradi in pobaral:

»Pa če bom prej umrl jaz? Saj veš - človek obrača, Bog obrne!«

»Sem že v testamentu vse zapisala - če ne bo šlo, kot se meniva, bo pa kdo drug postoril namesto tebe.«

»Testament? Zdaj, pri štiridesetih?«

»Ja. Saj si sam rekel, da smrt nikoli ne piše, ko pride.«

Tako se je tudi zgodilo.

Na starotrškem pokopališču, na družinskem spomeniku, v tretji vrsti od mrliške vežice navzdol, proti Uršlji gori, je doklesano:

Dr. LJUBA PRENNER

*1906 †1977

PISATELJICA

Na vrhu pa dopolnjeno. Z vejico.

TU JE LJUBEZEN POKOPANA - NAŠ DRAGI OČE, LJUBA, MAMA.

Je bila vejica dodana z isto, torej s Kuharjevo kamnoseško roko?

Mogoče bi bilo preveriti ali pa si pomagati s skušnjo, da koprivo, če že pozebe, to doleti zadnje - in Kuhar je bil podoben svoji roki: žilav pa trmast. Če je še bil, bi leta 1977, ko je Ljuba Prenner svoj tuzemski krog obhodila, moral imeti 93 let.

Ampak - ali je tej drobtini iz že onostranskega res treba priložiti še zadnji sodnijski zapisnik?

In L. P. službeno: Merkač

Šlo je za najlepšo Merkačevo njivo. Tisto, ki se je zleknjena razpotegnila po rahli naklonini, se z odorom skoraj držala cerkve sv. Andreja, videti božjega hrama nad sabo pa ni mogla, ker je bila scela nagnjena proti sv. Uršuli na vrhu Plešivca. Ležala je tako, da jo je sonce lahko prvič obliznilo šele kakšni dve uri po tistem, ko

se je poslovilo jutro, zato pa jo je potem obsevalo do konca svoje poti - z zadnjim sončnim žarkom, kot se reče, se je poslovilo ravno od nje. Tako je ležala, da se je tudi odvišna mokrota po njej prav počasi, ravno prav slinila. Še tako siten dež ji v tistem blagem hribcu, ki to v resnici sploh ni bil, ni mogel storiti hudega. Bila je njiva, da se šika.

Merkač je na njej na vsako pomlad oral, da je potem v obrnjeno in zavlečeno prst ali sejal ali sadil, v zgodnjem poletju pa ali žel ali pa v poznem kôpal že od svojih kratkih hlač naprej, ko je še očetu pomagal. Potem pa v otroštvu priučeno vsako leto enako postoril, ko je bil že sam gospodar. Na svojem.

In vsi so vedeli, da je »ta razpotegnjena«, kot so njivi rekli, njihova že dolgo. Da jo je dedej dolgo pred tem, ko je dal sinu ključ za luč, v posest prinesel od Urha, ki jo je za znôsen mošt iz njegove kleti moral najprej zastaviti, potem pa od svojega odtrgati, da je tako Merkaču dolg poplačal. Tako se je pri enem in drugem spet naredil tak velik mir.

Po vojni pa je mladi Urhov vnuk, ki je bil od 43. v goši, kot strela z jasnega usekal k Merkačem in dal vedeti, da nikjer ni videl papirja, ki bi lahko potrdil, da ta razpotegnjena ni več njegova. Če tudi Merkači nimajo nič črno na belem, potem ... Terja jo nazaj. Pravzaprav ne - kako naj le terja, kar je njihovo že od kraj kraja, kar je njegovo, se je šopiril. Prišel je samo povedat, da bo na pomlad na svojem spet sam oral. Najmlajši Urh.

Merkač je vedel, da brez sodnije ne bo šlo.

Oprijel se je še enega nikjer zapisanega dolga: na pomoč je prikliceval leto 49, prešvicano konjsko pologo in Prennerco.

Prennerjeva je bila 12. julija 1949 vdrugo aretirana. Po drugi aretaciji, ki jo je dočakala v prvem peklenskem poinformbirojevskem letu, je bila od UDV - Uprave državne varnosti - z odločbo od 22. julija 1949 poslana na prisilno delo brez odvzema svobode v Ferdreng pri Kočevju, ker ji je bilo odmerjenih 18 mesecev DKD - družbenokoristnega dela. Svoj odhod v zapor je odložila za dva dni. Razlog za zamudo je bil čuden - iskala je prešvican konjski koc. In ga tudi dobila. Vedelo se je, da če si s takšnim kocem pokrit, na človeka ne gredo bolhe in podobna golazen. A dobiti leta 49, ko je manjkalo vsega in se je ponucalo vse, s švicem prepojeno konjsko deko, je bilo težje kot do sitega se najesti ali se v toplicah okopati. Sploh pa - če ga je že kdo imel, konjsko pregrinjalo, ga ni bilo denarja, s katerim bi se ga dalo lastniku iz rok izpuliti.

Prennerca pa je imela še kaj vrednejšega, kot so cekini - svoje sodnijske usluge. Saj se ve - slej ko prej pride čas, ko je treba kaj priložiti, v imenu

resnice in pravice, v advokatovo mošnjo. Bo že še priložnost, da se bosta daj - dam poglihala. Tako je Prennerjeva pri Merkaču prevzela od konjskega švica dodobra prežet in trd koc. Merkač ni hotel čuti za plačilo - zaaral dano pa je.

Bo že še prišla prav, Prennerca.

In tudi je.

Komaj je dal pošto, že je iz Sv. Nikolaja na Brde pridirjala, kot da bi jo divja jaga gnala. Je še dobro od 49. pomnila, kako je, če je sila.

Ljuba - Zdaj bi pa lahko za oni konjski koc poračunala.

Merkač - A ti je prišel prav?

L - Saj pravim. Vreden je bil zastavljene besede. Zakaj pa misliš, da sem tu na vrat na nos.

M - Pomagaj! Z roko jo lahko ošlataš, resnico, pa zgleda, da je eni ne vidijo. Nočejo videti.

L - Zato pa so sodni mlini. Počasi meljejo, ker je treba do pravice vedno naokrog.

M - Pri moji pravdi ti ne bo treba drugod vandrati.

L - Potem pa že povej, Merkač.

M - Za pravico gre.

L - Merkač, ti mi povej resnico, lagala bom jaz, če bo treba.

M - Kaj bi lagala? Ni o čem.

L - Če bo treba, ti pravim. In ni redko, da je treba. Zadel resnice, da se lažje pokaže.

M - Moja krivica vpije do neba.

L - Naj pride tudi do mojih ušes.

M - Kar mi hoče vzeti od našega, ne dam.

L - A imaš kakšen papir?

M - Dedej so gotovo imeli kaj črno na belem, jaz nimam pa nič.

L - Merkač, a bi ti verjel na besedo, če bi kdo svojo pravdo proti tebi gnal?

M - Kaj pa tisti, ki vejo po spominu: Šurc, Prevolnik pa Turnarca ...? A oni ne štejejo? Človek je več ko papir. Bojo pričali.

L - A zdaj vidiš, Merkač, kako daleč naokrog bo treba.

M - Za svojo pravico mi ne bo noben korak pretežek.

L - No, pa začni! Povej, kot je bilo. Ti meni resnico, jaz zate pravico.

In ji je še enkrat zljajnal vse o tem, ko sta stari Urh in njegov dedej Merkač še vštric hodila: o lesnikovcu in hruškovcu pa martrniku, ki je bil iz kleti njegovega dedeja znošen pa s ta razpotegnjeno plačan. In prav to njivo je on pomagal prvič zorati, ko še ni imel hlač, samo srajco čez rit, pa je že moral vola goniti. Zdaj pa hoče ta mladi, zelenec Urh v red spravljati svet za takrat, ko ga še nikjer bilo ni. Ne da, kar je njegovega, pa če bo kri scal.

Dve leti sta s Prennerco pravdo gnala. Če ne bi bilo onega prešvicanega koca, bi od njive še

komaj kaj za Merkača ostalo, toliko bi bilo treba na sodnijo znositi. Pa se Prennerca ni zagrizla v zarečeni kruh – nič ni vzela, saj je že bila poplačana. Je tako naredila, da še danes najmlajši Merkač po ta razpotegnjeni traktor goni.

Do svoje smrti je Merkač ponavljal, kjer je le mogel, kakšen fejest človek je bila Prennerca, kakšna poštena baba. In da mu je čisto vseeno, če je bila ded.

Arest

Prennerjeva je bila 12. julija 1949 vdrugo aretirana. Prvič je bila poklicana pred pravosodno mašinerijo, zdaj seveda kot nekdo z druge strani zakona, že 1. marca 1947, takrat najbrž še na skušnjo s šolo zastraševanja ali poskus discipliniranja. Premeščena je bila v čakalnico. Po drugi aretaciji, ki jo je dočakala v prvem peklenskem poinformbirojevskem letu, je bila od UDV – Uprave državne varnosti – z odločbo od 22. julija 1949 poslana na prisilno delo brez odvzema svobode v Ferdreng pri Kočevju, kjer ji je bilo odmerjenih 18 mesecev DKD – družbenokoristnega dela. Iz Kočevja je bila premeščena v škofjeloški grad, od tam pa z družbenokoristnega dela pogojno odpuščena 1. maja 1950.

Svoj odhod v zapor je odložila za dva dni. Razlog za zamudo je bil na videz banalen – iskala je prešvican konjski koc. In ga tudi dobila. Vedelo se je, da če si s takšnim kocem pokrit, na človeka ne gredo bolhe in podobna golazen. A dobiti leta 49, ko je manjkalo vsega, s potom prepojeno konjsko deko, je bilo težje, kot do sitega se najesti ali se v toplicah okopati. Sploh pa – če ga je že kdo imel, konjsko pregrinjalo, ga ni bilo denarja, s katerim bi se ga dalo lastniku iz rok izpuliti. A Ljuba je imela še kaj vrednejšega, kot so cekini – svoje advokatske usluge. Saj se ve – slej ko prej pride čas, ko je treba kaj priložiti, v imenu resnice in pravice, v odvetniško mošnjo. Bo že še priložnost, da se bosta daj – dam poglihala. Tako je Prennerjeva pri Merkaču z Brd prevzela od konjskega švica dodobra prežet in trd koc. Merkač ni hotel čuti za plačilo – zaaral dano pa je: to je bila njegova naložba v tisto, kar bo enkrat njemu ali komu od njegovih zagotovo še kako prav prišlo. Taki časi so se prelistavali, da se bo zagotovo tudi to zgodilo. Bo že še prišla prav, Prennerca.

Taka, s prešvicanim konjskim kocem opremljena, se je z zamudo zglasila oblastnim organom pregona ... in ti so jo nemudoma odpremili v ženski zapor Ferdreng. Pravzaprav je niso odpremili, ampak so jo – poniknili. Nihče ni vedel, ne kje je, še manj, kako je z njo. Sploh pa to ni smelo priti na ušesa domačim. Najbližje po rodu je sploh bilo koristno najdlje držati v nevednosti

in negotovosti. To je praviloma rojevalo strah in ponižnost, to pa oblastniku vedno dobro de in prav pride.

V Ferdrengu je L. P., zapornica v moški opravi, z denarjem, ki ga je pretihotapila v nagravnem kocu, saj se je že na pogled, kaj šele na otip, še posebej gabil tudi novim malim taboriščnim jerobom, podkupila paznika, da je o njeni novi lokaciji obvestil sestro, ki je živela v Ljubljani. Tako se je Pipsi kmalu po Pubanovem izginotju nenadejano pojavila pred vrati postave ferdrenškega zopora s paketom za Ljubo Prenner. Skušali so jo odpraviti z mantro, češ da iskana državljanka ni njihova zapornica. Pipsi pa je vztrajala pred vrati, nad katerimi bi lahko pisalo tudi Svoboda osvobaja, in pojasnjevala, da je dobila o sestrinem novem bivališču pisno obvestilo. In so hoteli videti dopisnico. Ni je imela s sabo, s tem pa tudi ne korpus delikti za morebitno identifikacijo posredovalca, to je izdajalca državne skrivnosti o tem, da nekdo, ki ga ni, vendarle je. Pipsi je toliko časa trmarila pred vrati, da je, začuda, Ljuba naenkrat bila.

Videti je bilo kot osmo čudo sveta, toda Ferdreng in še nekatere lokacije DKD so bile prva povojna leta neograjene. Za nepoučene je bil to signal, da so si jetniki svesti svoje krivde in da jim v imenu prepoznanja pravične obsodbe pač ne pade na misel, da bi ponujeno možnost pobega izrabili. Kaj pa je lahko še večjega od prepoznanja svoje zmote in po odsluženi kazni povrnitev popolne neomadeževanosti, to je vrnitev vseh državljskih pravic? A so arestanti hitro doumeli, zakaj ta brezzični cirkus. Pazniki so bili seveda oboroženi in marsikatero naročeno in zaželjeno eksekucijo se je dalo pojasniti s poskusom pobega, ki pa ga v resnici ni bilo. V to zanko svobode se jih ni ujelo malo, pravzaprav so se v usodno past dali ujeti dekadejenci sami. Prvi korak je bil zastavljen z zahtevo po preselitvi iz ene zaporniške stavbe v drugo – vse seveda na lokaciji v Ferdrengu.

Tudi Prennerjevo so selili. Ne enkrat. Ta hoja je bila obredje posebne vrste. Ona je stopala s kovčkom v rokah, z njo je hodil oborožen stražnik. Niti enkrat se ni zgodilo, da ji ne bi ponudil svoje pomoči: nesel ji bo kovček, ona pa naj stopa pred njim. Vedno znova se je uprla.

»Sama bom nesla in hodila bom vstric s tabo!«

Ni bila samo enkrat obveščena o na begu v hrbet ustreljenih. Kljub strašljivim razmeram, v kakršnih se je znašla, je še vedno preveč rada živela. In se je prepričala, da se bo živa vrnila domov. To ni bila več samo želja, ampak dolžnost do nekih zgodb, ki jih ne bi smelo biti, a so trmasto vedno znova bile.

Koža

Po upokojitvi se je Ljuba Prenner vrnila iz Ljubljane in se dokončno naselila pri Bučineku v Šmiklavžu. Še vedno je kaj sodnijskega vzela v delo, toda vedno bolj se je lotevala starost z vsemi nadlogami, ki ji pritičejo. Ob njih tudi bolezen. Najprej sladkorna. Zadnja leta pa usodno *carcinoma mammae*. Vsem tegobam navkljub pa iz kože radoživosti ni mogla – ne zato, ker je bila zdaj v gostilni doma, ampak zaradi svoje značajske in bivanjske naravnosti. Živeti polno – vedno in povsod. Do konca svojih dni. Tako tudi ni nikoli skušala zoprati trem velikim resnicam. Prva: vodo vari narava, zato po božji volji žeje ne sme trpeti nihče. Druga: ker je žganje med ljudi prinesel satan, se je treba obema, hudiču in šnopsu, na daleč ogniti, če se le da, ne pa vedno, zakaj kdor ni nikoli stopil s steze v ... In zadnja: vino je pa božji dar, ki je poslan ljudem v radost, vendar je treba z njim po pameti, zakaj tudi Bog zna in mora biti skušnjavec.

In je znala z vinom. Ni ga bilo kosila, nedeljkega pa sploh ne, ki ga ne bi začela s kozarcem rujnega. Še pred juho. V božjo čast in hvalo. Torej je bilo prav za vsako izmed njiju posebej napiti, za čast eno in za slavo po kupico. Takšno je bilo nezapisano pravilo in pri Bučineku so se ga držali – tudi zaradi Ljubinega trmastega vztrajanja. V skladu z obrednostjo, ki svet pokonci drži, kot je ponavljala. Iz hvaležnosti Bogu za vse, kar stori za slehernika. In je znala z vinom – po pameti. Tako kot tudi z vero.

Čeprav je bila Prennerjeva pivec z mero, pa ni nikoli potiskala od sebe tistih, ki so v španovijo s hudičevim ta prozornim stopili.

Po pripovedovanju njene sodelavke so med obiskom v Ljubljani sedli h kosilu v eno izmed ljubljanskih gostiln. Lahko da je bila Šestica – a lokacija k dogodku ne prilaga nobene presežne vrednosti, saj se je podobno kjersizebodi dogajalo vedno znova. Ljudje so Prennerjevo poznali tako rekoč povsod, pa ne samo zaradi njenega neženiranega javnega prestopa iz ženskega v moško, kar je zagotovo bila svojevrstna atrakcija, ki jo je bilo treba doživeti v živo. Praviloma se je pogosto pasiranje mimo mize, za katero je kósila, dogajalo iz banalnejših razlogov, kot je človeška radovednost. Vsake toliko se je ob mizi ustavil kateri izmed žejnih, ki je zmožil biti človek le še v trajnem klinču s ta kratkimi in torej že ves v hudičevi oblasti, ter gospo doktor poprosil za kakšen fičnik. In Prennerjeva je pridno odpirala denarnico.

Pa jo je nekoč njena spremljevalka opomnila:

»Saj se boš spufala!«

»Reveži so.«

»In samim pijancem daješ!«

»Ne morejo iz svoje kože. Udarila jih je narava.«

Potem je pred seboj podržala žlico, s katero je zajemala juho, in se pogledala v njeno konkavno, vbočeno stran. Njena podoba je bila postavljena na glavo. Potem je žlico obrnila in odsev na izbočeni, konveksni površini je bil veren posnetek stvarnosti. Spet je bila obrnjena prav.

»Vsi smo zaznamovani. Vsak na svoj način! Samo upati si moramo pogledati.«

Ko je v tem čudnem mimohodu pristopil naslednji, je tudi njemu iz denarnice v roke stisnila nekaj papirnatega.

Če je kdo vedel, kako hudo je biti ujet v svojem telesu, ki bi se ga rad odrešil, pa ne s smrtjo, potem je to zagotovo vedela Ljuba Prennerjeva, se pravi Puba. Ali pa Striček, kakor so jo klicali v njenem ljubem Šmiklavžu.

Je bila moški, ujet v žensko telo, ali ženska, ujeta v moški stas?

Vzgoja

Ljuba Prenner je bila silno radoživ človek. In v zagovor te njene drže so se napletli številni zagovori včasih že kar epskih veseljačenj, na nevarnem robu eskapad, vrednih samega Bakhusa.

Ko se je nek sobotni večer prikazala v svojem Šmiklavžu, je izvedela, da imajo v hiši goste, pravzaprav gostje: učiteljske praznujejo obletnico mature. Ljubi se je nenavadna tišina, skorajda spokojni mir, pravzaprav neke sorte sedminko razpoloženje, ki je gospodarilo v sobi za goste, zdelo neobičajno. Dogajanje v osrednjem pivskem prostoru gostilne, kjer se je tisti večer dogajalo soočenje s pred desetletjem doseženo zrelostjo in poklicno usposobljenostjo, je bilo klavrno. Bila je prepričana, da je v škodo tistim, ki svoje delo sicer opravljajo sredi najbolj nemirne otroške živice. Čutila se je poklicano, da opravi soočenje ponotranjenih, samozazrtih učiteljic z zaresnim, pravim življenjem, ki je sicer na razpolago takoj za priučeno pregrado učiteljske vzdržnosti, ki velja za najvišjo vrednoto na poti k ciljem šolniškega dela.

In je dobesedno vdrla v gostinsko sobo, zviharila mir, ki se je naselil med gospodične in gospe, med tovarišice brez tovarišev, tako rekoč zaukazala dvakratno, če ne trikratno nazdravljanje, da se je zapetost razvezala. Dala je na svoj račun poklicati nekaj litrov božjega, pravzaprav je za vsako ceno želela biti animatorka dogajanja. Ponujala je trike in zabavo vseh sort. Skratka – čutila se je dolžna pokazati, kako naj poteka prava obletnica mature, nabita s spomini in posledično čustvi vseh sort, ki se scmarijo ob vzporejanju mladostnih sanj z resničnostjo. Na

pravi obletnici mature na gugalni deski vedno sedita priučena vzdržnost in prirojeni užitek. Je večno soočenje polomljenih upov in na novo zastavljenih poti.

Tako se je tudi to sobotno obujanje že deset let dolge zrelosti končalo enako kot brez števila drugih dotlej. Tovarišice so po polnoči že sedele na tleh, nazdravljale izpod miz, skušale v živi verigi čez mize ter od opitosti vedno bolj verjele v svetlo, novo življenje. Tako so v svojih krilcih, ki so že smela končati nad kolena, v svojih natupiranih in z lakom ojačanih pričeskah, v dragocenih najlonkah, na katerih je marsikatera med njimi še pred odhodom na srečanje zanke pobirala ... skušale stopiti z vlaka, ki je nadušno sopihal v nedeljo pred novim ponedeljkom. Ljubina odrešitev je imela moči le za nedeljo, ki ji tako ni bilo več mogoče ubežati, saj se je tema že začela obračati v jutro.

Ko so se tovarišice na dvajseti obletnici spominjale tega norenja, je marsikatera priznala, da ji tisto divjanje pač preprosto ni bilo všeč, a takrat med vsemi ni bilo nobene, ki bi se bila sposobna upreti. Bile so prepričane, da je trdo preizkušani gospod, ki je bila v resnici gospa, vedela za pot, zato so sledile.

»Pokazala sem jim, kako je treba živeti. Marsikateri sem se najbrž zdela bedasta, toda moj namen je bil vrednejši od ubrane poti – mogoče sem pa le naredila kaj dobrega za katerega izmed otrok, ki vedno znova prihajajo v kremplje šolmoštrskega angelskega čistunstva,« je kasneje komentirala ta večer, pravzaprav noč L. P.

»Včasih je dobro koga mefistovsko pocoprati. Mu je kasneje marsikdaj lažje življenje drugih meriti.«

In Prennerjeva je vedela, kakšno moč imajo – ona in vino in noč.

Čudež

Merjen z vrtoglavih tempom, ki določa današnjo vrednost skušnje s časom, se bo zdel ta spomin oddaljen za metuzalemska leta, a ni tako daven – čeprav abrahamovska leta pa vendarle že ima. Namreč – vzeti je iz časov, ko so se študentje v Ljubljano in nazaj domov vozili še z avtobusom. In iz Slovenj Gradca do prestolnice je vožnja trajala skoraj štiri ure, enako seveda tudi nazaj do ljubo doma, kdor ga ima ali ga je imel. To je bil tudi čas, ko se je zlasti fizičnemu delu še pripisovalo čast in oblast, zato je bilo v skladu z delavskimi pravicami iz Integralovega avtobusnega voznega reda jasno razvidno, da imata približno sredi te ovinkaste poti med periferijo in centrom šofer in sprevodnik pravico do postanka, do dolgega počitka. Pa ne le pravico – dolžna

sta si bila oddahniti in si nabrati novih moči. Za varno vožnjo. Vse je bilo v službi splošne skrbi za človeka: delovnega in vozečega se. Ves oddihovalni protokol na relaciji Črna via Šmartno ob Paki – Ljubljana se je vedno zgodil na Vranskem. V obeh smereh – na poti v metropolo ali nazaj grede.

Ko je avtobus zavozil na znameniti odsek magistralne ceste Celje–Ljubljana, ki ni bil asfaltiran, ampak betoniran, je na stikih plošč, ki so nadomeščale asfaltno prevleko, začel metronomsko udarjati. Bil je nekakšen približek udarjanju koles na železniški progi, kar je zagotovo prebudilo tudi v najtrši spanec padle: pijane, zdolgočasene in utrujene. Med znamenitim udarjanjem koles je sprevodnik zlezal s svojega sedeža kopolota in sporočil:

»Vransko! Dvaaaajset minut postanka!«

Ob tem cestnem odseku, grajenem v maniri plastenja nemških avtobanov v letih po Hitlerjevem vzponu, je podjetni domačin postavil montažno izpostavo svoje avtomehanične delavnice. Ne prav poredko se je pred njegovo bolj uto kot trdnim obrtnim objektom ustavil prenekateri izmed voznikov osebnih avtomobilov in potožil, da, se zdi, v motorju nekaj surovo udarja. Zelo mogoče pa da je kaj narobe tudi s katerim izmed amortizerjev.

Igrivi lastnik mehanične delavnice je vedno znova zaskrbljeno pridvignil pokrov motorja, s francozom privil katerega izmed vijakov kje globoko v mašini, potem pa se je še preventivno na deski potegnil pod podvozje in s kladivom preveril trdnost blažilcev, ko pa se je vrnil na svetlo, je stoje poročal:

»To je vse. Niste prvi, ki ste prišli po pomoč. Kakšen kilometer bo še kaj slišati, potem pa bo udarjanje pojenjalo. Garantiram.«

Poseg ni trajal več kot deset minut.

»Stokrat vam hvala. Koliko sem dolžen?«

»Kaj boš dolžen! Saj nisem nič novega vgradil. Če pa že – če daš za pivo, bo tudi prav.«

In so srečneži spuščali v gornji ali stranski žep njegovega delovnega plašča po sto, dvesto dinarjev, to je za dva, tri pire, in odhrumeli naprej.

Ko je bilo konec betonskega dela magistralke, je sleherni, pa čisto zares vsak avto našel svoj izgubljeni mir: prenehalo je zoprno tolčenje, očitno so priviti vijaki prijeli, lamelaste ali klasične vzmeti pa so spet sedle na svoja mesta in ... hrumeli so naprej čez Trojane proti glavnemu mestu. Ali pa v obratni smeri, če so bili na poti proti vzhodu.

A ker seže dober glas v deveto vas, je čez kakšno leto ali dve le še komaj kdo iskal pomoč v provizoriju. Še dolgo potem, dokler avtomeha-

nične vendarle niso razstavili, pa je bilo na vratih obvestilo: Vrnili smo se na staro lokacijo v središču Vranskega. Vas pričakujemo.

Zdaj pa je leto 72, švabski odsek ceste je v polni funkciji, študentje se vračajo domov, udarjanje koles je signaliziralo doseženo lokacijo še najtrdovratnejšim zaspanetom, avtobus pa je že zavil proti počivališču, v tišini na lokalnem asfaltu pa je sprevodnik še enkrat razglasil:

»Vransko! Dvaajaaset minut postanka!«

Avtobus počiva na postajališču pod kostanji, šofer in sprevodnik sta odšla v gostilno na malico, zaradi recipročnosti zagotovo zastojkarsko, kajti od nekdanjega roka roko umiva: torej – avtobus gostilni potnike, lokal vozniku in spremljevalcu vampe z žemljo in malinovcem. No, kadar je bil avtobus naložen z domov se vračajočo študentarijo, je bila menjalna uslužnostna dejavnost slaba, zakaj študentski fičniki so ostali v univerzitetnem mestu, domov pa so se vozili prazni želodci, lakota in umazane cote v potovalkah. Drugače je bilo seveda na poti od doma: denarnice še polne, žeja pa strašna. In kaj se po dveh urah cijazenja bolj prileže kot hladno pivo?

Ampak tokrat je avtobus vozil domov, na Koroško. Študentje so ostali večinoma v avtobusu, dvajsetminutni postanek pa se je praviloma zavlekel v polurno šofersko oddihovanje in oblizovanje in odževanje, študentski želodci pa v vedno bolj s slino napolnjene malhe – misel na domačo obloženo mizo je pač delovala po zakonu, kot ga je utemeljeval Pavlovov pogojni refleks. In ni jih bilo malo, ki bi brez pomisleka dali kos duše za še kadeče se vampe ali pa zamolklo rdeč golaž, za žemljo, ki jo moraš odtrgati z ustnicami, zakaj zobje bi jo znali poškodovati, in za povrh rosno laško flaško.

In ker čudeži so, se je tokrat zgodil prav na Vranskem.

Med enim takih dolgih čakanj na konec avtobusnega postanka se je v avtobusu naenkrat pojavil gospod s klobukom in se med sedeži v maniri sprevodnika počasi premikal po sredini avtobusa. Z levico je k sebi tiščal nekajkilogramski kolut sira, z desnico, v kateri je bil velik kuhinjski nož, pa rezal rezine in jih zastojkarsko delil po sedežih zloženim presenečenim potnikom. Tako je bilo vsake toliko slišati hvala lepa, ko so prsti prišli odrezano šnito rumenkastega sira, zakaj takrat je bil še čas, ko olika še ni veljala za stigo servilnosti in ponižnosti, za kar jo skušajo razglašati dandanašnji.

Bolj ko je šlo h koncu delo, ki se ga je lotil, bolj ko je torej izginjal rumeni kolobar, bolj mu je šlo na smeh, pri zadnjih vratih se je tu pa tam že skoraj na glas zasmel, ko je slišal, kak spokojen mir je bil naenkrat v avtobusu, saj so lačni

siroteji iz hub in globač le še mleli ponujeno in se zraven dobrovoljno muzali.

Gospod v klobuku je bila Ljuba Prenner.

In komaj kdo med cvetom bodočega tehničnega ali družboslovnega izobraženstva jo je prepoznal. Če sploh kdo. No, nekdo zagotovo – sicer bi ta čudež z Vranskega odšel v pozabo takoj, ko je tisti večer po zadnjem izmed požiralnikov zdrsel poslednji košček sirovega ščipa.

Bolnišnica

Zasebnost, zvestoba in svoboda so sicer tradicionalne vrednote in hkrati splošni bivanjski zastavki slehernika, a vse prevečkrat prav zaradi podarjenosti slabo čuvani – v opreki z večino pa je Prennerjeva tako rekoč vse življenje prebedela na obrambnih okopih prav teh dobrobiti: budna je ostajala od zarana do starosti, torej povsod in vedno. Nikomur, pa ne v papirnatem smislu, zares nikomur ni dovolila vstopiti v njen intimni in skrivni fizični svet, razen ... Zнала je vzeti samo sebe v zakup brez obtoževanja usode in brez grenkobe. Neomajno je stala na obeh bregovih z zavestjo, da so brežine drugotne, da je najprej voda, ta pa je dolžna predvsem in samo teči. In velikokrat je bila razbesneli hudournik.

Diagnoza zadnje bolezni Ljube Prenner je bila – carcinoma mamae. Rak dojke. Leto 1976.

V slovenjgraški bolnišnici je bila pacientka dr. Masleševe. Ležala je na internem oddelku, soba 202. Zakaj je bila s svojo oddelčno zdravnico v sporu, se ni vedelo zagotovo, šepetalo pa ...

Prennerjeva si pravice do zasebnosti in zvestobe ni pustila jemati. Takšnih leg, ki temu pritrjujejo, je anekdotično ohranjenih ne ravno brez števila, zagotovo pa veliko – in prihajajo iz obeh polj njenega tu in zdaj: zasebnega in družbenega. Tako se ji je tudi v bolnišnici zdelo sprejemljivo, če ne celo nujno, da spopadanje z boleznijo ne pomeni nujno tudi prekinitve vseh radoživosti. Bolnik že tako pogosto deluje kot živ mrlič, da pa bi moral to zoprnišo še nagrajevati z osebnim dodatnim angažmajem, tega ni razumela. Še manj podpirala. Vzeti nase bolezen in posledično vojno z njo pač ni mogla enačiti s hkratno namestitvijo za okopi smrtne resnosti, obupa, groze ... Taka drža ji je pomenila že vnaprejšnjo sprjaznjenje s porazom in hotenim izstopom iz življenja.

Popraviti turobno razpoloženje je pač bilo mogoče in zaradi darovalca ne le dovoljeno, pač pa celo priporočljivo z božjo kapljico. In je bila pripravljena kljub hudim nadlogam, ki jih je razmetavala bolezen, kot odlična pevka zanosno pritrčiti ljudski modrosti: Oče nebeški, glej, še en kozarček zdaj ...

Na bolnišničnem hodniku, v sobi za obiske,

tudi v sobi 202 tega ni mogla narediti iz polnih pljuč – zaradi pacientov ne, tudi ne zaradi vseh sort bolezni, še najbolj pa ne zaradi dr. Masleševe. Slednja je bila odlična zdravnica, internistka, spoštovana in cenjena, v skladu z doktrino pa tudi silno stroga.

Tako je nanoslo, da sta se med popoldansko vizito srečali na hodniku zdravnica in pacientka: Masleševa in Prennerjeva. Nič ne bi bilo hudega, če ne bi Hipokratova zapriseženka ujela doktorice prava tako rekoč in flagranti s steklenico vina, ki jo je lastnica sicer želela spremeniti v nevidno pod bolniški plašč, a ni bila dovolj hitra in spretna, da ne bi bilo obema vse jasno. Prennerjeva je videla zdravnico, Masleševa je še registrirala flašo.

»Kaj pa skrivate pod plaščem?« je pobarala dr. Masleševa, ki je bila na svojem teritoriju in zato tudi brezprizivno prva med svojimi prebolevniki.

Prennerjeva je bila najbrž zoprno presenečena, saj zdravnice očitno ni pričakovala, kajti sicer bi s korpus delikti v pričujočem sporu ravnala drugače, nezavedno pa se je najbrž v njej prebudila samovšečnost, zakaj v življenju je morala že skozi toliko ne le muk, ampak pravih tortur, pa se ji ni bilo treba nikoli skrivati, zdaj pa ... In je zarobantila v svoji maniri:

»Kaj te briga! Pojdi naprej k svojim pacientom!«

Dr. Masleševa je do konca korektno in strokovno skrbela za svojo bolnico, toda odnos med njima je bil podrt. Obe sta trmasto čuvali svoj ponos, zato jima je ostal le še človeški hlad. Nobeni na škodo, a mrzel, mrzel.

Vežal ju je le še carcinoma mamae. Rak na dojki.

Odločitev bolnišničnega zdravniškega konzila je bila soglasna, predvsem pa glede na stadij, do katerega se je bolezen dokopala, v skladu z veljavno medicinsko prakso: takojšnja operacija. Halstedova radikalna mastektomija. To je pomenilo: odstranitev vse dojke, aksilarnih bezgavk in mišic prsnega koša.

Ljubo Prenner je operiral dr. Črnčec. Delo je opravil strokovno in neoporečno.

Njena osebna bolniška negovalka, to je bila strežnica Josipina na internem oddelku, vendar edina vredna Prenerčinega zaupanja, je pred pozabo očuvala njeno izjavo, izrečeno kakšen dan pred kirurškim posegom:

»Poglej, niti enkrat je nisem ponucala, zdaj me bo pa v grob spravila!«

Prennerjeva je ob svoji dojki mislila predvsem na svoje materinstvo. Pravzaprav nematerinstvo. In ker je bil ob strežnici z internega oddelka na vsem svetu še komaj kakšen človek,

ki bi bil posvečen v Ljubine največje skrivnosti v zvezi z njenimi spolnimi organi, je morebiti vredno ponoviti za njo, kaj in kako je bilo z njimi. Predvsem zato, da se preseka z vsemi ugibanji, tudi natolcevanji.

Proba

Ljuba Prenner ni veljala za moško-žensko enigma samo pri otrocih, radovednost in ugibanja je sprožala tako rekoč pri vseh: ta je bila pogosto na meji neokusnosti, tudi s sestopom v morbidnost, še posebej pri odraslih. Otroci smo pač živeli predvsem v raziskovanju njene zunanje pojavnosti – torej z vprašanjem vprašanj, ali je sploh mogoče, da bi bil gospod s klobukom in moškim baritonom v resnici ženska. To je bil še čas, ko se o spolni identiteti ni govorilo, še več – o tem se dobesedno ni nič vedelo. Če pa se je že kje kaj dogajalo v zvezi z neobičajno spolno usmerjenostjo, je bila to skrbno varovana, prikrita in potlačena skrivnost, razumljena kot bolezen, veljala je za kazen božjo, za izrojenost, ki ji lahko pride do živega le eksorcizma večš, izganjalec hudiča torej, ki se zna prav lotiti v nepravem telesu naseljenega.

Iz po svoje nedolžne otroške radovednosti in poskusov razrešiti misterij L. P. se je dogajalo, da je bila ob izjemnih dogodkih zidana ograja, ki je na meji s cesto zaokroževala mestno župnišče, v katerem je gospodoval enako suvereno kot v cerkvi župnik Jakob Soklič, veliko bolj zasedena kot med običajnim čakanjem na veroučno uro. Skupaj z nami so na stebrih posedale in postavale tudi za laket visoke figure svetnikov in angelov. Gneča na ograji je bila še posebej velika takrat, ko je v bivšo ubožno hišo nasproti farovža, na drugi strani ozke ceste, ki je ločevala božje od posvetnega, k svoji šivilji stopila Ljuba Prenner. In je mularija med njenim prihajanjem preigravala brezbriznost, po njenem vstopu skozi hišna vhodna vrata pa najprej narejeno naveličano posedala, potem pa kot na povelje na visokem zidanem plotu vstajala in lovila ravnotežje, da je lahko še višje stegovala vratove in buče na njih. Vse z namenom, da bi za oknom šiviljske delavnice v prvem nadstropju morebiti le razgalili dokaz za to, ali je pravkar na probo došli prišlek gospa ali moški. Potrebovali smo kronski dokaz, da bi z njim za vedno utišali ta stare, ki jim je bila, med preganjanjem časa do naslednjega šihta, žensko-moška prikazen stalnica, o kateri so marsikaj ugibali ali namigovali s strahospoštovanjem in prikritim posmehom hkrati. Razdrta skrivnost bi iz otroških prežavcev naredila heroje, zato ves ta trud na cerkveni ograji – dokopati smo se hoteli do resnice.

Vendar – za novo krilo se ni bilo treba do

pasu sleči, tudi za bluzo ne, še manj za plašč. Pa tudi sicer z zidane ograje ni bilo mogoče videti v delavnico. Strop še že in komaj kdaj obraz na šipi, če se je kdo stisnil k njej. Sploh pa – iz kakšnega razloga bi le, če seveda bi, prišla Prennerjeva do pasu gola k oknu in se razkazovala? A radovednost, predvsem pa vera v razrešitev skrivnosti, je bila vedno večja kot pamet, ki se je namenila razrešiti misterij.

Sploh pa – obstajalo je še kaj več kot prsi. Terna bi bilo ugledano mednožje. A za ta uvid bi bilo treba zlesti na sleme farovške strehe.

S tem pogledom pogledov, z vpogledom, so si dajali opravlja že Ljubini mladostni prijatelji, predvsem fantovski, čeprav se je Puba družila z vsemi enako intenzivno: dekleti in pobi. Vse, kar je v odraščanju treba vzeti v zakup, so preživele skupaj. No, skoraj vse. Seveda jih je zanimalo, kako je z Ljubinim telesom, kaj je z njenim spolom, s sramom, ki ga zagotovo ima v razkoraku, saj je kljub vsemu samo človek, ni angel, kaj ima torej tam spodaj. Še največ možnosti za odkritje te skrivnosti je bilo na kopanju – najsi bo na mestnem letnem kopališču ali pa v jezcu na Mislinji. Ko je bilo treba zlesti iz premočenih, takrat še pogosto volnenih kopalk, so jo pogosto skušali zalesti. Ljuba je preoblačenje vedno opravila dovolj zasebno in skrito, končala pa je s to pravzaprav grdo igro, ko je najbolj trmastemu radovednežu in neizprosному zalezovalcu dala jasno vedeti:

»Vse lahko počnemo, v vsem sem z vami, vse sem pripravljena storiti za naše druženje in dogovorjene traparije – ogledovanja pa ne dovolim. Tega kosa sebe ne pokažem za nič na svetu. To je edino, zaradi česar sem pripravljena zavreči, se dopovedati tudi najdragocenejšemu – prijateljstvu.«

Tako je tudi ostalo. Nihče izmed njenih otroških kompanjonov v dobrem in slabem ni več skušal razvozlati Ljubine oziroma Pubanove resnice.

Torej

V zadnjih tednih življenja je Prennerjeva samo svoji bolnišnični negovalki dovolila, da jo je tudi umivala. Vso. In s krpo ji je smela tudi tja, kjer se spol najprej in najbolj zanesljivo določi. Očitno je med čakanjem na poslednjega izmed tostranskih misterijev, zakaj Prennerjeva je gotovo vedela, kako daleč je z njo in kam se preveša njena pot, svojo tako trmasto čuvano poslednjo zasebno skrivnost prepoznala kot ničevno in brezpredmetno. Kakšno težo pa naj bi imela takšna tostranska drobnarija v primeri s človekovo končnostjo?

»Zagotavljam, da je bila Prennerjeva ženska.«

je izjava gospe J., strežnice na internem oddelku predzadnje bolnišnične postaje L. P. leta 1977. Nastala je po izkušnji v sobi 202, z besedami pa je bila obnovljena komaj kdaj.

Hostija

Prennerjeva je bila spletena v klobčič iz silnih čustev, katerim se je kot protiutež postavljala oster razum. Ta dvojnost ni nič nenavadnega za verujoče v usodo, ki jo sleherniku določa položaj zvezd ob rojstvu: Amalija (ime Ljuba si je nadela sama šele v dekliških letih) je Na fari na svet privekala v nebesnem znamenju dvojčkov. Natalni dubler torej. Zodiak tem ljudem namenja lege popolne odprtosti, v kateri pa hkrati že gnezdi prekletstvo zatrtja le-te. Pri njih se skrajnosti držijo za roke: med vdihom jim je še obetana pot do raja, a že izdih iste sape jih zna strmoglaviti v najtemnejša brezna. Še več – Ljubi se je znal svet že med začetkom in koncem vdiha prekucniti na glavo. Mehka steza v nebo se je nenadejano prelomila v drčo proti peklu. In obrnjeno. Pred kozmogramsko napovedjo smo ljudje očitno popolnoma nemočni in očitno v horoskop nejeverni Tomaži njegov usoden vpliv samo drugače poimenujejo.

Dvojina, dvopolnost, dvojček, hermafrodit, razklanost kot bivanjska stalnica ... vse to niso bili odrazi Pubanove nestanovitnosti ali nečimrnosti, ampak z rojstvom določeni načini vstopa v stvarnost in spopadanja z njo. Seveda te skrajnosti v njej niso bivale le v elementarnih nasprotjih, kot so ljubezen : sovraštvo, človekoljubje : ljudomrzništvo, vera : nevera, dobrota : skoporitost ... Njeno dvojčkarstvo je temeljilo na veliko bolj prefinjenih nasprotjih. Za zgled!

Med drugo vojno je bila pomemben akter narodnega upora, sodelavka OF, simpatizerka komunistov – v svobodi pa zaradi medvojne kršitve kulturnega molka in povojne zvestobe poklicni zaprisegi po pravičnosti izključena iz društva pisateljev in po odredbi UDV zaprta. Pričakovati bi bilo gnev, sovraštvo in upor do novih oblastnikov. A doktorica prava je tudi do njih vzpostavljala dvojčarsko razdvojenost.

»Ti prekleti komunisti ... Ampak – šele pri komunistih in zaradi njih sem lahko oblekla hlače.«

Podobe njene dvojine so bile evidentne: recimo Ljuba – Puba. Gospa v moški opravi. Neizprosna borka za civilno resnico na kolenih pred božjo postavo. Odličen advokat, toda verjela je v svojo literarno nesmrtnost. Vsa v enem z dveh bregov.

Tako je avtorica prvega slovenskega kriminalnega romana Neznani storilec, prve slovenske izvirne komedije Veliki mož in libreta za opero Slovo od mladosti brez ženiranja sestavila nema-

lo verzov za vsakdanjo družabno, družinsko in prigodniško rabo. Na eni strani visoka žanrska literatura, na drugi strani priložnostna silvestrska, godovniška ali pustna rimarija.

Ob jubilejni šestdesetletnici maševanja je svojemu spovedniku, župniku Simonu Kotniku, brez zadrege sestavila nekaj kitic za praznično rabo. Težko delo – biti igriv s prinašalcem odveze. A Prenerjeva je bila združevalec skrajnosti. Dvojček.

Gospodu Šimenu Kotniku ob praznovanju biserne maše

Prav ob vznožju Uršlje gore
lepo Podgorje leži
in ob známenju na polju
križajo se ceste tri.

Prva vodi v Dol »ta Suhi«,
v mesto druga nas pelja.
Tretja pa se brž obrne,
tja, kjer Simon je doma.

Tam Bogá časti, mašuje,
ovčke pase prav lepó,
jih uči in spoveduje
ter pripravlja za nebo.

Sam ni pustil ovčke svoje,
cerkev, šolo in svoj dom,
okupator – vražji hlapec –
ga je gnal pod tuji zvon.

Našli pa smo se v Ljubljani,
srečni smo ga v sredo vzeli,
okrog njega skupaj zbrani
radi smo slovensko peli.

Vrnil se domov je Šimen,
mašo zlato praznoval,
isti avtor zložil himen,
isti froc ga je prebral.

Froc postal je že deklina,
prag življenja čaka ga,
avtorju pojema štima,
šibka je poema ta.

Froc in avtor in vsa fara
prosijo goreče Te,
ne zapusti, ljubi Simon,
svojo vas in ovčke vse.

Ljubi Jezus bo pomagal,
da boš lažje maševal,
da boš faro vso obhodil,
Ti bo noge nove dal.

Saj koroško Tvoje srce
močno je in vedno mlado,
vsi prijatlji, ljudstvo Tvoje
pa ima te srčno rado.

Bisere v predal zakleni,
to so duše podgorske,
njim in nam še raj odkleni,
ko naš klic doseže te.

Dve leti po nastanku teh rimanih vrstic je bila Ljuba Prenner že težek bolnik, pravzaprav težka bolnica. Neizogibno je bilo pred durmi: iz domače šmiklavške oskrbe so jo poslali v Ljubljano – na Klinični center. Preden so jo še za živa odpravili na njeno zadnjo pot, je bila deležna obreda božje milosti, ki ji jo je prinesel domači župnik Simon Kotnik. Tako je umret odhajala spovedana – spravljena z Bogom, s svetom in sabo. Njeno tostransko popotovanje se je končalo v Ljubljani, 17. septembra 1977. Pokopali so jo čez dva dni na starotrškem pokopališču, kjer je že leta pred svojim vstopom v onostranstvo poskrbela za epitaf. Na tostranski nagrobni plošči je bilo potrebno po njenem prihodu v svet mrtvih dodati le še vejico.

***

Ljuba Prenner (1906, Prevalje–1977, Ljubljana), tudi Slovenjgradčanka (živela v Starem trgu – podnajemniki v Üblovi hiši, pa potem v danes Pergerjevi hiši, kasneje starši kupili hišo v Meškovi ulici, zadnja leta v Šmiklavžu pri Bučinekovihi).

O njej publicirali Helena Horvat (med drugim v *Odsevanjih*) in Brigita Rapuc (recimo v *Odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner*, Ljubljana: *Nova revija*, 2000; *Bruc*, Slovenj Gradec: *Ceronis*, 2006) ter dejstva s fikcijo literariziral Andrej Makuc (drama *NL(P)P*, uprizoril *Spunk* 2001/2002, 15 predstav) in za natis iz rokopisa uredil roman *Bruc*.

Letos mineva 40 let od smrti pisateljice, dramatičarke/komediografke, libretistke in seveda odvetnice z veliko začetnico (vsled njene pokončne in človeške drže).

Ljuba Prenner je umrla v Ljubljani 17. 9. 1977 (Poniž D. v *Slovenski književnosti/leksikon*, CZ, 1996 navaja 15. 9., Gabrič A. v *Odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner*, *Nova revija*, 2000 navaja 18. 9.), pokopana je v Starem trgu.

Zgoraj je priloženih nekaj »resničnih kronotopskih literarnih primišljij«.

Vorošilovgrad

***

Izstopil sem iz avtobusa. Sonce je zašlo in takoj se je ohladilo. Odel sem si jakno in krenil po cesti. Čez dvajset minut sem prispel do črpalke. Ob njej so se temnila okna mehanične delavnice. Nikjer ni bilo luči. Le kje je Koča, sem pomislil. Stopil sem do črpalke. Povsod je bilo temno in prazno. Na vratih delavnice je visela ključavnica.

Odločil sem se počakati. Odpravil sem se za stavbo, tam je sredi trave in malinovja stal kontejner, v katerem je živel Koča, za njim je bilo videti nekaj starih razbitih avtomobilov. Tudi kontejner je bil zaklenjen. V mraku sem odšel k odtrgani kabini Kamaza. Zlezal sem v notranjost, odvrnel adidaske. Zgoraj je sijal mesec. Ob kabini se je ohlajala cesta. Prav pred mano, v dolini, je ležalo mesto, v katerem sem se rodil in odrasel. Zagrabil sem nahrbtnik, ga položil pod glavo in zaspal.

2

Prihuljen, blatno črn pes se je prikradel skozi visoko travo. Bočil je hrbet, poskušal je ostati neopazen. Tiho se je približeval, z bojnimi tacami je odriaval stebila in za sabo puščal jutranje sonce. Jutranji žarki so mu zlatili glavo s steklenimi očmi, v katerih se je že risal moj odsev. Gibčno je zakorakal, nato spet, se za hip ustavil in se s svojim gobcem počasi povlekel k meni. V njegovih očeh se je lačno zabliskalo in trava za njegovim hrbtom se je zlila v smaragden val, ki je v sebi skrival krvav sončni strdek. V polsnu sem nagonsko sprožil roko predse.

- Gjera, stari!

Vrglo me je v zrak in z nogami sem udaril po zmečkanem železju.

- Gjera! Prijatelj! Prišel si!

Koča se je zaganjal, da bi me dosegel, zamaheval s suhimi, dolgimi rokami, opletal s plešasto bučo. Kakorkoli, ni se mogel preriniti skozi razbito stransko steklo kabine, zato so se z razdalje le pobliskavala velika očala, uperjena proti soncu, ki je že vžšlo in se je sedaj polagoma dvigalo na začrtano višino.

- No, zakaj ležiš tu?! je zahripal, ko se je s svojimi tacami stegoval k meni. - Stari!

Skušal sem vstati. Telo se je po spancu na gro-

bem sedežu počutilo slabo. Iztegnil sem noge, se prevesil in Koči padel naravnost v objem.

- Prijatelj! videti je bilo, da me je vesel.

- Zdravo, Koča, sem odgovoril in dolgo sva drug drugemu stiskala desnici, se s pestmi tolkla po ramenih in hrbtih ter se tako na vse načine pretvarjala, kako je vendarle normalno, da sem preživel noč v prazni kabini, nakar me je ob šestih zjutraj vrgel pokonci.

- Si že dolgo tu? je vprašal Koča, ko je minil prvi val veselja. Vprašal je, ne da bi pri tem izpustil mojo roko.

- Včeraj ponoči, sem odgovoril, medtem ko sem se poskušal izviti in se končno obuti.

- Zakaj nisi poklical? Koča ni nameraval izpustiti roke.

- Pizda, Koča, sem se končno osvobodil in zdaj nisem vedel, kam naj vtaknem svojo roko.

- Dva dni sem te klical. Zakaj se ne oglašáš na telefon?

- Kdaj si klical? je vprašal Koča.

- Čez dan. Vendarle sem iz kabine potegnil adidaske.

- Takrat sem spal, je rekel. - Zadnje čase imam probleme s spanjem. Čez dan spim, ponoči pa pridem v službo. Toda ponoči ni strank. Zacepetal je na mestu in me povlekel za sabo. - Glavno pa je, tudi naš telefon ne deluje, izključili so ga zaradi neplačil. Včeraj sem odšel v mesto in se pravkar vrnil. Pridi, vse ti bom pokazal.

***

Stopil sem naprej. Krenil sem za njim. Izognil sem se razbitemu moskviču z zgorelimi gumami, nekakšni gori železja, delom letal, zamrzovalnikom in plinskim štedilnikom in Koči sledil do črpalke. Nahajala se je sto metrov od ceste, ki se je vlekla proti severu. Spodaj, dva kilometra dalje, je v topli dolini ležalo mestece, skozi katero je cesta seveda potekala. Južno od zadnjih mestnih četrti, za industrijsko cono, so se začenjale polja, ki so se razprostirala po tisti strani doline, na severu pa je mesto obdajala reka, ki teče z ruskega ozemlja proti Donbasu. Levo obrežje je bilo položno, medtem ko so se vzdolž desnega raztezale visoke apnenčaste vzpetine, katerih vrhovi so bili pokriti s pelinom in bodičevjem. Z najvišjega hriba, ki je segal nad mestom, je molel televizijski stolp, opazen s kateregakoli mesta v dolini. Povsem

blizu, na sosednjem griču, pa je stala črpalka. Postavili so jo enkrat v sedemdesetih. Tedaj se je v mestu pojavilo naftno skladišče, ob katerem sta vzniknili dve črpalki – ena ob južni vpadnici v mesto, druga ob severni. V devetdesetih je naftno skladišče pogorelo, prav tako ena od črpalk, ta, na cesti proti Harkovu, pa je ostala. Mojemu bratu je uspelo priti sem že na začetku devetdesetih, tik preden je naftno skladišče šlo po gobe, in prevzeti ta posel. Sama črpalka ni bila videti najbolje – štiri stare črpalne postaje, hišica z blagajno, opustel drog, na katerega bi po želji lahko koga obesili. Naprej je bilo hladno skladišče, nabitost z železjem – ker brat denarja ni vlagal v razvoj infrastrukture, temveč v izboljševanje storitev, je od vsepovsod vlačil različne naprave in mehanizme, s pomočjo katerih je lahko popravil kar koli. Sam je živel v mestu, vsako jutro prišel sem in se vsako noč znova spustil v dolino. Skupaj z njim je delala pozverinjena ekipa – Koča in Šura Travmirani: inženirja samouka, ki sta pri svoji starosti rešila nemalo šleparjev, s čimer sta se tudi ponašala. Šura Travmirani je prav tako živel nekje v mestu, medtem ko so Kočo vrgli iz lastnega stanovanja, zato je stalno visel na črpalki, prenočeval v gradbenem zabojniku, opremljenem skladno z vsemi pravili feng šuja. Ob črpalki je bila urejena asfaltna ploščad z mehanikarskim kanalom, od daleč, pod lipami, je stalo nekaj v zemljo vkopanih železnih miz. Za črpalko so se začenjali jarki in nasadi jabolk, ki so se raztezali vzdolž apnenčastega hribovja, na severu pa se je odpirala stepa, iz katere so se od časa do časa pripeljali hrupni kmetijski stroji. Za kontejnerjem je nastal odpad izmaličene tehnike, ležali so ostanki na prafaktorje razstavljenih avtov, nagrmadena kolesa. Na robu, v malinovju, se je skrivala kamazova kabina, s katere se je odpiral razgled na s soncem zalito dolino in nemočno mesto. Vendar ni šlo za infrastrukturo in ne za stare črpalne naprave. Šlo je za lokacijo. Ko je brat svojčas izbral ravno to črpalko, je to dobro razumel. Stvar je v tem, da se je naslednji kraj z gorivom nahajal sedemdeset kilometrov dalje proti severu, sama cesta pa je peljala skozi sumljiva mesta brez organov oblasti in prebivalcev kot takih. Zdi se, da od tu proti severu ni bilo niti mobilnega omrežja. Vozniki so to vedeli, zato so gorivo točili pri mojem bratu. Poleg tega je tukaj delal Šura Travmirani – najboljši mehanik daleč naokoli, bog kardanskih gredi in ročic. Z eno besedo, žila je bila zlata.

***

Blizu opečnate hišice zraven črpalnih naprav sta stala dva avtomobilska sedeža, namenje-

na počitku. Nanju so bile nametane črne kože meni neznanih živali, iz njiju so štrlele vzmeti, k enemu od sedežev pa je bil pritrjen nekakšen čuden vzvod, povsem mogoče je, da je to bil katapult. Koča se je utrujeno zvrnil na sedež s katapultom, vzel cigareto in mi med prižiganjem pomignil z roko – sedi poleg, prijatelj. To sem tudi storil. Sonce je pričelo sevati toploto kakor kamenje na bregu in nebo se je kot jadrovina privzdigovalo na vetru. Nedelja, začetek junija, povsem primeren čas, da bi zapustil ta kraj.

- Si prišel za dolgo? je žvižgajoče vprašal Koča.

- Zvečer grem nazaj, sem odgovoril.

- Zakaj tako hitro? Ostani nekaj dni. Ribarila bova.

- Koča, kje je brat?

- Pa saj sem ti že povedal. V Amsterdamu.

- Zakaj ni povedal, da gre?

- Gjera, ne vem. Tudi ni nameraval oditi. Naenkrat je vse pustil. Rekel je, da ga ne bo nazaj.

- A je imel kakšne probleme z biznisom?

- Pa kaki problemi, Gjera? se je razvnel Koča. - Tu ni problemov, ni biznisa – za razjokat. Pa saj vidiš.

- No, in kaj naj zdaj naredim?

- Ne vem. Naredi, kar hočeš.

Koča je ugasnil ogorek in ga vrgel v vedro z napisom »Kajenje prepovedano«. Obraz je nastavil soncu in umolknil.

Hudiča, sem pomislil, me prav zanima, kaj se mu sedaj plete po glavi, kaj ima za bregom? Zagotovo nekaj prikriva, tukaj sedi in nekaj bluzi.

***

Koča je bil tik pred petdesetim. Glede na svoja leta je bil živahen, plešast in nesocializiran. Na njegovi glavi so okoli pleše na vse strani štrleli ostanki nekoč razkošnega lasišča, dobro sem se ga spomnil iz otroštva. Koče sem se nasploh spominjal iz otroštva, za starši, sosedi in sorodniki je bilo to prvo bitje, ki sem si ga vtisnil v zavest. Potem sem odraščal, Koča pa se je staral. Živeli smo v sosednjih stavbah, v novem predelu, ki so ga ves čas dograjevali, tako da sem odraščal skorajda na gradbišču. V blokih so v glavnem živeli delavci iz majhnih okoliških tovarn – velikih podjetij v mestu ni bilo –, železničarji, razna intelektualna golazen – učitelji, uradniki, tudi vojaški uslužbenci (moj oče, na primer), no in komsomolski kader, tako rekoč perspektivna mladina. Kolikor se spomnim, se je Koča priselil k nam pozneje, a zdi se, da je v našem predelu

živel od nekdaj. Pripadal je prav perspektivni mladini, rasel brez staršev, že v šoli imel težave s policijo in postopno postajal grožnja četrti. Četrt so v sedemdesetih šele gradili, zato je burna Kočina mladost pripadala intenzivnemu razvoju vse te komunalne infrastrukture – Koča je ropal nove delikatese, praznil pravkar odprte kioske, ponoči vlamljal v nedograjen matični urad, na splošno je šel v korak s časom. Organi pregona, ki mu nikakor niso mogli do živega, so ga poslali v oskrbo Komsomolu. Komsomol se je iz nekega razloga odločil, da Koča za komunistično mladino ni povsem izgubljen kader in ga pričel prevzgajati. Za začetek so ga vpisali v poklicno šolo. Od tam je Koča v drugem tednu pouka odnesel stružnico, zato so ga bili primorani izpisati. Zatem je eno ali poldrugo leto postopal naokoli, preden je pristal v vojski. Služil jo je v inženirskem bataljonu pri Žitomirju, toda domov se je vrnil s tatujmi padalske enote. To je bil njegov zvezdniški čas. Po okrožju je hodil v epoletah in pretepal vsakega nepoznanega. Mi, mulci, smo bili nad Kočo navdušeni, za nas je bil slab zgled. Komsomol je izvedel še zadnji bedni poskus za pridobitev Kočine duše in mu podaril dvosobno stanovanje v sosednji stavbi od naše. Koča se je vselil in pri sebi doma kar takoj vzpostavil gnezdo razpuščenosti. Skozi njegovo stanovanje je na začetku osemdesetih šla vsa okoliška napredna mladina: fantje so tu pridobivali moštost, dekleta pa izkušnje. Sam Koča je vse več pil in razpad države je šel mimo njega. Ob koncu osemdesetih, ko se je v mestu pojavil serijski morilec, sta oblast in policija osumili Kočo. Toda aretirati si ga niso drznili, saj so se ga bali. Tudi sosedje so bili prepričani, da Koča v zvezdatih in dehtečih nočeh posiljuje mlekarke ter jih nato razmesari z ostrim kovinskim predmetom. Moški so ga zaradi tega spoštovali, ženskam je bil všeč. Na začetku devetdesetih že ni bilo več komsomola, torej je morala policija stvari spet vzeti v svoje roke. Ko je nekoč Koča med dolgotrajnim popivanjem zažgal reklamni pano pravkar odprte delniške družbe, je to bila tudi zadnja kaplja čez rob ljudske potrpežljivosti. Ponj so prišli v njegovo lastno stanovanje. Ko so ga peljali na dvorišče, se je zbrala majhna skupina protestnikov. Mi, že odrasli frajerji, smo bili za Kočo. Toda nihče nas ni poslušal. Dobil je leto zopora. Odsedel ga je nekje v Donbasu in se v kehi spentljal z nekimi mormoni. Ti so mu dajali svojo literaturo pa tudi – na njegovo željo – kolonjsko vodo in cigarete. Čez eno leto se je izmazal in se domov vrnil kot heroj. Nekoliko za tem so prišli mormoni po njegovo dušo. To so bili trije mladi aktivisti v poceni, a urejenih oblekah. Koča jih je spustil k sebi, jim

prisluhnil, iz kavča potegnil šibrovko in nagnal mormone v kopalnico. Tam jih je zadrževal dva dni. Tretji dan je naredil nepremišljen korak in se sklenil umiti, odprl je vrata kopalnice in mormoni so planili na svobodo. Ko so pritekli na policijsko postajo, so skušali vložiti prijavo, vendar so policisti preudarno odločili, da bo preprosteje pridržati mormone, in jih zaradi razjasnitve njihove identitete zaprli v celico. Naslednjih nekaj let se je Koča zaman poskušal spametovati, trikrat se je ločil, in to z isto žensko. Vendar se mu v zasebnem življenju očitno ni izšlo in Koča se je še naprej poslavljajal od mladosti. Poslovil se je šele nekje konec devetdesetih, ko je pristal v bolnišnici z odgriznjenim prstom in predrtim trebuhom. Prst mu je med prepirom odgriznila žena, tega, kdo mu je predril trebuh, pa Koča ni izdal. Približno takrat mu je začel pomagati moj brat, občasno mu je priskrbel delo, dajal denar, ga nasploh podpiral. Med njima je bilo nekaj še iz prejšnjega življenja, nekakšna zgodba, o kateri je brat tu in tam namignil, vendar je ni hotel razkriti, govoril je le, da je Koči moč zaupati in da človeka ne pusti na cedilu. Nekaj let kasneje so Kočo iz stanovanja nagnali cigani in preselil se je sem, na črpalko. Živel je v kontejnerju, živel umirjeno, preteklosti se je spominjal z nostalgijo, vendar se ni hotel vrniti v svoje stanovanje. Bil je pestrega videza, njegova pleša je bila nežno roznata, očala pa so dajala vtis norega kemika, ki je pravkar iznašel alternativen, ekološko čist kokain, ki ga je na kraju samem preizkusil na sebi. In preizkus je bil uspešen. Naokrog je hodil v oranžnem kombinezonu in ponošenih vojaških čevljev, nasploh je imel veliko cunj iz vojaških second handov, imel je celo uvožene vojaške nogavice – na desni je bilo napisano R, na levi L, da jih ne bi zamešal. Njegova zapestja so bila ovita z robci in krvavimi povoji, obraz in roke so bili venomer odrgnjeni ali pa porezani in nasploh je bil njegov videz tak, kot da bi jedel pico z rokami.

***

In tako se je zdaj grel na soncu ter govoril nekaj neprepričljivega.

– V redu, sem dejal, – če nočeš govoriti – molči. Kdo pa se je pri vas ukvarjal z računovodstvom?

– Računovodstvom? je Koča razprl oči. – Kaj pa ti bo računovodstvo?

– Hočem izvedeti, koliko imate keša.

– Aha, Gjera, keša je ko smetja, se je živčno zasmel Koča.

In dodal: – Z Oljo se moraš pogovoriti. Jura,

tvoj brat, je z njo delal. V mestu ima firmo.

- A je to - njegova pička?
- Kakšna pička?! je bil užaljen Koča. - Saj pravim - Jura je delal z njo.
- Kje pa ima pisarno?
- A ti kar zdaj hočeš k njej?
- No, ne da se mi sedeti tukaj s tabo.
- Danes je nedelja. Gjera, stari, vikend je.
- Pa jutri?
- Kaj jutri?
- A jutri dela?
- Ne vem, mogoče.
- Ok, Koča, ti se ukvarjaj s strankami, sem rekel in se ozrl po prazni cesti. - Jaz pa hočem spati.
- Pojdi v kontejner, je odvrnil Koča. - In zaspi.

***

Svetloba se je prebijala skozi zaveso in prostor napolnjevala s svetlimi lisami in sončnim prahom. Po tleh so se kot razsuta moka vlekli vroči pasovi. Nad vrati je bil pritrjen nekakšen zastor domače izdelave, narejen iz filmskega traku. Videlo se je, da je Koča na njem dolgo delal. Vstopil sem, ne da bi za sabo zaprl vrata, in se razgledal naokrog. Prepričan sem bil, da bi v prostoru, kjer živi prijatelj Koča, moralo smrdeti. Po čem? Po čemerkoli - po krvi, spermi, konec koncev po bencinu. Toda v kontejnerju je vonjalo po dobro urejenem moškem gospodinjstvu: to je takšen čuden vonj, ki je vedno prisoten v stanovanjih, kjer živijo vdovci, ali kako bi se natančneje izrazil - s sabo zadovoljni vdovci, pri katerih je z njihovo samopodobo vse v redu. Torej je s Kočino samopodobo očitno vse v redu, sem pomislil, ko sem se zleknil na kavč, ki mi je bolj kot zjahano deloval pospravljeno. Zleknil sem se, z nog potegnili adidaske in nenadoma občutil utrudljivost vse te poti s prestopanji, postajami, sopotniki, spomnil sem se Karoline in njene sladke pijače, črnega neba nad malinovjem in občutja železa, na katerem spiš. Nekam čudno se vso to jutro ni moglo z ničimer končati, kot da bi se mehanizem, ki me je upravljal, razletel. Nekaj se ni ujemalo. Ko bi stal v prostorni sobi, v katero so spravili neke meni neznane ljudi, potem pa priž-

gali luč. In čeprav mi je bil prostor poznan, mi je prisotnost teh tujih ljudi, ki so stali ob meni in molčali ter mi nekaj prikrivali, vzbujala napetost. Super, sem pomislil v polsnu: če se kaj zgodi, se še vedno lahko vrnem domov.

Stena nad kavčem je bila polepljena s fotografijami, izrezki iz revij ter barvnimi sličicami. Koča je tu kot manijak na gosto lepil dele obrazov, obrise teles, razkosane množice, iz katerih so izstopala nekogaršnja oči in usta - to so bili radostni kolaži, kot da bi drug zraven drugega dolgo lepil odlomke raznih zgodb, izrezke iz naključnih izdaj, preprosto papir, med katerim je bilo moč prepoznati etikete alkoholnih pijač in politične letake, fotografije iz modnih revij in črno-bele pornografske fotografije, nogometne koledarčke in neko vozniško dovoljenje. Od daleč je vse to delovalo kot čudaški vzorec, kot da bi se nekdo dolgo izživljal nad fototapetami. Od blizu pa je v oči padlo neskončno podrobnosti: porumenel papir časopisnih izrezkov, prebodene oči manekenk, sveže razlito lepilo in temno rdeče packe jagodnega džema, ki so spominjale na posušen lak za nohte. In vse to je povezovalo nekakšno skupno ozadje, ilovičasto-zelenkasto polnilo, nadrobno popisano s črkami in znaki, cikcakastimi črtami in barvnimi terasami. Dolgo sem opazoval, vendar nisem mogel razumeti, za kaj gre. Navsezadnje sem s konico prsta privzdignil rob Kočine demobilizacijske fotografije, jo povlekel k sebi in jo odtrgal. Pod fotografijo je bila velika črka S. Bil je zemljevid. Najverjetneje Sovjetske zveze in najverjetneje geografski: ilovica - Karpati, Kavkaz in Mongolija, zelenkasto - tajga in Prikaspijsko nižavje, tam, kjer se je ilovica sušila, prehajala v kredasto suhost, so morale biti puščave. Tihi ocean je bel temno moder, Arktični plavo-sljudnat. Na mestu Severnega tečaja je visela gola baba z odrezano glavo. Krožek mladih etnografov. Zvrnil sem se v tišino.

***

Zbudili so me neznani glasovi in glasovi mi že od začetka niso bili všeč. Hitro sem skočil s kavča in stopil ven. Glasovi so se razlegali od črpalke, sočasno je kričalo nekaj moških, spoznal sem le prestrašen Kočin glas.

Pri hišici sta se na stolih zleknila dva frajerja v suknjičih in kavbojkah. Prvi je imel kravato, drugi, kot je kazalo glavni, z odpetim ovratnikom, prvi v adidaskah, drugi, glavni, v usnjenih čevljih. Tretji frajer, v kavbojkah in Adidasovi jakni, je Kočo kot mačka držal za vrat in ga od časa do časa močno stresel. Koča je glasno ugo-

varjal, frajerja na stolih sta se začela smejeti. Aha, sem pomislil in pristopil.

- Ej, sem zaklical, kaj delate? Zjebem prvega, sem pomislil, potem pa lahko tudi pobegnem. Samo kaj naj s Kočo?

Frajer je od presenečenja izpustil Kočo, ta pa je padel na asfalt. Dvojica na stolih se je nezadovoljno ozrla proti meni.

- Pizda, kaj je zdaj to? sem pozorno izbiral besede.

- Kdo pa si ti? je bikasto vprašal tisti, ki je tresel Kočo.

- Pa ti? sem ga vprašal.

- Ej, usrane, je frajer brcnil Kočo, ki je sedel ob njem na asfaltu in si masiral vrat. - Kdo je to?

- German, mu je pojasnil Koča, - Jurkov brat. Lastnik.

- Lastnik? je vprašal starejši in počasi vstal. Tudi drugi, v kravati, se je dvignil za njim.

- Lastnik, je pritrdil Koča.

- Kako lastnik? ni razumel glavni. - Kaj pa Jura?

- Jure ni, je pojasnil Koča.

- In kje je? je nezadovoljno vprašal glavni.

- Na usposabljanju, sem dejal, - na seminarju.

S strani sem opazil, da s ceste zavija avto, vso upanje sem položil vanj.

- In kdaj se vrne? je glavni prav tako opazil avto in govoril vse manj samozavestno.

- Takoj ko bo konec usposabljanja, sem odvrnil, - se bo vrnil. Pa kaj je zdaj to?

Avto je zapeljal na ploščad pred črpalko in ob zaviranju zateglo zacvilil. Prah se je poglobil in iz vozila je prilezel Travmirani. Grdo je ošinil družbo in krenil proti nam. Ko je prišel do hišice, se je molče ustavil in pozorno ocenil dogajanje.

- Kaj je zdaj to? sem za vsak primer ponovno vprašal.

- Razredčen bencin prodajate, je z zlobnim glasom odgovoril glavni.

- Se bomo že znašli, sem mu obljubil.

- Pa se dajte, se je nezadovoljno strinjal glavni in se odpravil k džipu, ki je stal nekoliko stran. Ostala dva sta mu sledila. Tisti, ki je držal Kočo, se je pripravil, da bi ga še enkrat brcnil, a je ulovil pogled Travmiranega in odšel.

Za džipom se je vlekla sled po asfaltu. Morda so, ko so se pripeljali, ostro zavrli. Pri črpalnih napravah ni bilo sledi. Videti je bilo, da sploh nihče ni nameraval natočiti goriva. Frajerji so sedli, pritisnili na plin in odbrzeli proti cesti. Koča je vstal in se začel otesati.

- Kdo je bil to? sem ga vprašal.

- Banda, je živčno odgovoril Koča. - Koruzni kralji.

- Kaj so hoteli?

- Nič. Koča si je nataknil očala, se izmuznil mimo mene in izginil za vogalom.

- Zdravo, German, je pristopil Travmirani in mi segel v roko.

- Zdravo. Kaj se pri vas dogaja?

- Saj sam vidiš, je z glavo pomignil proti cesti.

- Pa še tvoj brat je odšel.

- Zakaj pa je odšel?

- Od kod naj to vem, je ostro odgovoril Travmirani. - Mislim, da je imel vsega poln kufer in je šel. Tudi jaz bom šel. Samo še uplinjač do konca popravim enemu kurcu iz Kramatorska in grem. Stoprocentno. Travmirani se je pobito razgledal naokrog in ko ni videl nikogar, ki bi ga to zadevalo, se je obrnil in se namenil v garažo.

***

Razpoloženje Travmiranega me ni presenetilo. Venomer je bil z vsem nezadovoljen. Kakor da bi vedno iskal vzrok za slabovoljnost. Čeprav se je tako najverjetneje le branil. Travmirani je od mene starejši deset let. Bil je živa legenda, najboljši golgeter v vsej zgodovini športnega gibanja v našem mestu. Na začetku devetdesetih sem še uspel igrati z njim v isti postavi. Odhod iz velikega športa je predstavljal zanj težko psihološko travmo. Travmirani je postal jeznorit in debel. Bil je nizke rasti in z gizdalinskimi brki in spoštovanja vrednim vampom je spominjal bolj na klubskega maserja kot na golgeterja. Ali na nogometnega komentatorja. Ko je začel novo življenje, je Travmirani hitro dosegel slavo najboljšega mehanika, vendar se ni hotel nikjer zaposliti, le bratu se je uspelo dogovoriti z njim - Travmiranega je vzel za partnerja in se pri tem ni vtikal v njegove zadeve ter se preveč zanimal za njegove probleme. Travmiranemu je to ustrezalo. Prihajal je, ko se mu je zdelo, odhajal je, kot se mu je zahotelo, in delal to, kar mu je bilo všeč. Toda imel je še eno strast, ki se je kazala v prostem času. Še iz časov svoje zvezdniške golgeterske kariere je imel Travmirani pretirano poželenje po ženskah. Zaradi tega se tudi ni poročil, kajti s kom bi se naj oženil, če pa je hkrti spal s šestimi ženskami? In kar je zanimivo, po zaključku športne kariere se njihovo število ni zmanjšalo. Skorajda obratno - s starostjo je Travmirani pridobil določen šarm in neutrudno je negoval in vzdrževal to nenavadno obdajajočo avro štiridesetletnega debelušnega ženskoljuba. Ženske so Travmiranega oboževale in on, prasec, je to vedel. V prsnem žepu snežnobele srajce je vedno nosil kovinski glavnik, s katerim si je

občasno popravljaj brčice. Pri sebi je zmeraj imel kolonjsko vodo in kasete z romantičnimi melodijami ali, kot je to sam imenoval, glasbo ljubezni. Včasih jih je Travmirani za nemoralnost izkupil od prevaranih moških. Takrat se je zaprl v garažo in tam tičal cele dneve ter privijal kakšne matice. Bil je dober, ampak malce napet, morda se je zato stalno ob vsakega obregal. Jaz sem se tega navadil.

***

Dovolj o tem. Kakšen je zaključek? Zaključek je, da so se neki pizduni spravili na Kočo in če ne bi bilo Travmiranega, je povsem mogoče, da bi se spravili tudi name, lastnika črpalke. Kajti ravno jaz sem bil njen uradni lastnik. Brat je iz previdnosti že pred petimi leti preudarno vse prepisal name. Imela sva zaupljiv odnos. Vedel je, da četudi bi želel njegovemu poslu povzročiti škodo, tega tako ali tako ne bi znal storiti, zato me je preprosto prosil, naj se ne vznemirjam in se podpišem na ustreznih mestih. Nadalje se je naučil ponarediti moj podpis, tako da niti vedel nisem, kako mu gre, koliko davkov plačuje in kakšen je njegov dobiček. Imel je svoje težave, jaz pa težav do pred kratkim sploh nisem imel. In zdaj se je nenadoma izkazalo, da imam v resnici cel kup problemov, ki jih je treba tako ali drugače rešiti. Sicer bi lahko na vse to tudi pozabil. In se prav tako pobral v Amsterdam. Najhuje je to, da brat ni ničesar rekel. Nisem imel pojma, kaj naj zdaj. Še pred nekaj dnevi sem se imel za svobodnega in neodvisnega strokovnjaka, ki se je z ne vem kom boril za demokracijo, zdaj pa je na meni visela nepremičnina, s katero sem moral nekaj narediti, saj brata ni bilo ob meni in ni bilo nikogar, ki bi ponaredil moj podpis. Tako ali drugače moram priti do te njihove Olge, da kaj izvem. Domov danes še nikakor ne morem. Najbolje, da pokličem in obvestim Loleka. Vstopil sem v hišico. Na steni je visel telefonski aparat. Dvignil sem slušalko.

- Ne deluje. Koča je stal na pragu in gledal slušalko v moji roki. - Saj sem ti že povedal.

- A imaš mobilca?

- Imam. Vendar tudi ne deluje, je odgovoril Koča.

- Kaj pa Travmirani?

- Travmirani ga ima. A ga ne da.

- Vraga ga ne da, sem nejeverno odrinil Kočo in odšel v garažo.

Travmirani se je že uspel preobleči v modro banduro in si na glavo natakniti črno baretko. Pred njim se je na vitlu pozibavalo nekakšno železo, ki ga je Travmirani otipaval kot mesar

odrto kravo.

- Šura, sem rekel, - daj mobilca. Pri vaju bom ostal do jutri in moram to sporočiti svojim.

- Ostal boš? me je pogledal Travmirani. - Na, tu imaš. Samo denarja nimam na računu, tako da je brez zveze.

- Od kod pa lahko telefoniram?

- Pojdi k televizijskemu stolpu, ni daleč stran. In ne motita me, jebenti! je zakričal za mano.

***

Obšel sem hišico, se izognil kontejnerju in šel po stezi dalje. Spustil sem se v jarek, zlezal ven in ko sem se prebil skozi malinovje, sem prispel na asfaltno stransko cesto. Stopil sem do ograje, ki je ograjevala televizijski stolp. Na vratih je bilo napisano Vstop prepovedan. Toda vrata so bila odprta. Vstopil sem na dvorišče. Stezica je vodila k pritlični zgradbi, v kateri se je očitno tudi nahajala nadzorna plošča ali kar že imajo v televizijskem stolpu. Sam stolp je stal nekoliko stran, obsajen z rožami in obpleten z bodečo žico. Izza vogala je pritekla stara ovčarka, pristopila, leno obvohala moje čevlje in šla svojo pot. Nobenega človeka. Četudi dopustimo, da je za televizijsko oddajanje tukaj odgovarjala ovčarka, je svoje obveznosti odkrito zanemarjala. Postal sem, počakal, da se kdo prikaže, in ko tega nisem dočakal, sem se odpravil k zgradbi. Vrata so bila zaklenjena. Potrkal sem. Seveda nihče ni odprl. Stopil sem k oknu in pogledal skozi. Bilo je temno in prazno. Nenadoma se je iz notranjosti izvil obraz. Prestrašeno sem odskočil. Obraz je naenkrat izginit, slišali so se koraki, vrata so se odprla, na pragu je stala šestnajstletna punca. Imela je na kratko ostrizene črne lase, velike sive oči in plastične uhane v ušesih. Nosila je kratko svetlo majico in krilce iz džinsa. Obuta je bila v lahke sandale.

- Živijo, je rekla.

- Živijo, sem odvrnil. - Jaz sem German. S črpalke.

- German? je ponovnila. - A si Jurkov brat?

- Ga poznaš?

- Tu vsak vsakega pozna, je pojasnila.

- A imate telefon? Moram poklicati, a so nam ga izklopili. Koča pravi, da zaradi neporavnanih obveznosti.

- Spet ta Koča, je rekla punca in se umaknila, da sem prišel mimo.

Šel sem skozi hodnik, se znašel v sobi s posteljo ob eni steni in mizo ob drugi. Na njej je ležal telefon. Punca je šla za mano, obstala na pragu in mi pozorno sledila.

- A lahko? sem vprašal.

- Izvoli, je odgovorila. Sobe sicer ni zapustila.

Vzel sem slušalko in vtipkal svojo domačo številko.

- Ja, je z nezadovoljnim glasom zarenčal Lolek.

- Hej, to sem jaz.

- Kje si? je zanimalo Loleka.

- Pri bratu, vse je v redu. Kako ste se vrnili?

- Jebeno. Borjo je zagrabilo, komaj je pripekljal.

- No, a zdaj je vse v redu?

- Pa ja. Kdaj se vrneš?

- Poslušaj, kolega, stvar je taka, še en dan bom ostal. Jutri se moram srečati z računovodjo. Punca za hrbtom je zamrmrala. - Tako da pridem v torek. Povej Borji, prav?

- No, ne vem. Mogoče mu raje sam poveš.

- Daj no, izgovori me. Dogovorjeno?

- Kaj ko bi se ti pogovoril z Borjo, a? Da ne bi bilo problemov.

- Pa kakšni problemi, Lolek? Ne bodi pička.

Prijateljem je treba verjeti.

- No, dobro.

- Babo ti bom pripeljal. Gumijasto.

- Raje mi pripelji kardan.

- A to boš delal s kardanom?

- Butelj, in Lolek je odložil slušalko.

Punca me je odpeljala ven.

- Hvala, sem ji rekel.

- Ni za kaj. Pozdravi brata.

- Nekam je odpotoval.

- Pa ti, boš tudi kam odpotoval?

- A si želiš, da bi ostal?

- Potrebujem te, je punca rekla mirno in premišljeno.

- A te tu same ni strah?

- Ni me strah, je rekla. - Pojdi. Če ne, nate naščuvam psa.

Prišel sem do vrat in se ustavil. Zrla je skozi okno in mi oprezno sledila s pogledom. Pomahal sem ji. Ko je ugotovila, da sem jo razkril, se je punca zasmejala in pomahala v odgovor. Potem je z nepričakovanim hitrim gibom na prsih raztrgala majico in pokazala vse, kar je imela. Že naslednji trenutek je izginila. Nisem verjel svojim očem, postal sem in čakal, ali se bo znova pojavila. Toda ni je bilo. Kako je čudna, sem pomislil in šel dalje.

***

Delovni teden je bil v polnem teku. Koča je z desno dlanjo, stisnjeno med suhimi nogami, zleknen v naslanjaču s katapultom sladko spal. Odpravil sem se v garažo. Travmirani se je, gol

do pasu, moker in nezadovoljen z vsem na tem svetu, sukal okoli obešenega železja, pri čemer je vsake toliko s svojim trebuhom zadel vanj. Ko me je videl, je zamahnil z roko, si obrisal pot s čela in se odločil prižgati cigareto.

- Si poklical?

- Ja. Jutri grem.

- No no, me je Travmirani strogo premeril.

- Šura, sem spremenil temo. - Kdo je tista srednješolka tam pri stolpu?

- Katja? Oči Travmiranega so se naenkrat prekrile s toplim zasanjanim leskom, polne ustnice pa je spreletel očetovski nasmešek. - Kaj je rekla?

- Nič ni rekla. V redu punca. Skromna.

- Drži se stran od nje, je mirno dejal Travmirani. - Poznam jaz take.

- A ona tam dela?

- Njen oče. Ona pa mu nosi kosila.

- Prava Rdeča kapica.

- Kaj?

- Nič.

- German, je nenadoma vprašal Travmirani, - kaj delaš?

- Neodvisni strokovnjak sem, sem odgovoril.

- In kaj delaš?

- Kaj naj rečem? Nič.

- Veš, German, se je ozrl name Travmirani.

- Ne verjamem ti. Oprosti, ampak ti bom naravnost povedal, kar mislim.

- Daj nehaj.

- Z eno besedo, ne verjamem ti. Obrnil nam boš hrbet. Zato ker ti za vse to dol visi. In tudi Koči dol visi. Ti niti ne veš, s čim imaš opravka. Veš, tvoj brat je povsem drugačen.

- Pa zakaj je odšel?

- Kakšna je razlika?

- Velika razlika. Kdo so bili tisti z džipom?

- Se bojiš?

- Zakaj bi se bal?

- Bojiš se, bojiš, vidim te. In tudi Koča se jih boji. Vsi se jih bojite. Tvoj brat pa se jih ni bal.

- A si lajna? Brat, brat!

- Dobro, ne jezi se. Travmirani si je nadel jakno in se vrnil k delu. Prižgal je neki stroj. Paralo je ušesa.

- Šura! sem zakričal. Ustavil se je in pogledal proti meni, medtem ko stroja ni izključil. - Ne bojim se. Zakaj bi se bal? Vi pač imate svoje življenje, jaz pa svoje.

Travmirani je prikimal. Mogoče me ni slišal.

***

Zvečer se je Šura molče od vseh poslovil in se odpravil domov. Koča je še vedno sedel na kata-

pultu, odet v oranžno moder večerni prah, zamaknjen v nekakšen čuden polsen, iz katerega ga ni zdramil niti odhod Trvmiranega niti redne zahteve voznikov kamionov, naj jim natoči gorivo. Trvmirani mi je pokazal, kako deluje črpalna naprava in jaz sem, kakor sem vedel in znal, oskrbel z nafto tri nečloveško velike tovornjake, ki so spominjali na težke sestradane kuščarje. Sonce se je pomikalo nekje po drugi strani ceste in v somraku so zadnji žarki kot sončnice poplesavali po zraku. Somrak je pričel oživljati Kočo. Nekje okrog devetih je vstal, zaklenil hišico in utrujeno odtaval na dvorišče. Globoko vzdihajoč in tresoč se se je smukal okoli kabine, v kateri sem preupal prejšnjo noč, nato pa zlezel vanjo, se zleknil na vozniški sedež in pomolil noge skozi razbito steklo. Vstopil sem za njim in sedel poleg njega. Dolina pod nama je padala v mrak. Na vzhodu se je nebo že odelo v temno meglico, z zahoda, prav nad najinima glavama, pa se je po vsej dolini razlival rdeč ogenj, ki je napovedoval hitro približevanje noči. Od reke se je dvigala megla, ki je v sebi skrivala majhne postave ribičev in najbližje hišice, in odtekala na cesto in se plazila v predmestje. Za obrobjem mesta je v jarke prav tako legla bela megla, obrisi doline so se pred očmi mehko zabrisali kakor rečno dno, se potapljali v temo, čeprav je bilo tu, na gričih, še povsem sve-

tlo. Koča je vse to opazoval z začudenimi okroglimi očmi, niti trenil ni in ni odvrnil pogleda od prihajajoče noči.

Prevod

Primož Lubej in Janja Vollmaier Lubej

***

Vorošilovgrad (2010) je roman enega najbolj uveljavljenih ukrajinskih pisateljev in pesnikov Sergija Žadana (1974), ki je za svoje literarno delo prejel več uglednih nagrad.

Osrednja literarna oseba nekega dne prejme telefonski klic in izve, da je njegov brat, lastnik bencinske črpalke v Donbasu, v sumljivih okoliščinah izginil, zato se odloči, da bo odpotoval tja in raziskal bratovo nenadno izginotje. Gjera se v iskanju za sledmi srečuje z znanci iz otroštva in se sooča s predstavniki tamkajšnje izmuzljive mafije, ki si želi nasilno prevzeti bencinsko črpalco.

Prevod romana bo prihodnje leto izšel pri založbi Beletrina.

Prevajalca Primož Lubej in Janja Vollmaier Lubej (naše gore listka iz Radelj ob Dravi) že nekaj let v Lvovu v Ukrajini na *Univerzi Ivana Franka* delujeta na lektoratu za slovenski jezik.

Katja Felle, Skica za št. 8, 2015, rotring, marker na papirju, 20 cm x 28 cm

Eden najlepših ljubezenskih potopisov

Knjiga Nine R. Klančnik in Roka Klančnika

o »valterjevanju« po Evropi

Seveda so mladi vedno potovali po svetu!

Seveda so potovali tudi v bivalnih kombijih!

Seveda so popotniki že tudi v enem kosu 10 mesecev prečesali po 17 držav!

Seveda se je kdo med mladimi na potovanju tudi poročil in dopolnil 25 let!

Seveda je kdo po vsem napisal tudi knjigo!

In seveda sem že tudi sama prebrala kakšno knjigo o potovanjih!

A vendar: malo je tako drugačnih in enkratnih potovanj, kot je bilo »valterjevanje« Nine R. Klančnik in Roka Klančnika, mlade profesorice angleščine in francoščine ter diplomanta grafičnih in interaktivnih komunikacij iz Slovenj Gradca, in Ninin potopis je en sam in eden najlepših potopisov zveste ljubezni.

Seveda so mladi vedno potovali po svetu!

A vendar: Nina in Rok sta odšla na pot, ker nista podobna »... zapečarskim mačkam, ki raje vztrajajo pri svojem vsakdanu, kot da bi premaknile svojo puhasto 'ta zadnjo' in naredile nekaj novega in drugačnega« (str. 7). Potovala sta, ker sta med tistimi, ki verjamejo, da »... besede drugih ne veljajo nič, če le ima človek možnost, da se o vsem prepriča na lastne oči ...« (str. 159), in ker nista mogla »... s faksa kar takoj v službo. Treba bo iti nekam. Potovat, plezat, pač malo naokrog. Potem pa naprej!« (str. 8).

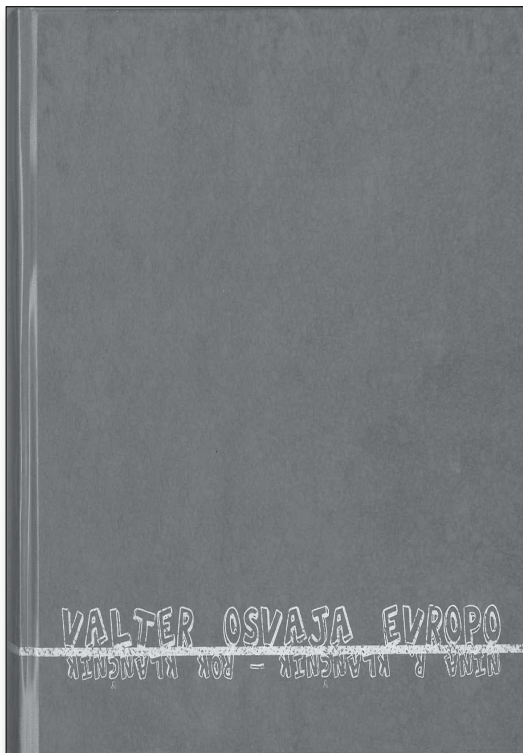
Seveda so potovali tudi v bivalnih kombijih!

A vendar: Nina in Rok sta po Evropi »valterjevala« (str. 134), torej potovala z Renaultovim kombijem, predelanim v bivalno vozilo, poimenovanim Valter. Prevozil je okoli 40 tisoč kilometrov, poleg bencina potreboval še nekaj sto evrov za servis in popravila, predvsem pa bil neizmerno fleksibilen, kos ravninskim cestam Danske ali »preklemane« Nemčije ter gorskim Švice in Norveške. S tem potovanjem so se sicer navadnemu tovornemu vozilu, kot zapiše avtorica, »... odprla nova obzorja« (str. 5). Za popotnika je bil »... poosebljeno dobro«. Skupaj so bili »... trio fantastico, in čeprav smo potovali samo po Evropi, smo osvojili svet« (str. 8). Bil je »... najina sreča in najina svoboda; obdobje blaženega miru in dogodivščin obenem. On je najino ljubezensko gnezdece in najini medeni meseci. Je mladost, brezskrbnost, ta čudovita lahkost bivanja, ki jo vsi iščemo, si je vsi želimo, a jo le redki najdemo.« (str. 272).

Seveda so popotniki že tudi v enem kosu 10 mesecev prečesali po 17 držav!

A vendar: Nina in Rok sta bila na poti v letu 2012, od februarja do decembra, v vsaki večji državi približno po mesec dni. Tako sta doživela vse letne čase, »... od tega več kot pol leta v spremenljivem vremenu« (str. 190). Vreme jima »... ni delalo prav nobene usluge« (str. 134), pravzaprav jima je »... zaradi sramote od vremena« (str. 134) marsikaj »... padlo v lužo« (str. 134). A vseeno so bile to za popotnika »... tiste malenkosti, ki bogatijo potovalne izkušnje in dodajajo besede mojemu potopisu« (str. 9).

A vendar: obiskala sta 17 evropskih držav v krogu Slovenija, Švica, Španija, Portugalska, Francija, Anglija, Škotska, Belgija, Nizozemska, Danska, Švedska, Norveška, Finska, Estonija, Latvija, Litva, Poljska, Češka, Švica, Slovenija. Okviren načrt potovanja sta naredila že doma, a »... si nisva mislila, da se ga bova tako natančno držala«, a včasih je bilo tudi dobro, »... če človek malo zaide z začrtane poti« (str. 103). »Kaj si bova ogledala, sva določala sproti. Vsakič, ko se je približala naslednja država, sem kak dan ali dva prej naredila 'research' po vodnikih in, če je

Faksimile naslovnice

KNJIŽNE OCENE

bilo mogoče, internetu, da sem sestavila podroben seznam ogledov in dejavnosti po dnevih, ki sva jih imela na voljo za tisto državo.« (str. 9) Tako sta videla večino pomembnih evropskih znamenitosti, zaradi njunega športnega zanimanja tudi znanih balvanskih plezališč.

Seveda se je kdo med mladimi na potovanju tudi poročil in dopolnil 25 let!

A vendar: Nina in Rok sta se poročila 11. julija »... na Škotskem, na neki peščeni plaži, zgolj s starši za priče in družbo« (str. 142). »Dogodek je bil popoln. Prav nič ne bi spremenila! Čez dan je deževalo, uro pred poroko pa je prenehalo in nekaj čez šest, ko so bile na vrsti najine zaobljube, je skozi oblake posijalo sonce.« (str. 142)

Potem pa je Nina 11. septembra na Finskem dopolnila še 25 let! »Tu, sredi finskega ničesar, pa se je ravno dozorela petindvajsetletnica odločila za rojstni dan z Božičkom. Bolj otročji dan bi bil samo še popoldne v McDonaldsu. Ampak to je bil namen.« (str. 207)

Oba dogodka pa sta bila za mladi par tudi prelomna: »Najino potovanje je najina meja - meja med mladostjo in odraslostjo, meja med relativno brezskrbnostjo in resničnim življenjem.« (str. 207).

Seveda je kdo po vsem napisal tudi knjigo!

A vendar: Nina in Rok sta potopisno knjigo izdala konec lanskega leta v samozaložbi!

Naslov je Valter osvaja Evropo, ima 280 strani, okoli 900 fotografij in je v celoti avtorsko delo z Rokovim oblikovanjem in Nininim besedilom.

In seveda sem že tudi sama prebrala kakšno knjigo o potovanjih!

A vendar: fotografije obeh popotnikov in Saše Rainerja, kot asfalt težka siva naslovnica z dinamičnima elementoma ceste in kombija ter predvsem Ninino besedilo so mi nudili velike užitke!

Užitki za slavistko. Veliko vzorčnih primerov šolske učne snovi je najti v knjigi: objektivne in subjektivne predstavitve krajev, poti, predmetov, naprav, postopkov, oseb. Razmerje med njimi je pravo. V njih Nina pretežno hvali, npr. »... teden dni je malo časa, premalo za to čudovito čudo, ki sliši na ime Škotska (str. 138), in vedno še v slabem poišče dobro: »Vsa ta mesta so urbanistično gledano zanič. Niso ne lepa in tudi ne zanimiva, vsako pa premore neko kulturno znamenitost, zaradi katere je vredno obiska.« (str. 200). Znamenitosti suvereno razlaga z zgodovinskega, geografskega, arhitekturnega, glasbenega, literarnega vidika. Včasih je njeno znanje kar mimogrede navrženo, npr. »Najino prvo srečanje z deželo Dansko pa ni bilo morje ...« (str. 160), saj se ve, da je »dežela Danska« sinonim za Shakespearjevega Hamleta.

V teh predstavitev se kaže Ninino svetovljanstvo, ki ji ga je gotovo stlakovalo tudi dejstvo, da je bila avtorica na tem potovanju že 17. v Parizu, po eno poletje v angleških univerzitetnih mestih Oxford in Cambridge in sploh že večkrat v svetu.

Med branjem človek začuti, da ima Nina drugačne poglede na svet kot »zapečarske mačke«. Zapisano naj ilustrirajo njene besede, ob spoz-

Nina, Valter in Rok

Fjord Preikestolen na Norveškem

nanju, da je bila tudi odločitev za obisk taborišča Auschwitz na Poljskem pravilna: »Prav je, da se človek zave vseh obdobj naše zgodovine, pa naj bodo še tako pošastna. Zgodbo poznamo vsi, tukaj se dotakneš resnice.« (str. 248).

Med branjem pa se človek večkrat tudi vpraša, čemu je bilo mladima treba v svet, ko imata doma »kruha v izobilju«, če si izposodim besede iz svetopisemskega Izgubljenega sina, tam pa sta morala v »šoli preživetja« gledati na vsak evro.

Južni del Švice, dolina »valle Verzasca«

A Ninin odgovor najdemo na str. 207: »Najino potovanje je najina meja - meja med mladostjo in odraslostjo, meja med relativno brezskrbnostjo in resničnim življenjem.«

Slavistko v meni so radostile tudi jezikovne posebnosti. Ni jih preveč, vedno na pravem mestu, da dobi zapis mogoče samo z eno pravo besedo tisto jagodo na torto. Takšne besede so valterjevanje, helsinkovanje, spomenišče (»Ta kraj sva poimenovala 'spomenišče', ker druge besede ne pozna. Na planoti nad jezerom so ljudje začeli iz kamnov sestavljati nekakšne možice ...« (str. 134)). Tudi kakšna tuja ali neknjižna beseda praviloma lepo obarva zapisano (šlampasti, svašta, gazda in gazdarica, glih), najbolj pa navdušijo ob pravem času na pravem mestu zapisane slabšalne bese-

de. Za ilustracijo obojega: »Mlatila sva jih s coto, z usrano majico, špricala z edinim sprejem /.../ Prasice nadležne.« (str. 131). O vremenu je nastala prava zakladnica poimenovanj (npr. celinska pošast od vremena in še druga, že navedena).

Z vsem tem in tudi taktiko skrivnostnosti o tem, kaj bralca še čaka, npr. na str. 114 (»Ponovno - vse bo jasno, ko pridemo do 11. julija na Škotskem.«), je motivacija za branje velika.

Užitki za popotnico. Ko Nina v zapisu o največjem celinskem ledeniku na Norveškem nas bralce vpraša, če smo že kdaj videli ledenik od blizu, zares od blizu, in ji rečeš, da si, prav tam, in lahko zato z njo vzklikneš tisti »Neverjetno!«, je simpatija z avtorico popolna. Ko pa lahko še dodaš, da si s šolsko potovalno skupino pred leti obredel domala vse države, kot Nina in Rok, se zaveš velike sreče, da si lahko ob tem potopisu spet vse podoživel in se spomnil: »Včasih nam ljudem uspe narediti kaj izjemnega /.../; nekaj, kar bo za vekomaj ostalo v našem spominu.« (str. 7).

Tu pa velja izpostaviti še neki zelo znani občutek popotnikov: obžalovanje, ko se zaveš, da se tura končuje, in veselje, da boš spet doma. »Pred nama je bil še povsem spodoben kos potovanja in jasno je bilo, da bom, ko ga bo potem dejansko konec, vesela doma in vseh, ki me tam čakajo. Ampak takrat, na tistem mestu, v tistem trenutku se mi je zazdelo, da bi morala na poti ostati za vedno in grozno mi je bilo, da sva se teoretično že začela vračati domov.« (str. 202)

A v domačem okolju tudi Nina spozna, da je povsod lepo, doma pa najlepše, saj zapiše: »Prej sva se deset mesecev zbudjala vsak dan z drugim pogledom skozi Valterjevo sprednjo šipo, zdaj pa bova iz najine dnevne sobe vsak dan najprej uzrla Grajski grič ter Uršljo goro, obdano s to ali ono svetlobo, odvisno pač od vremena. Videla sem skoraj vso Evropo, pa bi težko našla lepši razgled. Enako lep, ja. Lepši ne. Zdaj to že lahko rečem.« (str. 268).

Ker se v tem zadnjem citatu pokaže Ninina ljubezen do domače zemlje, nazaj v knjigi do tujih mest in cest in naravnih čudes, še malo nazaj do »najinega Valterja«, tam nekje na sredini do »mojega Roka«, v nadaljevanju in vmes do prijateljev in »ta starih«, je to zame eden najlepših ljubezenskih potopisov.

Zanimivo bi ga bilo primerjati s potopisi Bernarde Jeklin in Alme Karlin, ki sodita med najbolj znane slovenske vandrovice in potopiske.

Po mojem se lahko s knjigo Valter osvaja Evropo mednje po novem prišteje tudi Rainer Klančnikova.

Helena Merkač

Slovenjgraško leto 2016 bogatejše za tri zbornike v modrem

KNJIŽNE OCENE

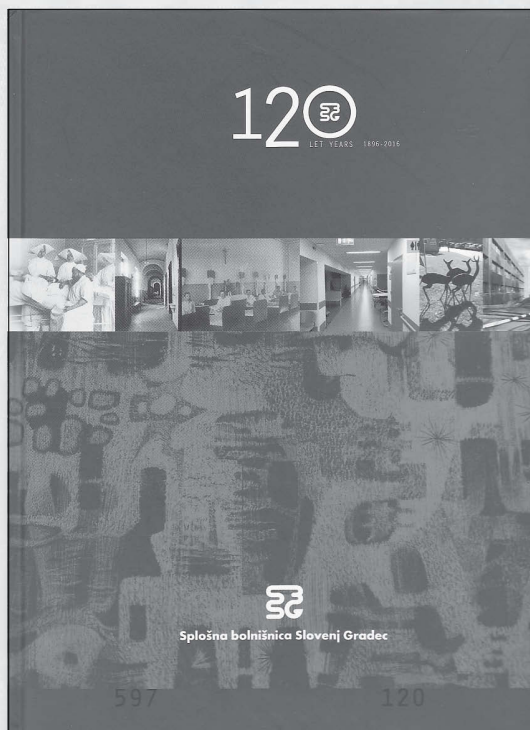
ZBORNİK OB 120-LETNICI BOLNICE

Imeti zdravnika in kronista v eni osebi je poročstvo za dobro predstavitev bolnišnične preteklosti; imeti kar dve taki osebi je poročstvo za še boljše predstavitev; imeti v teh osebah Draga Plešivčnika in Franca Verovnika pa je poročstvo za najboljšo »... pregledno podobo celovite bolnišnične dejavnosti na našem območju«. Tako je primarij Plešivčnik »... ne suhoparno, pač pa z ocvirki ... stisnil šest stoletij na trideset tipkanih strani«, primarij Verovnik pa podrobneje spregovoril o ustanovitvi in ustanovitelju današnje *Splošne bolnišnice Slovenj Gradec* dr. Hannsu Harpfu. Primarij Verovnik, ki je tudi uredil zajeten, prek 200 strani obsegajoč zbornik na formatu A4 (oblikoval ga je Edi Koraca), je njegov zanimiv koncept predstavil v uvodni besedi: zgodovinskima temama sledijo kronološki pregled pomembnejših investicij po letu 1996, vizija nadaljnjega razvoja, zapis o

zdravstveni negi od začetkov do danes, prispevki o bolnišničnih oddelkih in enotah v zadnjih 20 letih, pohvale in zahvale bolnikov. Uredniku je treba čestitati, da mu je za predstavitev oddelkov in sploh vseh dejavnosti v bolnici uspelo nagovoriti okoli 40 vodij. K pestrosti in zanimivosti tega osrednjega in najboljšežnjšega dela zbornika pripomorejo tudi velike osebne fotografije vseh avtorjev. Vrednost zborniku pa dajo tudi razne preglednice in sezname osebja, danes zaposlenega v bolnici, ter seveda množica fotografij iz preteklosti in sedanjosti Slovenj Gradca in njegove bolnišnice.

Za to, da je po zborniku ob 100-letnici bolnice zunaj tudi zbornik ob 120-letnici, je urednik Verovnik navedel dva razloga: strahovit napredek v prepoznavanju in zdravljenju bolezni, ki ne sme iti v pozabo, in nova priložnost za zahvalo pri razvoju bolnišnice vsem zaposlenim.

Poudarimo: predstavljeni zbornik je zelo lep poklon slovenjgraški bolnici in njenim ljudem!

Faksimile naslovnice

ZBORNİK OB 20-LETNICI GIMNAZIJE

Čeprav je *Gimnazija Slovenj Gradec* v letu 2016 praznovala »le« 20-letnico, kar tri četrtine drugih slovenskih gimnazij pa v letih 2015 in 2016 častitljive jubileje med 50 in 270 let, so obletnico dostojno obeležili z več dejavnostmi in tudi zbornikom. »Kako drobci ustvarjajo neponovljivo celoto« je podnaslovil predstavitev 20-letne zgodovine šole ravnatelj Stane Berzelak in v nadaljevanju spoznamo, da je drobec vsak od 1671 dijakov, ki so v 20 letih končali šolanje, vsak učitelj te šole iz tega časa, drobec je vsak razvojni projekt, vsak od 60 projektnih tednov, vsaka od 37 mednarodnih in 10 narodnih izmenjav v zadnjih 10 letih; drobec je vsaka matura, tudi tista 10. generacije, ki je kot najboljša dala 10 % zlatih maturantov, in drobec je vsak zaposleni v poklicu, do katerega ga je pripeljala pot »skozi« slovenjgraško gimnazijo ...

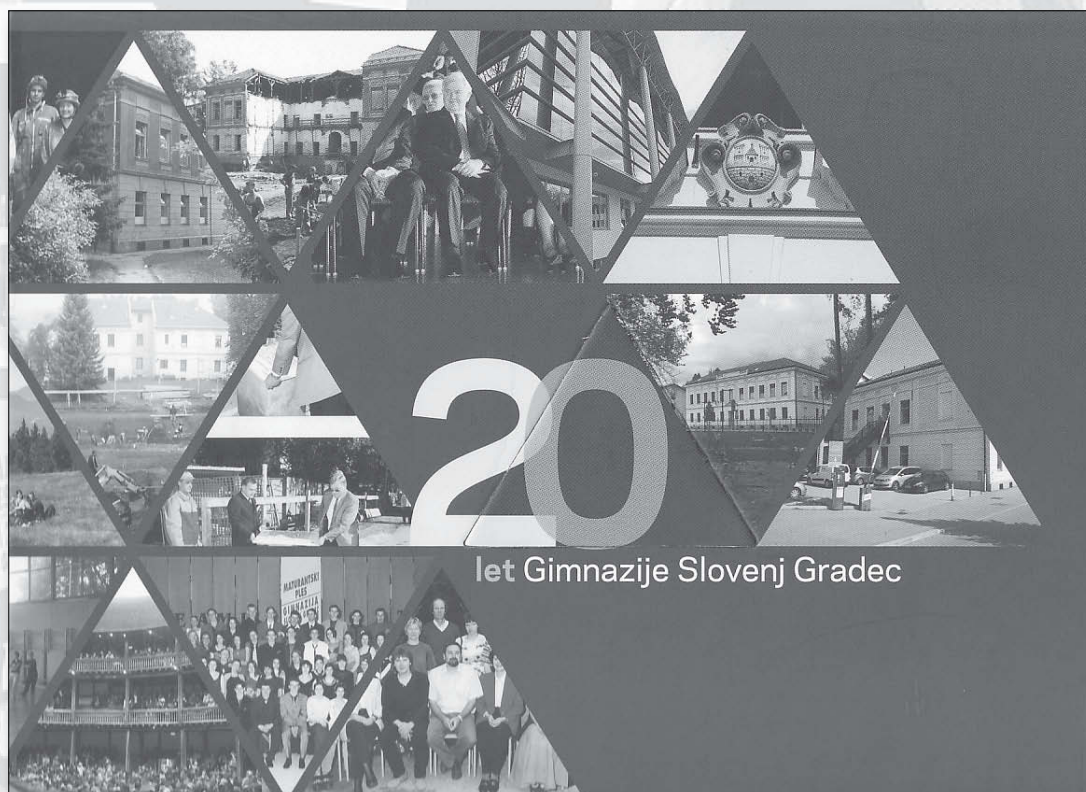
Drobci, med katere sodijo tudi vodstva slovenjgraškega šolskega centra, v okviru katerega je gimnazija, in občine ter starši, so nam dali gimnazijo, ki je, kot je zapisal rav-

natelj, »... ves čas veliko več kot le prostor, kamor se hodi po spričevalo ali v službo. Da bi jo lahko razumeli, moramo (s)poznati čim več zgodb ljudi, ki so neposredno povezani z njo.« Tako lahko v tem zborniku (podobno kot v tistem ob 10-letnici) najdemo zgodbe 10 profesorjev, 10 gimnazijcev, 10 staršev in 20 dijakov, ki so že »na sceni«.

Prav zaradi teh zgodb lahko ob 20-letnici slovenjgraške gimnazije, pri kateri gre, spet po ravnateljevih besedah, »... za svojstven koncept malo drugačne šole«, govorimo tudi o svojstvenem konceptu zbornika, po ideji oblikovalca Edija Korace ovitega v mrežo trikotnikov s fotografskimi drobci iz gimnazijskega življenja, ko se sprednji osrednji drobec tudi čisto zares izloči iz strani.

Po velikem bogastvu predstavljenega v zborniku ob 20-letnici smo lahko skupaj z ravnateljem Berzelakom prepričani, da »... se bo uspešna in svojstvena pot Gimnazije Slovenj Gradec nadaljevala do častitljivih jubilejev«.

KNJIŽNE OCENE

Faksimile naslovnice

ZBORNIK, ki zaradi sodobnega pristopa »poka po šivih«

KNJIŽNE OCENE

ADIENT-ov zbornik ob 60-letnici usnjarske industrije v Slovenj Gradcu

»Naši ljudje so največje bogastvo« je eno od vodil slovenjgraškega podjetja *Adient* in ga zares uresničuje tudi v zborniku z naslovom *Kako smo previharili naših 60 let*. Knjiga namreč kar »poka po šivih« od ljudi v njem; dobesedno »po šivih«, saj je Edi Koraca vzel za glavni motiv oblikovanja šiv; kako tudi ne, ko pa je *Adient* podjetje, ki izdeluje (tudi šiva) prek 300 različnih vzglavnikov po sodobnih tehnologijah z večinoma robotiziranimi procesi za skoraj vse glavne avtomobilske blagovne znamke.

Zbornik je seveda poklon podjetju, a ta je eden prvih v mojih rokah, ki je predvsem poklon ljudem, v besedi in sliki, vsem, v vseh letih obstoja, a največ vsem trenutno zaposlenim. V njem je prek 50 skupinskih fotografij, dovolj velikih, da se ljudje na njih lepo

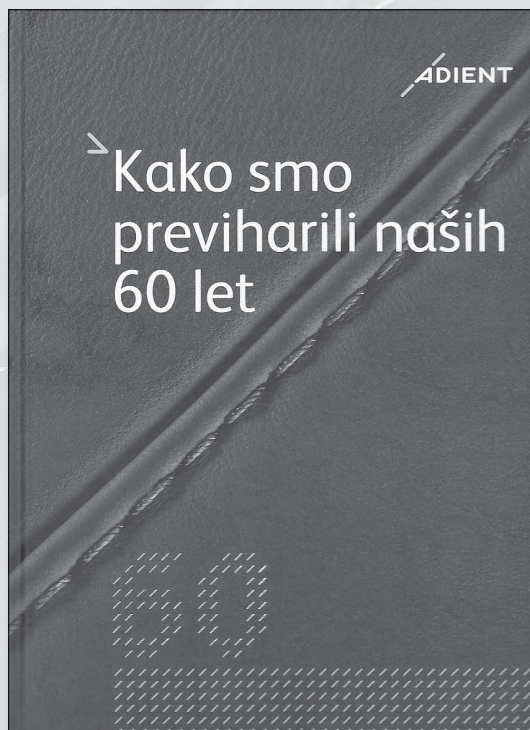
vidijo. Tako zlahka verjamemo še drugemu *Adient*ovemu sloganu »Ljudje so naš ponos«.

Fotografija več avtorjev, predvsem tudi Toma Jeseničnika, je v tej publikaciji sploh zelo izstopajoča. Zaradi nje in zaradi Koracinega oblikovalskega pristopa lahko rečem, da je ta zbornik eden prvih zares sodobnih v mojih rokah. V njem je lahko npr. tudi rubrika *Zgodovina*, katere avtor je prof. Jože Potočnik in je v njej predstavil preteklost firme z njemu lastno natančnostjo in bogastvom fotografij pretežno iz svoje zbirke, zaživela na novo, sodobno, pa čeprav gre za tog, že tudi v zbornikih ob prejšnjih obletnicah objavljeni »material«. Ta nam v zares sodobnih računalniških prikazih med drugim pove, da je bil *Adient* od 1956 do 1972 *Tovarna usnja (TUS)*, nato *NTU-NAUE* oz. *NAUE-NTU*, nato od leta 1992 *Johnson Controls* in od leta 2016 *Adient*, katerega direktor je mag. Tomaž Primožič.

Podjetje ima prek 600 zaposlenih ter izgrajeno sodobno poslovno politiko s poslanstvom, vizijo, vrednotami in vodili, kar ga vodi k takšnemu rezultatu, da sodi med 100 najuspešnejših podjetij v Sloveniji.

Tako nam lahko v tem kriznem času zazvenijo direktorjeve besede iz uvodnika za konec naše predstavitev nadvse spodbudno: »Z odličnim spoštovanjem, odgovornostjo in zavedanjem, da je prav zdaj naš trenutek, soustvarjamo dobre razmere za življenje in delo v domačem okolju!«

Helena Merkač

Faksimile naslovnice

Avgust Kuhar - Prežihov Gustl (1906–1964)

Izboljševalec delovnih razmer, urednik in publicist

Leta 2016 je minilo 110 let od rojstva Avgusta Kuharja, najmlajšega brata Prežihovega Voranca. Večino svojega življenja se je ukvarjal s prizadevanji za izboljšanje delovnih razmer, predvsem za večjo varnost in racionalizacijo pri delu, torej za boljši izkoristek vloženega truda. Delo je cenil kot pomembno vrednoto, kar se da razbrati iz njegovih besed: »... delo je imperativ vseh časov, s katerim človek ustvarja in zboljšuje pogoje za življenje.« Po njegovem se v delu skriva svojska lepota, ki je »... istočasno higiena človeka, je istočasno varnost, je istočasno večje veselje in večja volja do dela. Lepota dela pomeni manjšo utrujenost, kajti človek ni samo iz mišic, nego je pri vsakem delu tudi človek z duševnostjo.« Očitno se je dobro zavedal pomena človekove duševnosti in bil prepričan, da je treba delavcem ponuditi tudi duhovno hrano. Zato je veliko moči posvetil urejanju raznih glasil in publicistični dejavnosti.

ŽIVLJENJE

Prva spoznanja o zahtevnosti življenja je dobil že v zgodnjih otroških letih od staršev, Ivana (Johana) in Marjete Kuhar, rojene Krautberger. Rodil se je 23. avgusta 1906 na domačiji pri Prežihu na (zdaj) Preškem Vrhu št. 12. Po domačiji se ga je prijelo ime Prežihov Gustl, podobno kot vseh ostalih Prežihovih »pobov«: najstarejšega Lovra/Voranca (1893–1950), drugega po vrsti Alojza/Lojzna (1895–1958) in tretjega Ivana/Anzana (1904–1944). Osnovnošolsko znanje je Gustl pridobil v hotuljski ljudski šoli med letoma 1912 in 1920, potem pa so ga zaradi nadarjenosti – kljub revščini doma – poslali v mariborsko *Državno klasično gimnazijo*. Po mali maturi leta 1925 se je odločil, da mora priti čim prej do poklica in s tem do svojega kruha, zato se je vpisal na *Državno tehniško srednjo šolo* v Ljubljani in po štirih letih postal elektrotehnik. Ljubljana je bila pomembna tudi za Avgustovo zasebno življenje. Najverjetneje v zadnjem letu šolanja ali pa že prej se je seznanil s Pavlo Kopač, svojo kasnejšo ženo. Rojena je bila 25. januarja 1905 v Hercegovnem, kjer je oče služboval kot železničar. Kasneje so se preselili v Ljubljano.

Želja po večjem znanju in pomoč njegovega brata Alojza sta ga jeseni 1929 pripeljali v Francijo, kjer se je zaposlil sprva v neki elektrar-

Avgust Kuhar (1906–1964)
(foto Jože Žerjal, Jesenice)

ni, nato pa v železarni blizu mesta Nancy, oba-krat kot inženir stažist v kemijskem in fizikalnem laboratoriju. Tam je zaživel življenje uslužbenca in hkrati študenta, saj je ob delu študiral na elektrotehničnem inštitutu v Strasbourgu in novinarstvo na pariški *Visoki šoli za politične vede*. Ker ga je v domovini čakalo služenje vojaškega roka, se je novembra 1931 iz Francije predčasno vrnil domov. Devet mesecev vojske je odslužil leta 1932 v Zagrebu. Nameraval je nazaj v Francijo, da bi zaključil šolanje in prakso, a mu ni uspelo, saj je bila v tej državi huda gospodarska kriza. Ostal je doma in brez redne zaposlitve.

Konec leta 1933 je le dobil prvo zaposlitev kot poslovodja v *Združenju elektrotehničnih obrti Dravske banovine v Ljubljani*. Že leta 1935 je odšel službovat v *Železarno Kranjske industrijske družbe* na Jesenicah in ostal tam celih petnajst let. Vmes se je leta 1937 poročil s Pavlo Kopač. Začel se je ukvarjati z racionalizacijo in problemi varnosti pri delu, s čimer je nadaljeval tudi na svojem naslednjem delovnem mestu v *Železarni Guštanj*, kasnejši *Železarni Ravne*, kot referent za racionalizacijo in tehnično zaščito dela. Obenem je postal urednik tovarniškega glasila *Koroški fužinar*. V Guštanj, sedanje Ravne na Koroškem, sta se z ženo Pavlo preselila leta 1950. O Pavli

KNJIŽNE OCENE

je zelo malo znanega in je ena od tistih bolj ali manj anonimnih slovenskih žena v senci svojih mož. S svojo skrbjo za Avgusta je gotovo veliko prispevala k njegovi uspešni poklicni poti. Umrla je nenadne smrti 5. avgusta 1954, stara komaj 49 let. Tudi Avgust je bolehal zaradi hude sladkorne bolezni z raznimi zapleti in zaradi povišane krvnega tlaka, vendar je kljub temu opravljal svoje delo v železarni vse do smrti 17. oktobra 1964, ko je dopolnil 58 let.

UREDNIK IN NOVINAR

V Franciji pridobljena izobrazba mu je odprla pot v uredniško delo in novinarstvo, s katerim se je prvič srečal v sredini 30. let prejšnjega stoletja v *Združenju elektrotehničnih obrti Dravske banovine v Ljubljani*, ko je leta 1935 postal urednik *Elektrotehničnega vestnika*, glasila tega združenja. Sledilo je urejanje *Tovarniškega vestnika Kranjske industrijske družbe* (1937–1941) na Jesenicah in končno *Koroškega fužinarja* (1951–1964) na Ravnah na Koroškem, ki je začel izhajati prav na njegovo pobudo. Prva številka je izšla 29. novembra 1951 in v njej je jedrnato zapisal zasnovo novega glasila: *»Poleg stroke bomo objavljali vse, kar je značajno in veliko, kar je krepostno in lepo; vse ono pa, kar je odvratno in nelepo, bomo zavračali in nadomestili z boljšim. Z naših strani bo dihala naša koroška dežela in naša domovina.«* V vseh glasilih je Avgust neumorno objavljaval svoje članke z raznovrstno vsebino, vseh se je nabralo več sto. Kot vsi bratje Kuhar je bil tudi on zelo nadarjen za pisanje. Brat Alojz je v nekem pismu obžaloval, da se Avgust ni posvetil pisateljevanju, ker da bi bil *»... Vorančevi narurni elementarnosti dodal še Milčinskijev veseli humor, ki ga je imel tudi Anza, ki pa ga niti Voranc niti jaz nimava. V toliko sva midva bolj po očetu, vidva pa bolj po materi.«*

RACIONALIZATOR

Že na Jesenicah, kjer je bil v železarni nepretgoma zaposlen od leta 1935 do 1950, se je na delovnem mestu seznanil z izjemnim pomenom racionalnega dela. Zaposlil se je namreč na delovnem mestu časomerilca v obratih, kasneje pa se je začel ukvarjati še s problematiko delovnih nezgod. Ob delu in s samoizobraževanjem se je sčasoma izšolal za pravega strokovnjaka na obeh področjih. Zgodaj je začel opozarjati na izboljšave pri delu – sprva s članki, nato še z dvema pomembnima knjigama, *Male obratne izboljšave* (1946) in *Racionalizacija* (1955). Z obema je pri nas zaoral ledino na tem področju.

Pomenljive so njegove besede: *»Tistim, ki vidijo v racionalizaciji povzročitelja brezposelnosti, morem kot tehnik odgovoriti le to, da tehnika ne more nazaj, nego da bo šla le naprej, dolžnost netehnikov, socialnih politikov in juristov pa je, da bodo stremeli za tem, da pripravijo zakonodajo, ki ne bo zaostajala za modernim svetom in da ne bo treba radi te zastarelosti ovirati splošnega napredka na zemlji. To pa je njihova naloga.«* Zavzemal se je za to, da bi delo vsestransko izboljšali, vendar ne z vsiljevanjem racionalizacije delavcem, temveč z njihovim sodelovanjem. Zato je dodal: *»Hvala za produktivnost, ki jemlje človeku zdravje in dostojanstvo!«* Kako zelo aktualna je ta misel še danes! Ker ni bil sentimentalni, je zapisal: *»Delavci niso poročeni s tovarno. Ne nameravajo tu bivati, temveč hočejo v tovarni samo delati in zaslužiti, zato*

Kuhar v svoji značilni drži

je vsako pošteno podjetje dolžno delo urediti tako, da bodo mogli čim bolje delati in čim več zaslužiti.«

NESTOR SLOVENSkih VARNOSTNIH INŽENIRJEV

Večina naših ljudi se Avgusta Kuharja bolj kot racionalizatorja spominja po njegovem uredniškem delu pri *Koroškem fužinarju* in vodenju službe za higiensko tehnično varstvo, znane pod kratico HTV, v *Železarni Ravne*. S problemi varnosti pri delu se je srečal že na Jesenicah in jih je od tedaj nenehno proučeval. Nastali so številni članki, izkušnje pa je strnil v knjigi *Varstvo pri delu* (1954), ki je bila prevedena tudi v srbohrvaščino, nato pa še v priložniku *Delaj varno* (1957). Delavce je nenehno opozarjal na posledice njihove nepremišljenosti in malomarnosti na delovnem mestu – na posledične bolečine ob nesreči, možno invalidnost za vse življenje ali celo izgubo življenja. Poudarjal je, da so predvsem oni sami odgovorni za varno delo. Zaposlene je spodbujal k večji varnosti celo z denarnimi ali praktičnimi nagradami, če se v določenem letu niso poškodovali ali izostali z dela. Mnogi se še spomnijo velikih panojev na vidnih mestih po železarni z njegovimi opozorilnimi napisi: VARNOSTI PREDNOST! / DELAJ VARNO, VRNI SE ZDRAV DOMOV! / LASTNA PREVIDNOST JE NAJBOLJŠA VARNOSTNA NAPRAVA. Učinki teh ukrepov so bili kmalu vidni, saj se je odstotek nezgod na število delavcev zmanjšal skoraj za polovico.

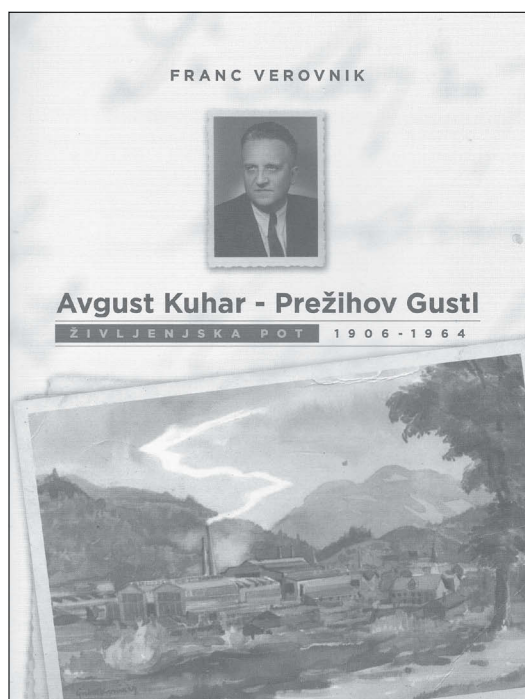
Ni čudno, da je s svojim znanjem in izkušnjami odigral pomembno vlogo kot prvi učitelj slovenskih varnostnih tehnikov in inženirjev. O tej njegovi vlogi je v nekrologu leta 1964 pisal Vladimir Javor v strokovni reviji *Delo in varnost*, ko omenja izobraževanje varnostnih tehnikov v tistih časih, ki da so jih »... za začetek poslali k čarodeju varnostne umetnosti Avgustu Kuharju na Ravne gledat, kako deluje varnost«. Zato ne preseneča, da je v istem članku zapisal še: »Nismo slučajno niti iz gole pietete, ki gre vsakemu pokojniku, imenovali našega Avgusta Kuharja za nestorja, tj. starosta slovenskih varnostnih tehnikov. On je to v resnici bil.« Zaradi teh zaslug so v *Zvezi društev varnostnih inženirjev Slovenije* leta 1996 ustanovili *Fundacijo Avgusta Kuharja*. V okviru fundacije vsako leto podeljujejo nagrade in priznanja Avgusta Kuharja najzaslužnejšim članom združenja.

Publikacija

AVGUST KUCHAR - PREŽIHOV GUSTL / ŽIVLJENJSKA POT

Ob 110. obletnici njegovega rojstva se je izkazalo, da je Avgust Kuhar večini ljudi manj znan kot oba njegova starejša brata, Voranc in Alojz. V zvezi z njim je sicer bilo objavljenih že precej člankov, vendar so v njih zajeta le posamezna poglavja iz njegovega življenja, celovitejšega opisa njegove življenjske poti pa še ni bilo. Avtor tega članka sem se zato odločil, da jo raziščem, in tako je nastala publikacija z gornjim naslovom. Založila in izdala jo je leta 2016 *Občina Ravne na Koroškem*. V njej sem skušal čim celoviteje in pregledno prikazati sorazmerno kratko življenje Avgusta Kuharja, brez pretenzij po znanstvenem vrednotenju, vendar vseeno z ustreznimi opombami o izvoru podatkov. Popravljeni so nekatere netočnosti, ki jih lahko najdemo v dozdajšnjih sestavkih o njem, in dodani doslej neznanji podatki. Želim si, da bi publikacija našla čim širši krog bralcev, predvsem med njegovimi koroškimi, še posebej hotuljskimi rojaki. Med njimi je prav gotovo še precej takih, ki so ga poznali osebno, mlajšim pa ne bo škodilo, če bodo ob obletnici njegovega rojstva vsaj nekoliko spoznali vlogo svojega rojaka v naši polpretekli zgodovini, predvsem na področju racionalizatorstva in stroke varnosti pri delu, pa tudi naše domoznanske publicistike.

Franc Verovnik

Faksimile naslovnice

Kako je vranček Koki postal čuvaj galerijske zbirke

KNJIŽNE OCENE

Nova slikanica za umetnostno vzgojo

V zadnjem letu sta se na naši knjižni polici za otroke znašli dve novi slikanici. Njun skupni imenovalec je, da prikazujeta življenjski zgodbi dveh znanih Korošcev: prva športnice Tine Maze in druga slikarja Jožeta Tisnikarja. Imata pa še eno skupno značilnost: obe sta kombinacija pravljice in resničnih dejstev, kar je za slovensko otroško literaturo precejšnja (še neraziskana) novost.

Tako ima slikanica z naslovom *Tina in medvedja moč*, s podnaslovom *Tina Maze - resnična pravljica*, avtorja Primoža Suhodolčana in ilustratorja Gorazda Vahna na koncu še seznam vseh Tininih uspehov, slikanica z naslovom *Kako je Vranček Koki postal čuvaj galerijske zbirke* avtorice Katarine Hergold Germ in ilustratorke Tjaše Rener pa življenjepisa in fotografije »pravega« Jožeta Tisnikarja s »pravim« vranom na glavi ter seznam in fotografije 21 del iz zbirke *Koroške galerije likovnih umetnosti*, ki so uporabljene v knjigi.

O slikanici Tine Maze mogoče več kdaj drugič, tokrat bo beseda o Vrančku Kokiju.

Ker imam od štirih tri vnuke, ki so jim slikanice »vsakdanji kruh«, sem se odločila, da Vrančka prelistam z vsakim posebej in dobim tako najboljšo informacijo o tem, za katero starost je najprimernejši.

Dveletnico je vsebina zanimala do strani 9 (od 29), kjer se konča zgodba o tem, kako je prijazen slikar našel in rešil vrančka, ki je padel iz gnezda in na svetu ostal sam, mu oskrbel rane in dovolil, da »... hvaležni vranček ostane v ateljeju pri prijaznem slikarju«. Zanimivo, da je tudi tri- in štiriletnika slikanica najbolj zanimala do iste strani, potem pa je eden odšel pit in se vrnil, drugemu pa se je videlo, da mu je opazno padla motivacija, a ob prvih nalogah (zmešati barve, narisati svojo najljubšo žival in svoj avtoportret) je spet zaživel in prazna platna so ga vlekla tako, da je takoj hotel risati. Najhujši je bil nato za oba moja »sobralca« prehod iz ateljeja v galerijo, kjer je dobil vranček Koki vlogo galerijskega čuvaja, s tem pa otrok tudi posebno nalogo – poiskati pripomočke za delo v depoju. Malčka sta se je lotila z velikim veseljem in jo tudi uspešno rešila. V nadaljevanju sta nato še z zanimanjem opazovala otroke, ki so obiskali galerijo, in pogledala umetnikovo fotografijo. Ker se tudi čisto zadnje risarske naloge (nariši Kokija in ga proti nagra-

di pošlji v Galerijo) nista smela lotiti, sta oba kar hitro odšla iz mojega naročja, s tem da se je eden vrnil in spet hotel risati in barvati. Razložila sem mu, da bom kupila še dve enaki slikanici in da bodo nato skupaj risali vsi trije. Tudi najmlajšo so namreč zelo izstopajoči beli liki, ki jih je bilo v slikanici treba pobarvati, kar zanimali.

Ob koncu sta si mala dva vendarle še vzela toliko časa, da sta mi odgovorila na nekaj vprašanj. Prvega sem vprašala, kaj je galerija, pa je odgovoril, da je muzej, drugega pa, ali mu je »knjižnica« všeč. Odgovoril je, da je to njegova najljubša knjiga, na moje vprašanje zakaj, je rekel, da zato, ker mu je všeč, in še na moje zadnje podvprašanje, zakaj mu je všeč, je rekel, da zato, »ker je tako prijazen slikar«. Tako je tudi z besedami potrdil poprejšnjo fizično reakcijo.

Povzamem lahko, da je naš »domači eksperiment« pokazal, da je za starost do štirih let zanimiv predvsem pravljичen lik slikarja. Kako delo sprejemajo starejši otroci, ne vem, predvidevam pa, da ob primerni asistenci »mentalno razvitejšega partnerja«, kot strokovno imenujemo starejšega, ki gleda knjigo skupaj z otrokom, in ob izvajanju nalog, ki so v Vrančku Kokiju raznovrstne in zanimive, usvojijo pojme, kot so umetnik, avtoportret, galerija, razstava ..., ter so v knjigi tudi krepko označeni in razloženi.

Če bi ob vsem povedanem kot učiteljica predmeta *Otroška literatura* na vzgojiteljski šoli na Muti vendarle poskusila definirati delo Katarine Hergold Germ, sicer kustosinje v slovenjgraški likovni galeriji, bi rekla, da je Vranček Koki t. i. aktivizirajoča slikanica (otroci so ob njej aktivni) oz. kombinacija pravljice, delovnega zvezka in učbenika za umetnostno vzgojo starejših predšolskih otrok. Ker je tako, je logično, da jezik v njem ni najpreprostejši in zato nima glavne motivacijske vloge. To imajo odlične ilustracije Tjaše Rener.

Če se za konec še za hip ozrem na slikanico o Tini Maze in si s hrbtni strani izposodim besede strokovnjakinje za otroško literaturo red. prof. dr. Dragice Haramija, da gre za »... prestopanje meje med realnim in fantastičnim«, je to pika na i moji predstavitvi, vseeno pa si še ne znam odgovoriti na vprašanje, katere pedagoško-psihološke, literarne in umetniške kompetence zna tovrstna sodobna slikanica razviti pri otroku.

Helena Merkač

KAREL PEČKO, akademski slikar

ESEJISTIKA

Zaradi reda stvari v naravi ali stvarstvu (poimenujmo ta vse kakorkoli že) pride čas, ko mora slehernik zapustiti svojo sled. Odtlej jo merijo le še tisti, ki so ostali za njim s še trdno stopinjo v svoji gazi. V njihovih rokah je vatel, ki postavlja stvari na svoje mesto. Odločil sem se pobrskati po najlažje dosegljivem in najpogosteje uporabljanem informacijskem sistemu (to je Wikipediji), kaj zapisuje o »našem profesorju«. Izrabljam copy-paste.

Karel Pečko, slovenski akademski slikar, * 29. september 1920, Vuhred, Kraljevina SHS (danes Slovenija), † 2. maj 2016, Slovenj Gradec.

Leta 1996 je prejel srebrni častni znak svobode Republike Slovenije z naslednjo utemeljitvijo: »za njegove zasluge pri kulturni podobi Slovenj Gradca, za organizacijsko in drugo delo v dobro krajanom, še posebej pa za kulturno povezovanje Slovenije s svetom«.

(20. 9. 2016)

To je to. Tehnično, uradno, suho ... Nikjer človeka. Zato je kot naročen prišel doživljajsko-spominski razmislek v Galeriji likovnih umetnosti, kjer so štiri gospe, ki so z ravnateljem, galeristom, slikarjem, profesorjem ... sodelovale z njim v različnih obdobjih njegovega delovanja in o njem spregovorile še z drugega brega. Tu prilagamo njihove ubesedene misli v pisni obliki. Podobi spoštovanega profesorja tako dodajajo žlahtni presežek.

Začelo se je s s plošnim e-pismom (7. 10. 2016).

Spoštovane gospe!

Oprostite, ker vsem trem namenjam isto pisanje - lahko bi se opravičeval, da smo v takšen čas potisnjeni, ko nam utrip narekuje delo in ne srce, a to bi bil za lase privlečen izgovor. Profesor Pečko bi ga znal komentirati, namreč, intelektualec ima vedno svoje mnenje in če je to, za kar se ima, zares, potem se ga drži.

Ker je bila moja načelna obramba neuspešna, stopam v sredino stvari.

Na spominskem večeru, ki je bil zavezan spoštovanemu Karlu Pečku, je bilo zastavljenih toliko stvari, da ne smejo v pozabo - mimogrede smo o tem kakšno rekli že na licu mesta, zdaj pa vas naprošam še konkretno: pripravite, prosim, besedilo na osnovi v galeriji povedanega in k temu še

kaj dodanega v delovno-zasebni spominski drži. Z vašo skušnjo in besedami povedano ni bilo samo velik poklon slikarju in galeristu, ampak tudi proniklijiv vstop v čas in prostor, ki ga zagotovo ne bi bilo mogoče nikoli več priklicati nazaj v tu in zdaj. In v tem je bila presežna vrednost dogajanja, ki ste mu bile priča in ste ga sooblikovale, predvsem pa ga ne gre prepustiti usodi mape odloženo.

V letošnji jesenski številki Odsevanj namenjam prof. Pečku besede slovesa, v pomladanski pa bi se z vašimi zapisi poklonili začuda še kako živemu človeku - Prežih bi rekel: kamorkoli se obrneš, povsod (v Mestu) ga vidiš.

Nočem vas obremenjevati, pravzaprav zamejevati s številom znakov in presledkov: popolnoma zaupam vaši presoji (dodal bi le, da z vašo skušnjo ne bo mogel govoriti nihče več, zato je še toliko dragocenejša).

Za pod črto - če bi bilo vaše besedilo pri meni e-poštno ležeče (kakšni časi!) v letošnjem decembru (četudi tik pred vstopom v Janusov mesec), bi priložili tudi pomemben del k mirnemu zaokroženju št. 101/102 naslednjeletnih Odsevanj.

Vas pustim pozdraviti (bi rekla moja bica) po e-pošti preko ekrana (tega pa ne bi dodala).

Andrej Makuc

Zdaj so tu - štirje zapisi njegovih sodelavk, petega je priložila aktualna direktorica KGLU Slovenj Gradec.

Karel Pečko pri delu v ateljeju (foto Jure Horvat)

Moje srečanje s Karlom Pečkom

ESEJISTIKA

V prostorih *Koroške galerije likovne umetnosti* smo 20. septembra 2016 ob gledanju doslej še nepredvajanega dokumentarnega filma obudili spomin na pokojnega profesorja Karla Pečka. S platna je stopil med nas tako doživeto, da bi skoraj verjeli, da se nam bo v resnici kmalu pridružil. O njem smo spregovorile njegove štiri sodelavke, ki smo krajši ali daljši čas pomagale realizirati program *Umetnostnega paviljona* in kasneje *Koroške galerije*. Prišle smo in se z besedo zvrstile v skladu s časom, ki smo ga preživele v Slovenj Gradcu: Marjetica Simoniti, Alenka Jaš Bajželj, dr. Judita Krivec Dragan in Milena Zlatar. Dogodek je z uvodnim pozdravom pospremil tudi predstavnik občine v imenu *Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka*.

Profesor Karel Pečko je s svojo neuničljivo voljo, predanostjo in prepričanjem v svoje, skoraj vizionarsko, poslanstvo premikal gore, tudi nerazumevanja, nejevere in zadržanosti, ki so kdaj pa kdaj ovirale in se zoperstavljale zamislim in načrtom v okolju, nevajenim razmišljanja tako na široko, danes rečemo temu globalno. Kdo je leta 1957 verjel, da bo iz komaj ustanovljene kulturne ustanove, namenjene prirejanju občasnih razstav različnih vsebin, zrastel v Sloveniji in izven naših meja znan in cenjen kulturni hram s široko zastavljenim programom, s katerim je prislužil tudi Slovenj Gradcu ime mesto glasnik miru!?

Začetki so bili seveda skromni. Odločitev občine, da za *Razstavnici paviljon* nameni prvo nadstropje nekdanje mestne hiše, v kateri sta že imela prostore *Muzej narodne osvoboditve* in *Mestna knjižnica*, je bila odločujoča za nadaljnji razvoj. Temelj nove ustanove so bili svetli prostori z razgledom na mestni Glavni trg, manjkala pa je celotna tehnična infrastruktura, pisarniška oprema itd. Delali smo v pogojih, ki niso bili daleč od amaterske dejavnosti. Kolikor se spominjam, nismo imeli niti pisalnega stroja. Nepogrešljiva je bila, recimo, pomoč mnogih somišljenikov, tudi Jožeta Tisnikarja, ki si je svoj umetniški izraz oblikoval tudi ob srečanju z deli razstavljalcev in ob tenkočutnih nasvetih in vodenju profesorja Pečka. V prvih letih se je zvrstilo lepo število razstav slovenskih likovnikov, tudi nekaj tujih. Med njimi imam dobro v spominu razstavo hrvaškega slikarja Krsta Hegedušiča, velikega mojstra, ki,

po moje, za Slovenj Gradec prej najbrž še slišal ni. Pečko ga je znal prepričati in Hegedušič je privolil. Za razmere, v katerih smo delali, je bila ta razstava velik logistični zalogaj. In se je izšlo. Bili so dnevi, ko smo tudi s strahom čakali, kako se bo razrešil ta ali oni problem. Sprašujem se, kako je takšna obdobja prenašal Pečko. Od kod je črpal gotovost, da se bo vse dobro izteklo? Je lahko mirno spal? Težko da. Razstave otroških risb so postale stalnica programa in pod okriljem *Združenih narodov* so se uveljavile kot pomembna mednarodna manifestacija. Da *Umetnostni paviljon* ni bil namenjen samo predstavitvi sodobne likovne umetnosti, potrjuje večdnevni *Prvi simpozij slovenskih umetnostnih zgodovinarjev* jeseni 1961. Zastavljen je bil z željo osvetliti manj raziskano obdobje likovne umetnosti na Slovenskem med gotiko in barokom (16. in 17. stoletje). Ob referatih kolegov iz Ljubljane smo postavili tri razstave v treh razstaviščih: v cerkvi sv. Duha je bila razstavljena poznogotska plastika treh dolin, ki jo je strokovno obdelal akademik dr. Emilijan Cevc, v *Umetnostnem paviljonu* je bil predstavljen razvoj arhitekture z načrti, maketami in fotografijami, delo več avtorjev pod vodstvom dr. Naceta Šumija, v *Glasbeni šoli* pa pregled grafične umetnosti tega obdobja, ki jo je pripravila umetnostna zgodovinarica Milena Moškon iz *Pokrajinskega muzeja Celje*. Prav zadnja – grafična – je bila postavljena na koncu. Ura je bila štiri popoldne, otvoritev določena za šesto zvečer, mi pa smo imeli še kup grafičnih listov na mizi. Mudilo se je. Prostori v *Glasbeni šoli* niso bili opremljeni s stenskimi nosilci za slike. Zato je bilo treba vsak zastekljen grafični list direktno pritrditi na steno s pomočjo žeblja, kladiva, vrvic, določiti razdaljo med njimi, izmeriti višino itd. V tej ihti naenkrat ni bilo metra pri roki, stala pa je v kotu metla, s katero je bilo treba na koncu pomesti smeti. Profesor Pečko je glasno zahteval: "Dajte mi metlo, da zmerim, koliko je ura!" Metla naj bi nadomestila manjkajoči meter, v glavi pa nam je vsem odzvanjal hitro odhaja-joči razpoložljivi čas. Uspeli smo in otvoritev je bila slovesna ...

To je le nekaj drobcev mojih spominov na čas, ki sem ga še kot študentka umetnostne zgodovine preživela v *Umetnostnem paviljonu* v Slovenj Gradcu. Pojmujem ga kot zelo dragoce- no osebno izkušnjo, kot prvo srečanje s stroko, ki sem se ji poklicno zapisala, in kot srečanje z izjemnim človekom Karlom Pečkom in njegovo vero v totalno poklicanost, vero v umetnost. Sanjaštvo in jasnovidnost v spregi z zvedavim in darežljivim duhom sta odliki, ki sta ga v življenju odločujoče zaznamovali.

Akademskemu slikarju Karlu Pečku je bilo dano dolgo, v vseh pogledih pestro življenje, ki ga je izrazil in izživel tudi kot slikar. Svoj obsežen umetniški opus je v kasnejšem obdobju zaočkrožil z mnogimi presenetljivimi upodobitvami svoje muze – Uršle gore. Z ustanovitvijo svoje fundacije pa je podprl in poskrbel tudi za razvoj mladih umetniških rodov.

Nekaterim ljudem je usoda naklonjena in lahko uresničijo svoje načrte, ki jih kujejo in jim sledijo vrsto let. Pomirjujoče je vedeti, da je že za življenja prejel za svojo prizadevnost ter vztrajnost sledenju zastavljenim ciljem zaslužen priznanje in potrditev svoje pravilne odločitve.

Marjetica Simoniti

Karel Pečko – moj spomin nanj

Vidim ga: sloko asketsko postavo, ki bi ji komaj našli pretesno oblačilo. Dolg, temen plašč, v davnih časih „šuškavec“ in baretka, zadnja leta pa suknen plašč, klobuk in nepogrešljivi modri suknjič ... Tanki, kirurški prsti, skrčen meziniec, kot bi se bal, da bo preveč prstov poškodovalo občutljive grafične liste ali platna. Ob srečanjih, žal vedno redkejših, prijazno začuden obraz in pristrčen nasmeh, kot bi hotel reči: no, pa le še pomnite, od kod ste ... in je vedno postregel iz polne vreče svojega nezmotljivega spomina z anekdoto ali dvema iz tistih časov.

V moj spomin se je vtisnil s tremi močnimi lastnostmi, skoraj bi lahko rekla posebnostmi za tisti pa tudi še za današnji čas.

Bil je sijajen pedagog. Z nezmotljivo intuicijo je iz mladih umetnikov izvabljal najboljše. Brez sleherne nevoščljivosti jim je pomagal pri vzponu, jih nevsiljivo usmerjal od razstave do razstave, se veselil z njimi uspehov in brez grenkobe sprejemal, da so včasih opiti nenadejane slave pozabljali nanj in dolg do njega. Mnogi koroški umetniki velik del svoje prepoznavnosti in slave dolgujejo njemu. Nešteto ur svojega, na številne aktivnosti raztegnjenega časa je posvetil dolgim razpravam z njimi v vseh urah dneva in noči. Čeprav sam umetnik, jim je brez ljubosumja nesebično tlakoval pot do uspeha in jih vodil do samostojnih korakov. Ob vsakem njihovem uspehu je žarel kot ponosen oče in se iskreno veselil z njimi. Teško bi mu v našem umetniškem svetu našli primerjavo.

Kot prvi štipendistki *Umetnostnega paviljona* in drugi uradni kustos nj i redno zaposleni po diplomah, mi je bil enkratni direktor in mentor. Teško bi našla boljšega. Že kot študentka sem sodelovala z njim pri dveh razstavah *Mir, humanost in prijateljstvo ...* Brez strahu, da bom še nediplomirana in v rosnih letih kaj zamočila, mi je zaupal zelo zahtevno nalogo, da sem v Parizu, Pragi in Benetkah za razstavo zbirala eksponate najuglednejših umetnikov tistega časa. Tako sem imela priložnost osebno spoznati Zadkina, Vasarelyja, Ionesca, Berga, Spacala in mnoge druge. Sprašujem se, kako sem sama našla pogum za tako odgovorno nalogo. Očitno zaupanje dela čudeže.

Po diplomah sem se takoj redno zaposlila v *Paviljonu* in tam ostala skoraj tri leta. Ves čas sem imela Pečkovo brezpogojno podporo. Zaupal mi je in tudi ko je šlo kdaj kaj narobe, me podprl in ščitil. V spominu mi je ostal dogodek, ko sem po spletu nerodnih okoliščin napak zapisala ime uglednega politika in je ta terjal zadoščenje, pa mu je Pečko odgovoril: »Zaradi ene črke pa menda ne pričakujete, da bom gospodično, ki sicer dobro dela, odpustil.« Hvala, dragi Pečko!

Včasih se nisva v vsem strinjala, pa se ne spominjam, da bi bil kdaj povzdignil glas ali avtoritarno uveljavil svojo voljo. Skrajno ljubeznivo in vljudno je vztrajal, dokler nisva našla skupne rešitve. Ker je trdno verjel v svoje poslanstvo, smo vanj verjeli tudi ostali. S svojim iskrenim navdušenjem nas je okužil. Tu pa se dotikam že tretje pomembne lastnosti častnega meščana Pečka.

S prepričanjem in navdušenjem je prepričeval in navduševal Slovenjgradčane nasploh. S slehernim človekom, pa naj je bil preprost delavec, trgovka ali visoko izobražen strokovnjak, je lahko ure debatiral, razlagal in navduševal za širše kulturno poslanstvo slehernega posameznika in k sodelovanju in soodgovornosti vabil celotno mesto. Z vsemi enakovreden, po naravi skromen, si je pridobival široko občinstvo, ki se je kot v nobenem drugem slovenskem kraju počutilo kot aktivni del te velike zgodbe. Ob vseh ostalih močnih osebnostih je tudi po njegovi zaslugi Slovenj Gradec dejansko dihal kulturo in puščal neizbrisne sledi tudi širše v slovenski kulturi.

Pogosto je kak meščan pogodrnjal, da bo »... tet zmejsan Pečko cel Slovengrac na kant spraju«, ker je bilo pač vedno premalo denarja za vse sanje ... Priznam, tudi sama sem kdaj pa kdaj podvomila v uspeh tako velikopoteznih načrtov ...

Ampak danes vem, da ne moreš sklatiti zvezd z neba, če ne sežeš za svoje in mnogih drugih obzorja.

Lenka Bajželj,

Škofja Loka, november 2016

Osemdeseta, Slovenj Gradec, Mi za mir in Karel Pečko ...

ESEJISTIKA

Spominjam se

V *Umetnostnem paviljonu Slovenj Gradec* (danes *Koroška galerija likovnih umetnosti*) sem začela svojo poklicno pot, dolgoletni direktor akad. slikar Karel Pečko je bil moj prvi šef. Čas, ki sem ga preživela tam, se zdi danes izjemno kratek, saj sem po slabih treh letih službe odšla, najbrž za vedno, v Ljubljano. A v moje spomine se je vtisnilo toliko dogodkov in oseb, ki sem jih srečala takrat, da daleč presegajo tiste mesece in mi bolj kot karkoli drugega dokazujejo, kako relativen je čas. Morda postajam sentimentalna in z oddaljevanjem od tistih sedaj že davnih osemdesetih let prejšnjega stoletja brišem prah s prostora in časa predvsem zato, da odkrijem svežo in lesketajočo paleto nekega obdobja, zame važnejšega, kot sem mislila. Ko sem bila kot ena od nekdanjih sodelavk Karla Pečka – pravzaprav ne vem, kako naj ga naslavljam, saj je bil slikar, profesor, direktor, »manager«, mentor, sodelavec, gospod ..., septembra lani povabljena na večer, posvečen njegovi osebnosti in vlogi, ki jo je odigral za galerijo in mesto, sem morala kar malo tuhtati o tem, kaj in predvsem kako predstaviti svoje spomine nanj, da podoba enega najbolj markantnih Slovenjgradčanov ne izgubi svoje značilne živosti in velikopoteznosti, ja, kdaj tudi megalomanije, sicer tako značilne za umetnike. Karel Pečko je bil nedvomno umetnik v pravem pomenu besede, ne toliko zaradi svojega slikarskega opusa, za katerega kljub talentu ni imel nikoli dovolj časa, temveč v viziji o svetu in neizmerni volji in energiji, da ga spreminja po svojih načelih. Njegovo videnje je bilo Mesto miru, ponovno rojstvo starodavnega Slovenj Gradca, ki je po nekaterih sijajnih obdobjih v zgodovini obtičalo nekje vmes, in to rojstvo v eno od kulturnih središč ne le nekdanje Jugoslavije, temveč še več, Evrope, sveta ... Ko danes pomislim na tiste čase, občutim neko čudno nelagodje, saj se mi ob Pečkovem navdušenem ustvarjanju sveta, v katerem je vse mogoče, zdi naša realnost letargija, ko skoraj nič več ni mogoče.

To, da se da vse, če se hoče, in da se pri »ohceti ne vpraša, koliko stane«, je bila moja prva lekcija v galeriji in parirati direktorju v urniku, ki velikokrat ni imel jasnih nedelj in praznikov, dan se je utegnil raztegniti daleč v noč, za počitnice je bilo škoda časa, seveda nam zaposlenim ni bilo lahko. Ko me je v času pri-

prave obsežne mednarodne razstave *Mi za mir* določil za koordinatorko med galerijo, strokovnimi sodelavci v Ljubljani in tiskarno in sem mu s strahom rekla, da ne bom zmogla, da nimam nobenih izkušenj, saj sem kot pripravnica komaj prišla, mi je takoj predčasno zaključil pripravništvo, v zame negotovo nalogo pa me pospremil z besedami: »Ta šola tukaj je boljša od Sorbone, boš že videla.« Danes se s tem lahko samo strinjам, a takrat ... katalog, na primer, ki je izšel ob razstavi – projekt je bil seveda prvovrstni kulturni in politični dogodek, je nastajal v tako improviziranih razmerah kot moje učenje v nekdanji *Tiskarni Jože Moškrič* v Ljubljani. Še danes sem hvaležna tistim mojstrom za osnovne lekcije iz tiskarstva. Na koncu je bilo vse v presežkih, v Slovenj Gradec so drli od blizu in daleč, nihče, ki je kaj pomenil v družbi, ni smel manjkati na otvoritvi, policija je bila organizirana in že pred Velenjem usmerjala promet – tega se dolgoletni Pečkov sodelavec Aleksander Bassin vedno rad spomni, ko vozi po tej poti, novinar Bogdan Pogačnik pa je že s slavnostnega kosila po telefonu o dogodku poročal v Ljubljano za svežo izdajo časopisa *Delo*. In potem so sledili dnevi, ko je zbiral denar, iskal sponzorje in včasih moral zavlačevati z izplačilom, sicer nikoli majhnih, honorarjev zunanjim sodelavcem. »Krizne razmere«, ko so morale biti vse telefonske linije proste, da slučajno ne bi zaman klicali donatorji, medtem ko bi se zaposleni pogovarjali z »upokoženimi tetami, ki imajo preveč časa«, so minile, spet smo imeli »pet minut za boljši jezik«, kot je te jutranje pogovore ob kavi rad imenoval direktor, danes pa bi jim rekli »brainstorming«, seveda brez tistega prijaznega kramljanja v duhu »*dulce cum utile*«, ko smo se vsi počutili kot del medsebojno tesno povezane delovne in malo tudi prijateljske skupnosti. Kako danes pogrešam tisti kolektivni duh, trenutke, ko smo znali trdo delati, velikokrat improvizirati, a se tudi sprostiti in do solz nasmejati ...

Improvizacija, obvladovanje kriznih razmer, predvsem usklajevanje obsežnih in zahtevnih nalog z roki, ki so bili praviloma prekratki – tudi to so bile lekcije, ki jih je Karel Pečko odlično obvladal in seveda pričakoval, da jih osvoji mo tudi vsi njegovi sodelavci. Spominim se, da smo šli kolektivno – nekateri zunanji sodelavci so se radi pošalili na naš račun, češ, da gremo Slovenjgradčani vedno v skupini in vsi v isto

smer - na otvoritev *Mednarodnega grafičnega bienala* v Ljubljano. Bil je petkov večer, veselila sem se, da po napornem tednu ostanem v Ljubljani. A slavnostni govornik je bil mednarodno vplivni avtor, kurator, publicist in direktor centra CAYC iz Buenos Airesa Jorge Glusberg, ki je v nagovoru posebej poudaril, da ni prvič v Jugoslaviji, sodeloval je namreč z *Umetnostnim paviljonom Slovenj Gradec* pri takrat mednarodno že zelo prepoznavnih projektih angažirane umetnosti. Za svoje delo je bil celo nagrajen s posebno plaketo, ki pa je še vedno ni prejel. In to je povedal pred množico v osrednji dvorani *Moderne galerije*. Naš direktor se je zgrozil - v obilici obveznosti se je na to pozabilo, najbrž Zlatarna Celje, ki jo je znal Pečko sicer prepričati, da kaj izdela tudi čez noč, tiste plakete le ni uspela dokončati v roku, potem pa ... »Veste kaj,« pravi, »se vrnete z mano v Slovenj Gradec po plaketo in jo jutri zjutraj odnesete Glusbergu v hotel, pa namesto te sobote ostanete v Ljubljani v ponedeljek!« Seveda plaketa ni bila »in situ« in sva potrebovala kar nekaj ur, da sva premetala pisarniške in depojske prostore galerije. Kot zmeraj: konec dober, vse dobro, po nočnem iskanju sem s prvim avtobusom odšla v Ljubljano in odnesla Jorgu Glusbergu njegovo nagrado, ne spomnim se pa več, kakšno utemeljitev sva si s Pečkom izmislila, da sem bila (očitno) verodostojna in prepričljiva. Razstave smo običajno postavljali do zadnjega trenutka, orodja in vedra smo odnašali in skrivali za paravane, ko so na otvoritev že prihajali prvi gostje; a se je tudi zgodilo, da postavitve ni bila dokončana ... potem pa je Pečko uporabil svoje neverjetne sposobnosti argumentiranja, zaradi katerih so tudi obiskovalci galerije imeli zelo radi njegova vodstva. »Joj, ko bi vi vedeli, koliko predlogov je prispelo na ta natečaj, strokovna žirija je morala tri dni in tri noči pregledovati vse te papirje ...,« vmes je domiselno vpletal še zgod-

be o Tisnikarjevi mački, pa kakšnem vaškem posebnežu, Oskarju von Pistorju - slikarju, ki je kljub skromnim razmeram ostal gospod -, njegovega gradiča in številnih otrok se je spominjal iz mladosti. Tudi sam je bil vedno urejen in zelo pozoren na to, da so bila njegova oblačila barvno usklajena. Motilo ga je, če ljudje niso bili urejeni, če ženske niso bile »balerine«, kot je poimenoval lepe in uglašene dame. Večkrat je rekel, da se svojega profesorja z ljubljanske *Akademije za likovno umetnost* spominja predvsem po tem, da je imel vedno »zašmirane« hlače. Pa je bil eden naših največjih slikarjev iz prve polovice 20. stoletja.

H Karlu Pečku, v *Umetnostni paviljon* in v Slovenj Gradec so ljudje zelo radi prihajali, ne glede na to, kakšna je bila njihova vloga v aktivnostih galerije, ki je zaradi smelosti programa in usmerjenosti v humanizem daleč presežala razstavno dejavnost, na nek način je povezovala svet onkraj tedanje železne zavese in včasih celo prva predstavila strokovni in širši javnosti najaktualnejše umetniške prakse. Če ne štejem številnih politikov, omenim le obisk v času aktualnega generalnega sekretarja *OZN*, se spomnim primera, ko ugledni španski umetnik Eduardo Chillida ni sodeloval na mednarodnem grafičnem bienalu v Ljubljani, a je istega leta prispeval svoja dela za razstavo v Slovenj Gradcu. Ne vem, če smo se dovolj zavedali, kaj je za mesto pomenilo obdobje, ki ga je s svojimi včasih utopičnimi vizijami zaznamoval Karel Pečko. Žal v Sloveniji še danes marsikdo ne ve, kaj skrivajo te zbirke, da je na primer pri nas le v Slovenj Gradcu mogoče videti delo enega največjih kiparjev 20. stoletja Ossipa Zadkina, da je to mesto, kjer je lahko bil župan tudi slikar ... Ko tako razmišljam, ne brez kančka obžalovanja za tistimi časi, preživetimi v *Umetnostnem paviljonu Slovenj Gradec*, ko smo še znali delati kot ekipa in se medsebojno spoštovati, se spomnim zanimivih socioloških študij o vlogi osebnosti v zgodovini. Ne glede na to, da uspeh posameznika pogojuje pravi čas in razmere, v katerih ta nastopi, verjamem v moč osebnosti, da z vizijo in strastjo za njeno realizacijo zmore preseči svoja prostor in čas. To je v veliki meri tudi odgovor na to, zakaj tako zelo potrebujemo umetnost. Zame ostaja Slovenj Gradec mesto, ki so ga zaznamovali Spanheimi, oglejski patriarhi, kjer so delovali slikarji Straussi, kiparji Mersi, od tam prihajata Hugo Wolf in Fran Berneker, njegova sodobna podoba pa v veliki meri pripada ideji *Mir, humanost in prijateljstvu med narodi*, Jožetu Tisnikarju in seveda Karlu Pečku.

Judita Krivec Dragan

Slikar in galerist Karel Pečko

(Orlica, 1920–Slovenj Gradec, 2016)

ESEJISTIKA

Sodelovati in nikoli obupati

Spomini na koga so vedno povezani tudi z osebo, ki se spominja in spomine zapiše. Gre za razmišljanje o okoliščinah, kje smo osebo spoznali, o času in drugih ljudeh, s katerimi je bila povezana, in seveda kaj nam je pomenila in kako nas je obogatilo druženje z njo. Takšna srečanja so lahko naključna, kratka, a dragocena, lahko pa gre za sopotništvo v času in prostoru, dolgo desetletja, ki ga krajši zapis pač ne more v celosti zaobjeti. Zato naj bo ta zapis le utrinek na mentorja in kolega Karla Pečka. Najino sodelovanje je bilo vezano na veliko razstav in drugih projektov, katerih dediščino hrani in nadgrajuje *Koroška galerija likovnih umetnosti*. Nedvomno kolegi kustosi prav zdaj preučujejo in odstirajo pomen Pečkove dediščine, letos je namreč ne le častitljiva sedemstopenjetdesetletnica mesta Slovenj Gradec, temveč tudi šestdesetletnica ustanovitve galerije.

S Karlom Pečkom sem kot kustosinja v *Koroški galeriji likovnih umetnosti* uradno sodelovala od leta 1978 do njegove upokojitve konec leta 1996, potem sem prevzela vodenje galerije, ki sem jo vodila do leta 2008. Pečko je bil tudi član našega galerijskega sveta in je še naprej zavzeto spremljal dogajanje v galeriji, tudi pozneje, ko se je najino druženje nadaljevalo ob občasnih obiskih v *Mestni kavarni*. Ta druženja so bila omizja zanimivih ljudi različnih strok, ki jim je Pečko »predsedoval« in dajal pobude za različne teme, ki pa so se najpogosteje dotikale kulturne politike na Koroškem in v Sloveniji. Vse pa je bilo vedno prepleteno z aktualnim mednarodnim dogajanjem. Nikoli mu ni zmanjkalo idej in pobud, vedno pa si je o vsem ustvaril svoje mnenje, ki ga je tudi vneto pojasnjeval in zagovarjal.

...

Za slikarja in galerista Karla Pečka sem slišala že v prvem razredu osnovne šole. Obiskovala sem jo v Vuzenici in poučevala me je učiteljica Berta Stanič, rojena Pruš. Naša učiteljica nam je bila kot mati, ljubeča in stroga hkrati. Njena družina je bila stara meščanska družina iz Slovenj Gradca; Pruševi so bili omikani in naklonjeni kulturi. Moji starši so prijateljevali s Staniči, saj je družina rada prihajala na obisk na Dravče. Tako je učiteljica tudi vedela, da zelo rada rišem. Oče mi je pri prijatelju mizarju dal izdelati šolsko

tablo, tako da sem lahko doma, še preden sem šla v prvi razred, po mili volji pisala in risala. V prvem razredu mi je učiteljica Berta dovolila, da sem lahko prišla bolj zgodaj v šolo in velika šolska tabla mi je bila na voljo. Tudi pri pouku smo morali na koncu vsake pisne in računske vaje, zlasti če si prej končal z nalogo, narisati še okraske. In pri pisanju domačih nalog prav tako. V tem sem bila zelo spretna in učiteljica je pripomnila, da bi morala v Slovenj Gradec k profesorju Pečku, ki še posebej skrbi za nadarjene risarje in slikarje. Prireja tudi zanimive razstave ... Potem je svoje pogosto pripovedovanje o Slovenj Gradcu na koncu šolskega leta tudi udeležila: šli smo na izlet v njen Slovenj Gradec. Peljali smo se z vlakom in obiskali smo galerijo. To je bilo leta 1962. Sama sem poznala Slovenj Gradec že prej, saj smo tja hodili na obisk k sorodnikom ali na obisk v bolnišnico. Doma smo se tudi pogovarjali, kaj vse se v Slovenj Gradcu dogaja. Stari ata je poznal Pečka, saj je bil njegov rojak iz Vuhreda. Pa naš stari stric Josip Mravljak je ljubiteljsko raziskoval zgodovino in se družil z Jakobom Sokličem in drugimi slovenskimi strokovnjaki na področju umetnosti in zgodovine. Tudi sestrična Nada Svetec nam je pogosto pripovedovala, kakšne razstave Pečko prireja in kdo vse zato prihaja v Slovenj Gradec; da v Slovenj Gradcu niso le razstave v galeriji, mestni župnik Jakob Soklič ima celo muzej, naš Vuzeničan Abel Leštan pa vrti v kinu same dobre filme ...

Najbolj pa mi je – enajstletni deklici – ostala v spominu razstava *Mir, humanost in prijateljstvo med narodi*, ki jo je obiskal celo predsednik države. Tja sta me peljala starša, najbrž zaradi dogodka, da bomo v živo videli Tita. Na Glavnem trgu smo nestrpno čakali, da je prišel iz galerije, potem ko si je z delegacijo ogledal razstavo. Zagledala sem ga obdanega z gručo ljudi. Napotili so se proti cerkvi sv. Elizabete in takrat je nenadoma predenj skočila ženska. Poznala sem jo; bila je gospa Erna iz Vuzenice, ki je Titu potisnila v roko kuverto, ki jo je spravil v žep. Vse se je zgodilo v trenutku ... Pozneje so se o tem dogodku pogovarjali starši, saj se je razvedelo, da se je Erna Titu pritožila v neki zadevi, ki naj bi bila pozneje tudi pozitivno rešena. Delegacija je pot nadaljevala, kot da se ni nič zgodilo. Tudi sama sem na to dejanje hitro pozabila, saj mi je bilo zanimiveje opazovati predsednikovo ženo

Jovanko in drobceno postavo mestnega župnika Jakoba Sokliča, ki je živahno gestikuliral, nekaj razlagal, ob njem pa je vzravnano stopal Tito in tu in tam pomahal, najbrž nam mladeži, ki smo stali v prvi vrsti ob cesti. Potem ko je delegacija odšla proti cerkvi, najbrž proti obeležjem narodnih herojev v parku za cerkvijo, smo lahko končno vstopili v galerijo in si ogledali razstavo. Takrat nisem vedela, da gre za prvo mednarodno likovno razstavo (1966/67) v Slovenj Gradcu. V spomin se mi je vtisnil impozanten prostor takrat novozgrajene galerije in predvsem s peskom prekrita tla, kamor so razmestili zanimive kipe. Toliko kipov doslej še nisem videla. Poznala sem le spomenike NOB, zdaj pa kipi, ki niso bili le figure, ampak zanimive abstraktne forme ... Niti niso bili podobni bleščečim kipom iz cerkva niti kipom iz muzeja v Mariboru, kamor me je peljala sestra od starega očeta, naša teta Mema (Marija Mravljak).

Leta 1973 sem že bila študentka umetnostne zgodovine na *Filozofski fakulteti* v Ljubljani. Ob petkih, ko sem se prek Slovenj Gradca vračala domov, sem se vedno oglasila pri sestrični Nadi Svetec in seveda tudi v galeriji. Vedno je bila kakšna zanimiva razstava ... Pa profesorja Nace Šumi in Luc Menaše sta nas študente vedno opozorila na Slovenj Gradec zaradi kulturne dediščine tega mesta in zaradi dobrih razstav. Karel Pečko je veljal za kulturni dediščini naklonjenega galerista in muzealca. Bil pa je najprej pedagog, mentor in vzgojitelj, potem pa je postal tudi odličen galerist in muzealec. Spomnim se, da je bil do vseh zelo prijazen, znal je prisluhniti in razumeti, zlasti mladim pa nakloniti spodbudne besede. Rad je razmišljal tudi o prihodnosti, vedno pa v navezavi s preteklostjo in sedanostjo. Ko je kaj pripovedoval, je logično prepletal dogodke, a vedno zaključil, kaj vse bomo še naredili, kaj nas vse še čaka ... Bil je tudi povezovalac različnih družbenih struktur. Z enako vneto je razlagal svoje poglede mladini, politikom, gospodarstvenikom ali naključnemu obiskovalcu razstave. Zavedal se je pomena razvoja družbe v vseh segmentih, večkrat je pripomnil, da morajo biti ljudje in okolje bogati, saj samo tako lahko tudi kultura cveti. Teze, da je ponavadi umetnik reven in boem, ni podpiral. Prepričan pa je bil, kako pomembno je za galerijo, da jo okolje sprejme. »Vzgojiti si moraš likovno publiko, najprej doma, šele potem lahko pridobiš priznanje od drugod. Ljudje morajo postati radovedni, kaj se v tem mestu dogaja,« je večkrat ponavljal.

Kot slikarja pa sem mojstra Pečka spoznala kot dijakinja v sedemdesetih letih prejšnjega

stoletja; v Slovenj Gradcu je imel pregledno razstavo leta 1970. Sestrična Nada, ki je stanovala na Glavnem trgu pri Ermenčevih, pozneje pa v Meškovi ulici, mi je povedala, da ga pogosto vidi, kako slika na Glavnem trgu in da rad opazuje dvorišča in dogajanja za pročelji hiš. Slišala pa sem tudi glasove, da škoda, da bolj malo slika, saj da je zdaj pač postal galerist. Doma smo se pogovarjali, da Pečko najraje slika portrete, kar je bilo znano zaradi njegovih sorodnikov na Muti. Preden sem spoznala njegova dela in njega osebno, sem se spraševala, ali je tudi tako poseben kot je bil vuzeniški slikar Oskar von Pistor; legenda o tem slikarju »graščaku« je bila v Vuzenici še kako živa. Poznala sem Pistorjeve portrete, saj je portretiral tudi mojega pradedca Aleksa Kolmana, nekaj pa jih je bilo razstavljenih tudi v *Sokličevem muzeju*. Pečko pa me je vsakič, ko sva se srečala, opozoril, rekoč: »Ja, ja, ti si iz Vuzenice ... tam je Pistor živel! In ti to moraš enkrat raziskati. Kar vidim Pistorjevo razstavo!« ... Prav z njegovo pomočjo sem to zapoved nekaj let pozneje tudi realizirala kot kustosinja v galeriji.

S Pečkovimi slikami pa sem se srečala tudi v Ljubljani. Leta 1975 sem videla razstavo pastelov v galeriji *Labirint* in bila je pravo presenečenje. Povsem je spremenil način slikanja, začel je uporabljati tehniko pastela, motivno pa se je usmeril v magično krajino s primesmi simbolizma. Še isto leto je tudi razstavljal v salonu *Ars* v Radljah ob Dravi. Čisto po naključju sem se v petek popoldan ustavila v galeriji; tako mimogrede na poti iz Ljubljane domov. Zelo se me je razveselil, rekoč, da bom zvečer predstavljala njegova dela na otvoritvi v Radljah. Nisem se mu upala ugovarjati in že sva se pogovarjala o slikah. Slike so sicer že odpeljali v Radlje, še dobro, da sem jih pred tem videla v Ljubljani. Mi je pa pokazal nekaj svojih starejših del, ki jih je hranil kar v svoji pisarni. Pridal je še, da naj obiščem tudi gospo Gretko Miheu na Muti, ki ima kar nekaj njegovih slik. Potem je imel še druge opravke in pustil me je, da v miru razmislim in se pripravim na otvoritev, rekoč, da bom že zmogla, saj umetnostni zgodovinarji morajo znati argumentirano govoriti in seveda tudi pisati ... Odločila sem se, da bom govorila o motivu krajine skozi kratek umetnostnozgodovinski prerez, predvsem pa o značilni Pečkovi metamorfozi gore v žensko in ženske v goro Uršljo, o najnovejšem ciklu, ki ga je razstavil v Ljubljani in zdaj še v salonu *Ars*; uporabila sem tudi mitološko zgodbo o Apolonu in Dafne, saj umetnostni zgodovinarji prav radi malo zavijemo v mitologijo in so nam primerjave s slogi iz zaporedja umetnostne zgodovine zelo

domače. Potem sem prešla še na morfologijo, analizo po vzoru velikega vzornika iz naše stroke umetnostnega zgodovinarja Izidorja Cankarja; opozorila sem na forme grmovja, ki se spreminjajo v krogle ... To je bila moja prva otvoritvena predstavitev kakšnega avtorja. Za tremo sploh ni bilo časa, bilo pa mi je v ponos, da mi je Pečko namenil le izhod v sili, saj bi sicer moral sam v Radljah predstavljati svoje delo. Danes vem, da je to prej pomenilo zaupanje in hkrati spodbudo mlademu človeku. Še bolj pa sem bila počaščena, ko je bil z mojim izvajanjem zelo zadovoljen in me je pohvalil pred številno publiko v Radljah. Vedel je, da moraš dati mladim ljudem priložnost in vedel je tudi, kaj pomeni pohvala v pravem trenutku. Na tem mestu tudi ni pozabil povedati, kakšen privilegij je študij umetnostne zgodovine in ukvarjanje z umetnostjo: delati stvari, ki te zanimajo in ki jih imaš rad!

Pečko je desetletja v Slovenj Gradcu deloval kot galerist, pedagog in »kulturni diplomat«, pri tem pa je ostal predvsem slikar. Napis na spominski tabli na fasadi hiše v Radljah ob Dravi, kjer je imel leta 1945 prvi atelje, nam pove, da je tu svoje otroške sanje uresničil. *Koroški pokrajinski muzej* mu je leta 2014 v okviru enote v Radljah postavil v *Dvorcu Radlje* (znan tudi kot *Zupancev dvorec*) stalno razstavo z naslovom *Od umetnosti poklican*. Spominska soba in razstava govorita o življenjskih preizkušnjah mladeniča, ki sanja, da bi bil slikar. Uvod v razstavo je umetnikov portret, fotografija slavne umetnice Inge Morath. Znamenita fotografinja je portretirala številne zanimive ljudi, med njimi veliko umetnikov. Mojstrsko je prepoznavala samosvoje osebnosti in jih posnela v držah, ki so odkrivala njihov ustvarjalni temperament. Med slikarji so se na njenih fotografijah znašli Pablo Picasso, Hans Hartung, Roy Lichtenstein in drugi. V umetničnem albumu je vključen tudi Karel Pečko. Leta 2001 sta navezala pristen prijateljski stik, ko je ob obisku Slovenj Gradca, mesta njenih prednikov, pripravljala projekt v okviru evropske prestolnice kulture *Graz/Gradec 2003*. Ni naključje, da je umetnica ujela najpopolnejši fotografski portret Pečkove osebnosti in kreativnosti. Poudarila je njegove značajске poteze, ki razodevajo samozavest, kreativnost, vizionarstvo in svojevrstno imaginacijo. Umetnikovo značilno gesto je zlila s figuro iz njegove slike v ozadju in zdi se, da je to tisti znameniti prvinski dotik. Gora kot personifikacija ženske je Pečkov najpogostejši motiv od sedemdesetih let dalje; gre za preplet, ko se gora transformira v žensko in ženska v goro. Zavemo se, da ima vse, kar vidimo, več pomenov: tistega

iz vedenj in realnih izhodišč in drugega, ki ga zaznamo iz »metafizičnega zrenja«.

Sporočilo spominske postavitve v Radljah, ki odstira Pečkovo mladost, je pomembno iz različnih vidikov. Okolje in naključja odigrajo v človekovem življenju pomembno vlogo, še bolj pa volja in sposobnost prevzemati odločitve. Pečkovi pronicljivi citati skupaj z dokumentarnim gradivom in originalnimi likovnimi deli rišejo zgodbo njegove mladosti, o težkih preizkušnjah, o mladostni zagnanosti in vztrajanju. Človekovo hotenje, da oblikuje, spreminja in se izraža, je znak ustvarjalnosti, ki spreminja tako človeka kot družbo. Je gibal vsega napredka. Imeti čut za posebnosti in posluh za drugačnost je dragoceena vrlina. Vse to dviga kvaliteto življenja, bogati posameznike in celotno družbo. Zato je zgodba o želji, volji in odrekanju, da izpolniš sanje in postaneš slikar, tako zelo pomembno življenjsko vodilo za mlade: postati to, kar si zares želiš ... Pečko si je leta 1945 upal obleči bel plašč in si v družinskem stanovanju nad staro pošto v Radljah uredil prostor za atelje. V legitimacijo OF je dal zapisati, da je njegov poklic umetniški slikar. Tako je povezal poklic in poklicanost; postal je bržkone med prvimi samozaposlenimi v kulturi! Nadvse je bil ponosen, da ga je v ateljeju pogosto obiskoval zdravnik – dr. Vladimir Gulič, ki mu je tudi odkupil prvo sliko ter ga pohvalil: »Iz Vas pa še nekaj bo, ker niste domišljavi.« Res ni bil domišljav, bil pa je trmast in vztrajen. Te lastnosti so mu pomagale, da se je po naključnem srečanju s Tonetom Seliškarjem in pisateljevem priporočilu odločil za študij. Pozneje je skupaj s somišljeniki naredil iz Slovenj Gradca kulturno središče. Pripravljen je bil sodelovati in povezovati ljudi.

V Sloveniji smo *Akademijo za likovno umetnost* dobili šele po drugi svetovni vojni, leta 1945. V času pred prvo svetovno vojno so se slovenski umetniki šolali predvsem na Dunaju, nekateri so odhajali na akademije v München, Prago in Pariz, med obema vojnoma pa predvsem v bližnji Zagreb. Prvi diplomanti *Akademije* v Ljubljani so končali šolanje šele v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Pečko je bil druga generacija diplomantov. Isto leto, leta 1954, so iz slikarstva diplomirali še njegovi kolegi in dobri prijatelji: Danilo Fugger, Avgust Lavrenčič, Vladimir Makuc, Silva Devetak in Franc Mavec. Vsak od njih je na svoj način vplival na Pečka; s slikarjem in glasbenikom Danilom Fuggerjem sta hodila v opero, tako kot ga je v gledališki svet uvedel kolega iz Celja – Avgust Lavrenčič. Od karizmatičnih profesorjev sta s svojo svetovljansko držo in odnosom do slikarske poklicanosti naredila nanj

globok vtis profesorja Božidar Jakac in Gojmir Anton Kos, pri katerem je leta 1954 tudi diplomiral. Nasploh je bila kulturna scena v prvem desetletju po vojni v Ljubljani prelomna. Izvijali so se od diktata socrealizma in bili znanilci suverena likovnega izraza. Karizmatični in svetovljanski profesorji so jim v Ljubljano prinašali koščke velikega sveta. Pečko je vpilal znanje in razumljiva nam postane njegova predrzna in nora zamisel mladeniča iz Bistriškega jarka, ko se je leta 1941 sam podal pogledat po Evropi: kar do Berlina. Četudi le za deset dni. Bila je vojna ... Pozneje si tudi kot študent ni mogel privoščiti potovanja. Domišljija pa je bila brezmejna in predvsem zastoj. Ustvarjalnost ga je vodila na vsakem koraku. Posegal je po zvezdah. Loteval se je težko uresničljivih stvari, ki pa jih je vedno izpeljal. Znal je doseči na videz nemogoče in imel je zahtevne cilje. Ni se zadovoljil s povprečnim, kaj šele s podpovprečnim rezultatom.

Po diplomi leta 1954 je dobil prvo službo na takratni nižji gimnaziji v Slovenj Gradcu. Kot učitelj in mentor je ne le spodbujal učence, temveč je njihova dela pošiljal na natečaje doma in v tujino. Njegovi varovanci so prejeli več prestižnih nagrad. Poučevanje in spodbujanje učencev k ustvarjalnosti so opazili tudi drugi. Jakob Soklič je zapisal: »Pečko je prinesel v mesto novo umetnostno življenje. V šoli je vpeljal nov način risanja in dosegel sijajne uspehe ... Učenci ljubijo učne ure risanja, mnogo rišejo tudi sami in se tako vpeljujejo v likovno umetnost.« To je bil čas, ki je sovpadal z ustanovitvijo t. i. *Akadske skupine*, ki so jo leta 1954 ustanovili študenti iz Slovenj Gradca. Pobudnik tega neformalno ustanovljenega društva je bil študent arhitekture Marijan Gnamuš, njegova najzvestejša somišljenika pa študent klasične filologije Primož Simoniti in študent arhitekture Mirko Zdovc. V skupino so povabili tudi Karla Pečka. Začeli so uresničevati zastavljen program. Brez naklonjenosti in kulture žejnih prebivalcev, še posebej nekaterih starih meščanskih družin, pa mladim gotovo ne bi uspelo uresničiti ambicioznih idej. Politična garnitura, ki je vladala mestu in okraju, jim zaradi podpore javnosti tudi ni bila nenaklonjena. Odobrili so jim sredstva, da so lahko priredili niz predavanj z uglednimi strokovnjaki. Sklop predavanj so poimenovali *Likovni razgledi*, ki so jih izvedli leta 1956. Kmalu zatem so v nekdanji *Mestni hiši* dobili prostore za galerijo. Uredil jih je Mirko Zdovc in leta 1956 so že postavili prvo razstavo: svoja dela je razstavil Karel Pečko. Že naslednje leto, leta 1957, so tudi uradno ustanovili galerijo in imenovali Karla Pečka za ravnatelja. Pobudniki in

ustanovitelji galerije so ob prvi obletnici njenega delovanja zapisali: »Galerija ima veliko nalogo, da seznanja »široke sloje« z deli likovne umetnosti in posreduje likovno izobrazbo tako, da prireja občasne razstave ter zbira in hrani umetnine, ki so nastale na področju mesta in njegove bližnje okolice, v Mislinjski, Mežiški in Dravski dolini, ter iz zbranega gradiva uredi stalno galerijsko zbirko.«

Tem začetkom je sledilo uspešno galerijsko delo, tudi vstopanje na mednarodno prizorišče z organizacijo odmevnih mednarodnih razstav in intenziven razvoj likovne vzgoje na vseh nivojih. Kontinuirano so organizirali tudi razstave mladih ustvarjalcev; prva mednarodna razstava del otroške ustvarjalnosti je bila že leta 1958. Ob pregledu sodelujočih se lahko prepričamo, da je veliko mladih nadaljevalo študij na visokih šolah in akademijah, postali so priznani umetniki in galeristi: med njimi Toni Biloslav (akademski slikar in galerist, takrat 19-letni dijak gimnazije), Zdenko Huzjan (akademski slikar, takrat 16-letni dijak gimnazije), Štefan Kresnik (likovni pedagog in oblikovalec, takrat 19-letni kmetijski tehnik), Vida Slivniker (akademska slikarka, takrat 19-letna dijakinja učiteljskega), Andrej Grošelj (akademski kipar, takrat 18-letni dijak gimnazije), Franc Obal (galerist in muzealec, takrat prav tako dijak gimnazije) in mnogi drugi. Pozneje, leta 1965, so organizirali razgovor na temo o vlogi in uspehih pri likovni vzgoji mladih; pomagala sta jim uredništvo tednika *Mladina* in *Zveza kulturno-prosvetnih organizacij Slovenije*. Prišli so do zaključkov, da likovna vzgoja ni le pomembna za mlade, ki bodo nadaljevali šolanje v smeri likovnega izobraževanja, ampak tudi za druge stroke in poklice. Pokazalo se je, kako potrebna je bila ustanovitev *Akademije za likovno umetnost* v Ljubljani leta 1945 in tudi obeh pedagoških akademij v Ljubljani in Mariboru. V sedemdesetih letih je tako imela že vsaka večja šola zaposlenega likovnega pedagoga. Tudi na Koroškem so likovni pedagogi intenzivno delali z mladimi likovnimi ustvarjalci tudi izven šolskih obveznosti: organizirali so krožke in se posebej posvečali učencem, ki so izstopali po svoji nadarjenosti. Leta 1972 so v Dravogradu na pobudo pedagoga Mitja Schöndorferja organizirali *Srečanja mladih ustvarjalcev in njihovih mentorjev*, pozneje so srečanja nadaljevali v Radljah ob Dravi pod strokovnim vodstvom Štefana Kresnika, ki je zaslužen, da je v sedemdesetih letih zaživel *Likovna kolonija* v Vuzenici. Sodelovanje z galerijo v Slovenj Gradcu pa je bilo prav zaradi Karla Pečka zgledno.

Veliko pove o pomenu likovne vzgoje tudi misel Pečkovega učenca Matjaža Hanžka, ki je pozneje postal pesnik in publicist ter se je angažiral tudi kot varuh človekovih pravic v Republiki Sloveniji, da za slikanje ni bil ravno nadarjen, da pa ga je profesor naučil gledati in opazovati. To potrjuje, da sta se Pečkovo pedagoško delo in humanitarno poslanstvo kulture obrestovali. Aktivnega vključevanje mladih v dogajanje kulturnega gibanja se rad spominja tudi filozof in pisatelj Vinko Ošlak, kar je opisal v biografskem eseju. Mladi so k projektom prispevali mladostno zagnanost in elan, mentorji pa so jih učili umetnostne zgodovine, organizacije, muzealstva, tujih jezikov, ekonomije, predvsem pa idealov, ki jih je v *Ustanovno listino* in v *Deklaracijo o človekovih pravicah* vgradila *Organizacija združenih narodov*.

Takšna vzgoja pripomore, da se mladi ljudje za vse življenje naučijo gledati, videti in kritično razmišljati; da ne postanejo pasivni in brezmočni opazovalci dogajanja v družbi. Da bodo lahko razumeli vse družbene premene, da bodo pripravljeni soodločati in se naučiti, da to, kar počnejo umetniki, ni le v veselje družbenih elit, temveč so umetniki tisti, ki budijo družbeno občutljivost in čut odgovornosti do ljudi in narave. Zato da ljudje ne bi branili svojega dostojanstva z brezčutnostjo kot literarni junak Ferija Lainščka, ki pripoveduje: »Naša edina moč je bila v brezčutju. V odrevenelosti, odsotnosti, praznini. Preživeli smo lahko le, če ni bilo tam, kjer bi moralo biti srce, ničesar razen črpalke, duša pa je še pravi čas zapustila telo in je lebdela nekje drugje.« Iz opisanega stanja, tako značilnega za današnji čas, pa nas lahko prebudi le kritično razmišljanje, ki ga spodbuja prav ustvarjalnost.

Pečkova naklonjenost do otroške likovne ustvarjalnosti in ustvarjalnosti v vseh segmentih družbe je postala vodilo v mestu z nazivom glasnik miru. Ta zavezujoč naziv so *Združeni narodi* podelili Slovenj Gradcu leta 1989 kot priznanje, da v mestu gojijo kulturo miru in nenasilja. Tem usmeritvam še danes dajejo ton prav mladi, ki so daljnega leta 1966 tudi dali pobudo za prvo mednarodno likovno razstavo pod pokroviteljstvom *Združenih narodov*. Iz teh zametkov so nastale odmevne mednarodne manifestacije, ki so začrtale usmeritev galeriji in dale likovni ustvarjalnosti na Koroškem posebno poslanstvo. Danes je *Koroška galerija likovnih umetnosti* v Slovenj Gradcu ne le osrednja likovna ustanova na Koroškem, ki deluje kot muzej moderne umetnosti, temveč jo prav živa razstavna dejavnost dela prepoznavno doma in v tujini. V takšnem poslanstvu je pomembno sozvočje z okoljem,

česar se je Pečko dobro zavedal. Zavzemal se je za izobraževanje na vseh nivojih. Rad je slikovito pripomnil: »Najstrašnejše je, če je neznanje aktivno!« Le izobraženi ljudje lahko sledijo izzivom na vseh področjih človekove dejavnosti, s premalo znanja pa se družbi lahko naredi veliko škode. Ko so v Mislinjski dolini ukinjali vlake in železniške tire celo odstranili, je Pečko s somišljeniki iz kulture in gospodarstva javno protestiral. Pa so bili protesti brez uspeha, saj so bili nemočni proti neznanju tistih, ki so stali za takšno odločitvijo. Čeprav se je to zgodilo že pred desetletji, se Pečko s tem dejstvom nikoli ni mogel sprijazniti. Čeprav ni bil cinik, bi morda danes zaradi stanja koroških cest znal pripomniti, da se boji, da nam bi ukinili še ceste. Seveda je zdaj to le moja cinična izjava ...

Na Koroškem pa je danes vzpostavljena dobra mreža srednjih šol, uveljavlja pa se tudi višješolsko in visokošolsko središče. Humanističnim študijem za mlade Korošce pa je še posebej naklonjena *Fundacija akad. slikarja Karla Pečka*, ustanovljena leta 1996, ki študente družboslovnih ved in umetnosti štipendira na univerzah doma in v tujini. Tako je slikar Karel Pečko ne le začrtal pot profesionalni galerijski dejavnosti na Koroškem in ambiciozno zastavil njen mednarodni program, s somišljeniki je tudi poskrbel, da bodo mladi ostali povezani s Koroško. Čeprav je desetletja deloval kot galerist, pedagog in »kulturni diplomat«, je zase vedno rekel, da je predvsem slikar. Tudi razmišljal je kot slikar in tako je tudi govoril. Svoje ideje je predstavljal slikovito in podprto z gestikulacijo, uporabljal je metafore, prepletal sedanost in preteklost, si znal predstavljati prihodnost, predvsem pa graditi enovito sliko z različnimi likovnimi elementi. Ritem, harmonija, barva, forme in črte so bile njegove srčne poteze, ko je pigmente s konicami prstov vtiral v papir kot slikar ali predstavljal svoje vizionske ideje. Z magičnim zrenjem v večno goro Uršljo je slikal barvno poezijo: njegova modra je najčistejša in najgloblja, z vijolično uravnoteži zemljo in nebo ... Uporabljal je kromatske akorde, se približal glasbi in govoril o slikarstvu, ki je polno ravnovesja, čistosti in umirjenosti, pa tudi nasprotij, ki so nujna. Z besedami je ta nasprotja pojasnil: »Kislo – sladko, hrapavo – gladko ...« ali pa še nazorneje, da »ni gore brez doline«. Zazrt v samosvoj slikarski svet, ko je svet opazoval s svojim notranjim očesom, je pogled znal usmeriti tudi v družbeno dogajanje. Znal je prisluhniti in razumeti ter začutiti pravi trenutek, primeren, da se stvari premaknejo iz ustaljenih tirnic. Iskal in našel je nove poti. Bil je človekoljub, svetovljan, navdihovalec, mentor, voditelj, kolega in prijatelj.

telj. Znal je voditi tako, da se je zdelo, da človeku le svetuje, ko je sprejemal strateške odločitve pa je bil trmast in vztrajen. So pa njegove besede tudi naslednje: »Potrebno je narediti tudi kakšen korak nazaj, da potem lahko narediš tri naprej!« Vedno je premislil, ko je kaj rekel, potem pa se je za stvar tudi resnično zavzel. »Nikoli mi ni bilo žal besede, ki je nisem izrekel,« je bil prav tako njegov stavek. Poudariti je želel, da se je potrebno odločati s premislekom. Posebej takrat, ko je bilo potrebno izreči kakšno kritično besedo, je odločitev za premislek slikovito poudaril: »Če enkrat nekaj z gnojnico poliješ, je potem zelo težko odpraviti smrad.« Od nas, sodelavcev, je zahteval lojalnost do galerije, spoštljiv odnos do drugih kolegov in do javnosti. Galerija je morala biti ogledalo mesta: meščanom prijazna, urejena, zanimiva, opazna, cvetoča in v prihodnost zazrta. V galeriji so se morali obiskovalci počutiti dobro, zaposleni pa smo imeli zahtevno nalogo širiti vedenje o kulturni dediščini, pomenu kulture in ustvarjalnosti ter se zavedati naše družbene odgovornosti. Velikokrat nam je položil na srce: »Mi nismo le kruhoborci!« To sintagmo si lahko razlagamo tako ali drugače, saj služiti kruh s kulturo ni nečastno, izjava pa je bila bolj v smislu, da je naše delo prej poklicanost kot pa delo. Zato se tudi nikoli nismo v službi pogovarjali o plačah, o napredovanjih in tudi o nadurah ne, bilo je samo po sebi umevno in Pečko je to kazal tudi z zgledom, da delamo tudi izven uradnega delovnega časa, tudi ob nedeljah in praznikih. Rad je rekel: »Kmet takrat suši, ko je sonce!« No, in smo razumeli, da bomo lahko takrat porabili dopust, ko bo vreme slabo. Kar pa ni bilo prav pogosto. In spet je bila košnja in košnja ... Razstava za razstavo pa veliko vodstev po razstavah, po starem mestnem jedru in če je bil mestni župnik zadržan tudi po zbirkah *Sokličevega muzeja* ... Karel Pečko se je zavedal pomena *Sokličevega muzeja* in je podpiral nastanek splošnega muzeja, kar se je s *Koroškim pokrajinskim muzejem* tudi udejanjilo. Za dosežke v muzealstvu je leta 1981 prejel tudi najvišjo nacionalno priznanje – *Valvasorjevo nagrado*. Naklonjen je bil zlasti arheologiji, podprl je arheologinjo, slovenjgraško rojakinjo Miro Strmčnik Gulič, da so v Slovenj Gradcu našli prostor za arheološko zbirko in omogočili druge inovativne prezentacije kulturne dediščine, ki jih je narekovalo sodelovanje z *Zavodom za varstvo naravne in kulturne dediščine* v Mariboru. Do takrat je bil arheologiji posvečen le kotiček v *Sokličevi zbirki*. Veliko je tudi doprinesel k vedenju o osebnosti in delu skladatelja Huga Wolfa, kiparja Franca Bernekerja, kiparja Janeza Jurija Mersija, baročnih slikarjev Straussov in drugih.

V galeriji sem se kot kustosinja zaposlila leta 1978 pred pripravami na veliko mednarodno razstavo s pomenljivim naslovom *Za boljši svet*. Razstava je izpostavila problematiko socializacije umetnosti, psihooblikovanja, angažirane-ga plakata, obravnavala je periferna področja v likovni umetnosti in se dotaknila alternativ in sodobni arhitekturi sedemdesetih let, vse v želji stimulirati kritično razmišljanje o družbi. Takrat sem Pečka spoznala tudi kot organizatorja in strokovnega vodjo, kar je pomenilo, da je imel vse niti v rokah. Izoblikovati je moral program, izbrati strokovne sodelavce in prevzeti tudi vso organizacijo prireditve s finančno odgovornostjo vred. Pečkova najopaznejša lastnost pa je bila, da je znal izbrati sodelavce, predvsem pa spretno voditi takšne kulturne politike, ki so prepričale tako družbene elite kot preproste ljudi. Ni pa šlo vedno vse gladko, ko se je moral boriti za podporo in še bolj za finančna sredstva, takrat sta mu prav prišli njegova trma in vztrajnost. Zamisel, da za mednarodne prireditve imenujejo t. i. komisije za različne dejavnosti, je bila prav revolucionarna in edinstvena v Sloveniji, uresničil pa jo je skupaj s somišljeniki in prijatelji. Med najpomembnejšimi komisijami je seveda vedno bila *Finančna komisija*, druga z največjo podpora ljudi pa *Komisija za olepšanje mesta*. V prvo so imenovali ljudi, ki so bili povezani z gospodarstvom, saj so bile donacije sponzorjev pomemben vir prihodkov in od njih je bilo odvisno, ali bo mogoče izpeljati zahtevne projekte, v drugo pa meščane, ki so s ponosom skrbeli za videz mesta. Če je Pečko slišal, da se kdo čudi nad njegovimi »megalomanskimi projekti« in govori proti kulturi, se je takoj odločil, da ga je potrebno vključiti v kakšno komisijo. »Ga bomo takoj kooptirali,« je imel navado reči, »tako bo iz prve roke seznanjen s projektom, dobil bo zadolžitve in ker bo sam sodeloval, bo projektom tudi bolj naklonjen.« »Ne bo več iz grma streljal!« je borbeno zaključil. Nemalokrat se je zgodilo, da smo le s težavo rešili težke organizacijske in zlasti finančne situacije. Pečko nas je bodril in učil, kako naj pristopamo do sponzorjev in donatorjev.

»Mi ne prosimo!« je rekel, »daj-dam je prava beseda za posel. Vsi moramo imeti kaj od tega! Zato jih moramo le prepričati, da je za njih velikega pomena, da podpirajo prav našo galerijo!« Enako smo pristopali do umetnikov. Trudili smo se, da so bili zadovoljni z razstavami in njihovo odmevnostjo. Odzivu javnosti in medijev je Pečko še posebej posvečal veliko pozornosti. Komentiral je: »Nič hudega, če nas kdaj pa kdaj tudi malo ošvrknejo, najstrašnejše je, če je vse tiho. Če nas še opazijo ne, je zares hudo!« Z zani-

manjem publike smo imeli tudi več možnosti, da umetniki spoznajo pomen naših razstav in zbirk. Velikokrat so se na podlagi tega tudi odločali za donacije svojih del. K temu so veliko pripomogli vljudnostna pisma in osebni obiski ateljejev. Pisma in obiski niso bili le prošnje, temveč argumenti o pomenu naše galerije in mednarodnih zbirk. Absolutno pa smo izkoristili naš t. i. moralni kapital in zavzemanje za kulturo miru, za etičnost. Umetniki, ki so pri nas razstavljali, so postali naši zavezniki, del našega kulturnega prizadevanja, še toliko bolj, če smo v zbirke lahko vključili njihova dela. Pečko nam je privzgojil odgovornost do njih in tudi odgovornost za galerijo. Sprejemali pa smo tudi druge pobude. Že v šestdesetih letih je bil Pečko naklonjen gostujočim kustosom, danes jih imenujejo kuratorji. Za delo so seveda prejeli plačilo, največkrat pa jim je šlo predvsem za realizacijo njihovih idej. Tako je bil program galerije vedno drzen, inovativen in je tudi odražal aktualno družbeno in kulturno stvarnost. Najpomembnejše pa so bile vedno ideje, kako jih realizirati in na pravi način predstaviti. Naša prednost v odnosu do vplivnih velikih kulturnih središč je bila prav »eksotika« majhnosti, butičnosti ter ugled častitljivega mesta in meščanov skozi zgodovino, ne nazadnje osebni odnos do umetnikov, da smo se zanje zares potrudili. Ljudje, ki so pripravljeni delati dobro v skupnosti, imajo osebno zadoščenje. Znano je, da kar daš, tudi dobiš, naj je to vedenje, znanje ali materialne dobrine, saj kar seješ, to žanješ, predvsem pa si bogatejši tudi ti za druženje z zanimivimi ljudmi in zato tudi sam živiš polnejše življenje. To je bilo tudi Pečkovo načelo. Bil je človek z vizijo in je upal tudi tvegati. Bil je pobudnik, ki si je vedno znova postavljaval visoke cilje. V začetku je šlo za entuziazem, pozneje pa so pobude dobile profesionalne okvire. V teh okvirih je bilo tudi lažje delovati in načrtovati kulturno politiko ter imeti jasno prepoznavno poslanstvo. Nič hudega, če smo včasih naredili tudi kakšen korak nazaj.

Pečkova dediščina je namenjena sedanjim in prihodnjim generacijam, ki bodo znale poiskati izhod iz na videz nerešljivih položajev. Generacijam, ki bodo znale prisluhniti in razumeti ter najti rešitve. Generacijam, ki bodo sposobne udejanjiti dobre zamisli in bodo delale dobro. Generacijam, ki ne bodo sebične in bodo verjele v etičnost in poslanstvo biti človek. Tako kot je sam s somišljeniki zasnoval prepoznaven program galerije, načrtno njeno mednarodno usmeritev v smislu angažirane vloge umetnosti, utemeljil stalne zbirke in vzgojil likovno publiko in strokovnjake. Bil je velik mentor.

V starogrški mitologiji je Mentor ime prijatelja, kateremu je Odisej ob odhodu na trojansko vojno zaupal skrb za dom in vzgojo sina Telemaha. Danes tega imena ne pišemo več z veliko začetnico, še vedno pa pomeni modrega učitelja in vzgojitelja, svetovalca mlademu človeku. Pečka so v Slovenj Gradcu mnogi klicali Profesor. Tudi sam je bil deležen mentorstva in zavedal se je pomena vzgledov učiteljev in vzgojiteljev. Ni imel rad besede samouk, saj v življenju nihče ni samouk, že posnemanje osnovnih veščin pomeni učenje od drugih ljudi. Vse življenje opazujemo in se učimo, potem se drugi učijo od nas. Ni najpomembnejše, ali je učenje potrjeno tudi na formalni ravni v obliki spričeval in diplom, materialne in duhovne pridobitve so povezane z omiko, s človekovo ustvarjalno dejavnostjo, z vedenjem.

Prepoznal je tudi občutljivost in pristno izražanje drugih. Kot mentor je slikarja Jožeta Tisnikarja in Antona Repnika nesebično vodil, ju spodbujal, da slikata to, kar vidita in občutita. Pozneje je še jasneje začrtnal pomoč mladim talentom. Večino svojega likovnega opusa je podaril fundaciji in pritegnil še druge donatorje. *Fundacija akad. slikarja Karla Pečka* je bila ustanovljena leta 1996 z namenom, da štipendira študente umetnostnih in humanističnih ved na univerzah doma in v tujini. Dokazal je, da se umetnikovo poslanstvo ne odraža le v dosežkih intimnega ustvarjalnega zanosa, temveč z močjo karizmatične osebnosti tudi v poudarjeni družbeni vlogi, ki ne le sooblikuje, temveč tudi narekuje način življenja skupnosti. Ljudje so sprejemali njegove pobude in mnenja, ki še danes bogatijo posameznike in okolje.

Njegova pisarna je bila delovni kabinet, atelje in sprejemnica hkrati. Vedno je imel odprta vrata za vse obiskovalce, tako za umetnike kot tudi za vse druge, ki so prišli na obisk ali vprašat za nasvet. Spomnim se celo primera, ko je k njemu prišel starš in mu potožil nad učiteljem. Pa se je včasih le nasmehnil in pripomnil: »Saj je ta pisarna kot spovednica.« Ljudje pa so od njega odhajali potolaženi ... V službo ga je nemalokrat pospremil njegov pudeljček Olan, v prostoru njegovega priročnega arhiva za pisarno pa je včasih prezimovala tudi kakšna mačka, ki jih v galerijskem atriju ni bilo malo. Ko so v žlebovih gnezdile ptice, je poskrbel, da so gnezdo prestavili na varnejšo lokacijo. »Franček, saj boste lahko za to poskrbeli!« je prosil našega nenadomestljivega sodelavca z enako vnemo, kot bi reševala kakšen zapleten tehniški problem v galeriji. Čudil se je živalskemu svetu in naravi ter se še posebej rad

družil z gozdarji, kar je vplivalo na odločitev, da je bila mednarodna razstava leta 1985 posvečena lesu. S konceptom razstave *Mi za mir*, ki je združevala tri sekcije: *Lesorez*, *Malo skulpturo v lesu* in *Mednarodni natečaj za enodružinsko hišo v lesu*, se je zdelo, kot bi bile leta 1985 pri koncipiranju mednarodne razstave obdelane že vse velike teme sodobnega (zlasti angažiranega) vizualnega sporočanja, kot bi se želeli odlepiti od gostobesednih sporočil in spet izpostaviti tradicionalne estetike likovnih del skozi material in njegovo povezanost z načini in hotenji umetniških praks. V okolju, bogatem z gozdovi in navezanostjo na rabo in izrabo lesa, pa tudi skozi optiko strokovnjakov Pečkovih prijateljev, ki so zagovarjali učinkovito gospodarjenje z gozdovi ter ohranjali pestrost vrst, je bil v Sloveniji pred vrati mednarodni kongres *IUFRO*, ki se je odvijal v Ljubljani leta 1986. Pečkov prijatelj dr. Dušan Mlinšek, ljubitelj narave in umetnosti, je že desetletja prej ob priložnostih strokovnega dela po gozdovih na Koroškem pogosto vodil v galerijo domače in tuje strokovnjake. Naklonjeni kulturi so bili tudi strokovnjaki gozdarstva na Koroškem, zlasti inženirja Franc Razdevšek in Hubert Dolinšek, slednji tudi izvršni sekretar *IUFRO*. Tako ni nenavadno, da je bila ena velikih tem galerije tokrat spet posvečena lesu, ki jo je napovedovala že jugoslovanska razstava *Gozd in les v likovni umetnosti* leta 1962. Večina umetnikov se je po zaključku razstave tudi odločila, da svoja dela pokloni za *Stalno zbirko*. Tako lahko kadarkoli preverimo, kako napredne zamisli, danes izjemno aktualne teme o sodobni arhitekturi in o človeku prijaznem načinu bivanja, so pred več desetletji razvijali prav umetniki.

Ko se je Pečko po štirih desetletjih dela v galeriji upokojil, je nadaljeval ustvarjalnost v ateljeju, na sedežu svoje *Fundacije*. Beseda upokojenec mu ni bila ravno pri srcu, navado je imel reči, da ni »upognjenec«, da penzionist ni poklic, da je on slikar in ima zdaj status užívalca penziona. Tako se je lahko posvetil slikarstvu in podpori študentom akademij ter humanističnih študijskih smeri. Še naprej je z žarom, a tudi kritično, spremljal družbenopolitična dogajanja doma in po svetu, a vedno skozi prizmo kulture. Sprejemal je nove pristope in načine ter ni bil prav nič staromodni, tudi do t. i. instalacij in drugih sodobnih oblik vidualnih prezentacij ne, jih je pa vedno »obdelal« z omizjem prijateljev v mestni kavarni, preveril kaj o tem mislimo drugi, potem pa običajno na koncu pripomnil: »Največja umetnost pa je od umetnosti živeti!«

Milena Zlatar

Literatura

- Monografija: Karel Pečko; Andrej Makuc: »Med Orlico in Uršljo goro se je zgodil ves svet.«, izdala in založila Založba Cerdonis v sodelovanju z Ustanovo-Fundacijo akademskega slikarja Karla Pečka, Slovenj Gradec, 2006
- Karel Pečko, Slikar in vizionar; besedila Milena Zlatar, Koroška galerija likovnih umetnosti, Slovenj Gradec, 2011
- Vinko Ošlak, Usode s Koroškega, Kavalir razlike, Slovenska matica, Ljubljana, 2012, str. 119–170

Prof. Karel Pečko in sanje o boljšem jutri

Veliko je bilo že napisanega in tudi povedanega o prof. Pečku, ki je kot izjemna osebnost zaznamoval Slovenj Gradec in je tudi eden od pobudnikov ustanovitve *Koroške galerije likovnih umetnosti*, takrat *Umetnostnega paviljona*, ter njen dolgoletni direktor.

Sama sem ga spoznala že v rani mladosti in je zame predstavljal prvi stik z umetnostjo. Spomnim se ga, kako je prihajal na Gortino, k mojim starim staršem, kasneje k staršem, vedno okoli prvega maja. Dolge ure so sedeli za mizo, ko je razlagal o galeriji in Tisnikarju ter mnogih drugih umetnikih, ki so bili zame takrat samo imena. Kljub temu da sem kot otrok nekajkrat obiskala galerijo, so moji spomini na to zelo zabrisani.

Ko so se leta zavrtela, sem se bolj po naključju in sreči znašla v *Koroški galeriji likovnih umetnosti*, kjer sem dobila prvo zaposlitev. Takrat je bila direktorica Milena Zlatar. V tistem kratkem letu in pol, ko sem delala v galeriji, sem podrobneje spoznala zgodbo galerije oz. so Pečkove pripovedi dobile tudi neko podobo, pa niso bile zaradi tega nič manj fascinantne, kot sem se jih spomnila. To je ostalo z mano še dolgo, tudi ko sem delala po raznih drugih institucijah. Iz tega razloga sem se v letu 2013 odločila, da se vrnem v Slovenj Gradec, kajti želela sem tudi raziskati to polpreteklost, ki me je vseskozi navdihovala. Morda tudi zaradi tega, ker sama želim verjeti v to, da je mogoče spremeniti stvari, da je mogoče narediti razliko.

Mislim, da je to bila tudi ena glavnih idej, ki je leta 1954 vodila prof. Pečka in njegove somišljenike, da so se odločili organizirati predavanja in dogodke in so leta 1957 uresničili osnovno idejo, da ustanovijo galerijo. Velike ambicije in strateško zelo dobro zasnovana tematika, povezana z mirom, so v šestdesetih letih preteklega stoletja, v neki popolnoma drugačni ekonomsko-politični situaciji, kot jo poznamo danes, vodile do tega, da je takratni *Umetnostni paviljon* postal fenomen. V tem kratkem besedilu se ne bom podajala preveč v zgodovino in opisovala preostalih odmevnih razstav in dogodkov v *Koroški galeriji*, ampak bi se rada osredotočila bolj na specifično mikro družbeno situacijo v Slovenj Gradcu. Trdim, da je bil prof. Pečko res sodobnik v pravem pomenu besede. V tistem pomenu, kot ga razlaga Agamben, navezujoč se na Nietzscheja, in pravi: »Svojemu času resnično pripada, je resnično njegov sodobnik, tisti, ki se ne ujema popolnoma z njim in se ne izenačuje z njegovimi zahtevami ter je zato v tem smislu neprimeren; toda prav zato, prav prek tega odklona in tega anahronizma, je bolj kot drugi sposoben zaznati in doumeti svoj čas.« Pečko je znal zaslutiti neke družbene tokove, politično klimo in znal je navdihniti ljudi. Ko pogledamo kataloge in arhivske dokumente iz tistih let, je iz njih razvidno, kako zelo dobro je zastavil celotno zgodbo s tem, da je v samo zasnovi in organizaciji dogodkov vključil tako domačine, Slovenjgradčane, kot mednarodne strokovnjake. Z današnjimi besedami bi lahko rekli, da je znal vzpostaviti družbeno sinergijo, ki je vodila do široke javne podpore dogodkom, ne nazadnje tudi političnim. Velikokrat v ospredje postavljena politična komponenta teh dogodkov, ali kot so jih imenovali – manifestacij, je z današnje perspektive velikokrat zameglila dejansko subverzivno in aktualno zasnovo razstav, za katere dvomim, da bi se v takšni obliki, kot so bile

zastavljene, lahko takrat zgodile v kateremkoli drugem mestu. Sploh razstavi leta 1975 in 1979 zaznamuje izrazita komponenta sodobnosti. Podobne razstave se namreč drugod, sploh pa v muzejih in galerijah, pojavijo šele v devetdesetih letih. Brez dvoma lahko trdim, da so bile te mednarodne razstave pred svojim časom, morda tudi zaradi tega niso naletele na nek odziv s strani strokovne javnosti tistega časa in so imele bolj prizvok politične deklarativnosti. S tem pogledom nazaj, sploh pa z raziskovalnimi projekti, kot je bil *Performing the Museum*, pa odstrimo te zgodovinske plasti in morda zaradi časovne distance tudi lažje proučujemo takratne dogodke.

Zame osebno se je v teh zadnjih treh letih pogled na pretekle razstave in dogodke spremenil v tej meri, da jih resnično lahko opredeljujem kot družbene fenomene, in kot ključna oseba, da so se zgodili, za njimi stoji prof. Pečko. Znano je, da teh razstav ni zasnoval sam in da mu je ob strani stalo mnogo somišljenikov, strokovnjakov, vendar pa je bil on ključna osebnost, ki je znal usmeriti takratne energije in želje soljudi v pozitivno zgodbo.

Veliko jasnejša postaja tudi moja osebna fascinacija s to preteklostjo *Koroške galerije*, namreč pripadam generaciji, ki se je danes znašla v precej krutem individualiziranem svetu globalnega kapitalizma, kjer se zgodbe o neki skupnosti, boju za boljši jutri zdijo kot fantazme polpretekle zgodovine. Zdi se, da nas navdajata malodušje in pasivnost v smislu, da stvari ni mogoče spremenjati, da se je bolje vdati in slediti. Ravno zato je tako pomembno, da se spominjamo ljudi, kot so bili Karel Pečko in njegovi somišljeniki, kajti so dokaz, da lahko spremenimo stvari.

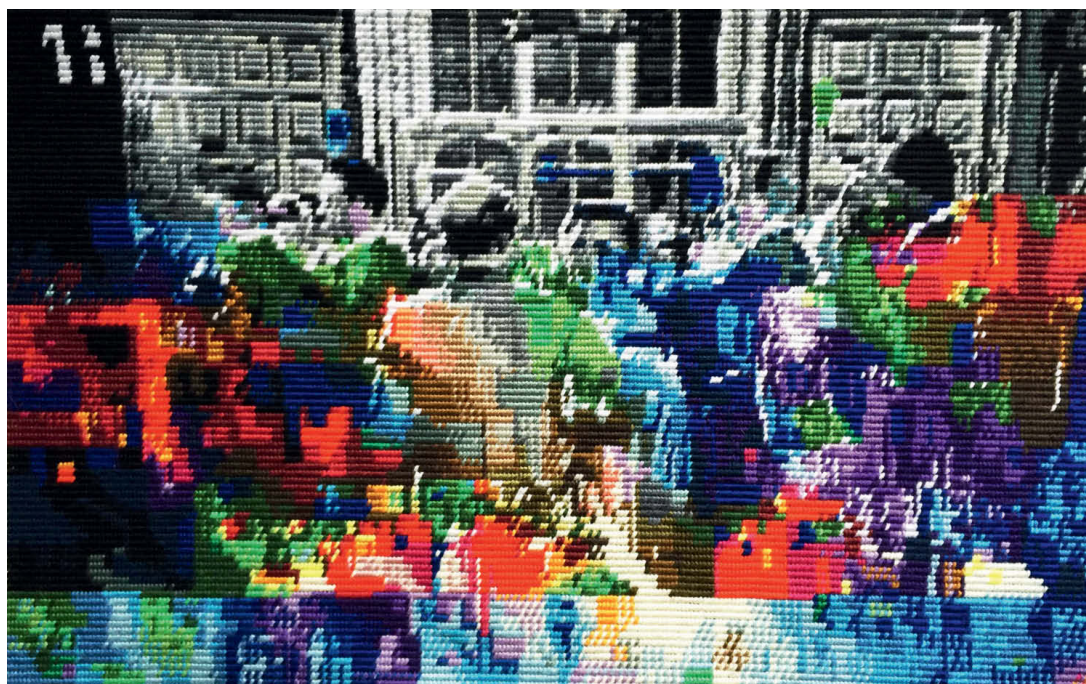
Andreja Hribernik

IZZA DIGITALNE PODOBE

Nekaj misli o slikarstvu Katje Felle

PRILOGA

Katja Felle, RTV Slo 1, 2016, gobelin, 23 cm x 37 cm; iz serije Command + Control + F

Generacija slovenjgraške slikarke Katje Felle, rojena na pragu zadnjega desetletja pred milenijskim obratom, je prva, ki se je samoumevno in brez zadrege udomačila v novem, revolucionarno drugačnem zrenju sodobnega življenja, preplavljenega z elektronsko generiranimi medijskimi podobami. T. i. novi mediji delujejo kot pospeševalci razpršenih podob, pri katerih historicistična logika vrstenja izgublja tla pod nogami. Med umetnostjo (ustvarjalnostjo) in zgodovino morda še obstaja napetost in neke vrste interakcija, nikakor pa ni umetnost zgolj specifična odslikava zgodovinskega stanja. Že s t. i. postmodernizmom je čas postal skrknjena sedanost. Razmerje do preteklosti se zdi prostorsko in nič več časovno, kot je dejal znameniti teoretik postmodernizma Fredric Jameson. Ali kot pravi njegov sopotnik Paul Virilio: odpisali smo logiko kronologije zgodovine in se znašli v intenzivnem, pospešenem svetu podob, ki mu dajejo ritem neskončno majhne enote časa. Zgodba tega trenutka se zapisuje s svetlobno hitrostjo, prehod od ekstenzivne prisotnosti časa do intenzivnega vživljanja v drveči fortissimo kaotičnega slikovnih vtisov

pa evidentno pelje v reorganizacijo vsakdanjega življenja na vseh nivojih. Morda v resnici zopet vstopamo v obdobje prevrednotenja temeljnih predstavniških modelov v razvoju civilizacije, kot se je to v zgodovini kulture zgodilo z radikalnim zasukom v umevanju sveta v obdobju renesanse. Realni svet in naše predstave o njem naenkrat ne sovpadajo več popolnoma. Med njih so se vrinili virtualni svetovi »štiridimenzionalne« kompleksnosti. Dinamična sočasnost ekranizirane slike z veliko hitrostjo nanizanih podob interaktivno spodbuja vse čute in presega zmožnost zaznave in človeških refleksov, kontroliranih v razmerjih varne, racionalne distance. Vpreči se v voz interaktivnega potapljanja v paralelne elektronske svetove pomeni izpostaviti se doživljanju »estetske« halucinacije kakršnekoli, tudi politično in družbeno sprevržene realnosti. Poglobljeno razbiranje vsebine podob ne potrebuje refleksije, saj so tudi meje med realnostjo in fikcijo zabrisane. Razlikovanja med originalom in reprodukcijo, konstrukcijo in preslikavo, idejo in njenim simulakrom nenadoma ni več.

V takšnih pogojih zajemanja življenja je

Katja Felle, Št. 9, 2015, digitalni tisk na papir, akril, akrilni lak na platnu, 170 cm x 220 cm

samoumevno, da Katja Felle ustvarja v intermedijskem polju umetniškega delovanja, razpetem med klasično površino slikarskega platna, različnimi elektronskimi mediji in videom ter angažiranim delovanjem v širšem kontekstu socialnih družbenih praks. V središču izbrane likovne opreme pričujoče številke *Odsevanj* pa so njena slikarska dela, zato se tudi ta komentar osredotoča na njene naslikane podobe, ki jih je doma na Koroškem prvič zaokroženo predstavila v začetku preteklega leta v *Galeriji Ravne* na Ravnah na Koroškem in jeseni še v *Galeriji Miklova hiša* v Ribnici na Dolenjskem.

Katja Felle je na oddelku za slikarstvo ljubljanske *Akademije za likovno umetnost in oblikovanje* diplomirala v času, ko so starejšo zaslužno garnituro profesorjev, ki so zakoličili študijski program s prevladujočo paradigmo visokega

modernizma, začeli nadomeščati mlajši pedagogi z izkušnjo postmodernističnega zasuka v smislu razširjenih umetniških praks. Vsaj v začetnih semestrih pa je slikarski študij v smislu osvajanja klasičnih slikarskih veččin ostal nespremenjen, zato se morata bodoči slikar in slikarka spopasti z dvoumno situacijo, ki jima na eni strani kot model ponuja »preživeli« status modernistično zasnovane slike, na drugi strani pa sta se, če hočeta najti svojemu času primerno obliko, prisiljena soočiti z radikalno drugačnostjo estetike digitalnih podob. Za slike Katje Felle se zdi, da zgovorno in nadvse prepričljivo podčrtujejo prav to, zgoraj zapisano dilemo. V palimpsestno »naloženih« slikovnih plasteh namreč odražajo spremenjeni ontološki status podob in njihovo značilno »razseljenost«, ki jim ne moremo določiti lokacije. Zategadelj so sestavljene iz

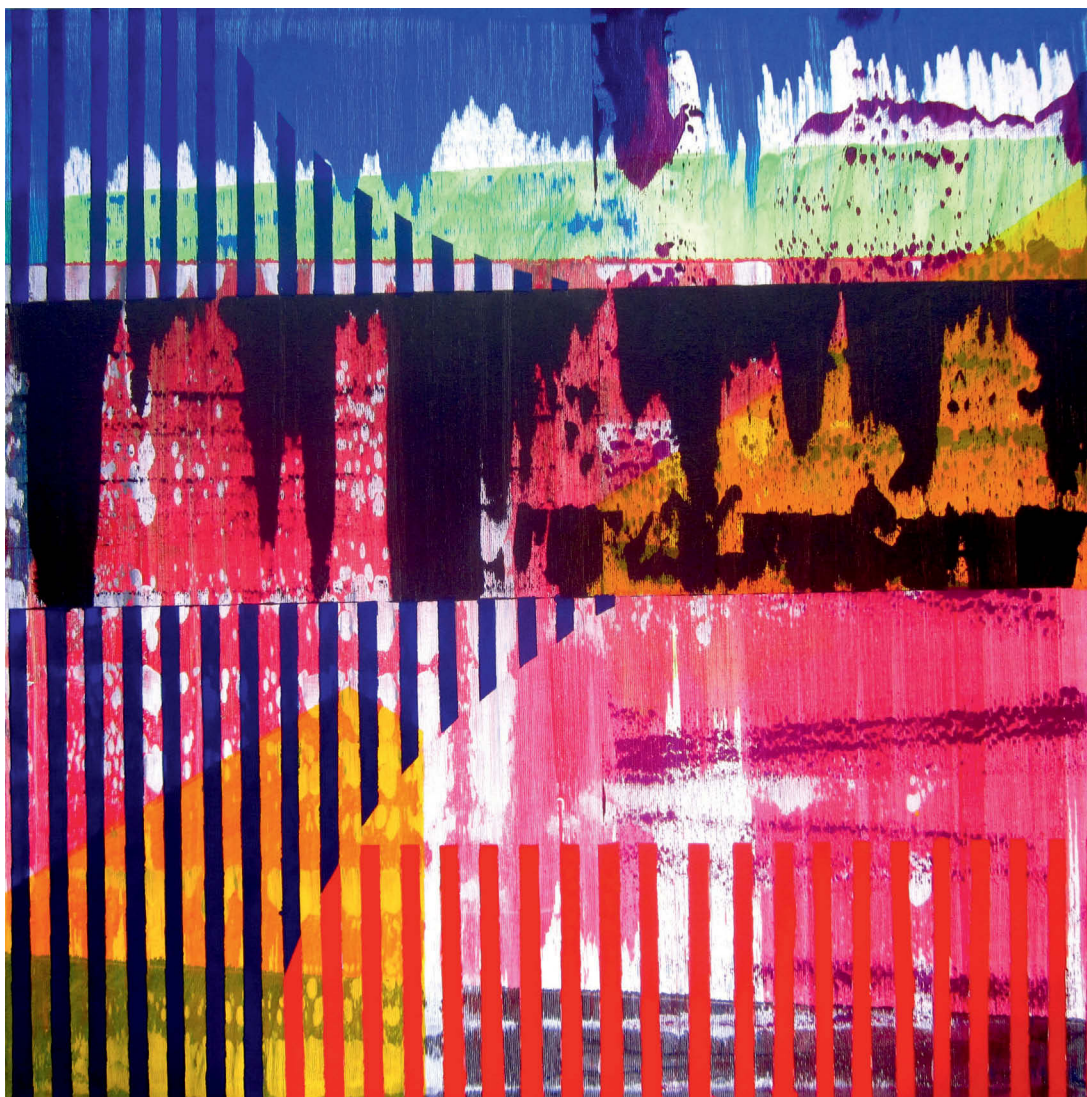
Katja Felle, Št. 10, 2015, akril na platnu, 170 cm x 220 cm

drobcev, fragmentov in detajlov, ki se nikoli ne zmorejo sestaviti v celoto. Večinoma so izvedene v kombinaciji tradicionalnega slikanja s čopičem in digitalnega tiska na platno, njihova »pripoved« pa se odvija na površini, na napeti slikovni opni, ki nima globine, saj enako kot digitalna podoba na elektronskih ekranih drsi prek formata slike, kjer se na robovih vizualno ne zaustavi, temveč teče dalje v navidezno slepo polje. Katja Felle skuša zaustaviti neulovljive digitalne podobe, pri čemer grebe v njihovo neoprijemljivo, neobstoječo globino na način, da jih zgosti v sinapse, živčna vozlišča, v katerih še lahko razločimo strukturo v smislu oblike in velikosti, površine in izginevajočih robov ... vse do teksture fraktalov, točk, iz katerih so sestavljene: najbolj sugestivno v ultimativni sliki TV Static Noise z »abstraktno« črno-belo preslikavo motnje t. i. belega hrupa

(white noise), a tako, da je izvedena kot šivani gobelin, s čimer značilni simulaker digitalne podobe ironično vrača v svet otipljive tridimenzionalne resničnosti.

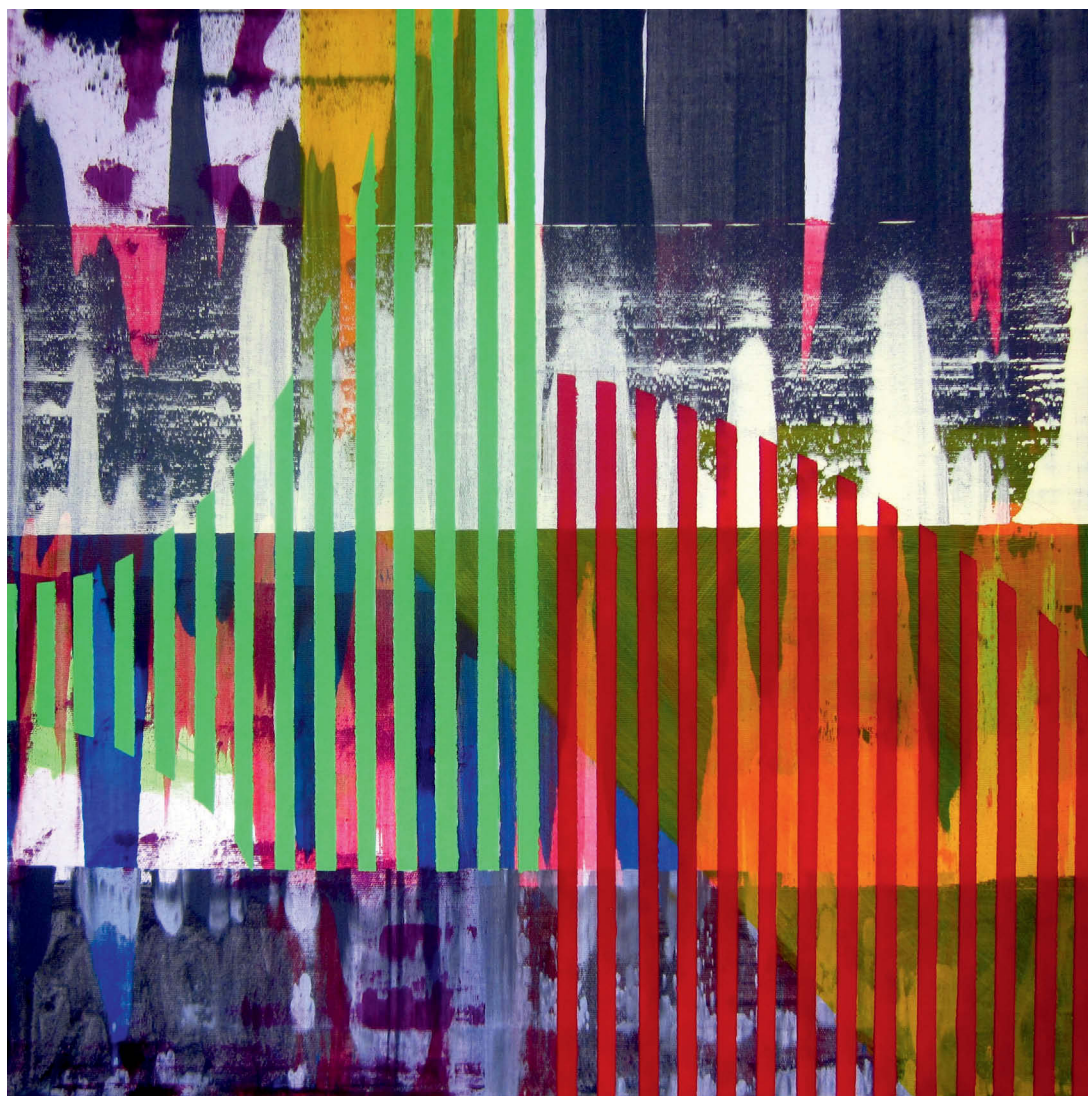
Katja Felle tenkočutno analizira logiko tehnološke samozadostnosti digitalnih podob, ki vsiljujejo vtis, da ne potrebujejo interpretacije. V vsakdanjem življenju v svoji pospešeni pojavnosti niti ne zdržijo dovolj dolgo, da bi jim lahko podelili vlogo in odgovornost, ki opravičuje njihov obstoj v odnosu do aktualne družbene stvarnosti v celoti. Če same sebe vzpostavljajo kot teleološko vrednost, saj se izkazujejo s čisto, neregulirano obliko produkcije, je toliko pomembnejše, da se, kot je to primer v sugestivnih slikarskih delih Katje Felle, kritično pojavijo v polju umetniškega.

Marko Košan

*Katja Felle, Brez naslova, 2014,
akril na platnu, 70 cm x 70 cm*

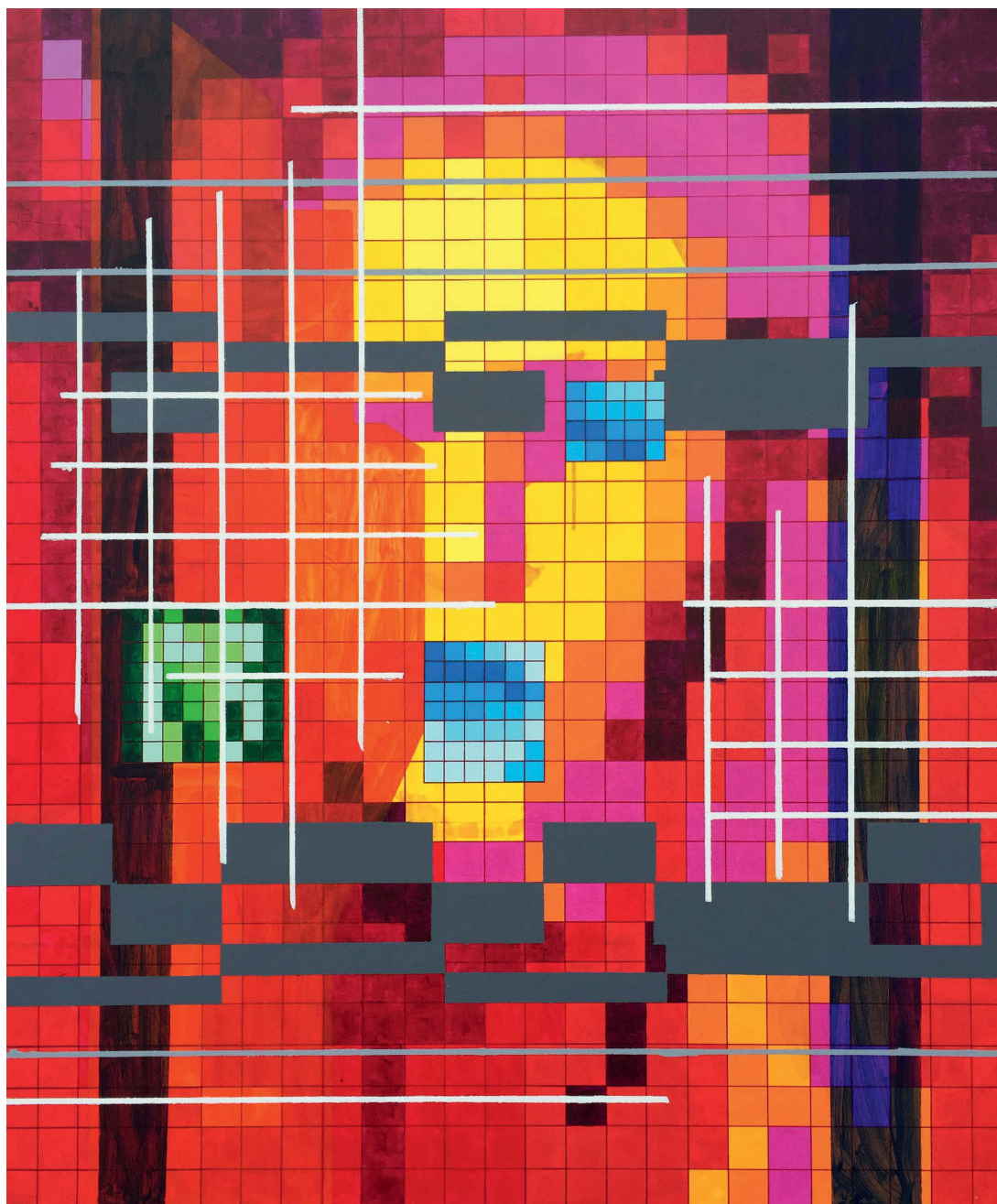

*Katja Felle, Brez naslova, 2014, akril na platnu,
70 cm x 70 cm; zbirka Sinji vrh, Ajdovščina*

*Katja Felle, Motnja I, 2014, akril na platnu,
120 cm x 100 cm; privatna zbirka, Ljubljana*

*Katja Felle, Motnja II, 2014, akril na platnu,
120 cm x 100 cm*

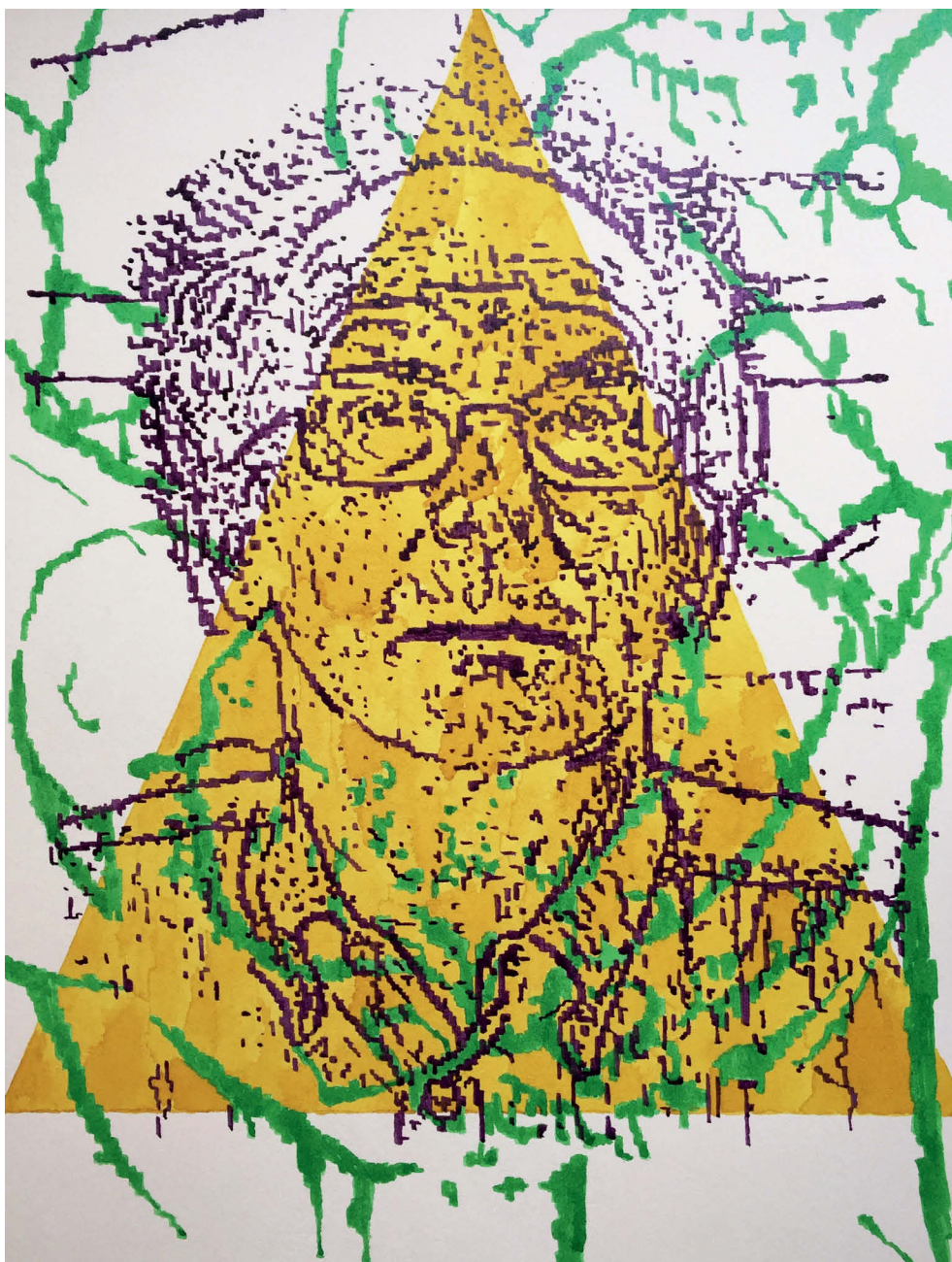
Avtor portretov
Slikarski opus obsega tudi
cikluse kostanjevih **ALEJ** in slamnatih **KLAFET**.

ANAGRAMI

Na VEST bralcev trkajo
papirnati AVIONI besed.

Ustvarjalna delavnica je kakor ŠAMOTNA tovarna sanj.
Skoraj vsako leto vznikne sveža pesniška ŽMULA.

Iz **STREŠNIKOV JEZIKA** je v hišo besed
zloženo peteroknjižje duhovnikom v pomoč.

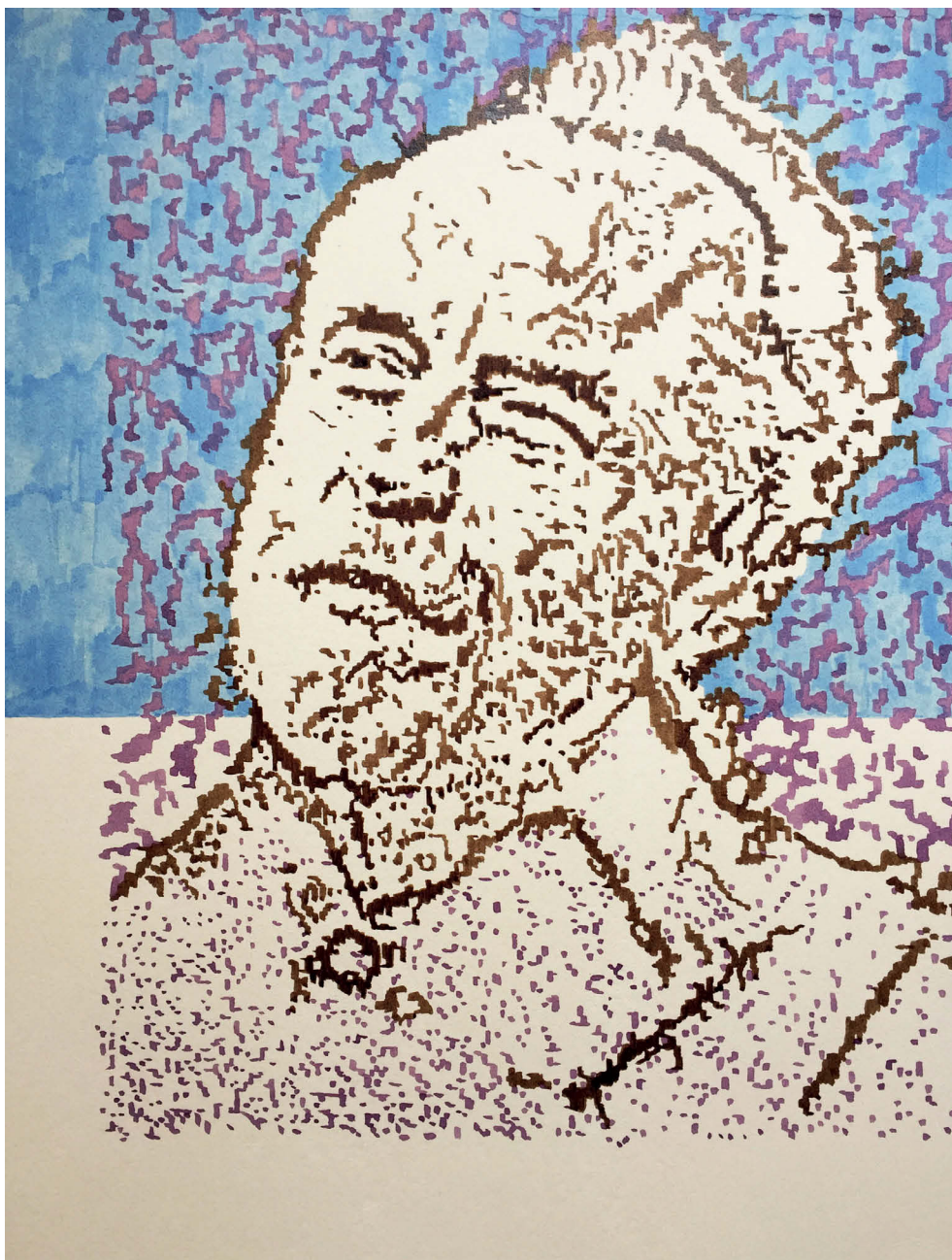

Na **RUŠI** modernizma
so romani **GOLIDE** reizma.

Situla z VAC̣ je mikavna TVARINA
in kar kliče po literarni obdelavi.

Pisatelj je scela predan **TROJNIM ČAŠAM** –
folklorni starožitnosti, ljubezni in duhovnosti.

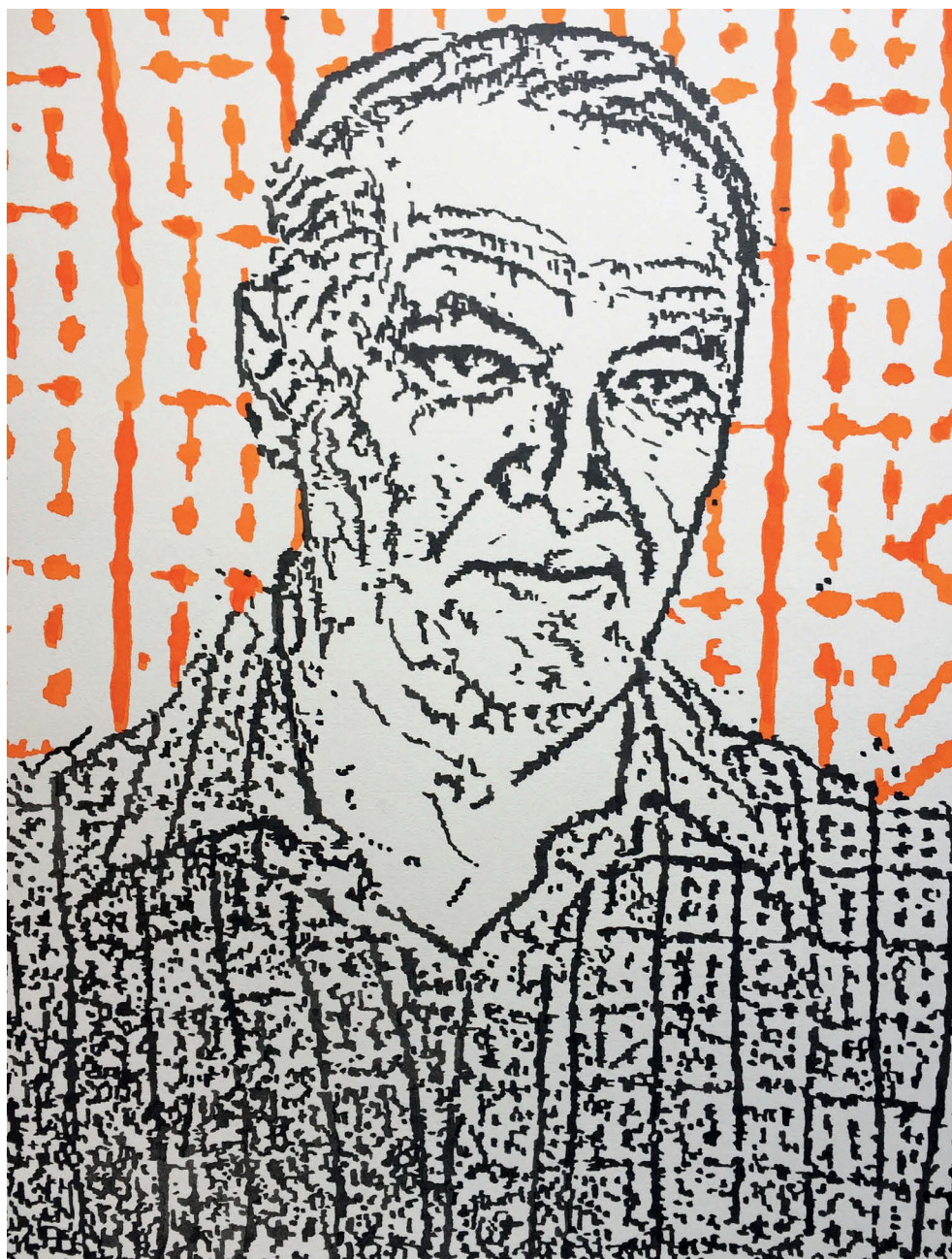

V zbirki žlobudravih **TIRAD**
je zbrano široko ljudsko **ZNANJE**.

Za hip odloži gosje pero
in **BRŽ** poglej v **TROPARIUM!**

Brskanje za **OVOJI** besed
je **ČUDEŽ** pesnjenja.

Pisanje je **ODTIS**
PONJAV spoznanja.

Anagrami (Miran Kodrin) in portreti (Katja Felle)
slovenskih literarnih ustvarjalcev

Peter Petrovič

Peter Petrovič se je rodil 17. aprila 1944. leta v kraju Blaubeuren pri Ulmu v Nemčiji, kamor sta bila spomladi leta 1942 s Ptuja izgnana njegova starša.

Ulm je bil med drugo svetovno vojno večkrat bombardiran in je kot večina nemških mest dočakal konec vojne skoraj v celoti porušen. Zanimivo pa je, da sta stolna cerkev in zvonik ob njej, ki je s svojimi 161 m višine najvišja cerkvena zgradba v Evropi, ostala v celoti nepoškodovana.

Novorojenček Peter v očetovih rokah

Po končani vojni se je družina, po dolgem in napornem potovanju, vrnila na Ptuj, kjer so se nastanili v jedru starega dela mesta. Oče, električar, je delal v elektrodistribucijskem podjetju vse do upokojitve mnogo let pozneje. Takoj po vojni je bilo dela seveda zelo veliko, saj je bila v okolici mesta večina vasi še brez elektrike.

Mlada družina Petrovič leta 1947; z leve: Peter, oče Jože, sestra Sonja, mama Marija

Mama je bila doma, kar za tiste čase ni bilo nič neobičajnega. Skrbela je za dom in dva otroka. Peter je dobil sestro Sonjo leta 1947, ko mu je bilo tri leta.

Peter s sestro leta 1950

Čas do začetka šolske obveznosti je minil hitro in brez posebnosti. Svet otrok iz mestne ulice je bil hišno dvorišče in kasneje mestni park, pa obrežje reke Drave, velike in nevarne, kamor zato niso smeli sami. Peter rad pove, da je staro mesto Ptuj v njem pustilo globoke sledi in lepe spomine. Komaj kakšna igrača in splošna skromnost takratnega življenja otrok nista motili.

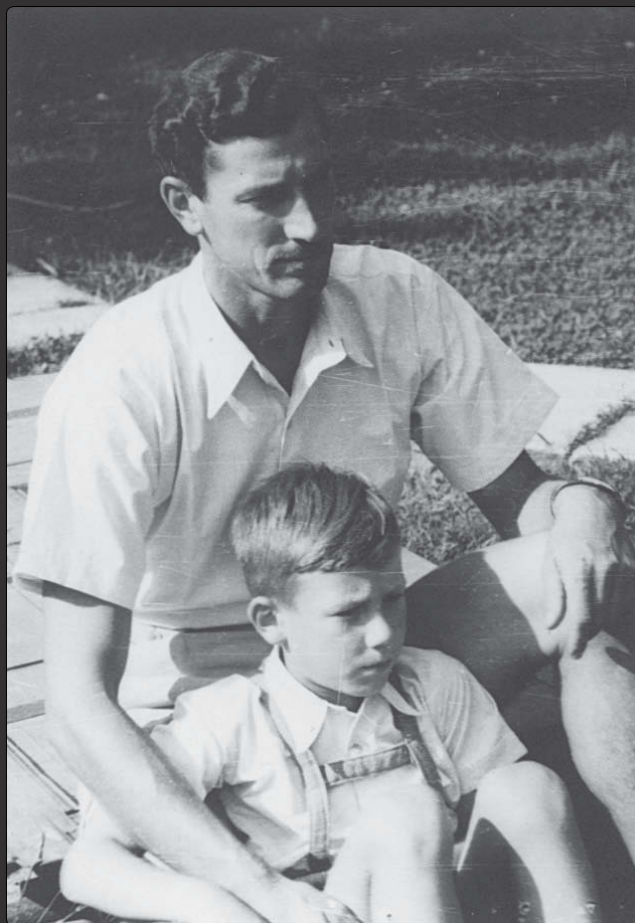
Peter in oče, velika prijatelja

Šoli se je in se ji še vedno reče Mladika. Tu je bil učenec samo tri leta, ker so se preselili na Breg, na nekakšen predmestni del Ptujja, na desnem bregu Drave. Okoli šole na Bregu so bili okoli travniki in polja. Za otroke, torej tudi za Petra, je bil Breg prijazen, pa tudi poučen svet. Tam je bilo veliko prostora za igranje, pa tudi za raziskovanje. Ob vsem je hodil tudi v glasbeno šolo, kjer se je učil igrati na violino.

Učenci 4. razreda Osnovne šole Breg pri uri telesne vzgoje, šolsko leto 1954/55; Peter drugi z leve v drugi vrsti

V osmem razredu zdaj osemletnega osnovnega izobraževanja ga je razrednik prepričeval, naj se vpiše v gimnazijo, ptujsko seveda. Ampak je obveljalo domače razumevanje, torej praktičen pogled na šolanje. Vpisal se je na Srednjo tehnično šolo v Mariboru, kamor se je potem štiri leta vozi zdaj z vlakom zdaj z avtobusom, pa tudi z avtostopom. Petra so izvolili za predsednika razredne skupnosti, kar je bil vsa štiri leta.

2. a razred bodočih tehnikov strojništva TSS Maribor, šolsko leto 60/61; Peter prvi z leve v četrti vrsti, druga z leve v prvi vrsti razredničarka Andreja Tyrtković

Peter je po nalogu vodstva šole in razredničarke moral voditi novačenje sošolcev za udeležbo v mladinski delovni akciji zveznega pomena v južni Srbiji. Nalogo je opravil uspešno. Seveda se je tudi sam prijavil in udeležil brigade. Gradili so znamenito avtocesto bratstva in enotnosti, odsek Leskovac-Vranje. Brigado so sestavljali dijaki STŠ Maribor in ravenski gimnazijci.

Brigadirji na zvezni akciji v Grdelici pri Vranju (južna Srbija), poleti 1960; Peter tretji z leve čepi, levo stoji Ervin Pirtovšek, drugi z desne čepi Darko Pašek, levo od njega čepi Ivan Rubin, ostali pa niso Korošci.

Peter je vodil in uspešno izpeljal zaključni izlet razreda. Razrednik, starejši gospod, tako ga je bilo treba nazivati, ker je nekoč študiral v Pragi, se ni ukvarjal s takimi nepotrebnimi stvarmi, kot je izlet dijakov. Izlet pa je moral biti, saj je razredu pripadal in bil željno pričakovan. V Dalmaciji so se imeli lepo, nemara zato, ker jih ni nihče venomer nadziral.

Maturanti 4. a razreda Tehniške srednje šole Maribor na končnem izletu v Makarski (Dalmacija) junija 1963; Peter stoji tretji z leve, sedmi z leve stoji Robert Jamšek, ostali niso Korošci.

Po maturi je padla odločitev: študij strojništva. Prvo leto se je izkazalo drugačno od predstave in za en izpit so mu zmanjkali pogoji za vpis v drugi letnik. To je bilo leto potresa v Skopju, ko se je na Fakulteto za strojništvo vpisalo tristo štirinajst študentov iz vse Jugoslavije. Rigoroznost ocenjevanja je bila na najvišjem nivoju. Osip pa tudi. Leto pa za Petra ni bilo izgubljeno. Hitro je položil izpit, za določen čas se je zaposlil v enem od domačih podjetij, kjer so mu obljubili tudi štipendijo.

Maturanti 4. a, junij 1963; Peter sedi drugi z desne.

V študentskih letih mladi ljudje dozorevajo in tudi Peter je srečal in se zblížal z medicinko, Korošico, kar se je razvilo v zakonsko zvezo. Tako se je znašel v Slovenj Gradcu. Kot diplomirani inženir strojništva je takoj dobil službo v Tovarni usnja. Bil je vodja vzdrževanja. In res, bilo je kaj vzdrževati. Po nekaj letih različnih del je sprejel izziv za kreativno, razvojno delo v Novi opremi, tovarni oblazinjenega pohištva.

Peter z očetom v Ulmu: na obisku medvojnih krajev leta 1975

V tem času se je pojavil in angažiral tudi v takratni družbenopolitični sferi. Bil je član občinskega sindikalnega sveta, deloval je v gasilski organizaciji, bil je aktiven pri ustanovitvi in delovanju košarkarskega kluba, deloval pa je tudi s taborniki. Povečala se mu je tudi družina. Tega leta se mu je rodil tretji otrok - hčerka Anka (1976), pred njo prvorojenec Dušan (1969), za njim pa sin Uroš (1973). Ob vsem tem je bilo še nekaj časa za planinarjenje z očetom.

Oče in sin na Korošici (Kamniško-Savinjske Alpe), leto 1976

V tem času je zašla v poslovne in kadrovske težave Tovarna meril. Z okoli šeststo zaposlenimi je imela tovarna pomembno vlogo v mestu in širše. V občini in SOZD Slovenijales, katerega članica je tovarna bila, so se zavzeli, da je treba poskusiti z rešitvijo tovarne. Za to nalogo so izbrali Petroviča, tedaj triintridesetletnega in praktično za takšno zahtevno nalogo nepripravljenega človeka. Izbire tudi ni bilo. Tudi garancije za uspeh ne.

Govor Petra Petroviča na slovesnosti ob 75-letnici Tovarne meril leta 1979

Kljub poslovnim težavam je v Tovarni meril ostalo še dovolj volje, razumevanja, tudi denarja, da so ostali gasilci realna, čvrsta ekipa, ki je bila v katerem si že bode času pripravljena preprečiti škodo ob požarni nesreči.

Po petih letih trdega dela vodstva in večine zaposlenih je tovarna splavala iz težav in se tudi že razvijala. Po splošnem mnenju je bil Petrovič najzaslužnejši za uspešno sanacijo tovarne.

Proslava ob 35-letnici gasilskega društva Tovarne meril 1981

Povabilo za zaposlitev na odgovornih delih v Gorenju v Velenju je prišlo v primernem času. V Gorenju, ki ga je tedaj vodil Herman Rigelnik, je bil direktor GA, Procesne opreme s projektivnim birojem in orodjarno, usklajeval je pomemben del projekta izgradnje tovarne hladilnikov v Bihaću. Zdaj je bil Petrovič v zrelih letih in imel je izkušnje in veliko znanja.

Del vodstva Gorenja v Bihaću pred novo tovarno hladilnikov BIRA; Petrovič tretji z leve, ob njem Herman Rigelnik, desno od njega Esad Mujakić, direktor BIRE, drugi z leve Joško Vučemilo

Skupina vodilnih v podjetju Lesna v Slovenj Gradcu ga je že nekaj časa vabila, naj pride v ekipo, poveže kadre in vzpostavi razmere za umirjeno poslovanje. To se je zgodilo v času, ko se je Jugoslavija lomila in ni bila več pravi, skupni trg. Ni se izšlo in Petrovič je delal na denacionalizacijah, ki so se zgodile v Sloveniji hitro po osamosvojitvi. Toda to ni bilo delo zanj.

6. junij 1991; Petrovič v vlogi podpredsednika Skupščine občine Slovenj Gradec govori na slovesnosti ob razglasitvi neodvisnosti Republike Slovenije.

Razgovor je bil kratek, skoraj ga ni bilo, ne glede na to, da je imela Lesna z razpadom jugoslovanskega trga nemalo težav, toda predsednik vlade s sodelavci je hitel v Mislinjo, kjer je bilo strankarsko srečanje. Na njem Petra ni bilo.

Petrovič predstavlja prvemu predsedniku slovenske vlade Lojzetu Peterletu in ministru za promet Marjanu Krajncu podjetje Lesna ob obisku marca 1991.

Ob otvoritvi novih prostorov Muzeja Slovenj Gradec je imel Petrovič kot predstavnik občine priložnostni govor. Muzej je uspel urediti prtljčne prostore, kjer so bili nekoč zapori, in jih namenil arheološki zbirki. Slavnost je bila v muzejskem in galerijskem atriju, ki se je že večkrat izkazal kot zelo primerno mesto za različne svečane prireditve.

Govornik na otvoritvi arheološke zbirke v mestnem muzeju, maj 1992

To je bil čas, ko so se v Sloveniji in s Slovenijo v širšem prostoru dogajale pomembne stvari. Najevska lipa, lipa mati vseh lip, je bila izvrsten simbolni objekt za ta namen. Peter se je v njeni senci redno srečeval z ljudmi v času, ko je bil poslanec. Posebne vloge pri tem ni imel.

Peter Petrovič, poslanec v Državnem zboru R Slovenije, s skupino Sivih panterjev pri Najevski lipi leta 1995; v sredini, s klobukom na glavi, je Jože Cehner, predsednik Sivih panterjev za Koroško.

Mesto Češki Krumlov leži na južnem Češkem ob reki Vltavi in je pod zaščito UNESCO. Mesto je izredno živahno, saj je vedno polno turistov, še največ jih je tam v času ob kresu, ko v grajskem parku tradicionalno igrajo Shakespearov Sen kresne noči. Svetniki občine Slovenj Gradec z vso resnostjo in vidnim spoštovanjem spremljajo govore ob podpisu listine o pobratenju obeh mest.

Skupina svetnikov MO SG septembra 1996. leta ob podpisu pobratenja z Občino Český Krumlov: Boris Pečoler, Anica Meh, Vida Duler, Albin Naglič, Branko Čepin, P. P., Bojan Jus, Jože Fras, Franc Krebs, Albert Gradišnik, neznan

Predsednik Janez Drnovšek ta dan ni bil le na obisku v občini, ampak si je vzel čas za pogovor, ki ga je z njim na Koroškem radiu opravil urednik Marko Vrečič. Popoldanski čas je namenil obisku in razgovoru s člani stranke LDS, katere predsednik je bil, na Ravnah na Koroškem. Peter je bil zraven. Seveda je šlo tudi za predvolilno kampanjo, saj so se bližale parlamentarne volitve.

Predsednik vlade R Slovenije Janez Drnovšek na obisku v Slovenj Gradcu leta 1996

Na željo lokalnega vodstva LDS, ki ga je predstavljal Dušan Petrovič s Prevalj, so se člani in simpatizerji stranke sestali v lokalu na Rahtelu. Na tem in temu podobnih srečanjih je Peter P. pojasnjeval svoja videnja razprav in sprejemanj zakonov v DZ. Ti poslanski večeri so se dobro prijeli in so pomenili osvežitev v sicer živem dogajanju v mestu.

Srečanje članov in simpatizerjev LDS s poslancom P. Petrovičem septembra 1996; ob njem sedi Dušan Petrovič, vodja LDS Koroške, prvi z desne je Karel Pečko, na levi strani sedijo Niko R Kolar, drugi z leve, Roman Grah, tretji z leve, in še nekaj neprepoznanih.

Peter je bil tabornik že v letih, ko so živeli še na Ptuju. Kar nekaj let je v SG vodil občinsko taborniško organizacijo. Ko je bival v Ljubljani, je bil na volilni konferenci Zveze tabornikov Slovenije leta 1994 izvoljen za starešino.

Petrovič kot starešina Zveze tabornikov Slovenije sprejema v prostorih zveze Jacquesa Mereillona, gen. sekretarja WOSM, ob njiju še Milko Okorn, načelnik ZTS, in Andrej Tavčar, zadolžen za mednarodne zadeve pri ZTS.

ELES kot krovna organizacija v elektroenergetskem sistemu države ima kar nekaj interesa in konkretnih stikov z distribucijskimi podjetji, torej tudi z Elektrom Celje. Pri tem gre za regionalne transformatorske postaje (slika je iz Podloga pri Žalcu), za skupne daljnovode in seveda za skupno načrtovanje razvoja sistema. Pomembno pri tem je, da je bila in je lastnica sistema in organizacij država.

Delovno srečanje ELES-a in vodstva Elektra Celje v Medlogu decembra 1999; ob Petroviču stojijo Ivo Banič, gen. direktor ELES-a, in sodelavci.

Peter Petrovič kot generalni direktor družbe Elektro Celje govori ob 90-letnici podjetja, maj 2003.

Peter je rad planinaril. Najprej z očetom, potem z ženo in otroki, pa tudi s prijatelji.

Na vrhu Križa v Kamniško-Savinjskih Alpah 1992. leta

Petrovičevi so imeli dva psa. Obakrat seveda po izboru otrok. Psa sta bila velika, lepa in prijazna. Prvi je bil francoski ovčar, drugi pa bernski planšarski ovčar. Ko so otroci šli po svetu, je skrb za psa ostala staršema. Pa se je izšlo vseh osemnajst let za oba psa. Še nekaj časa potem, ko bernca ni bilo več, so se ljudje zanimali, kje da je, zakaj hodita z ženo sama naokoli. Toliko o človekovem najboljšem prijatelju.

V planinah z najboljšim prijateljem (2004)

Peter je bil na Triglavu petkrat. Osvojil ga je z različnih stani. Najtežji pristop se mu je zdel tisti do Luknje in potem čez Plamenice. Ta vzpon sta obdelala z očetom že zdavnaj.

Še višje kot na Triglavu je bil Peter na Olimpu v Grčiji. Če pri nas veš kam, kako in kod hodiš, je vzpon na Olimp veliko bolj umetniška zadeva.

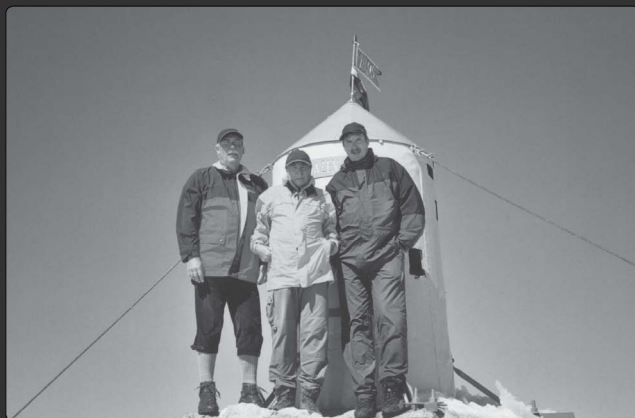
*S Triglavom (zavarovalnica) na Triglavu:
ob Petru na desni Rudi Rajzer in Danilo Pudgar*

Peter se je večkrat udeležil pohoda po Levstikovi poti od Litije do Čateža. Na fotografiji je z ženo in nekaterimi prijatelji, saj je pohod vedno tudi druženje, v lepem jesenskem vremenu. Vedno pa ni bilo tako. Pohod je bil tudi že v snegu, v dežju, da je blato segalo do gležnjev, kar pa ni pokvarilo vzdušja in zadovoljstva udeležencev na cilju.

Z ženo in prijatelji na pohodu Od Litije do Čateža

Jadranje je še eno udejstvovanje Petra, ki ga je na nek način prevzelo in navduševalo. Seveda je imel potrdilo za vodnika čolnov in ladij omejene dolžine, kar je zadoščalo za potešitev vseh užitkov, ki jih lahko odkriješ na morju. Veliko let je bil po navadi konec junija s stalno ekipo na morju, kar je pomenilo, da so se ujeli in z lahkoto obvladovali naloge na barki, kar tudi ni nepomembno. Peter je bil nekaj let predsednik Koroškega navičnega društva (KND).

Jadranje s prijatelji; z leve: Srečko Slemenik, Peter, Boris Kupec, Cveto Prevolnik in Tone Partljč

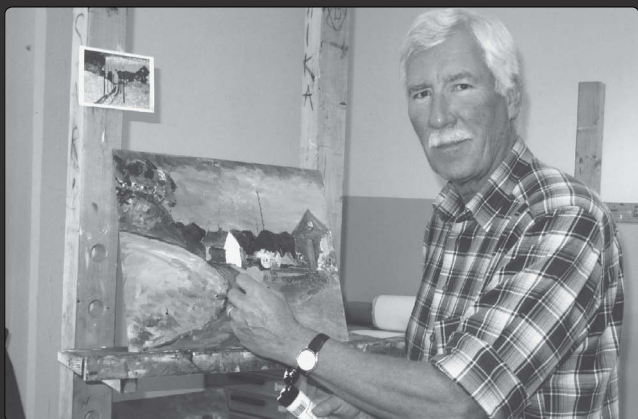

Pravijo, da pravega pisatelja inicira šele roman. Petroviču je to zahtevno prozno formo uspelo udejanjiti v romanesknem prvencu *Lisičina*, ki odpira aktualne sodobne teme in raziskuje vlogo posameznika v sodobnem svetu. Aktivnost Petra Petroviča na različnih področjih (pisateljstvo, likovna dejavnost, predsednikovanje KD *Odsevanja*) le potrjuje dejstvo o njegovem aktivnem delovanju in iskanju ter umeščanju samega sebe v čas in prostor.

Predstavitve romana Lisičina v Knjižnici Ksaverja Meška SG septembra 2005; z leve: Draga Ropič, Alenka Waltl, PP, Andrej Makuc

Predstavitve romana Lisičina v prostorih Koroške osrednje knjižnice na Ravnah na Koroškem; z desne: pisec spremne besede Tone Partljič, avtor Peter Petrovič in urednik Blaž Prapotnik, 22. 9. 2005.

Slikanje je ena izmed Petrovičevih ustvarjalnih nuj. Peter s trdim delom in stalnim izobraževanjem nadgrajuje svoj likovni jezik. Kvaliteta poteze je prisotna v več medijskih prvinah. To so lahko akvareli, olja ali akrili. Veščina čopiča je izrazito njegova in hitra. Barvna skladja na slikovnih površinah hitro preidejo v drugo dekadno, vendar jih avtor spretno in zavedajoče popestri ter oživi z detajli topline v obliki ploskve ali ekspresivne linije.

Peter med slikanjem 2011

Vrbi sta akvarela, dimenzij 70 x 50 cm, smelih potez in usklajene barvne palete. Lahko bi rekli, da je tipičen primer Petrovega poustvarjanja zadnjega obdobja. Slikanje se je učil pri številnih mentorjih, akademskih slikarjih, kar mu je omogočalo članstvo v Društvu šaleških likovnikov.

Peter Petrovič: Vrbi, akril na platnu, slika, nagrajena na razstavi v Vili Bianka v Velenju (avgust 2013)

Tudi Navadne stvari je izdala založba Cerdonis. Gre za kratke zgodbe, ki govorijo o vsakodnevnih stvareh, dogodkih in tudi o blodnih dogajanjih. To je njegova druga knjiga kratkih zgodb, saj mu je že pred leti izšlo kratkoprozno delo Potovanje senc. Po mnenju nekaterih poznavalcev literature so zgodbe v tej knjigi skoraj kafkovske. Pravi, da ima na zalogi še več gradiva.

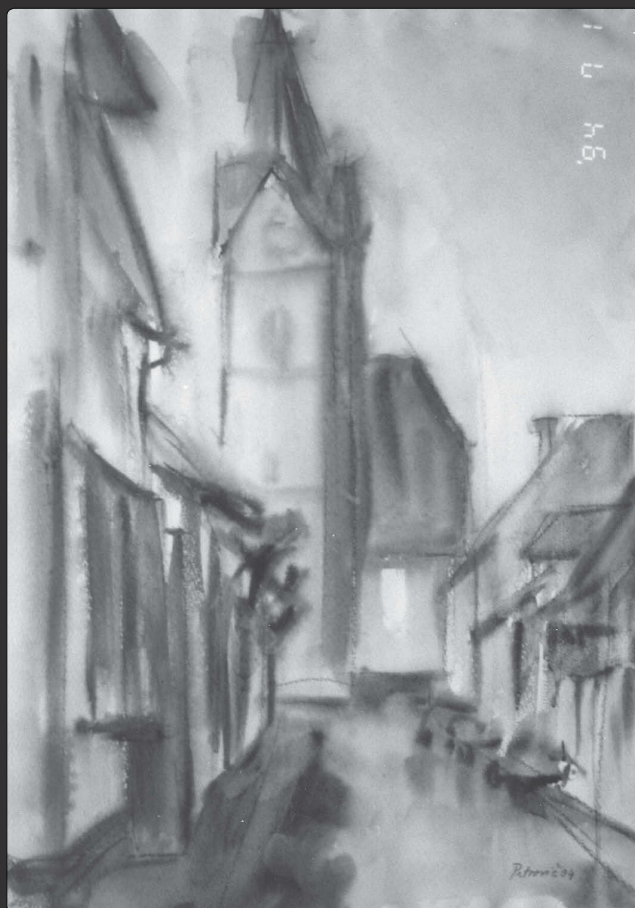
V Knjižnici Ksaverja Meška ob izidu Petrovičeve knjige Navadne stvari leta 2007; z leve so: Jože Potočnik, Niko R. Kolar, PP, Alenka Wautl.

Peter je v sodelovanju s Turističnim društvom Slovenj Gradec organiziral vsaj deset slikarskih kolonij v letih do 2001. Kolonij se je udeleževalo od deset pa do osemnajst slikarjev, pretežno ljubiteljev, samoukov, pa tudi akademsko izobraženih. Tu velja omeniti Lojzeta Zavolovška iz Mozirja, ki je bil strokovni vodja kolonij, pa tudi mentor prisotnim slikarjem. Izdelki so bili na ogled postavljeni v galeriji Mladinske knjige, v galeriji Splošne bolnišnice, v prostorih Zepterja in še marsikje.

Akademski slikar Denis Senegačnik na otvoritvi razstave v Mestni galeriji v Šoštanju: »Pogled na njegovo barvno paleto in na nastajajočo sliko – barve na paleti so neurejene, popolnoma identične tistim na platnu, le da so tiste na platnu urejene v pripoved. Od tod vtis sivine. Torej, dela so izseki mestnih vedut, so potopisnega značaja in ostajajo impresionistično poustvarjena.«

Peter Petrovič: Meškova ulica, akvarel, zasebna last

Fotografija dela Petrovičeve družine pri kostanjevem pikniku doma v Slovenj Gradcu, oktober 2016

Andrej Makuc

Slavnostni nagovor dobitnika Bernekerjeve nagrade 2016

KULTURA

Spoštovani!

Letošnje praznovanje slovenskega kulturnega praznika ima za naše mesto še poseben pomen. Dogaja se v času, ko se začnemo spominjati 750-letnice, odkar se Slovenj Gradec v virih prvič omenja kot mesto. Sama omemba v srednjeveških virih, ki so, kot vemo, ohranjeni redki, ne pomeni, da je šele takrat nastalo niti da je dobilo status mesta šele takrat. Kakorkoli že, ponášamo se lahko, da smo meščani enega najstarejših mest na Slovenskem, povišanje statusa naselbine na ravnini med Mislinjo, Suhodolnico in Homšnico v trg in nato kmalu v mesto je bila le pika na i njegovemu dolgotrajnemu predhodnemu razvoju. Kot je zapisal zgodovinar Miha Kosi v svoji študiji o nastanku Slovenj Gradca, »... pripada Slovenj Gradcu med srednjeveškimi mesti zagotovo posebno mesto. Ni le eno najzgodnejših, temveč se lahko ponáša z dejstvom, da je bilo v posesti tako številnih različnih knežjih rodbin kot malokatero v širšem vzhodnoalpskem prostoru: Askvincev, Andeških, Spanheimov, oglejskega patriarha, češkega kralja Otokarja, Goriško-Tirolskih, krškega škofa in končno Habsburžanov. Nedvomno je vsak prispeval drobec tudi k razvoju urbane naselbine, na kar je starodavno mesto upravičeno lahko ponosno«. Tako zgodovinar Kosi. Seveda pa ne smemo pozabiti na tiste številne brezimne ljudi, ki v virih niso izpričani, so pa prav tako vsak na svoj način in po svojih močeh prispevali k temu, da smo danes to, kar smo.

Zgodovinski razvoj ni šel vedno premočno. Vsako okolje, vsako mesto in vsaka človeška skupnost je marsikdaj šla skozi zelo zavite poti, doživljala padce in vzpone. To velja tudi za naše mesto v njegovi vsaj osemsto- ali devetstoletni zgodovini, če ne upoštevamo tudi njegovih antičnih predhodnikov. Doživljalo in preživelo je vojne, naravne nesreče, epidemije, roje kobilic, požare, turške vpade, tuje okupacije. Doživelo pa je tudi reformacijo, katere poltisočletne zgodovine se bomo prav tako spominjali letos. To je bil čas, ko je slovenski narod dobil prvo knjigo v domačem jeziku in ko je Primož Trubar prvi izpisal slovensko ime našega mesta. Temu je spet sledila tema protireformacije, ko se je zdelo, da so zmagale stare sile in da se je življenje spet utirilo v stare tirnice, a ni bilo povsem tako. Vsako novo gibanje, tudi če je bilo na videz poraženo, je

zapustilo svojo sled in premaknilo stvari naprej. Mesto je sicer dobivalo povsem nemški značaj, kakršnega je obdržalo vse do konca prve svetovne vojne. A ugodna klima je omogočala ustvarjalnost kulturnikov, kot so bili slikarji Straussi, druga polovica 19. stoletja je rodila svetovno pomembnega skladatelja Huga Wolfa. Predolgo bi bilo naštevati vse številne umetnike in druge zaslužne ljudi, ki so se doslej ali rodili ali pa delovali v Slovenj Gradcu. Tudi splošni napredek ni šel mimo njega; po zaslugi prizadevnih ljudi je po vse razvitejši srednjeveški obrti dobil v novi dobi prvo industrijo, železniško progo, bolnišnico, mestno električno centralo. Skratka, naše mesto ni nič zaostajalo za večjimi mesti na Slovenskem, lahko bi rekli celo v širšem evropskem prostoru.

Kdor malo pozna zgodovino slovenskega naroda, zlasti obdobje narodnega prebujanja v 19. stoletju, ve, kako hude borbe so bile za vsako najmanjšo koncesijo na področju slovenskega jezika, kulture in izobraževanja z Nemci, ki so imeli v svojih rokah večino kapitala, zato so tudi povsod prevladovali. Pa smo v odločilnih trenutkih znali stopiti skupaj, kot v času iztekajoče se prve svetovne vojne in kmalu po njej. Da je mesto po prvi svetovni vojni postalo slovensko, je pripomogla ljudska volja, izražena v deklaracijskem gibanju, katerega stote obletnice se bomo prav tako spominjali letos in ki se je odvijalo tudi v slovenski okolici našega mesta. Poročniku Malgaju so se, ko je odhajal osvobajati Koroško, prvi prostovoljci pridružili ravno v Slovenj Gradcu. Izborili smo si, da smo bili vsaj pogojno sami gospodarji na svoji zemlji, smeli brez strahu uporabljati svoj jezik, dobili – tudi v Slovenj Gradcu – izključno slovenske šole, dobili univerzo, pozneje tudi *Akademijo znanosti in umetnosti* in druge nacionalne inštitucije. In ko je pred dobrimi 75 leti z nemško nacistično okupacijo zagrnila slovenski narod tema, kakršne še nikoli ni bilo, in je tudi Slovenj Gradec moral ponovno postati Windischgraz, smo se, tako kot slovenski narod nasploh, tudi prebivalci mesta in Mislinjske doline znali odločno postaviti zase » puško in knjigo«.

Zato toliko bolj čudi, da del naše univerzitetne elite tako postavlja na kocko slovenski jezik. Ali se iz zgodovine res niso naučili nič, se lahko vprašamo. Ali se še spomnimo, kako čustveno smo reagirali na sojenje naši četverici

Dr. Marjan Linasi

v srbohrvaškem jeziku sredi naše prestolnice pred skoraj 30 leti? Danes pa tudi naši podjetniki najraje dajejo svojim firmam imena v angleškem jeziku, ker menda tako lažje prodrejo na tujih tržiščih. Kot narod smo za svojo usodo odgovorni le sami in nihče drug. Sami se moramo odločiti, ali hočemo biti ponosen narod ali narod hlapcev. »Kdor ne spoštuje se sam, podlaga je tujčevi peti!« je zapisal v Prešernovi senci nekoliko odmaknjeni slovenski pesnik Koseski. Pa je imel prav!

Ob grožnji po izbrisu slovenskega naroda z evropskega zemljevida je bila pravo olajšanje tudi tako imenovana osvoboditev 1945, ki ji je, tudi v Slovenj Gradcu, sledila vzpostavitev domačega enopartijskega režima, prekritega s samoupravljanjem. A vsaka doba, vsak sistem daje tudi možnosti, le prepoznati in izkoristiti jih je treba. Mesto z okolico je v tem času, kar je treba pošteno priznati, postopoma vendarle spet napredovalo, si gospodarsko opomoglo s širitvijo proizvodnje obstoječih starih tovarn in nastankom novih, s čimer je bila postopoma odpravljena brezposelnost in omogočeno boljše življenje ljudi ter podana materialna osnova za postopen razvoj in razcvet izobrazbe, kulture in kulturnih ustanov. Kljub ideološkim in drugim barieram so se v mestu spet našli ljudje, ki so imeli vizijo. Na prvem mestu Karel Pečko, ki smo ga izgubili lani, njegove zasluge pa so nam vsem dobro znane, nadalje gospod župnik Jakob Soklič kot začetnik muzejske dejavnosti in sploh vsestranski kulturnik, ki je umrl pred 45 leti, ter Bogdan Žolnir, katerega 20. obletnice smrti se bomo spominjali letos in ki se v nasprotju s prepričanjem mnogih ni zanimal le za tako imenovano »partizansko« zgodovino, ampak si je že daleč nazaj močno prizadeval, da bi se pri eni od ustanov, muzeju ali galeriji, odprl tudi arheološki oddelek. A moralo je preteči še veliko časa, da je bila klima ugodna za prerast njegovega muzeja NOB v splošni pokrajinski muzej. Po zaslugi naštetih in tudi drugih, katerih vloga mi je morda manj poznana, ali pa jih na omejenem prostoru težko naštevam, imamo danes v Slovenj Gradcu močne profesionalne kulturne ustanove: galerijo, muzej, knjižnico, kulturni dom, glasbeno šolo, ki so v novi, slovenski državi, h kateri smo pred četrto stoletja spet močno pripomogli tudi Slovenjgradčani in zanjo plačali krvni davek, enega največjih na Slovenskem, doživele pravi razcvet. Ljudje se vse bolj zavedajo, to čutim iz številnih pogovorov, da profesionalne kulturne ustanove nismo nepotreben strošek, kot so mnogi mislili v preteklosti, ampak da vendarle opravljamo pomembno vlogo zlasti v ozaveščanju ljudi o pomenu naše narod-

ne identitete, kar je v današnjem globaliziranem svetu še kako pomembno. Še vedno pa sem prepričan, da bi si Slovenj Gradec in Koroška zaslužila tudi znanstveno ustanovo, izpostavo *Znanstvenoraziskovalnega centra pri SAZU*, kot jo imajo že marsikje. V mestu imamo kar lepo število profesionalnih kulturnikov, ki skupaj z drugimi izobraženci predstavljajo velik intelektualni potencial, a še premalo izkoriščen. Vse premalo se povezujemo, da bi tako dajali pobude in prispevali k še večjemu razvoju mesta in doline. Imamo dobro in pestro kulturno ponudbo, želeli je samo, da bi bila boljše izkoriščena.

Zaradi mirovnih prizadevanj, spet ljudi, ki so videli dlje, mednarodnih likovnih razstav, je Slovenj Gradec kot edino mesto že v naši nekdanji skupni državi iz rok generalnega sekretarja *OZN* dobil častni in prestižni naziv mesto glasnik miru. Vprašati se je treba, ali ga s svojim mirovnim prizadevanjem še vedno upravičujemo. Kaj smo storili za mir v svetu, ki je v zadnjem času vse krhkejši? Nasploh pa se mi zdi, kot da si s tem nazivom doma ne vemo kaj pomagati, saj ga niti za svojo promocijo nismo znali kdove kako uporabiti. Na nobeni vpadnici v mesto in na drugih javnih mestih ni bilo od pridobitve do zdaj nikoli videti napisa, ki bi kazal na to, da smo nanj ponosni in da vse mesto živi z njim.

Škoda se mi zdi tudi, da pred dvajsetimi leti ni prišlo do uresničitve zamisli, ki je bila tako s kulturnega kot splošnočloveškega vidika dobra, namreč postavitve spomenika zamolčanim žrtvam druge svetovne vojne – domačinom. Mesto s takim nazivom in statusom kot je naše, bi si bilo pridobilo velik dodaten moralni kapital, če bi bilo opravilo to pietetno dejanje in na simbolni način pokopalo svoje zamolčane vojne žrtve. Da ne smemo prehitovati države, sem takrat slišal ugovore. Pa bi se za konec vprašal: zakaj mesto s takim nazivom, statusom in potencialom, kot ga premore, ne bi smelo z odločno akcijo kdaj tudi državi dati primer dobre prakse in ji pokazati pravo pot. Saj država smo vendar ljudje, ki v njej živimo, vsi, od predsednika do zadnjega ministra in poslanca, so po naši volji to, kar so. Zakaj ne bi bili dovolj pogumni in odločni in jih prepričali v svoj prav? To naj nam bo usmeritev za v prihodnje.

Kakorkoli že, v dobrem in slabem, bodimo ponosni na svoje mesto, saj smo lahko upravičeno.

Naj živi Slovenj Gradec, mesto miru in mesto kulture!

Dr. Marjan Linasi

Bernekerjeva nagrada za leto 2017

KULTURA

FRANC BERHTOLD

V drugi polovici dvajsetega stoletja se je v Slovenj Gradcu hkrati s prodorno, v mednarodni prostor usmerjeno razstavno dejavnostjo tedanjega *Umetnostnega paviljona*, današnje *Koroške galerije likovnih umetnosti*, uveljavila tudi plejada imenitnih domačih likovnikov. Medtem ko so akademsko izobraženi ustvarjalci odhajali v centre institucionalne kulture (praviloma kot profesorji na *Akademijo za likovno umetnost* v Ljubljano), so breme plemenitenja sodobnih likovnih prizadevanj v Slovenj Gradcu in na Koroškem prevzeli uveljavljeni samorastniki (Jože Tisnikar, Anton Repnik, Anton Dolenc idr., ki so se razvijali pod mentorstvom Karla Pečka) ter likovni

pedagogi, praviloma z diplomo mariborske *Pedagoške akademije*. Njihov pomembni prispevek k razviti likovni kulturi v mestu pa se ni izkazal le pri vzgoji novih generacij slovenjgraške likovno izobražene publike, temveč tudi s prodorno likovno ustvarjalnostjo. Na čelu skupine umetniško izoblikovanih in prepoznavnih likovnikov, med katere šteje mo Zorana Ogrinca, Luko Popiča, Milana Unkoviča idr., najdemo slikarja in grafika Franca Berhtolda, ki se je po diplomu leta 1967 ustalil v Slovenj Gradcu in po desetletnem pedagoškem delu na tukajšnji osnovni šoli poklicno kariero nadaljeval kot industrijski in grafični oblikovalec v *Tovarni meril*, kjer je svoj grafični likovni izraz izpopolnil do te mere, da ga danes prepoznavamo kot

Slikar Franc Berhtold

enega izmed največjih mojstrov klasične grafične umetnosti globokega tiska v Sloveniji.

Navdušenje nad izraznimi možnostmi različnih grafičnih tehnik in v kombinaciji le-teh je Franca Berhtolda prevzelo že v času študija, na samostojni likovni poti pa je poznavanje zahtevnega likovnega področja le še poglobljal. Čeprav je v dolgem, več kot štiridesetletnem ustvarjalnem loku vselej tudi risal in slikal, je prav grafika, zlasti po letu 1982, ko se je v Slovenj Gradec za stalno preselil akademski slikar in profesor za grafiko z ljubljanske likovne akademije Bogdan Borčič, prevladala in ga povsem »uročila«. Prav mojster Borčič je z nesebično pomočjo mlajšim kolegom odločilno vplival na kvalitetno nadgradnjo ustvarjalnega vzgona številnih, že prej omenjenih slovenjgraških umetnikov, ki so sedaj kot po pravilu dosegali opazne uspehe na področju grafične umetnosti v slovenskem prostoru in s sodelovanjem na različnih natečajih tudi v tujini.

Berhtoldove žlahtne likovnine so kot svojevrsten časovni stroj, ki pred našimi očmi pripoveduje zgodbo za grafično ustvarjanje tako posebnega drhtečega pričakovanja prvega poskusnega odtisa, ko se v na videz neskončnih gradacijah sivin ali barvnih odtenkov na belino papirja zariše in v celoti, naenkrat razkrije končna upodobitev.

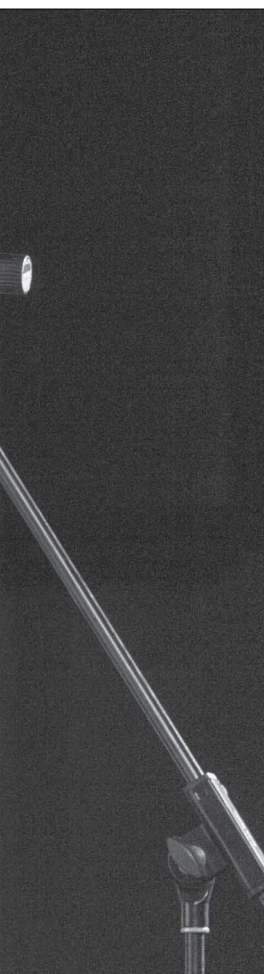
Deviška brezmadežnost kot pajčevina razstrtih podob, kakršne so Berhtoldove, nas v sodobni poplavi najrazličnejših, s sodobno digitalno tehniko podkrepjenih vizualnih akrobacijah utrjuje v zavesti, da je najprepričljivejša likovna izpoved še vedno tista, ki se zgodi v subjektivnem zrenju ustvarjalca in se prek konic prstov uresničuje v tehnično dovršeni realizaciji. Berhtoldove grafike gledalca vabijo k tihemu, neprisiljenemu dialogu, njihova krhka in graciozna doslednost

pa lahko zadovolji tudi najahtevnejše sladokusce in ljubitelje grafične umetnosti. Vtis odmaknjene miline, ki jo izžarevajo podobe, je povsem v skladu z avtorjevim poudarjeno introspektivnim, vase poglobljenim značajem in temperamentom.

Franco Berhtold se je pri svojem grafičnem delu izpopolnjeval v Nemčiji in na Nizozemskem, v njegovem ustvarjalnem opusu sicer kontinuiranega in intenzivnega likovnega delovanja pa lahko opazimo krajša zatišna obdobja, ki so bila tudi posledica zastrupitve in bolezni, ki jo je povzročilo pri grafičnem delu vselej nevarno delo s kemikalijami. Kljub težavam z zdravjem in s prilagajanjem tehnike je vztrajal do današnjih dni, ko svoj impozantni opus še vedno dopolnjuje z novimi vznemirljivimi deli, ki so zelo cenjena in iskana tudi med domačimi ljubitelji likovne umetnosti v *Mestni občini Slovenj Gradec*.

Po številnih pomembnih sodelovanjih na selekcioniranih preglednih grafičnih natečajih in razstavah na mednarodnem likovnem prizorišču širom sveta in po dveh pomembnih nagradah na Poljskem in Japonskem se je Franc Berhtold v zadnjih letih predstavil na dveh preglednih razstavah: v *Mestni galeriji* v Wolfsbergu in na rodnih Prevaljah. V *Koroški galeriji likovnih umetnosti* so 16. decembra 2016 odprli še retrospektivno razstavo z naslovom *Grafike in dela na papirju 1967–2016*, ki so jo navezali na umetnikovo 70-letnico v letu 2015. Ob razstavi je izšel tudi študijski katalog, revija *Odsevanja* pa je pripravila pregled Berhtoldove življenjske in ustvarjalne poti. Natančen in zaokrožen vpogled v impresiven izbor del je še enkrat znova potrdil, da je Franc Berhtold ustvaril enega izmed najiminitnejših grafičnih opusov na Slovenskem, s katerim je v zadnjih štiridesetih letih kontinuirano in na vrhunskem nivoju zastopal slovenjgraško likovno kulturo na nacionalni in mednarodni ravni.

Na ta način je vtisnil neizbrisen pečat v likovno podobo našega mesta, zato mu spoštljivo podeljujemo najvišje odličje na področju kulture in umetnosti v naši mestni občini – *Bernekerjevo nagrado* za leto 2017.

Prejemniki Bernekerjevih plaket 2017

KULTURA

ADI SMOLAR

Adi Smolar se je rodil leta 1959 v Slovenj Gradcu v glasbeni družini, kjer mu je oče Adi, ki je bil vrsto let član ansambla *Fantje treh dolin*, že v zibel položil ljubezen do glasbe. V mladosti je Adi igral klarinet in harmoniko ter prepeval v pevskem zboru. Otroštvo je preživel v Vuzenici, po preselitvi na Muto se je vpisal na gimnazijo na Ravnah na Koroškem, leta 1978 je šel študirat slovenščino in primerjalno književnost na *Filozofsko fakulteto* v Ljubljano, kjer je ostal do leta 1995. Istega leta se je z družino preselil najprej na Ravne na Koroškem in leta 2000 v Šmartno pri Slovenj Gradcu, kjer je postal aktiven član *Kulturnega društva Šmartno*. Bil je pobudnik in organizator vsakoletne prireditve za mlade v okviru *Krpačevih dnevov*. Leta 2009 pa se je preselil v Slovenj Gradec.

Adi se vedno rad odzove povabilu društev, šol in drugih organizacij ter s svojimi nastopi popestri najrazličnejše kulturne in predvsem humanitarne ter dobrodelne prireditve.

Kot kantavtor nastopa od leta 1981, ko je imel prvi javni nastop v Cerknici. Profesionalno se je z glasbo začel ukvarjati šele leta 1992, pri 33 letih, ko je postal znan širši slovenski glasbeni sceni.

Od leta 1993 izda skoraj vsako leto novo ploščo. Pristane med najpopularnejšimi izvajalci, njegovi verzi govorijo o stvareh, ki se tičejo nas vseh, in govorijo tako, da ga vsi razumemo. Adi je kantavtor brez primere v slovenskem glasbenem prostoru. O njem samem razločno govorijo že naslovi njegovih pesmi, pa seveda nagrade in visoke naklade. Vsakdo pozna kakšno njegovo pesem, nekatere so enostavno večne. Pele jih bodo še mnoge generacije. Znan je ne le kot kantavtor, temveč tudi kot pisec besedil za različne glasbene skupine in soliste.

Naš Adi je mož mnogih talentov. Že leta 1989 je izdal prvo pesniško zbirko z naslovom *Naš svet se pa vrti*. Leta 1996 je izšel prvi del serije knjig kratke mladinske proze z naslovom *Pujša in Andrej Migeč*, sledile so mnoge slikanice, kratka otroška proza, ki jo je objavljala v reviji *Firbec*, pa je leta 2013 izšla v knjigi *Zgode in prigode Tečka Sitnobe*.

Priznanja in nagrade, ki jih je prejel za svojo enkratno ustvarjalnost, povedo največ:

Adi Smolar

Od leta 1996 do 2001 – kar sedem *zlatih petelinov* za kvaliteto izdanih plošč in izvedbo skladb

1996 in 1998 – nagrada *viktor*

1998 in 1999 – tretji v akciji *Slovenec leta*

1998 in 1999 – *Koroška osebnost leta*

1999 – zahvala za dobroto, plemenitost in človekoljubno delo

2001 – Nagrada *Aritas* (slovenski triennale satire in humorja: najboljši slovenski satirično-humoristični kantavtor)

2006 – častni občan Mute

2006 in 2008 – prejemnik *gonga popularnosti*

2008 – nagrada Franeta Milčinskega - Ježka

2013 – priznanje *Nacionalnega foruma humanitarnih organizacij Slovenije*

2013 – priznanje *Trusted brand* – najbolj zaupanja vredna osebnost – glasbenik

Adi Smolar je danes eden najpomembnejših ambasadorjev *Mestne občine Slovenj Gradec* v širšem slovenskem in evropskem prostoru, zato si za svoj glasbeni in književni opus nedvomno zasluži zahvalo v obliki *Bernekerjeve plakete*.

KVARTET KLARINETOV CLARITET

Kvartet klarinetov *Claritet* je bil kot *Kulturno društvo Claritet* ustanovljen leta 2011. Člana kvarteta Mitja Repnik in Aljoša Pavlinc sta profesorja klarineta na glasbenih šolah Slovenj Gradec in Vrhnika. Rok Ruprecht je študent klarineta na *Koroškem deželnem konzervatoriju* V Celovcu, Simon Žvikart pa je študent *Fakultete za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo* v Mariboru. Dobra štiri leta je v zasedbi deloval prof. klarineta Matjaž Isak, ki je bil tudi učitelj treh članov na *Glasbeni šoli Slovenj Gradec*. Kot zadnji se je zasedbi pridružil prof. klarineta Aljoša Pavlinc. Člane družijo ljubezen do igranja klarineta in veselje do novih spoznanj v glasbi. Glasbene izkušnje so pridobivali v različnih glasbenih zasedbah in simfoničnih ter drugih orkestrih.

Redno se udeležujejo različnih seminarjev pri priznanih strokovnjakih, posebej pomembno dejstvo pa je, da je kvartet klarinetov *Claritet* v Sloveniji edina redno delujoča tovrstna zasedba.

Poleg umetniškega ustvarjanja v zasedbi veliko časa in energije posvečajo pedagoškemu delu. Velik del njihovih nastopov je tudi izobraževalne narave, saj so projekt *Klarinetovanje*, kot seminar za najmlajše, izvedli že v 12 krajih po Sloveniji, s čimer izdatno skrbijo tudi za glasbeno izobraževanje najmlajših glasbenih nadobudnežev. Izdali so zbirko skladb z naslovom *Skladbe za male škrate*, ki vsebuje kar 14 zvezkov, prirejenih za najrazličnejše instrumente. Zvezki so postali med slovenskimi glasbenimi učitelji zelo priljubljeni in bodo pri naslednji prenovi učnih načrtov zagotovo postali del njih.

Kvartet klarinetov *Claritet* že pet let aktivno deluje tako na področju *Mestne občine Slovenj Gradec* kot tudi celotne Slovenije in Avstrije. S številnimi nastopi in interpretacijami glasbeno-umetniških del v *Mestni občini Slovenj Gradec* so pustili izjemen pečat na področju kulturnega ustvarjanja.

Kot posamezniki so prejemniki številnih nagrad na državnih in mednarodnih tekmovanjih *Temsig* in *Svirel*. Državno tekmovanje (*Temsig*), kategorija solo: leta 2001 zlato priznanje, srebrna plaketa ter 3. nagrada, leta 2004 zlato priznanje ter srebrna plaketa, leta 2007 srebrna plaketa, leta 2010 srebrna plaketa ter 2. nagrada. S komorno skupino kvartet klarinetov so prejeli: leta 2003 zlato priznanje ter srebrno plaketo in leta 2006 zlato plaketo ter 3. nagrado. Mednarodna tekmovanja klarinetistov v Krškem in Novem Sadu v Srbiji: zlata plaketa ter 1. mesto, *Temsig* 2013, v kategoriji komornih skupin s pihali.

So dobitniki priznanja *JSKD Slovenj Gradec* in *Zveze kulturnih društev Slovenj Gradec*, ki so jim ga podelili ob 5-letnici uspešnega delovanja.

Za svoje delo v ljubiteljski kulturi so prejeli bronaste *Gallusove značke* ter srebrne značke *Bojana Adamiča*, ki jih podeljuje *Javni sklad za ljubiteljske kulturne dejavnosti R Slovenije*.

Njihovo podajanje glasbe je zelo kvalitetno, inovativno, sproščeno in samozavestno, tako da občinstvu na najboljši možni način približajo komorno glasbo in instrument – klarinet.

Bernekerjeva plaketa naj jim bo v spodbudo, da bodo svojo glasbeno angažiranost še naprej tako predano delili tudi z nami, njihovim zvestim občinstvom, ter hkrati nagrada za dosedanje uspehe, trud in promocijo našega mesta.

Kvartet klarinetov *Claritet* z županom

DRAGAN BALABAN

Dragan Balaban je otroštvo preživel v delavski družini v Velenju, kjer je končal osnovno šolo in gimnazijo, študij je končal v Mariboru na *Ekonomsko-poslovni fakulteti Maribor*.

Njegova poklicna pot se je začela v velenjskem *Veplasu*, nadaljevala v *Tovarni usnja* v Slovenj Gradcu, *TopSportu* v Pliberku, od leta 1995 dalje pa je zaposlen v lastnem podjetju *Balmi*.

Kulturi se je predal že v mladosti kot dijak v Velenju: sodeloval je na velenjskem radiu, igral v gledališki skupini in začel plesati v šaleški folklorni skupini *Koleda*. Leta 1982 je začel sodelovati v *KD Stari trg* kot pevec v *MoPZ Fran Berneker* do leta 1989, ko se je delo zbora za nekaj časa ustavilo. Leta 1997 je zbral pevce in s pomočjo Milana Bošnika znova sestavil *Moški pevski zbor Fran Berneker*, postal njegov pevec, sponzor in predsednik do leta 2002, ko je prevzel vodenje kulturnega društva. V zboru prepeva še danes in je zopet prevzel predsedniško funkcijo.

Privrženost kulturi izkazuje v zasebnem in poslovnem življenju: je ljubitelj umetnosti in se zaveda njenega pomena. V njegovi čajnici *Ars* so razstavljali Bogdan Borčič, Franc Berthold, Karel Pečko, Luka Popič, Zoran Ogrinc, Tomo

Jeseničnik, Lojze Kralj, Shawn Kane, Milan Unkovič, Leander Fužir in Vinko Prislan.

Za svoja dosedanja prizadevanja je prejel bronasto, srebrno in zlato *Gallusovo značko*, priznanja *Javnega sklada za kulturno dejavnost SG* in *Venetskega konja TD Slovenj Gradec* za svoj prispevek k turistični ponudi *MO Slovenj Gradec* in urejenost okolice. Leta 2010 je prejel tudi priznanje Četrtna skupnosti Štibuh za vsestranski prispevek k razvoju in napredku mesta Slovenj Gradec.

Dragan Balaban je v skoraj tridesetih letih, kolikor deluje v kulturi, še posebej v *Kulturnem društvu Stari trg*, vedno dajal izjemen osebni zgled. Njegova velika zasluga je, da ima *Kulturno društvo Stari trg* danes trdne temelje in perspektivo, da se bo uspešno razvijalo tudi v bodoče. Trenutno je predsednik pevskega zbora, igra v novoustanovljenem orkestru diatoničnih harmonik, je tudi predsednik nadzornega odbora društva in že drugi mandat predsednik *Nadzornega odbora Zveze kulturnih društev Slovenj Gradec*.

Bernekerjevo plaketo mu podeljujemo za njegov osebni zgled, marljivo delo in vsestranski prispevek k negovanju kulture v lokalni skupnosti in širše.

Bernekerjevi nagrajenci 2017, Dragan Balaban je drugi z leve.

Primarij mag. Franc Verovnik, dr. med., 70-letnik

KULTURA

Primarij mag. Franc Verovnik, dr. med., upokojeni zdravnik, specialist interne medicine v slovenjgraški splošni bolnišnici, sodi med tiste zdravnike, ki presegajo formalni status poklica.

Tudi v tretjem življenjskem obdobju nadaljuje z zavzetim zbiranjem domoznanskega gradiva, slovenskega denarja, slovenskih znamk in dopisnic, predvsem pa prvotiskov pomembnih domačih pisateljev in pesnikov. Posebno vrednost ima njegova obsežna zbirka starih razglednic.

Doslej je ustvaril bogato in tematsko raznoliko literaturo. Verovnikova bibliografija je »imprezivna«, pravi novinar Tomaž Ranc (*Prim. mag. Franc Verovnik, dr. med., raziskovalec zgodovine naših krajev in ljudi, Večer, 17. december 2016*). Obsega strokovne članke, prispevke v strokovnih zbornikih, poljudnoznanstvene članke, je avtor in soavtor knjig, zbornikov ter urednik. Doslej so bili njegovi prispevki objavljeni v številnih glasilih in zbornikih: *Koroško zdravstvo, Bolniki in mi, Špital, Nov Špital* (glasila *Splošne bolnišnice Slovenj Gradec*), *Zdravstveni vestnik, Koroški fužinar, Planinski vestnik, Viharnik* (glasilo *Gozdnega gospodarstva Slovenj Gradec*), *Odsevanja* (revija za leposlovje in kulturo), *Ravenski razgledi*, revija *Dialogi, Maistrov glas*, interni mesečni časopis skupine *SIJ (Slovenska industrija jekla)*.

Verovnikove metode zbiranja in raziskovanja so poglobljene, kritične in v medsebojnem sožitju, zato sem njegove zgodbe zaokrožil v štiri tematska področja:

- Primarijeve sledi v *Splošni bolnišnici Slovenj Gradec*
- Poklon rojstnemu kraju
- Eseji, knjige in uredniško delo
- Velik ljubitelj gora in zbiralec starih fotografij

Primarijeve sledi v *Splošni bolnišnici Slovenj Gradec*

Prim. Franc Verovnik je ostal zvest naši bolnišnici od leta 1973 do leta 2009. To je bilo obdobje, ko je *Oddelka za interno medicino* vodil prof. prim. dr. Ivo Raišp, dr. med. Po njegovi upokojitvi leta 1989 je postal predstojnik oddelka prim. Verovnik in ga uspešno vodil štirinajst let. Diplomiral je leta 1972 na *Medicinski fakulteti* v

Ljubljani, naziv magistra znanosti je pridobil leta 1995 na *Medicinski fakulteti* v Zagrebu, leta 1999 pa mu je bil podeljen naziv primarija.

Eden od pomembnih dosežkov v času njegovega predstojništva je vsekakor bilo odkritje redke Fabryjeve bolezni v naši regiji. »Že leta 1991 sem po naključju naletel na Fabryjevo bolezen pri enem od svojih bolnikov. V Koroški regiji smo nato odkrili rodbino s 17 bolniki, ki so imeli to bolezen. S strokovno pomočjo iz tujine in razumevanjem naših zdravstvenih oblasti smo v bolnišnici leta 2004 ustanovili Center za zdravljenje bolnikov s Fabryjevo boleznijo. O tej bolezni sem objavil več strokovnih člankov,« se spominja prim. Verovnik.

Zdaj *Center za zdravljenje Fabryjeve bolezni* vodi prim. Bojan Vujkovic, dr. med., ki je tudi predstojnik *Oddelka za dializo*. Prim. Verovnik še vedno sodeluje s »svojo« bolnišnico, med drugim je član *Etične komisije Splošne bolnišnice Slovenj Gradec*. Njegove strokovne razprave in članke v sodelovanju s sodelavci so objavili domače in tuje revije ter zborniki.

Prim. Verovnik je odličen zdravnik, je tudi odličen pisec o svojih sodelavcih in o razvoju slovenjgraške bolnišnice. Prispevek o stoletnici internega oddelka bolnišnice je objavil v

Mag. Franc Verovnik pri delu

Zdravniškem vestniku (2011). Ohranil je spomin na nekdanje sodelavce: prim. Leopolda Budno, dr. med., prof. dr. Iva Raišpa, dr. med., Toneta Ravnikarja, dr. med. Posebno raziskavo je objavil o dr. Hannsu Harphu, ustanovitelju javne bolnišnice v Slovenj Gradcu in prvem ravnatelju le-te. Pregled razvoja bolnišnice prikazujeta dva odlična zbornika. Prvi je izšel ob stoletnici *Splošne bolnišnice Slovenj Gradec* (1896–1996). Drugi zbornik, tudi reprezentančen, pa je izšel ob 120-letnici (1896–2016) te iste ustanove. Urednik je bil prim. Verovnik, ki je v uvodu zapisal: »Besede odletijo, napisano ostane.« Prim. Drago Plešivčnik, dr. med., specialist splošne kirurgije in dolgoletni direktor bolnišnice, je prispeval daljši prispevek: *Rast Splošne bolnišnice Slovenj Gradec v luči njenih stodvajsetih let (1896–2016)*. Franc Verovnik pa je dodal prispevek o ustanovitelju ustanove dr. Hannsu Harpfu.

Poklon rojstnemu kraju

Franc Verovnik (rojen 1947) je globoko povezan z rojstnim krajem Lovrencem na Pohorju. Tudi njegova žena Antonija, upokojena profesorica na *Gimnaziji Ravne na Koroškem*, je Lovrenčanka.

Naselje Lovrenc na Pohorju na severnem pobočju osrednjega Pohorja ima bogato kulturno in gospodarsko tradicijo. Kulturne in športne prireditve krajanji in gostje »preživljajo skupaj« od leta 1994 na tradicionalnih *Jezernikovih dnevih*, imenovanih po legendi Jezerniku – pohorskem povodnem možu. Verovnik pove, da mu je rojstni kraj v spominu »kot idiličen kraj moje mladosti« in da redno spremlja krajevni utrip. »Tudi sam občasno sodelujem na poletnih Jezernikovih dnevih.« (Tomaž Ranc v *Večeru*).

Vedenje o kraju si lahko poglobimo s podatki v knjigi *Ujeti trenutki časa – Razglednice Lovrenca na Pohorju in njegove okolice* avtorjev Franca Verovnika, Ožbeja Vresnika in urednika Anžeja Bečana, ki jo je leta 2012 založila in izdala *Občina Lovrenc na Pohorju*. Prim. Verovnik je zapisal: »Do danes je znanih več kot 300 različnih razglednic Lovrenca na Pohorju in okolice, od katerih je bilo za to knjigo izbranih preko 150 ... Na njih so shranjene pomembne in zanimive podobe minulega časa: prebivalcev, opravil, znamenitih dogodkov naših krajev, zgradb, gora in celotnih pokrajin ...« Avtorjema in uredniku je *Občina Lovrenc na Pohorju* podelila *zlato grb občine* leta 2013 kot priznanje za ohranjanje kulturne dediščine.

Zakonca Franc in Antonija Verovnik, njuni sodelavci in prijatelji so slovenski javnosti predstavili dr. Antonio Bernard (1942–2010), po

domače Povhovo Tončko, ki je bila rojena v Lovrencu na Pohorju, živila in ustvarjala pa je v Franciji. V zadnjih letih sta izšli dve njeni knjigi: *Slovarček osirotelih besed* (2014), zbirka domačijskih zgodb, ter *Cvetje bolečine/Fleurs de douleur* (2016), pesniška zbirka. Pisatelj Drago Jančar je v uvodu v *Slovarčku* zapisal: »Antonija Bernard je vse svoje odraslo življenje preživela v Franciji, a srečal sem malo ljudi, ki bi bili tako povezani s Slovenijo. Bila je znanstvenica, slavistka in zgodovinarica, velika poznavalka ruske literature, doma v francoski književnosti in zgodovini, predavateljica na Sorboni, nekaj časa predstojnica Slovenskega inštituta v Parizu ...« Antonija Bernard je bila tudi prevajalka: v francoščino je prevedla štiri knjige Borisa Pahorja in po eno Draga Jančarja in Edvarda Kovača.

»Slovarček osirotelih besed je zbirka krajših zapisov o starih narečnih in vse manj uporabljenih besedah, katerih pomen se izgublja.« (M. Vogel, *Delo*, 10. 12. 2014).

Pomen besed sta razložila urednika Franc in Antonija Verovnik. V knjigi beremo tudi dva njuna prispevka: *Življenje in delo Povhove Tončke* ter *Naša Tončka*, kar potrjuje globoko prijateljstvo med njimi ter veliko avtoričino ljubezen do rojstnega kraja in domovine.

Prim. Drago Plešivčnik se je zakoncema zahvalil: »Draga Antonija in Franci! Iskrena hvala za čudoviti dar *Slovarček osirotelih besed* kot zapuščino izjemno nadarjene vajine ožje rojakinje in prijateljice gospe Antonije Bernard – Povhove Tončke. Z vajino plemenito gesto za plemenito osebo sta uboštvo domačih besed spremenila v bogastvo, ki krasi zakladnico slovenske žive besede in se lesketa bolj kot voda v štepihu ...« (*Odsevanja*, št. 95/96, 2015).

Pesmi je dr. Antonia Bernard napisala v francoščini in so bile odkrite šele po njeni smrti. Ker nagovarjajo francoske in slovenske bralce, so leta 2016 izšle v originalu in v slovenskem prevodu pod naslovom *Cvetje bolečine/Fleurs de douleur*. Zakonca Verovnik sta v uvodu predstavila »našo Tončko« v zapisu *Pesnica bolečine in cvetja*. V njem pravita: »Morda tudi ta knjiga ni zadnja iz literarnega ustvarjanja Antonie Bernard, saj njena zapuščina še ni do konca pregledana.«

Dr. Antonia Bernard je leta 2000 prejela častni znak svobode Republike Slovenije za prispevek k prepoznavanju Slovenije, njene literature in jezika v Franciji ter za zasluge pri ohranjanju narodne zavesti pri slovenskih izseljencih.

Eseji, knjige in uredniško delo

S prim. Verovnikom se občasno srečava pred mestno kavarno na Glavnem trgu. In vsakokrat

prihaja iz smeri knjigarne *Mladinske knjige*. Nič nenavadnega – knjižnica zakoncev Verovnik je bogata s knjigami slovenskih in tujih avtorjev. Vendar ni samo bralec, ampak tudi besedni ustvarjalec. Tako v tretji krog Verovnikovega ustvarjanja sodijo zgodbe, eseji in knjige. Nekaterim od knjig je bil avtor ali pa le urednik. Njegova pripoved je osnovana na arhivskem in slikovnem gradivu ter ustnem izročilu, ki ga kritično preveri.

Tako je nastal esej *Matko (Matija) Krevh (1890–1938)*, ki je bil rojen v Trobljah. Bil je duhovnik, pisatelj, dramatik in pesnik. V duhovnika je bil posvečen leta 1915. Nazadnje je od 1934 župnikoval pri svetem Antonu na Pohorju, kjer je umrl za pljučnico, star 48 let, in tam je njegov grob. Prispevke je Krevh objavljaval v različnih časopisih in revijah. Avtor je ob koncu eseja zapisal: »Morda bo tale zapis vsaj nekoliko pripomogel k temu, da Matko Krevh le ne bo čisto pozabljen sejalec pisane besede v brazde slovenske književnosti.« (*Odsevanja*, št. 81/82, 2011). Med živečimi Krevhi v Trobljah in Pamečah je še šibak spomin nanj – o tem sem se prepričal.

Knjiga *Janko Gačnik (1895–1967) in album njegovih fotografij iz prve svetovne vojne* je izšla 2015 ob 120-letnici rojstva Janka Gačnika in 110-letnici soške fronte, izdala in založila jo je *Občina Ravne na Koroškem*.

Avtor Verovnik pravi, da je o Janku Gačniku in njegovi ženi Miri, učiteljici, vedel premalo, zato: »... sem se načrtno lotil preučevanja njunega življenja.« Iz mnogih zanimivih drobcev je sestavil knjigo – življenjepisa Gačnika in dodal faksimile albuma njegovih fotografij. Janko Gačnik se je rodil v avstrijskem Gradcu, osnovno šolo obiskoval v Libeličah, učiteljske pa v Mariboru. Bil je vojak na soški fronti in v Romuniji, nato pa borec za severno slovensko mejo. Zanimivo je tudi, da je Gačnik z drugimi rodoljubi dosegel septembra 1922, da so koroško vasio Libeliče uradno priključili k matični domovini. Janko Gačnik je z ženo Miro učiteljeval v tedanjem Guštanju 30 let, aktivno sta delovala tudi na kulturno-prosvetnem polju.

Avtor je v predstavitvi Janka Gačnika podčrtal: »Z zavzetim pedagoškim delom in vsemi ostalimi dejanji je svojim učencem in mnogim Ravenčanom ostal v neizbrisnem spominu.« In: »Gačnikov album je nedvomno pomemben in nazoren dokument o viharnem obdobju naše zgodovine pred enim stoletjem,« zaključuje Verovnik v *Odsevanjih* št. 97/98, 2016.

Po Gačniku se na Ravnah na Koroškem že imenuje Gačnikova pot. Verovnikova predstavitev Gačnikovega pomena za Ravne na Koroškem pa je bila pobuda, da so ob ravenskem občinskem

prazniku Janku Gačniku aprila 2015 odkrili spominsko ploščo na mestni hiši, nekdanji osnovni šoli Guštanj (od leta 1952 Ravne na Koroškem), kjer je Gačnik poučeval in bil upravitelj.

S pisateljem Marjanom Kolarjem je prim. Verovnik povezan ne samo kot njegov nekdanji zdravnik, temveč kot soustvarjalec knjig. Uredil je njegovo zbirko kratke proze *Moji mimohodi (2013)* in zanjo napisal spremno besedilo *Srečevanja z Marjanom Kolarjem*. Uredil je tudi obsežno knjigo *Marjan Kolar, Od eseja do romana (Občina Ravne, 2015)* avtorice Marije Irme Vačun Kolar, ki je v uvodu o Kolarjevem pripovedništvu zapisala: »Avtorica knjige Vačun Kolar je ob številnem in zvrstno različnem gradivu potrebovala skrbnega in zahtevnega bralca. To vlogo sta natančno opravila Franc Verovnik in njegova žena Antonija Verovnik, profesorica filozofije.«

Verovnikovo delo *Avgust Kuhar - Prežihov Gustl, življenjska pot 1906–1964* je izšlo leta 2016 ob 110. obletnici Kuharjevega rojstva in 65. obletnici prve številke *Koroškega fužinarja (Občina Ravne, 2016)*. S pomočjo virov in fotografij je avtor opisal posamezne »postaje« na življenjski poti Avgusta Kuharja od Kotelj (1906) do zadnje v Železarni Guštanj/Ravne na Koroškem (1950–1964). Po krivici zapostavljen in premalo znan najmlajši brat Prežihovega Voranca je bil pri nas začetnik varstva pri delu in racionalizacije v proizvodnji. Uveljavil se je tudi kot urednik in publicist, med drugim je po njegovi zaslugi leta 1951 začel izhajati *Koroški fužinar*.

Velik ljubitelj gora

Prim. Verovnik je velik ljubitelj gora. Njegovo življenje je bilo poleg študija in rednega dela prepredeno tudi z daljšimi potovanji po svetu. Obiskal je vse celine razen Arktike in Antarktike. Najvišji vrhovi po Evropi so mu bili blizu. Spominja se vršacev v Andih v Južni Ameriki, nekaterih v Afriki, v Nepalju in Aziji in še kje.

Najbolj zvest pa je Uršlji gori, njegova »norma« je biti na vrhu dvakrat mesečno. Leta 2012 ji je kot urednik in soavtor posvetil zbornik *Naša Gora*. Nastal je ob 100. obletnici odprtja planinske koče na Uršlji, ki jo domačini radi imenujejo kar Gora. Ob 50-letnici oddajnega centra na Plešivcu, kar je drugo in verjetno starejše ime za Uršljo, je napisal dva članka z naslovom *Gledali bomo domačo televizijo (Ravenski razgledi, dec. 2015 in jul. 2016)*.

O Uršlji gori je Sebastijan Oblak - Bošti z Raven na Koroškem, ljubiteljski fotograf, izdal fotomonografijo *Uršlja gora - presežni svet*. Prim. Verovnik je Sebastijanovi barvno mavrični monografiji dodal poetični pridih z naslovom

Doživljanja Gore: »Ljudje obiskujejo gore zaradi občudovanja gorske narave, zaradi zdravja, miru, oddiha ter užitkov, ki jih doživljajo med potjo in ob čudovitih razgledih z vrhov ... Vsak od njih najde na njej nekaj posebnega ... Med take občudovalce spada tudi avtor monografije Sebastijan Oblak - Bošti, ljubiteljski fotograf. Našo Goro je neštetokrat doživeljal v različnih trenutkih dneva ... V vseh letnih časih in ob vseh vremenskih prilikah.«

S tem pa področja, ki se jim posveča prim. Verovnik, še sploh niso izčrpana. Njegova posebna ljubezen je narava, še natančneje – metulji, čmrlji, ptice in cvetlice, zlasti divje orhideje ...

Svoj zapis o življenju prim. Verovnika zaključujem še z nekaterimi dejstvi.

Leta 2015 je prejel *veliko Prežihovo plaketo Občine Ravne na Koroškem* za kulturne dosežke. V utemeljitvi je med drugim zapisano: »Za neutrudno odkrivanje vedenja o naši zgodovini, za negovanje odnosa do kulturnih vrednot, lepote in bogastev narave ter za prispevek k bogatemu kulturnega utripa v kraju in občini.«

(*Ravenski razgledi*, jul. 2016).

Za svoje strokovno delo, zavzeto dejavnost na mnogih področjih je mag. Franc Verovnik prejel naslednja priznanja:

- *zlati grb Občine Lovrenc na Pohorju*, 2013;
- častno članstvo *Združenja internistov Slovenije SZD*, 2013;
- častno članstvo *Slovenskega zdravniškega društva*, 2014;
- *velika Prežihova plaketa Občine Ravne na Koroškem*, 2016;
- častno članstvo *Medikohistorične sekcije SZD*, 2017.

Prim. mag. Franc Verovnik, dr. med., neutrudno in vztrajno s pomočjo različnih virov odkriva nove zgodbe o premalo znanih ljudeh ali dogodkih. Nova spoznanja so mu izzivi za nove vsebine. Njegove zanimive pripovedi dopolnjujejo in bogatijo našo zgodovino. Ob življenjskem jubileju mu želimo še veliko radostnih doživetij in ustvarjalnih dejanj.

Jože Potočnik

Prejemniki priznanj Občine Ravne na Koroškem za leto 2016

Z leve: Franc Verovnik, Urbaan Reiter, Cirila Slemenik, župan dr. Tomaž Rožen, Ivanka Stopar, Tone Golčer (častni občan Občine RnK), Aleksander Kotnik (za Glasbeno šolo Ravne na Koroškem) in Robert Jamšek (za sina Darka Jamška)

UVODNIKI

- Makuc Andrej, *Draga Odsevanja!*, 2009, št. 73/74, str. 5, 6
- Makuc Andrej, *Evropa (Svet) – tu smo ali Slovenj Gradec – prihajamo!*, 2011, št. 81/82, str. 4, 5
- Makuc Andrej, *Kako naprej?*, 2015, št. 95/96, str. 4, 5
- Makuc Andrej, *Naše meje*, 2013, št. 91/92, str. 4, 5
- Petrovič Peter, *K jubilejni tridesetletnici*, 2009, št. 73/74, str. 7
- Petrovič Peter, *Odsevanja in odsevanjci*, 2010, št. 79/80, str. 5
- Petrovič Peter, *Vse se menja*, 2014, št. 93/94, str. 5
- Prapótnik Blaž, *Sledi človeškega dotika in duha*, 2016, št. 97/98, str. 4, 5
- Prapótnik Blaž, *Doživeti stoto in ostati ustvarjalni*, 2016, št. 99/100, str. 4, 5
- Fužir Saška, *Čudna pesem*, 2011, št. 81/82, str. 8, 9
- Goll Ernst, *Izbrani pesnikovi verzi*, 2012, št. 87/88, str. 96–99
- Goll Ernst, *Izbrani pesnikovi verzi*, 2014, št. 93/94, str. 74, 75
- Golob Anja, *Mladi ljudje na vlakih*, 2009, št. 75/76, str. 16–18
- Gotthardt Verena, *Moje, tvoje življenje*, 2012, št. 85/86, str. 32
- Grabner Janja, *Zlata kletka*, 2013, št. 89/90, str. 4
- Grešovnik Nina et. al., *Nagrajeni haikuji*, 2011, št. 81/82, str. 6
- Hliš Danijela, *Hribovje Olgas, Avstralija*, 2016, št. 99/100, str. 8, 9
- Hliš Danijela, *Vsak dan je nedelja*, 2011, št. 83/84, str. 10–12
- Hliš Danijela, *Vsak dan je nedelja*, 2012, št. 87/88, str. 5
- Hribar Karmen, *Drobir čutenja*, 2012, št. 85/86, str. 33
- Jurič Boštjan, *Črvi kričijo*, 2009, št. 73/74, str. 10, 11
- Kanzian Rezka, *Pesmi*, 2011, št. 81/82, str. 40, 41
- Karnar Primož, *Pesem po nareku*, 2009, št. 75/76, str. 20, 21
- Karnar Primož, *Pesmi po nareku*, 2009, št. 73/74, str. 2009, št. 73/74, str. 12
- Klarič Ivan, *Pesmi*, 2011, št. 81/82, str. 38, 39
- Kniplič Darja, *Presajanje glinenega morja*, 2009, št. 73/74, str. 13
- Kocmut Aleksandra, *Nekega kavboja cipa*, 2009, št. 73/74, str. 14
- Kodrin Miran, *anagrami slovenskih književnikov*, 2012, št. 87/88, str. 66–75
- Kodrin Miran, *anagrami slovenskih literarnih ustvarjalcev*, 2013, št. 89/90, str. 78–87
- Kodrin Miran, *anagrami slovenskih literarnih ustvarjalcev*, 2014, št. 93/94, str. 58–67
- Kodrin Miran, *anagrami slovenskih literarnih ustvarjalcev*, 2015, št. 95/96, str. 84–93
- Kodrin Miran, *anagrami slovenskih literarnih ustvarjalcev*, 2016, št. 97/98, str. 92–101
- Kodrin Miran, *anagrami slovenskih literarnih ustvarjalcev*, 2016, št. 99/100, str. 80–89
- Kodrin Miran, *anagrami slovenskih literarnih ustvarjalcev*, št. 91/92, str. 84–93
- Kolar Patrik, *Epigrami*, 2013, št. 89/90, str. 7
- Korat Sara, *Neznanec*, 2011, št. 83/84, str. 13
- Kotnik Lovro, *Pesmi*, 2013, št. 89/90, str. 5
- Krajnc Zala, *Dobro je imeti svoj kotiček ...*, 2010, št. 77/78, str. 10–12
- Krajnc Zala, *Pesmi*, 2012, št. 85/86, str. 4
- Krevh Matko, *Sv. Elizabeta (ponatis)*, 2011, št. 81/82,

POEZIJA

- Angerer Guggenberger Marjeta, *Prižigam svečo*, 2011, št. 81/82, str. 42
- Bernard Antonia, *Chants de douleur/Špevi bolečine*, 2016, št. 99/100, str. 11–14
- Bivšek Gašper, *Valovanje*, 2009, št. 75/76, str. 19
- Bizjak Nina, *Bi, če bi*, 2010, št. 77/78, str. 9
- Bizjak Nina, *Kako je ateist lahko bog?*, 2015, št. 95/96, str. 6–8
- Bizjak Nina, *Ko ne vprašaš, kako sem*, 2014, št. 93/94, str. 8–11
- Bizjak Nina, *Obraz skrivam pod kapuco*, 2012, št. 85/86, str. 6–8
- Bizjak Nina, *Oh, kaj vse zamujajo ...*, 2011, št. 81/82, str. 10, 11
- Bizjak Nina, *Pesmi*, 2011, št. 83/84, 6–9
- Bizjak Nina, *Poezija*, 2013, št. 91/92, str. 6–9
- Brešar Mlakar Dušan, *Obletnica ljubezni*, 2009, št. 73/74, str. 8
- Bricman Nina, *Polnjenje*, 2011, št. 83/84, str. 21
- Cigler J. Milena, *Bar*, 2011, št. 83/84, str. 9
- Cigler Milena, *Pesmi*, 2013, št. 89/90, str. 9
- Cigler Milena, *Pri spovedi*, 2009, št. 73/74, str. 10
- Cigler Milena, *Vsi pesniki sveta*, 2012, št. 87/88, str. 4
- Čubrlo Radmila et. al., *Nagrajeni haikuji dijakov Srednje zdravstvene šole Slovenj Gradec*, 2010, št. 77/78, str. 13
- Čuček Tjaša, *Pesmi*, 2013, št. 89/90, str. 6
- Džambič Jasna, *Ikarjev sen*, 2009, št. 73/74, str. 9
- Džambič Jasna, *Sanje*, 2011, št. 83/84, str. 18–20

- str. 119
 Marflak Štefan, Pred tvojo podobo, 2016, št. 97/98, str. 6–20
 Mlinarič Lucija, Zakaj si umrla, Sylvia?, 2011, št. 81/82, str. 12–14
 Moličnik Polona, Čar življenja, 2011, št. 83/84, str. 22–24
 Mravljak Andoljšek Veronika, Povezanost, 2014, št. 93/94, str. 12, 13
 Mravljak Veronika, Vsako jutro je potrebno razjasniti pogled, 2009, št. 75/76, str. 14
 Novosel Tomo, O, kot odhajam, 2013, št. 91/92, str. 10, 11
 Petrovič Peter, Iz dneva v dan, 2009, št. 75/76, str. 12, 13
 Pisar Ana, Nebo sem prerezala na pol, 2009, št. 75/76, str. 22
 Pisar Ana, Poezija, 2010, št. 79/80, str. 7–10
 Polak Lidija, Pesmi, 2014, št. 93/94, str. 6, 7
 Polak Lidija, Sunki maestra, 2015, št. 95/96, str. 9, 10
 Prapótnik Blaž, Zobna miška in drobiž, 2009, št. 73/74, str. 15
 Prapótnik Maruša, Rad bi se povzpел ..., 2011, št. 81/82, str. 7
 Ramšak Anja, Modro, 2010, št. 79/80, str. 11
 Razdevšek Tjaša, Pesmi, 2009, št. 75/76, str. 23
 Razdevšek Tjaša, Sovražim, 2010, št. 79/80, str. 14–16
 Rezman Peter, Pesem o Janezu Žmavcu, 2015, št. 95/96, str. 52
 Smolčnik Jerica, Sled včerajšnjih dni, 2009, št. 73/74, str. 16, 17
 Strmčnik Tatjana, Berači, 2012, št. 85/86, str. 5
 Tacer Aleš, Pesmi, 2013, št. 89/90, str. 8
 Temnik Boštjan, Radetu Nikoliću, 2009, št. 73/74, str. 18
 Tušnik Primož, Sam sem sam, 2010, št. 79/80, str. 12, 13
 Verdinek Tim, Pesmi, 2011, št. 83/84, str. 14, 15
 Verdnik Vladimir, Hrepenenje, 2009, št. 75/76, str. 5–9
 Vezela Franc, Blišč in beda, 2013, št. 89/90, str. 10
 Visinski Maja, Kurja polt, 2009, št. 73/74, str. 18, 19
 Vončina Marijana, Meglena svetloba, 2009, št. 73/74, str. 20, 21
 Vončina Marijana, Svetloba bledih dni, 2009, št. 75/76, str. 10, 11
 Zdouc Nina, Mi in oni, 2011, št. 81/82, str. 36, 37
 Žvikart Zaveri Vlasta, Iz lepega dne kot april, 2009, št. 73/74, str. 24, 25
 Žvirč Barbara et. al., Od mene do tebe, 2010, št. 77/78, str. 14–20
 Žvirč Barbara, Nekje v drugem času, 2009, št. 75/76, str. 24
 Žvirč Barbara, Pobranke, 2009, št. 73/74, str. 22, 23
 Žvirč Barbara, Vse to, 2011, št. 83/84, str. 16, 17

PROZA

- Čas Boštjan, Tja in nazaj, 2011, št. 81/82, str. 68–72
 Čeru Janko, Moja muza, 2009, št. 75/76, str. 41–44
 Čeru Janko, Zapisovanja o slovenskih planinskih popotovanjih ..., 2011, št. 81/82, str. 31, 32
 Hliš Danijela, Moja mama – moj otrok, 2012, št. 87/88, str. 6, 7
 Hudl Anita, Molitev lačnih otrok, 2011, št. 81/82, str. 35
 Hudl Anita, Starec in jaz, 2012, št. 85/86, str. 34
 Hudl Anita, Tamala, 2011, št. 81/82, str. 33, 34
 Jerčič Pšeničnik Simona, Bolnišnični red ali Sedi in čakaj, 2011, št. 81/82, str. 22, 23
 Jerčič Pšeničnik Simona, Hvalnica življenju, 2016, št. 99/100, str. 30–33
 Jerčič Pšeničnik Simona, Jaz, ljubček Ljubo, 2012, št. 85/86, str. 20, 21
 Jerčič Pšeničnik Simona, Nogometno navdušenje, 2011, št. 81/82, str. 24, 25
 Jerčič Pšeničnik Simona, V svetišču družine, 2009, št. 73/74, str. 38–40
 Jerčič Pšeničnik Simona, Zimska idila ali Kako preživeti zimske počitnice brez stresa, 2011, št. 81/82, str. 21
 Jeseničnik Tomo, Knjižna bera, 2012, št. 85/86, str. 72–79
 Jeseničnik Tomo, Štiri popotne, 2010, št. 77/78, str. 26, 27
 Jurič Janez - Vančy, Adam, 2010, št. 77/78, str. 21, 22
 Jurič Janez - Vančy, Dedijeva hruška, 2010, št. 79/80, str. 17–22
 Jurič Janez - Vančy, Lenčijev brod, 2009, št. 73/74, str. 41
 Knapp Tatjana, Glasna leta, tihe zgodbe, 2012, št. 85/86, str. 19
 Knapp Tatjana, Pričakovanje, 2011, št. 83/84, str. 32–34
 Kolar Marjan, Križki stare mame, 2009, št. 73/74, str. 45, 46
 Kolar Patrik, Goveja juha v domači in evropski perspektivi, 2014, št. 93/94, str. 38, 39
 Kolar R. Niko, Ingrid, 2009, št. 73/74, str. 42–44
 Krevh Matko, Kako je Matijček žgance kuhal (ponatis), 2011, št. 81/82, str. 120, 121
 Lebar Nik, Črtice ali črtica (ki to ni) o črticah, 2016, št. 99/100, str. 51, 52
 Lesjak Matjaž, Buteljka, 2012, št. 85/86, str. 9–12
 Lesjak Matjaž, Človeka dostojno, 2012, št. 85/86, str. 13–18
 Lesjak Matjaž, Gospod Šerko, 2013, št. 89/90, str. 11–15
 Lesjak Matjaž, Trener, 2016, št. 97/98, str. 21–34
 Lesjak Matjaž, Trikotnik, 2014, št. 93/94, str. 18–26
 Lesjak Matjaž, Varuh gozda, 2014, št. 93/94, str. 27–33
 Lesjak Matjaž, Voda, križ, 2015, št. 95/96, str. 14–21
 Makuc Andrej Fenizirani krofi, 2016, št. 97/98, str. 39, 40
 Makuc Andrej, Čas mej, 2013, št. 91/92, str. 22–39
 Makuc Andrej, Frida ali Opasno po životu, 2009, št. 75/76, str. 27–30

- Makuc Andrej, Komplot Kosta, 2010, št. 79/80, str. 41–46
- Makuc Andrej, Marja, 2016, št. 99/100, str. 53–56
- Makuc Andrej, N., profesorica, 2012, št. 87/88, str. 9–13
- Makuc Andrej, Nevirtualni pljunka, 2014, št. 93/94, str. 34–37
- Makuc Andrej, Nikolinič, 2009, št. 73/74, str. 47–56
- Makuc Andrej, Turnarca ali Hoja po glavi, 2010, št. 77/78, str. 28–35
- Makuc Andrej, Učiteljica I., 2013, št. 89/90, str. 17–24
- Makuc Andrej, Vezela, 2015, št. 95/96, str. 40–50
- Makuc Andrej, Z vlakom, 2016, št. 97/98, str. 40–43
- Messner Janko, Hotel sem jaz tebe, pa si me ti preliščil ..., 2009, št. 73/74, str. 57–59
- Messner Janko, Zgubljeni čarovni prstan, 2009, št. 75/76, str. 25, 26
- Mlačnik Primož, Črna kri, 2016, št. 99/100, str. 49, 50
- Mlačnik Primož, Povodec, 2016, št. 99/100, str. 43–48
- Ogris Tomaž, Anisja (odlomki iz knjige Anisja – Prisilna delavka na Koroškem), 2012, št. 85/86, str. 35–38
- Petrovič Peter, Novo delo (iz neobjavljenega romana Pod temno zvezdo), 2011, št. 81/82, str. 26–30
- Petrovič Peter, On in drevo, 2016, št. 99/100, str. 34–37
- Petrovič Peter, Padec, 2010, št. 79/80, str. 23–28
- Petrovič Peter, Prvi maj (odlomek iz romana Pod temno zvezdo), 2009, št. 73/74, str. 60–62
- Petrovič Peter, Trajekt, 2011, št. 83/84, str. 35–37
- Petrovič Peter, Zadnja pot, 2012, št. 87/88, str. 30–32
- Prenner Ljuba, Odmevi prve svetovne vojne v Sračjem (odlomki iz romana Bruc), 2016, št. 99/100, str. 57–60
- Rifel Jani, Bogenšperg, 2013, št. 89/90, str. 27
- Rifel Jani, Borovnice, 2014, št. 93/94, str. 16, 17
- Rifel Jani, Črna na Koroškem, 2013, št. 89/90, str. 25, 26
- Rifel Jani, Gamsi, 2011, št. 81/82, str. 20
- Rifel Jani, Kot, 2009, št. 75/76, str. 31–35
- Rifel Jani, Ljubljana, 2012, št. 85/86, str. 22, 23
- Rifel Jani, Novi Grad, 2013, št. 91/92, str. 19–21
- Rifel Jani, Posebni primer, 2015, št. 95/96, str. 11, 12
- Rifel Jani, Praznina, 2016, št. 99/100, str. 40–42
- Rifel Jani, Prevalje, 2013, št. 91/92, str. 12–18
- Rifel Jani, Samotar, 2009, št. 73/74, str. 63
- Rifel Jani, Skušnjava, 2016, št. 97/98, str. 44–47
- Rifel Jani, Sošolka, 2011, št. 81/82, str. 18, 19
- Rifel Jani, Stari rocker, 2014, št. 93/94, str. 14, 15
- Rifel Jani, Tampon, 2010, št. 77/78, str. 23–25
- Rifel Jani, Tri razglednice, 2010, št. 79/80, str. 29–31
- Rifel Jani, Z avtobusom, 2015, št. 95/96, str. 13
- Sešel Silva, Evropa in bik(ec), 2010, št. 79/80, str. 31
- Simoniti Barbara, Intervju, 2009, št. 73/74, str. 64–67
- Sušnik Franc et. al., izbrane zgodbe, 2016, št. 97/98, str. 127–132
- Štiblar Aleksandra, Fikcije, 2009, št. 73/74, str. 68–70
- Švab Janez, Riža, 2010, št. 77/78, str. 40–46
- Švab Janez, Tragična zgodba Švabovih, 2011, št. 83/84, str. 38–40
- Tacer Aleš, Sprememba naslova, 2013, št. 89/90, str. 16, 17
- Turičnik Tone, Performansa v H-duru, 2016, št. 99/100, str. 38, 39
- Verdnik Vladimir, Dohodninski primer državljana X, 2009, št. 73/74, str. 71–73
- Vezela Franc, (Zim)zeleni dvorec, 2015, št. 95/96, str. 27–39
- Vezela Franc, 13. junij, 2011, št. 83/84, str. 25–31
- Vezela Franc, Bataljon duhovitih, 2012, št. 87/88, str. 14–29
- Vezela Franc, Malo neobičajen običajen dan, 2009, št. 75/76, str. 36–40
- Vezela Franc, Obisk, 2016, št. 97/98, str. 35–38
- Vezela Franc, Oskarjev oratorij (odlomek iz romana), 2009, št. 73/74, str. 74–81
- Vezela Franc, Pravljica o stolu za stare bedake, 2016, št. 99/100, str. 18–29
- Vezela Franc, Prosodobni guvernanti, 2011, št. 81/82, str. 15–17
- Vezela Franc, To ni trobentica, 2010, št. 79/80, str. 32–40
- Wakounig Stanko, Gorska tura, 2012, št. 85/86, str. 39
- Žmavc Janez, Moral bi pisati o pticah, 2009, št. 73/74, str. 82, 83
- Žmavc Jurij, Ponočni obhod, 2010, št. 77/78, str. 36–39
- Žvikart Zaveri Vlasta, Prodajalec preteklosti (odlomek), 2009, št. 73/74, str. 84–86

DRAMATIKA

- Bahr Hermann, Ubogi norec/Nova ljubezen, 2011, št. 83/84, str. 49–58
- Franc Vezela - Frenk Trava Rica, Kdo se boji IVANA Krambergerja, 2013, št. 91/92, str. 49–54
- Komprej B. Milojka, Poštar, 2012, št. 85/86, str. 24–31
- Križan Janez, Ervin je bil moj zaročenec, 2009, št. 73/74, str. 97–99
- Rezman Peter - Daniilović H., Čefurjev haus, 2009, št. 73/74, str. 87–93
- Rezman Peter, Skica za portret umetnika kot preprostega moškega petdesetih let, 2009, št. 73/74, str. 94–96
- Vezela Franc, Pita, 2013, št. 91/92, str. 40–48
- Žmavc Janez, O skesanem Henriku, Svetoskrunstvo na Jožefovem hribu v XX. stoletju (nadaljevanje), 2010, št. 79/80, str. 47–61
- Žmavc Janez, O skesanem Henriku, Svetoskrunstvo na Jožefovem hribu v XX. stoletju, 2010, št. 77/78, str. 47–70
- Žmavc Janez, Pindarova oda (drugo dejanje), 2013, št. 89/90, str. 28–43
- Žmavc Janez, Pindarova oda, 2012, št. 87/88, str. 33–47

AFORIZMI

- Brumen Andrej, aforizmi, 2013, št. 89/90, str. 4 in naprej
- Kocmut Aleksandra, Aforizmi, 2010, št. 77/78, str. 8
- Križan Janez, Aforizmi, 2010, št. 79/80, str. 6
- Križan Janez, Aforizmi, 2011, št. 83/84, str. 5

ESEJISTIKA

- Bivšek Gašper, Osoje doline, Refleksija ob poeziji Hermana Vogla, 2012, št. 85/86, str. 40–42
- Borstner Bojan, Poskus ure anatomije ali Fragmenti o črtici, Moja Knjiga mrtvih Marjana Kolarja, 2013, št. 91/92, str. 102–104
- Košan Marko, Hugo Wolf in rojstvo srednjeevropske avantgarde, 2011, št. 83/84, str. 45–48
- Lukan Blaž, Vrvenje življenja (pogled na novejšo dramatik Janeza Žmavca), 2016, št. 97/98, str. 48–50
- Petrovič Peter, Slovan, Esej o narodovi trdovratnosti, 2013, št. 89/90, str. 44–47
- Teissl Christian, Zalet v višino in padec v smrt, 2012, št. 87/88, str. 100–102

INTERVJUJI

- Makuc Andrej, Besedo ima Aleksandar Čaminski, 2011, št. 83/84, str. 66–69
- Makuc Andrej, Intervjujsko dopisovanje z gospodom Janezom Komljanecem, dolgoletnim slovenjgraškim županom in državnim poslancem, 2013, št. 89/90, str. 62–71
- Makuc Andrej, Z mag. Andrejem Golobom elektronsko o Kmetovalcu, Cerdonisu, zasebnem ..., 2016, št. 97/98, str. 102–107
- Merkač Helena, Intervju z literatom Rudijem Mlinarjem, 2011, št. 83/84, 41–44
- Ropič Draga, Pljunki 55-letnega anarhista, 2013, št. 91/92, str. 62–74

PREDSTAVITVE PESNIKOV

- Blatnik Stanka, Medcelinsko premoščanje jezikovnih razdalj, 2016, št. 99/100, str. 10
- Verovnik Franc, Cvetje bolečine/Fleurs de douleur Antonije Bernard, 2016, št. 99/100, str. 15
- Wrienz Anna Elisabeth, Kdo je bil Ernst Goll?, 2012, št. 87/88, str. 94, 95

PREDSTAVITVE PROZAISTOV

- Pušavec Marijan, Literarna biobibliografija Janeza Žmavca, 2015, št. 95/96, str. 57, 58

PREDSTAVITVE LIKOVNIKOV

- Košan Marko, »Zagledal sem se v svet, zaprl oči, od sramu zadet.«, Sedemdeset let Pina Poggija, 2009, št. 75/76, str. 65–69
- Košan Marko, Slikar in grafik Zoran Ogrinc, 2012, št. 87/88, str. 58
- Ministrstvo za kulturo R Slovenije, Bernekerjev nagajenec iz leta 2004 Sašo Vrabič, 2016, št. 99/100, str. 74

PREDSTAVITVE OSEBNOSTI

- Potočnik Iva, Obrazi Meškove ulice (pozna petdeseta 20. stoletja), 2016, št. 99/100, str. 108–147
- Potočnik Jože, Druškoviči in Slovenj Gradec (Nekaj paberkov iz prve polovice 20. stoletja), 2009, št. 75/76, str. 108–111
- Potočnik Jože, Grmovškovi in Žolnirjevi v Slovenj Gradcu, 2010, št. 79/80, str. 97–104
- Potočnik Jože, Prof. Ivan Gams, 2014, št. 93/94, str. 86, 87
- Potočnik Jože, Sledi Cajnkovih družin v Slovenj Gradcu, 2013, št. 89/90, str. 100–106
- Potočnik Jože, Slovenjgraški Krajnci – štiri generacije glasbenikov, 2011, št. 83/84, str. 84–90
- Potočnik Jože, Vinko Železnikar (1877–1936), dr. medicine, primarij in slovenjgraški sokol, 2010, št. 77/78, str. 108–110
- Verovnik Franc, Matko (Matija) Krevh (1890–1938), Duhovnik, pisatelj, dramatik in pesnik, 2011, št. 81/82, str. 114–118

KNJIŽNE OCENE

- Gacoin-Marks Florence, Poeticae flores almae dolorosae, 2016, št. 99/100, str. 16, 17
- Kolar R. Niko, Martin Pustatičnik: Graška Gora, 2016, št. 97/98, str. 53, 54
- Lasbaher Franček, Danilo Vranc: Šola ob meji, Zbornik ob 200-letnici Osnovne šole Kapla na Kozjaku (1807/08–2008/09), 2010, št. 77/78, str. 74
- Lasbaher Franček, Koroški pokrajinski muzej (Slovenj Gradec) – 60 let, Carinthian Regional Museum – 60 years (1951–2011), 2012, št. 85/86, str. 64–69
- Lasbaher Franček, Letni poročili Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu in Gimnazije Slovenj Gradec za šolski leti 2007/08 in 2008/09, 2010, št. 77/78, str. 76
- Lasbaher Franček, Letošnji največji knjižni dosežek Mislinjske doline, 2010, št. 79/80, str. 62–68
- Lasbaher Franček, O Slovenskem zgodovinskem atlasu s skromnim ozirom na njegov lep koroški del, 2014, št. 93/94, str. 45–48
- Lasbaher Franček, Ob knjigi Jožeta Potočnika Utrinki z mojih poti, 2015, št. 95/96, str. 71–73

- Lasbaher Franček, Ob novem koroškem šolsko zgodovinskem zborniku, Dvesto let šolstva v Črni na Koroškem, 2012, št. 85/86, str. 62, 63
- Lasbaher Franček, Ob pomembni koroški knjižni novosti: Slovenjegraška knjiga, 2016, št. 97/98, str. 57–78
- Lasbaher Franček, Osma številka koroške revije Rastje, 2015, št. 95/96, str. 65–70
- Lasbaher Franček, Pomembna srednješolska knjižna novost, 2010, št. 79/80, str. 68–71
- Lasbaher Franček, Prim. Drago Plešivčnik, dr. med., Sub Monte Juniperi Windischgrez, Izpod Brinjeve gore v Slovenj Gradec, 2009, št. 75/76, str. 57, 58
- Lasbaher Franček, Slovenska trubariana na odličnih novih poteh, 2010, št. 77/78, str. 75
- Lasbaher Franček, Sto let Slovenskega prosvetnega društva »Edinost« v Pliberku, 2010, št. 77/78, str. 71–73
- Lasbaher Franček, Tri knjižne novosti primarija Franca Verovnika, 2013, št. 89/90, str. 56–60
- Lasbaher Franček, Vladimir Wakounig: Der heimliche Lehrplan der Minderheitenbildung/Skrivni učni načrt manjšinskega izobraževanja, 2009, št. 75/76, str. 63, 64
- Lasbaher Franček, Zares dobrodošla slovenska izvirna knjižna novost leta 2013, 2013, št. 91/92, str. 59, 60
- Lasbaher Franček, Zares velik zbornik: Brezno in Podvelka, 2012, št. 87/88, str. 53–55
- Linasi Marjan, Mrtvi ne sanjajo več, o mrtvih sanjajo le preživeli, Nekaj drobcev ob vojnem romanu Urbana Klančnika, 2012, št. 87/88, str. 48, 49
- Makuc Andrej, Dramska iskanja Janeza Žmavca bralca vedno znova (pre)vzamejo v svoj ris, 2011, št. 81/82, str. 49, 50
- Makuc Andrej, Janez Žmavc: Vstajenje Ivana Podkolesnika in Krista, 2014, št. 93/94, str. 42–44
- Makuc Andrej, Letos mineva 100 let od začetka dadaističnega gibanja, Franc Vezela: Dada/ Kaj če je BOG v komi?, 2016, št. 99/100, str. 64, 65
- Makuc Andrej, Vse v enem ali eno v vsem, 2012, št. 85/86, str. 58, 59
- Matko Irena, Druge zgodbe, 2013, št. 91/92, str. 56
- Matko Irena, Ponovno rojstvo kralja Matjaža, 2012, št. 85/86, str. 61
- Merkač Helena, 10. knjiga v zbirki E. A.: Sveža svoboda – Fresh freedom, 2013, št. 91/92, str. 57
- Merkač Helena, 15 let KD literatov Mežiške doline: Besede med Uršljo in Peco, 2013, št. 91/92, str. 58
- Merkač Helena, Emka o Geliki, O naših krajih in naših ljudeh spod peresa Eme Golčar, 2013, št. 89/90, str. 55
- Merkač Helena, Glavna oseba: profesor Klasinc, 2009, št. 75/76, str. 53–56
- Merkač Helena, Mojster listanja po odnosih, Nova knjiga Matjaža Lesjaka, 2016, št. 99/100, str. 62, 63
- Merkač Helena, Monografija Janez Gradišnik, 1917–2009, 2010, št. 77/78, str. 77
- Merkač Helena, Na prepihu tisočih stopinj, Izbor poezije ravenskih gimnazijcev ob 70-letnici šole, 2016, št. 97/98, str. 56
- Merkač Helena, Nova knjiga v zbirki E. A., 2010, št. 79/80, str. 72, 73
- Merkač Helena, Nova reprezentančna knjiga Občine Ravne na Koroškem, 2014, št. 93/94, str. 40
- Merkač Helena, Obzorja Koroške, Zbirka, ki naj bi zmanjševala bele lise v poznavanju koroške zgodovine, 2016, št. 99/100, str. 66
- Merkač Helena, Osumljenci, nova pesniška zbirka Gimnazije Slovenj Gradec, 2012, št. 85/86, str. 57
- Merkač Helena, Prežihov Voranc v ogledalu Koroškega fužinarja, 2012, št. 85/86, str. 60
- Merkač Helena, Renata Picej: Čas ladij, 2012, št. 87/88, str. 51
- Merkač Helena, Ubijanje z Makucem – v njegovi najnovejši zbirki kratkih zgodb Antigonce ali Kljini okljukčki, 2011, št. 81/82, str. 43–45
- Merkač Helena, V žepu jo nosim belo hostjo, Pesniški zbirki Sebastijana Valentana, 2012, št. 87/88, str. 50
- Merkač Helena, Vojna ni mir, 11. zbirka Gimnazije Slovenj Gradec, 2016, št. 97/98, str. 55
- Merkač Helena, Zbornik 40 let Srednje zdravstvene šole Slovenj Gradec, 2015, št. 95/96, str. 74
- Mravljak Andoljšek Veronika, Dar za dar (monografija o obnovi župnijske cerkve in o pastoralnem življenju v Kotljah), 2014, št. 93/94, str. 41
- Nabernik Matej, Več kot samo igra, Razmislek ob knjigi Marijana Pušnika, 2016, št. 97/98, str. 82, 83
- Prapótnik Blaž, Črnjanski rokopis, večstoletni dokument slovenstva pod Peco, 2010, št. 77/78, str. 78
- Prapótnik Blaž, Kam pride pridnica?, Ob pesniški zbirki Nine Bizjak, 2013, št. 89/90, str. 54
- Prapótnik Blaž, Monografija Mežica skozi čas, Fotografski album Marjana Vončine, 2012, št. 87/88, str. 56, 57
- Ropič Draga, Svetlobi mojih dni na pot, 2016, št. 99/100, str. 7
- Skutnik Darja, Jani Rifel: Razglednice, 2015, št. 95/96, str. 64
- Skutnik Darja, Močvirniki, 2013, št. 91/92, str. 55
- Skutnik Darja, Nik Lebar: Kletka, 2016, št. 99/100, str. 61
- Skutnik Darja, Zaplavala sem skozi njene pesmi, Barbara Simoniti: Voda, 2012, št. 87/88, str. 52
- Vačun Kolar Marija Irma, Iz Sibirije domov pod Peco, O knjigi, ki dokumente o Mežiški dolini dviga v literaturo, 2010, št. 79/80, str. 74
- Verdinek Bojana, Zgodba o delu in »mislih, ki so

trudne, kot bi gazil južni sneg«, 2016,
št. 97/98, str. 51, 52

- Verovnik Antonija, Franc, Antonia Bernard –
Povhova Tončka, Slovarček osirotelih besed,
2015, št. 95/96, str. 59–61
- Verovnik Franc, Janko Gačnik (1895–1967) in album
njegovih fotografij iz prve svetovne vojne,
2016, št. 97/98, str. 79–81

LIKOVNE OCENE

- Berdič Mario, Asketski vtis vabi k meditaciji, 2012,
št. 87/88, str. 65
- Košan Marko, Luka Popič: Polje, znak, tekstura, 2015,
št. 95/96, str. 57, 76
- Košan Marko, Prostori vidnega, 2013, št. 91/92, str. 75
- Košan Marko, Sašo Vrabič, Skupaj sami – hrabri novi
svet pametnih telefonov, 2016, št. 99/100,
str. 73, 74
- Košan Marko, Stojan Brezočnik: Iskanje duše, 2014,
št. 93/94, str. 49
- Košan Marko, Z rjasto kopreno natopljene podobe
fužinarske preteklosti, 2016, št. 97/98,
str. 85, 86
- Kožar Jernej, O delu Andreja Grošlja, 2013, št. 89/90,
str. 72
- Kožar Jernej, O delu Petra Hergolda, 2013, št. 91/92,
str. 76
- Kožar Jernej, Peter Hergold – Portreti učencev, 2011,
št. 81/82, str. 86, 87
- Kumprej Benjamin, Nostalgija nekega poznega dne,
O Jakobu Rejaku in njegovih slikah, 2009,
št. 75/76, str. 82, 83

OCENE FILMOV

- Zavodnik Uroš, Ocena filma Tu se piše življenje,
2013, št. 89/90, str. 61
- Zavodnik Uroš, 'VEZELA', 2013, št. 91/92, str. 61

OCENE ZGOŠČENK

- Prapótnik Blaž, Glej, avtor, kaj smo naredili iz pesmi,
2012, št. 85/86, str. 70
- Prapótnik Blaž, Z balkona vidim evropski Babilon,
2012, št. 85/86, str. 71
- Rogina Almira, Ni perfektno – je pa špica, 2010,
št. 77/78, str. 107

ČLANKI

- Benko Anja, »Narečje naj ostane, narečje nas ohranja
in narečje je naše bogastvo.« (Zinka Zorko),
2016, št. 97/98, str. 122–124

- Breskvar Dragica, Golgranc Andreja, Mednarodni
festival mlade literature Urška 2012, 2011,
št. 83/84, str. 82
- Čas Maša, »Gremo v parka!«, Razmislek o mladih
in njim (ne)namenjenih prostorih v Slovenji
Gradcu, 2012, št. 85/86, str. 51–54
- Godler Ivan, Yin in yang ali kako sem srečal trenerja
Marijana (Pušnika, seveda), 2016, št. 97/98,
str. 83, 84
- Hribernik Andreja, Hergold Germ Katarina, Razstava
Zbirka v obratu: prenos, transformacija in
prelomi, 2016, št. 97/98, str. 110–112
- Hribernik Andreja, Muzej v gibanju – Performing the
Museum, 2016, št. 97/98, str. 109, 110
- Hudl Anita, Društvo slovenskih pisateljev, prevajalcev
in publicistov v Avstriji, 2011, št. 81/82,
str. 33
- Javornik Ristič Simona, Tvornost ljubiteljske likovne
kulture na Koroškem, 2010, št. 77/78,
str. 79–84
- Jeseničnik Tomo, Ljubiteljska fotografija na
Koroškem, 2010, št. 79/80, str. 75, 76
- Jeseničnik Tomo, Naša kultura, Nagovor prejemnika
Bernekerjeve nagrade za leto 2009 Toma
Jeseničnika ob slovenskem kulturnem
prazniku 2010, 2010, št. 77/78, str. 5–7
- KGLU, Seminar: Meditacije umetnosti, 2016,
št. 97/98, str. 115
- Knapp Tatjana, Jaz lahko berem, kaj pa ti?, 2012,
št. 85/86, str. 55, 56
- Kodrin Miran, Likovna upodobitev slovenskih
ustvarjalcev ali književniški »Kdo je kdo« v
premetankah, 2012, št. 87/88, str. 65
- Košan Marko, Hugo Wolf in Slovenci, 2011, št. 81/82,
str. 108–113
- Košan Marko, Nagovor ob slovenskem kulturnem
prazniku, 2009, št. 75/76, str. 100–103
- Lamprecht Marinka, Zdravilna energija dreves, 2009,
št. 75/76, str. 97
- Lasbaher Franček, Hugo Wolf v izboru novejših
slovenskih in nemških virov, 2010, št. 79/80,
str. 95, 96
- Lasbaher Franček, Strokovno izpopolnjevanje
učiteljstva v Okrajnem glavarstvu Slovenj
Gradec, 2009, št. 75/76, str. 59–62
- Leskovar Jože, Hugo Wolf, rojstna hiša, lastništvo,
poreklo ..., 2010, št. 79/80, str. 92–95
- Linasi Marjan, Pot domov. Zgodbe o vračanju, 2016,
št. 97/98, str. 125–132
- Lušnic Arsovska Stana, Nagovor prejemnika
Bernekerjeve nagrade za leto 2014, 2015,
št. 95/96, str. 98
- Makuc Andrej, Knjižna bera Toma Jeseničnika 2011,
2012, št. 85/86, str. 72
- Makuc Andrej, Poklon, 2015, št. 95/96, str. 53–55
- Makuc Andrej, Urškinih deset slovenjgraških let,
2011, št. 83/84, str. 78–81
- Merkač Helena, Sezuj se, kadar stopiš v mošejo, Moj
sodelavec Marjan Kolar, 2013, št. 91/92,
str. 100, 101
- Mičović Mičo, Govor ob kulturnem prazniku, 2011,
št. 81/82, str. 103–107

- Miler Matija, Plečnik in Koroška, 2012, št. 85/86, str. 45–50
- Močilnik Mojca, Jesen leta 1964, 2009, št. 75/76, str. 95
- Murko Franjo, Nagovor ob slovenskem kulturnem prazniku, 2016, št. 99/100, str. 97, 98
- Obretan Mestek Alenka, Hribernik Darja, Mladinska dejavnost, 2009, št. 75/76, str. 91–94
- P. M., Janez Žmavc: Pindarova Oda 2, 2015, št. 95/96, str. 56
- Pačnik Tomaž, Nagovor prejemnika Bernekerjeve nagrade za leto 2013, 2014, št. 93/94, str. 72, 73
- Pirnat Benjamin, Projekti v organizaciji Kulturnega doma Slovenj Gradec kot producenta in koproducenta v okviru Evropske prestolnice kulture Maribor 2012, 2013, št. 89/90, str. 48, 49
- Plešivčnik Drago, Draga Antonija in Franc! (pismo), 2015, št. 95/96, str. 63
- Popič Nina, ŠKART (Djordje Balmazović, Dragan Protić): Napačni trenutek, 2016, št. 97/98, str. 113–115
- Potočnik Jože, Utrinki iz zgodovine in ljudje iz Meškove ulice, 2012, št. 85/86, str. 95–100
- Ropič Draga, Domoznanska zbirka, 2009, št. 75/76, str. 89–91
- Ropič Draga, Druženje ob knjigah v knjižnici Doma starostnikov Slovenj Gradec, 2009, št. 75/76, str. 94
- Ropič Draga, Literarno-spominski večer za Ivanko Hergold v Knjižnici Ksaverja Meška, 2016, št. 97/98, str. 116–118
- Strmčnik Mira, Nagovor ob slovenskem kulturnem prazniku 2013, 2013, št. 89/90, str. 92, 93
- Teissl Christian, Odkritja in skrivnosti o Ernstu Gollu, 2012, št. 89/90, str. 51–53
- Teissl Christian, Predgovor avtorja Christiana Teissla v izdajo zbranih del Ernsta Golla Im bitteren Menschenland (V trpki deželi človeka), 2013, št. 89/90, str. 50
- Teissl Christian, Prvi in zadnji verzi Ernsta Golla, 2014, št. 93/94, str. 74–76
- Temnikar Boštjan, Iz DALUK-ovih ateljejev, 2012, št. 85/86, str. 80, 81
- Temnikar Boštjan, Urbani prostor kot ogledalo naše res(ni)čne kulture, 2011, št. 81/82, str. 51–67
- Turičnik Tone, Ljubezen do knjige, Ali o tem, kako je Herta Turičnik prežarila knjigarno v ugleden kulturni hram, 2016, št. 99/100, str. 104–107
- Uredništvo in Kulturno društvo Odsevanja, Devetdeset let Janeza Žmavca, 2015, št. 95/96, str. 51
- Vačun Kolar Marija Irma, Unikatna spominska knjiga Martine Kolar (Ravensbrück, april 1945), 2013, št. 89/90, str. 94–99
- Verdinek Bojana, IGNOTUS – je že nastopil čas branja njegovih besedil?, 2013, št. 91/92, str. 94–97
- Verovnik Franc, O svojih srečanjih z Marjanom Kolarjem: Pisateljevi mimohodi, 2013, št. 91/92, str. 98, 99
- Verovnik Franc, Pojasnjene nepojasnjene besede, 2015, št. 95/96, str. 62, 63
- Visinski Andrej, Maja, Mlada koroška poezija, 2009, št. 75/76, str. 15
- Vollmaier Janja, Pregled literature sodobnih koroških avtorjev in avtoric (objave po letu 1960), 2009, št. 75/76, str. 45–52
- Vončina Marijana, Oživljen spomin, 2009, št. 75/76, str. 96
- Vrance Doroteja, Izgradnja knjižnične zbirke v Knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec, 2009, št. 75/76, str. 86–88
- Waltl Prodnik Alenka, Branje je potovanje na barkah prek tišine, Potujemo že 60 let, 60 let Knjižnice Ksaverja Meška Slovenj Gradec, 2009, št. 75/76, str. 84, 85

POROČILA

- Bernekerjeva nagrada 2016, 2016, št. 99/100, str. 102, 103
- Bernekerjeve nagrade in plakete za leto 2015, 2015, št. 95/96, str. 94–97
- Bernekerjeve plakete 2016, 2016, št. 99/100, str. 99–101
- Bivšek Gašper, Simpozij o Hermanu Voglu, 2012, št. 85/86, str. 42–44
- Gologranc Andreja, Javni sklad za kulturno dejavnost, Mednarodni Festival mlade literature Urška 2012, 2013, št. 89/90, str. 114–117
- Komisija za podelitev Bernekerjevih priznanj pri Občinskem svetu Mestne obline Slovenj Gradec, Bernekerjeva odličja za leto 2008, 2009, št. 75/76, str. 104–107
- Komisija za podelitev Bernekerjevih priznanj pri Občinskem svetu Mestne obline Slovenj Gradec, Bernekerjeve nagrade in plakete za leto 2014, 2014, št. 93/94, str. 68–71
- Komisija za podelitev Bernekerjevih priznanj, Bernekerjeve nagrade in plakete za leto 2013, 2013, št. 89/90, str. 88–91
- Komisija za podelitev Bernekerjevih priznanj, Bernekerjeve nagrade in plakete, 2011, št. 81/82, str. 98–102
- Komisija za podelitev Bernekerjevih priznanj, Prejemniki Bernekerjevih nagrade in plaket 2012, 2012, št. 85/86, str. 92–94
- Komisija za podelitev Bernekerjevih priznanj, Utemeljitev za prejemnika Bernekerjeve nagrade za leto 2010, Utemeljitev za prejemnike Bernekerjevih plaket, 2010, št. 77/78, str. 104–106
- Pirnat Benjamin, Kulturni dom Slovenj Gradec, Slovenjegraško poletje 2012, 2013, št. 89/90, str. 109–113
- Ropič Draga, Dan ljubiteljske kulture Mislinjske doline, 22. september 2012, 2012, št. 87/88, str. 88–93

Stoporko Doroteja, EPK 2012, Kulturne prireditve v partnerskem mestu Slovenj Gradec, 2013, št. 89/90, str. 107, 108, 118

FOTOZGODBE

Hanžek Matjaž, Fotografski avtoportret, 2011, št. 81/82, str. 88–97
Makuc Andrej, Niko R. Kolar, Slovenjgradčan s Prevalj, 2012, št. 87/88, str. 76–87
Makuc Andrej & Potočnik Jože, Helena Horvat, 2009, št. 75/76, str. 70–80
Merkač Helena, Franc Berhtold, Še en kamenček v mozaiku slovenjgraškega likovnega ustvarjanja, 2016, št. 99/100, str. 90–96
Potočnik Jože & Makuc Andrej, Anica Meh, Rada sem bila učiteljica, 2010, št. 77/78, str. 94–103
Potočnik Jože, Tone Gašper, 2010, št. 79/80, str. 82–91
Prapótnik Blaž, Mitja Šipek, Človek mnogih talentov – Korošec za mušter, 2011, št. 83/84, str. 70–77

V SPOMIN

Kolar R. Niko, In memoriam Marijan Mauko (1935–2013), 2013, št. 91/92, str. 105, 106
Košan Marko, Bogdan Borčič (1926–2014), 2014, št. 93/94, str. 88–90
Makuc Andrej, Zrušil se je vihar, Kako trdna je še gora, s katere je viharil in vihral Janko Messner?, 2011, št. 83/84, str. 91, 92
Ošlak Vinko, Beseda žalujočim za Karlom Pečkom, 2016, št. 99/100, str. 69–72
Plešivčnik Drago, Poslovili smo se od Karla Pečka, 2016, št. 99/100, str. 67, 68

LIKOVNE PODOBE

Bobek Štefan, Uršlja gora, 2010, št. 77/78, ovitek 4
Borčič Bogdan, Atelje VIII, 2012, št. 85/86, str. 89
Borčič Bogdan, Atelje XVII: -B, 2012, št. 85/86, str. 88
Borčič Bogdan, Blatnikova vrata, 2009, št. 73/74, str. 37
Borčič Bogdan, Školjka in prostor II, 2014, št. 93/94, str. 91
Borčič Bogdan, Vrata mojega ateljeja, 2009, št. 73/74, str. 36
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 14
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, ovitek 2
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, ov. 3
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 11
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 13
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 17
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 27

Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 29
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 35
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 37
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 38
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 39
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 48
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 57
Brezočnik Stojan, Brez naslova, 2014, št. 93/94, str. 9
Brezočnik Stojan, Čakajoči, 2014, št. 93/94, str. 21
Brezočnik Stojan, Čakanje na usodo, 2014, št. 93/94, str. 31
Brezočnik Stojan, Črno sonce, 2014, št. 93/94, str. 4
Brezočnik Stojan, Igra, 2014, št. 93/94, ovitek 4
Brezočnik Stojan, Izgubljene duše, 2014, št. 93/94, str. 50
Brezočnik Stojan, Jutro, 2014, št. 93/94, str. 51
Brezočnik Stojan, Na zemlji, 2014, št. 93/94, str. 44
Brezočnik Stojan, Nebeški par, 2014, št. 93/94, ovitek 1
Brezočnik Stojan, Par, 2014, št. 93/94, str. 15
Brezočnik Stojan, Par, 2014, št. 93/94, str. 54
Brezočnik Stojan, Pod milim nebom, 2014, št. 93/94, str. 53
Brezočnik Stojan, portreti slovenskih literarnih ustvarjalcev, 2014, št. 93/94, str. 58–67
Brezočnik Stojan, Potovalci, 2014, št. 93/94, ovitek 3
Brezočnik Stojan, Potovalci, 2014, št. 93/94, str. 52
Brezočnik Stojan, Sejalec, 2014, št. 93/94, str. 56
Brezočnik Stojan, Svetlo sonce, 2014, št. 93/94, str. 55
Brezočnik Stojan, Utrujeni svet, 2014, št. 93/94, str. 33
Brezočnik Stojan, Zadnji ples, 2014, št. 93/94, ovitek 2
Brezočnik Stojan, Zunaj-znotraj, 2014, št. 93/94, str. 25
Frühauf Srečko, Pri starem gradu, 2010, št. 77/78, ovitek 3
Fužir Leander, Ajdovo strnišče, 2010, št. 77/78, ovitek 1
Glišič Miša, Žalost, 2010, št. 77/78, str. 26
Glišič Miša, Žalost, 2010, št. 77/78, str. 8
Grauf Janez, Roke, 2010, št. 77/78, str. 89
Grošelj Andrej, Gibanje čopiča, 2013, št. 89/90, str. 46
Grošelj Andrej, Pismenke, 2013, št. 89/90, str. 13
Grošelj Andrej, Pismenke, 2013, št. 89/90, str. 17
Grošelj Andrej, Pismenke, 2013, št. 89/90, str. 21
Grošelj Andrej, Pismenke, 2013, št. 89/90, str. 8
Grošelj Andrej, Pismenke, 2013, št. 89/90, str. 9
Grošelj Andrej, Pokrajina 1, 2013, št. 89/90, str. 74
Grošelj Andrej, Pokrajina 2, 2013, št. 89/90, str. 75
Grošelj Andrej, portreti slovenskih literarnih ustvarjalcev, 2013, št. 89/90, str. 78–87
Hergold Peter, Avtoportret, 2011, št. 81/82, ovitek 1
Hergold Peter, Brez naslova, 2013, št. 91/92, str. 60
Hergold Peter, Brez naslova (detajl), 2013, št. 91/92, str. 21
Hergold Peter, Brez naslova, 2009, št. 73/74, str. 28
Hergold Peter, Brez naslova, 2009, št. 73/74, str. 29
Hergold Peter, Brez naslova, 2013, št. 91/92, ovitek 1
Hergold Peter, Brez naslova, 2013, št. 91/92, str. 75
Hergold Peter, Brez naslova, 2013, št. 91/92, str. 77

- Hergold Peter, Brez naslova, 2013, št. 91/92, ovitek 4
 Hergold Peter, Dravograd, 2013, št. 91/92, ovitek 3
 Hergold Peter, Gortina in Dravče, 2013, št. 91/92, str. 81
 Hergold Peter, HE Vuzenica, 2013, št. 91/92, str. 82
 Hergold Peter, Interier z bulmastifi, 2012, št. 85/86, str. 83
 Hergold Peter, Javnik, 2013, št. 91/92, str. 80
 Hergold Peter, Jugo, 2012, št. 85/86, str. 82
 Hergold Peter, Ožbalt, 2013, št. 91/92, ovitek 3
 Hergold Peter, Podvelka, 2013, št. 91/92, ovitek 2
 Hergold Peter, Portret Aljaža Pečnika (detajl), 2011, št. 81/82, str. 42
 Hergold Peter, Portret Denisa Klinarja (detajl), 2011, št. 81/82, str. 10
 Hergold Peter, Portret Denisa Klinarja (detajl), 2011, št. 81/82, str. 37
 Hergold Peter, Portret dijaka, 2011, št. 81/82, str. 13
 Hergold Peter, Portret dijaka, 2011, št. 81/82, str. 17
 Hergold Peter, Portret dijakinje, 2011, št. 81/82, str. 19
 Hergold Peter, Portret Hane H. (detajl), 2011, št. 81/82, str. 41
 Hergold Peter, Portret Hane H. (detajl), 2011, št. 81/82, str. 8
 Hergold Peter, Portret Jasmine Mirzac, 2011, št. 81/82, str. 124
 Hergold Peter, Portret Kristine, 2011, št. 81/82, ovitek 4
 Hergold Peter, Portret Luka Beričiča (detajl), 2011, št. 81/82, str. 38
 Hergold Peter, Portret Luke H., 2011, št. 81/82, str. 107
 Hergold Peter, Portret Matica Germavca, 2011, št. 81/82, ovitek 3
 Hergold Peter, Portret Matica Škrjanca, 2011, št. 81/82, str. 25
 Hergold Peter, Portret Mitja Grudnika, 2011, št. 81/82, str. 87
 Hergold Peter, Portret Sama Krenkerja (detajl), 2011, št. 81/82, str. 14
 Hergold Peter, Portret Sama Krenkerja (detajl), 2011, št. 81/82, str. 32
 Hergold Peter, Portret Špele Adam, 2011, št. 81/82, str. 6
 Hergold Peter, Portret Špele Cehner, 2011, št. 81/82, str. 23
 Hergold Peter, Portret Tjaše E., 2011, št. 81/82, ovitek 2
 Hergold Peter, portreti slovenskih literarnih ustvarjalcev, 2013, št. 91/92, str. 84–93
 Hergold Peter, Radeljsko polje, 2013, št. 91/92, str. 83
 Hergold Peter, Reš, 2013, št. 91/92, str. 79
 Hergold Peter, Scena s plaže, 2012, št. 85/86, str. 59
 Hergold Peter, Vič, 2013, št. 91/92, str. 78
 Hergold Peter, Vrata, 2013, št. 91/92, ovitek 2
 Kljajić Ajda, Sovraštvo, 2010, št. 77/78, str. 14
 Kovač Mojca, Kotlje, 2010, št. 77/78, str. 90
 Makuc Stanko, Knapovsko tihožitje, 2010, št. 77/78, str. 87
 Marflak Štefan, iz cikla Slika-kip-beseda (detajl), 2016, št. 97/98, ovitek 1
 Marflak Štefan, iz cikla Slika-kip-beseda (detajl), 2016, št. 97/98, ovitek 2
 Marflak Štefan, iz cikla Slika-kip-beseda (detajl), 2016, št. 97/98, ovitek 3
 Marflak Štefan, iz cikla Slika-kip-beseda (detajl), 2016, št. 97/98, str. 13
 Marflak Štefan, iz cikla Slika-kip-beseda (detajl), 2016, št. 97/98, str. 134
 Marflak Štefan, iz cikla Slika-kip-beseda (detajl), 2016, št. 97/98, str. 17
 Marflak Štefan, iz cikla Slika-kip-beseda (detajl), 2016, št. 97/98, str. 19
 Marflak Štefan, iz cikla Slika-kip-beseda (detajl), 2016, št. 97/98, str. 50
 Marflak Štefan, iz cikla Slika-kip-beseda, 2016, št. 97/98, str. 85–91
 Marflak Štefan, Iz cikla Ta pot – ta slika III, 2009, št. 73/74, ovitek 4
 Marflak Štefan, portreti slovenskih literarnih ustvarjalcev, 2016, št. 97/98, str. 92–101
 Marflak Štefan, slike iz cikla Slika-kip-beseda (detajl), 2016, št. 97/98, ovitek 4
 Marflak Štefan, Ta slika III., 2009, št. 73/74, ovitek 1
 Marošek Franjo, Novo življenje, 2010, št. 77/78, str. 88
 Marzel Žan, Svoboda?, 2010, št. 77/78, str. 20
 Ogrinc Zoran, Akt v krajini, 2012, št. 87/88, ovitek 4
 Ogrinc Zoran, Katedrala Jamnica, 2009, št. 73/74, ovitek 2
 Ogrinc Zoran, Kopalci, 2012, št. 87/88, str. 64
 Ogrinc Zoran, Krajina ob reki, 2012, št. 87/88, str. 4
 Ogrinc Zoran, Krajina ob reki, 2012, št. 87/88, str. 47
 Ogrinc Zoran, Kras, 2012, št. 85/86, str. 31
 Ogrinc Zoran, Kras, 2012, št. 85/86, str. 86
 Ogrinc Zoran, Kras, 2012, št. 87/88, ovitek 2
 Ogrinc Zoran, Kreta, 2012, št. 87/88, str. 64
 Ogrinc Zoran, Modro jezero, 2012, št. 87/88, str. 60
 Ogrinc Zoran, Piano-Klee, 2012, št. 87/88, str. 63
 Ogrinc Zoran, Plesalka, 2012, št. 87/88, str. 62
 Ogrinc Zoran, portreti slovenskih književnikov, 2012, št. 87/88, str. 66–75
 Ogrinc Zoran, Rdeča krajina, 2012, št. 87/88, ovitek 1
 Ogrinc Zoran, Risba iz cikla Bocettos, 2012, št. 87/88, str. 11
 Ogrinc Zoran, Risba iz cikla Bocettos, 2012, št. 87/88, str. 13
 Ogrinc Zoran, Risba iz cikla Bocettos, 2012, št. 87/88, str. 17
 Ogrinc Zoran, Risba iz cikla Bocettos, 2012, št. 87/88, str. 21
 Ogrinc Zoran, Risba iz cikla Bocettos, 2012, št. 87/88, str. 25
 Ogrinc Zoran, Risba iz cikla Bocettos, 2012, št. 87/88, str. 31
 Ogrinc Zoran, Risba iz cikla Bocettos, 2012, št. 87/88, str. 59
 Ogrinc Zoran, Risba iz cikla Bocettos, 2012, št. 87/88, str. 8
 Ogrinc Zoran, Spomin na Kras, 2012, št. 87/88, str. 61
 Ogrinc Zoran, Toscana, 2012, št. 87/88, ovitek 3
 Ogrinc Zoran, Totemi, 2009, št. 73/74, ovitek 3
 Ogrinc Zoran, Vipavski Sveti Križ, 2012, št. 85/86, str. 87
 Oman Valentin, Agypten, 2009, št. 73/74, str. 32

- Oman Valentin, Agypten, 2009, št. 73/74, str. 33
 Pečko Karel, Uršlja gora, 2012, št. 85/86, str. 38
 Pečko Karel, Uršlja gora, 2012, št. 85/86, str. 90
 Pečko Karel, Uršlja gora, 2012, št. 85/86, str. 91
 Petrovič Peter, Mislinjska dolina z vzhoda, 2010, št. 77/78, str. 91
 Poggi Pino, Jazon in Argonavti, 2009, št. 75/76, str. 118
 Poggi Pino, Jazon in Argonavti, 2009, št. 75/76, str. 34
 Poggi Pino, Jazon in Argonavti, 2009, št. 75/76, str. 40
 Popič Luka, Brez naslova 2, 2009, št. 73/74, str. 35
 Popič Luka, Brez naslova, 2009, št. 73/74, str. 34
 Popič Luka, Brez naslova, 2012, št. 85/86, str. 19
 Popič Luka, Brez naslova, 2012, št. 85/86, str. 84
 Popič Luka, Brez naslova, 2012, št. 85/86, str. 85
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, ovitek 1
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, ovitek 2
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, ovitek 3
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, ovitek 4
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 10
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 12
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 20
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 50
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 7
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 76
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 77
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 78
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 79
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 8
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 80
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 81
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 82
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 83
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 9
 Popič Luka, Brez naslova, 2015, št. 95/96, str. 99
 Popič Luka, portreti slovenskih literarnih ustvarjalcev, 2015, št. 95/96, str. 84-93
 Ramšak Rok, Hitrost vs. čas, 2010, št. 77/78, str. 19
 Repnik Anton, Krave, 2010, št. 77/78, str. 85
 Repnik Janez, V bufetu, 2010, št. 77/78, str. 86
 Robar Jani, Prežihova bajta, 2010, št. 77/78, str. 90
 Rojnik Naca, Čas teče I, 2009, št. 73/74, str. 30
 Rojnik Naca, Vaje za glino I, 2009, št. 73/74, str. 31
 Rotovnik Oskar - Oki, Svetopisemska zgodba Stare zaveze III, 2010, št. 77/78, str. 91
 Rožič Zoran, Uršlja gora, 2010, št. 77/78, ovitek 2
 Senič Jurij, Boj za preživetje, 2010, št. 77/78, str. 10
 Tisnikar Jože, Družina, 2009, št. 73/74, str. 18
 Tisnikar Jože, Družina, 2009, št. 73/74, str. 40
 Tisnikar Jože, Družina, 2009, št. 73/74, str. 96
 Tisnikar Jože, Katastrofa, 2010, št. 77/78, str. 93
 Tisnikar Jože, Križani, 2009, št. 73/74, str. 10
 Tisnikar Jože, Množica, 2009, št. 73/74, str. 46
 Tisnikar Jože, Mož s čekani, 2009, št. 73/74, str. 63
 Tisnikar Jože, Slepca, 2009, št. 73/74, str. 70
 Tisnikar Jože, V mrtvašnici, 2009, št. 73/74, str. 86
 Tisnikar Jože, Vrane pod križem (zadnji gostje), 2010, št. 77/78, str. 92
 Tisnikar Jože, Žena s konji, 2009, št. 73/74, str. 67
 Uršnik Klemen, Lepota hitrosti, 2010, št. 77/78, str. 13
 Vrabčič Sašo, Desperate to Connect, 2016, št. 99/100, ovitek 4
 Vrabčič Sašo, Drevo pred Gramercyjem, 2016, št. 99/100, str. 75
 Vrabčič Sašo, Gerberjevo stopnišče, 2009, št. 73/74, str. 27
 Vrabčič Sašo, In Situ, 2016, št. 99/100, str. 77
 Vrabčič Sašo, LOL (serija slik), 2016, št. 99/100, str. 78
 Vrabčič Sašo, Muza iz Britanskega muzeja, 2016, št. 99/100, ovitek 2
 Vrabčič Sašo, Muza iz Britanskega muzeja, detajl, 2016, št. 99/100, str. 50
 Vrabčič Sašo, Muza iz Britanskega muzeja, detajl, 2016, št. 99/100, str. 52
 Vrabčič Sašo, Muza iz Britanskega muzeja, detajl, 2016, št. 99/100, str. 56
 Vrabčič Sašo, Odprt do vsega, vezan na nič, 2016, št. 99/100, ovitek 3
 Vrabčič Sašo, Pametni telefoni (serija), 2016, št. 99/100, str. 73
 Vrabčič Sašo, portreti slovenskih literarnih ustvarjalcev, 2016, št. 99/100, str. 80-89
 Vrabčič Sašo, Pričakovati Karin, 2009, št. 73/74, str. 26
 Vrabčič Sašo, Prijatelji od prijateljev (Friends of Friends), 2016, št. 99/100, str. 33
 Vrabčič Sašo, Prijatelji od prijateljev (Friends of Friends), 2016, št. 99/100, str. 37
 Vrabčič Sašo, Prijatelji od prijateljev (Friends of Friends), 2016, št. 99/100, str. 79
 Vrabčič Sašo, Prijatelji od prijateljev, 2016, št. 99/100, str. 42
 Vrabčič Sašo, Skupaj, 2016, št. 99/100, ovitek 1
 Vrabčič Sašo, Vrh krize, 2016, št. 99/100, str. 76
 Vrabčič Sašo, Zablode iluzij, 2016, št. 99/100, str. 75
 Vrabčič Sašo, Яaw, 2016, št. 99/100, str. 76
 Vrabčič Sašo, A prideš?, 2016, št. 99/100, str. 77

LIKOVNA OPREMA

- Avtor Nika, Obzornik 62, 2016, št. 97/98, str. 109
 Duchamp Marcel, Fountain, 2016, št. 99/100, str. 65
 Grošelj Andrej, Iz enega več, 2013, št. 89/90, str. 6
 Grošelj Andrej, Pav na stolu, 2013, št. 89/90, ovitek 2
 Grošelj Andrej, Ptica širi peruti, 2013, št. 89/90, ovitek 3
 Grošelj Andrej, Ptica z rožo, 2013, št. 89/90, ovitek 4
 Grošelj Andrej, Ptica, 2013, št. 89/90, str. 7
 Grošelj Andrej, Seme, 2013, št. 89/90, ovitek 1
 Grošelj Andrej, Skupina ženskih figur, 2013, št. 89/90, str. 26
 Grošelj Andrej, Sova, 2013, št. 89/90, str. 76
 Grošelj Andrej, Ženska figura, 2013, št. 89/90, str. 77
 Markota Jure, Form III, 2012, št. 85/86, str. 81
 Markota Jure, Transformacija, 2012, št. 85/86, ovitek 4
 Markota Jure, Upor, 2012, št. 85/86, ovitek 2
 Poggi Pino, AU environment 'Zemlja v letu 1999', Brez modrine neba je drugače, 2009, št. 75/76, str. 19
 Poggi Pino, Pozitivni dialog, Knjiga skulptura, 2009, št. 75/76, ovitek 2
 Poggi Pino, razstava LIBRI, 2009, št. 75/76, ovitek 4
 Razstava in slike Antona Repnika, 2010, št. 77/78,

str. 84

- Temnikar Boštjan, Prvi pogled, 2012, št. 85/86,
ovitek 1
Temnikar Boštjan, Glava ovna, 2012, št. 85/86,
ovitek 3
Temnikar Boštjan, Portret Andreja Horvata, 2012,
št. 85/86, str. 81

FOTOGRAFIJE

- Brezočnik Vid, 2010, št. 79/80, str. 10
Brezočnik Vid, 2010, št. 79/80, str. 15
Brezočnik Vid, 2010, št. 79/80, str. 45
Brezočnik Vid, 2010, št. 79/80, str. 75
Čas Boštjan, 2011, št. 81/82, str. 73–85
Golob Matej, 2010, št. 79/80, ovitek 3
Golob Matej, 2010, št. 79/80, str. 8
Golob Matej, detajl, 2010, št. 79/80, str. 6
Jeseničnik Tomo, Nova ljubezen (Ubogi norec), 2011,
št. 83/84, str. 59–63
Juvan Primož, 2010, št. 79/80, str. 77
Juvan Primož, 2010, št. 79/80, str. 80
Juvan Primož, Velb, 2010, št. 79/80, ovitek 4
Laznik Dobran, 2010, št. 79/80, ovitek 1
Laznik Dobran, 2010, št. 79/80, str. 81
Laznik Dobran, Cilj, 2010, št. 79/80, ovitek 2
Laznik Dobran, Človek, 2010, št. 79/80, str. 61
Laznik Dobran, Gozdna bitja, 2010, št. 79/80,
ovitek 2
Valič David, 2010, št. 79/80, str. 21
Valič David, 2010, št. 79/80, str. 31
Valič David, 2010, št. 79/80, str. 39
Valič David, 2010, št. 79/80, str. 77
Valič David, 2010, št. 79/80, str. 81
Zavrl Nace, 2010, št. 79/80, str. 78, 79

OCENE KULTURNIH DOGODKOV

- Makuc Andrej, Nova ljubezen (Ubogi norec),
Gledališka predstava Studia A (režiser
Aleksandar Čaminski), 2011, št. 83/84,
str. 64, 65
Merkač Helena, Že tretjič z marginalci, Slovenjgraški
gimnazijci z režiserjem Andrejem Makucem
naštudirali igro 5fantkov.si, 2011, št. 81/82,
str. 46
Novosel Tomo, Pita, 2015, št. 95/96, str. 22, 23
Tunjič Andrija, Premijera Pite u HNK Varaždin,
2015, št. 95/96, str. 24–26
Vezela F., Apo kalipsa, 2009, št. 75/76, str. 98, 99
Žmavc Janez, Dogovorjeno in spontano, 2011,
št. 81/82, str. 47, 48
Žvirc Barbara, 12. Pesniška olimpijada v Dravogradu,
2011, št. 83/84, str. 82, 83

ZAPISI O MODI

- Blatnik Blagotinšek Stanka, Od Krojaštva Debelak do
danes, Obleka po meri telesa in duha, 2014,
št. 93/94, str. 78–85

SPOMINI

- Hergold Peter, Teta Ankica, 2016, št. 97/98, str. 119–121

KRONIKE

- Gologranc Andreja, Kronika kulturnih dogodkov
(januar-oktober 2009), 2009, št. 75/76,
str. 112–115
Gologranc Andreja, Kronika kulturnih dogodkov
(november 2009–marec 2010), 2010,
št. 77/78, str. 112, 113

BIBLIOGRAFIJA

- Vožič Makuc Nina, Bibliografija Odsevanj 31–72,
Tretje desetletje literarnih in kulturnih
prizadevanj, 2009, št. 73/74, str. 100–115
Vožič Makuc Nina, Bibliografija Odsevanj 73–90,
V četrto desetletje literarnih in kulturnih
prizadevanj, 2013, št. 91/92, str. 107–113

Na stičišču okoliških pobočij Rahtela, Gradu in Graške gore ter z veduto Uršlje gore na eni in Pohorja na drugi strani se je začela pisati zgodovina naše tovarne.

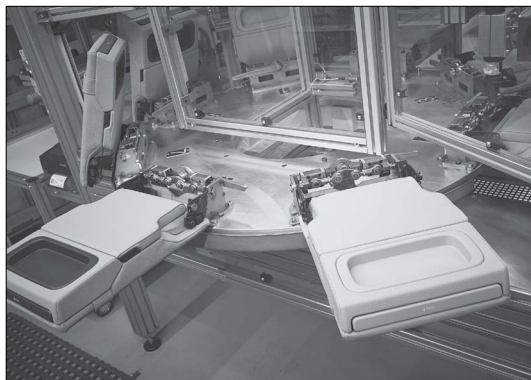
Daljnega leta 1956 je bilo v okviru Tovarne usnja ustanovljeno novo podjetje z imenom Obrat II. Njegova začetna dejavnost je bila izdelava enostavnih blazin iz gumirane žime. Prvotno podjetje s peščico zaposlenih in preprosto proizvodnjo se je v vseh letih nenehno razvijalo, hkrati pa je postajalo tudi vse uspešnejše. Podjetje se je v vseh teh letih spreminjalo, ne le razvojno, temveč tudi strukturno, kar so v precejšnji meri narekovali predvsem novi lastniki, saj se jih je skozi zgodovino zamenjalo kar nekaj.

Sprva je bila to Tovarna usnja, nato sta postala lastnika za kar nekaj let brata Naue, pomemben mejnik pa je leto 1992, ko je v podjetje kot večinski lastnik vstopil ameriški koncern Johnson Controls. Ta je bil od leta 2011 dalje tudi 100-odstotni lastnik našega podjetja. Z lastniškim prestrukturiranjem smo se 13. 9. 2016 preimenovali v podjetje Adient Slovenj Gradec, d. o. o.

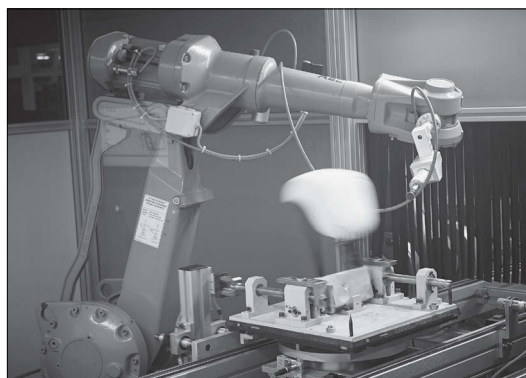
Smo pomemben, zanesljiv in daleč po svetu prepoznan dobavitelj v avtomobilski industriji. Naše podjetje danes zaposluje več kot 600 delavcev. Glede na prodajo in število zaposlenih smo v slovenskem merilu našli svoje mesto med 100 najuspešnejšimi podjetji. Če pa pogled usmerimo v lokalno okolje, smo, s kadrovskega vidika gledano, postali tudi eno izmed najpomembnejših koroških podjetij, saj naši zaposleni prihajajo iz vseh treh dolin.

Za nami je jubilejnih 60 let delovanja, kar smo obeležili v jeseni 2016. Na trdnih temeljih preteklosti postavljamo nove, na katerih bodo v prihodnosti lahko gradili naši otroci. Z odličnim spoštovanjem, odgovornostjo in zavedanjem, da je prav zdaj naš trenutek, soustvarjamo dobre razmere za življenje in delo v domačem okolju. Zavedamo se, da je moč samo v slogi, zato si vsi skupaj prizadevamo za najhitrejšo in hkrati najkakovostnejšo pot do ciljev, ki smo si jih zastavili. Delujemo timsko in neprenehoma nadgrajujemo ter bogatimo naše znanje, saj smo lahko dobri in učinkoviti le, če smo zmeraj korak pred konkurenco.

Svojo kakovost potrjujemo na različne načine. Eden najpomembnejših kazalnikov je prav gotovo stalnost in zadovoljstvo naših kupcev, drugi je vztrajanje na avtomobilskem trgu zaradi potreb kupcev po naših izdelkih, ob dejstvu, da je avtomobilski trg vsak dan zahtevnejši in bolj negotov, spet tretji je dokaj konstantno vzdrževanje nivoja zaposlenih, med rezultate kakovosti pa štejemo tudi številne poslovne priložnosti, kot so npr. različne možnosti širjenja ali uvajanja novih programov po ukinitvi tistih, ki so svoj življenjski cikel že zaključili. Seveda pa našo kakovost potrjujejo tudi številni certifikati, ki smo jih v preteklih letih prejeli obilo. Pri tem pa ne gre le za gole potrditve, da poslujemo v skladu z zahtevami kupca in predpisanimi standardi avtomobilске industrije, temveč tudi za vstopnico za mesto med njenimi dobavitelji. Brez te vstopnice bi nam bila dobava v avtomobilski industriji nedosegljiva.

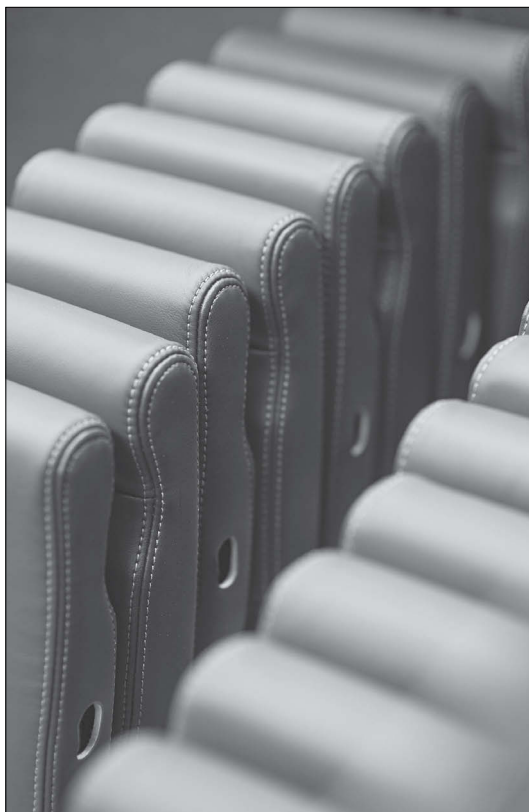

Proizvodnja komolčnikov

Brušenje PU izdelkov z robotom

Naši izdelki, pripravljeni za odpremo do kupca

Poliuretanski izdelek

POKROVITELJ

Verjamemo, da smo za uspeh podjetja ključni vsi zaposleni, ki smo se skozi zgodovino znali prilagajati intenzivnim razmeram na trgu avtomobilske industrije z močjo kolektivnega duha in pripadnosti.

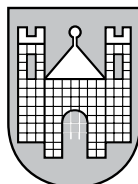
Odgovornost, ki jo nosimo s seboj, je ogromna. Odgovornost do dediščine, ki so nam jo s trdim delom prigarali v generaciji pred našo, odgovornost do vseh zaposlenih in naših družin, s katerimi ustvarjamo dandanašnji in skupaj vsak dan sestavljamo kamenčke v mozaik kakovosti našega življenja, pa tudi skupna odgovornost vseh nas, da znanjem zapustimo boljši svet.

Mag. Tomaž Primožič,

direktor Adient Slovenj Gradec, d. o. o.

Proizvodnja izdelkov za kupca Volvo

Mestna občina Slovenj Gradec

OBMOČNA IZPOSTAVA SLOVENJ GRADEC

Francetova 5, 2380 Slovenj Gradec

tel.: + 386 (0)2 88 12 460 / fax: + 386 (0)2 88 12 461

e-pošta: oi.slovenj.gradec@slkd.si

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelja in založnika: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec

Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Blaž Prapótnik (oblikovalec in tehnični urednik), Maja Martinc, Maša Čas in Tatjana Knapp

Izdajateljski svet: Ivan Karner, Niko R. Kolar, Andrej Makuc, Jože Potočnik, Blaž Prapótnik, Jani Rifel

in Martina Šisernik; nadzorni odbor: Franjo Murko (predsednik), članci Andreja Gologranc in Draga Ropič

Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Marijana Vončina, Janez Žmavc

Lektoriranje: Nina Vožič Makuc

Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec,

tajnica Martina Šisernik

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Primafoto - Primož Podjavoršek, stalni sodelavci ter arhiva Odsevanj in JSKD

Grafično oblikovanje: Epigraf, Blaž Prapótnik, s. p., tel.: 041 512 758, info@epigraf.si

Distribucija: Cerdonis, d. o. o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: 059 010 576, info@cerdonis.si

Produkcija: Epigraf, 300 izvodov, februar 2017 **Cena:** 6,5 EUR - naročniki 6 EUR

Matthaeus Cerdonis de Windischgretz - Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal okoli 60 poljudnoznanstvenih knjig, prevsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk - z malo gotico - in namesto listov paginiral le polovične tiskovne pole. V NUK hranijo nekaj njegovih originalnih tiskov.

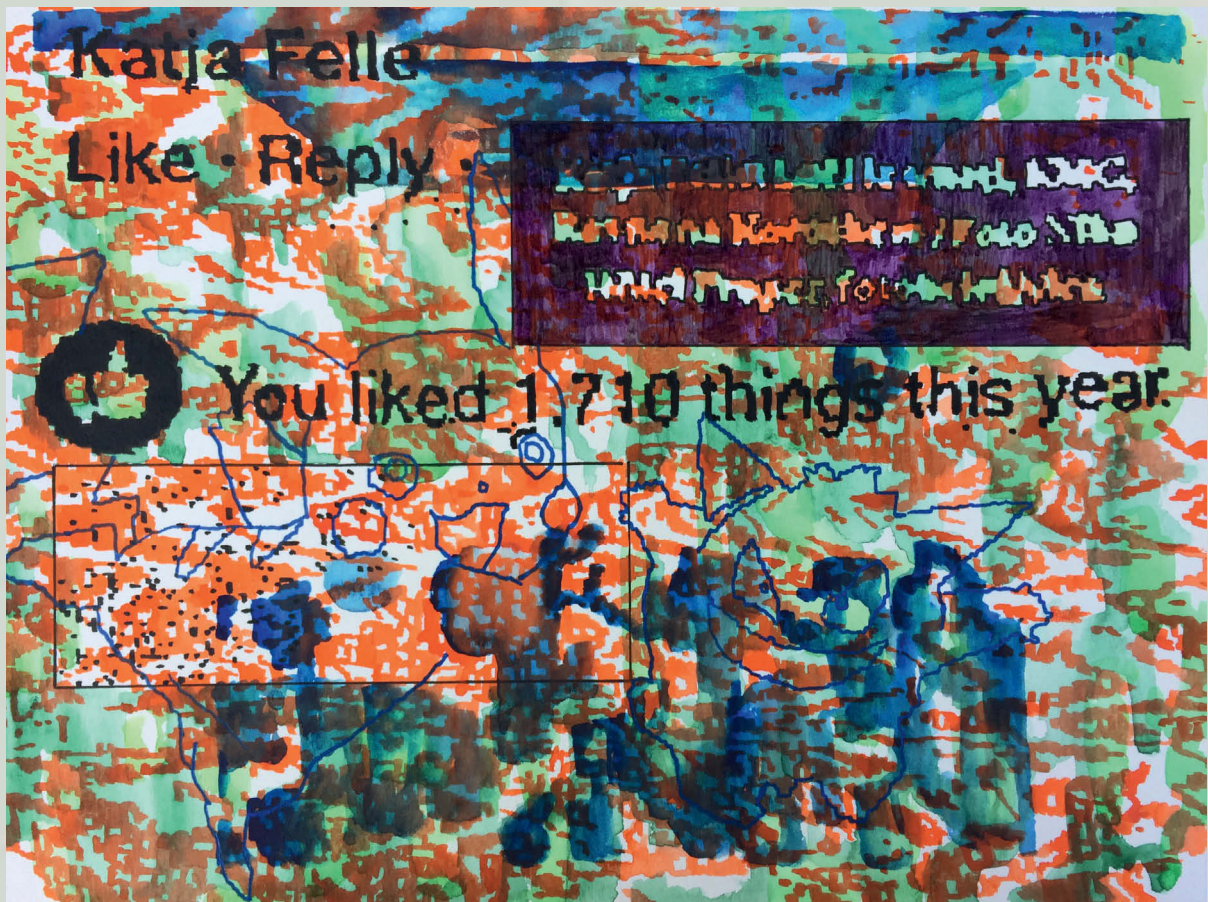
Naslovnica: *Katja Felle, Brez naslova, 2014, digitalni tisk na papir, akril na platnu, Ø 40 cm*

Katja Felle, Št. 12, 2016, digitalni tisk na papir, akril, akrilni lak na platnu, 150 cm x 120 cm

Katja Felle, Št. 11, 2016, akril na platnu, 150 cm x 120 cm

Zadnja stran: *Katja Felle, Brez naslova, 2016, akvarel, rotring, tuš na papirju, 30 cm x 40 cm*

Živel Slovenj Gradec
Vivat Windisgretz

750 let mesta

ISSN 0351-3661

9 770351 366001